

HISTORIE DER MARTELAREN

Deel 5

Historie der martelaren die, om de getuigenis der evangelische waarheid, hun bloed gestort hebben, van Christus onze Zaligmaker af tot het jaar 1655.

Door

ADRIANUS HAEMSTEDIUS

Predikant te
ANTWERPEN

Verdeeld in deze digitale uitgave
in 7 delen

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2004

5^E GEDEELTE

[Cornelis Halewijn en Herman Jansz](#)

[Pieter Chevet](#)

[George de Gese](#)

[Nicolaas Ballon en Nicolaas Guenon](#)

[Marin Maria](#)

[Margaretha le Riche](#)

[Johannes Pontius](#)

[Johannus Gonsalvus](#)

[Isabella Vaenia, Maria Viroësia, Cornelia en Bohorquia](#)

[Ferdinandus van St. Jan en Morsillius](#)

[Julianus Ferdinandus](#)

[Jan van Leon en Ferdinandus van Valladolid](#)

[Francisca Chavesia](#)

[Chrystophorus Losada](#)

[Christophorus Arellanius](#)

[Mr. Garsins Arias](#)

[Dr. Johannes Egidius en Dr. Constantinus Pontius](#)

[Thomas Moustarde](#)

[Antonius de Richend, heer van Mouvans](#)

[Honoratus Auldol](#)

[Adriaau d' Aussi](#)

[Martin Rousseau, Gillis le Cotart en Philips Parmentier](#)

[Pieter Malet](#)

[Petrus Arondion](#)

[Andries Coiffier](#)

[Anne du Bourg.](#)

[Jan Ysabeau](#)

[Jan Jullet](#)

[Jan Geoffrey](#)

[Jan Masson](#)

[Christiaan de Quekere, Mr. Jakob Dieussart en Janneken Salomes](#)

[Jan Lodewijk Paschal](#)

[Jan Herrewijn](#)

[Verscheidene martelaren in Frankrijk](#)

[Jan de Creus](#)

[Jan Buisson en enige anderen](#)

[Jan de Lauoy](#)

[Jacob van Lo](#)

[Jan de Bosschere](#)

[Jan de Keijser](#)

[Pieter Annood en Daniël Galland](#)

[Een linnenwever](#)

[Een groot aantal gelovigen, om de belijdenis van het heilig Evangelie, in Calabrie omgebracht](#)

[Bartholomeüs van Hoy](#)

De benarde toestand der kerk van Christus in de Nederlanden

Florentijn van Keulen

Thomas Watelet, uit het land van Luik

Andries Michiel

Autonius Caron, Reinholdina Fransz en enigeanderen

Jan van Namen

Karel Elinck

Franciscus Varlut en Alexander Daycke

De la Faye, Jan Greffin en de beambte van Pontoise

Willem Cornu

Wouter Oom

De martelaren in het jaar 1559

Antonius Verdict

Antonius Verdict (anderen lezen Vedict), van Hilversele, de broeder van bovengenoemde Gillis Verdict, was een fabrikant in kanefas, en negenentwintig jaren oud. Hij was een diaken of armenverzorger in de gemeente des Heeren Jezus Christus te Antwerpen. Hij kweet zich zo ijverig en vlijtig van zijn dienst, dat hij zijn koopmanschap verlaten heeft, om de behoeftigen en gevangenen bij te staan en te helpen. Op straat verkeerde hij dikwijls in gevaar van zijn leven. Hij vertroostte de gevangenen en verzorgde ze van spijs en drank. De ijver die deze man in de dienst des Heeren toonde, is met geen pen te beschrijven.

Als hij ergens heen reisde, hetzij te voet, met een rijtuig of een schip, stond zijn mond nooit stil om de onwetenden te onderwijzen, de hardnekkigen te bestraffen en de zwakken te vermanen.

In alles, wat de godsdienst betrof, was hij vrijmoedig en onversaagd, hij had zijn hoop aldus op de Heere gevestigd, dat hij alle bedreigingen der tirannen, die Gods Woord zoeken te verdrukken, als kinderspel achtte, hij was derwijze vervuld van de liefde Gods, dat, wanneer hij van Zijn voorzienigheid en Zijn liefde voor ons sprak, zijn woorden tintelden als vuur. Toen men, op de 18e Juni, in het jaar 1559, het avondmaal had uitgedeeld in de gemeente van Christus te Antwerpen, ten gevolge waarvan een vervolging uitbrak, zodat ook Antonius in het huis, waar hij vertoefde, door de dienaren van de marktgraaf werd gezocht, bleef hij enige tijd zeer geduldig bij de verstrooide broeders op het St. Willeboortsveld, buiten Antwerpen, en deed daarna enige broeders uitgeleide, en was hen behulpzaam, die met vrouw en kinderen veraf moesten dwalen, wegens de tirannie, die de gelovige christenen moesten verduren. Hoe dikwerf zuchtte hij tot de Heere, en klaagde Hem de nood van de ellendigen. Hoe liefelijk vertroostte hij hen met de woorden des Heeren, die om de waarheid vaderland en bedrijf verlaten moesten. Vooral vurig was hij in het gebed, zodat hij door zijn vurigheid ook anderen wist op te wekken, het hart te bewegen en het tot zuchten en wenen stemde.

Na deze vlucht vatte hij de moed weer op, om naar Antwerpen tot de broeders terug te keren en was niet voornemens van hen meer te scheiden, maar de gemeente in allen nood bij te staan en te helpen. "Want," zei hij, "Antwerpen is gelijk aan een wereld, waarin men zich wel mag verborgen houden, zonder er uit te vluchten." Daarna ging hij zeer vrijmoedig over de straat, bezocht en verzorgde de armen en zieken, waaraan hij zich nu geheel wijdde, daar hij zich van zijn andere zaken geheel ontdaan had. Toen men geen huizen vond, waar de gemeente kon samenkomen, daar ieder bevreesd was voor de vervolging en het geweld, dat men de christenen aandeed, zorgde Antonius, dat men in het veld tezamen kon komen om Gods Woord te horen verkondigen. Hij verblijdde zich bovenal, toen hij zag, dat zelfs de landbouwers in grote menigte uit de omliggende dorpen toevloeiden, om het Woord des Heeren te horen, Hij bemoedigde de prediker, om onbevreesd te prediken, opdat de onwetenden kennis mochten verkrijgen, en de Heere leren kennen en vrezen. Hij reisde ook dikwerf naar zijn vaderland Vlaanderen, en deed ook daar alles om het Evangelie te planten, en het welbehaaglijke vruchten voor de Heere te doen voortbrengen. In de schepen wekte hij in het openbaar de lieden op, om het bijgeloof en de afgoderij der pausegezinden te laten varen; en dikwerf had hij daar gesprekken zo met

onverschilligen als met priesters. Toen de deken van Ronse dit hoorde, daagde hij, tot drie malen toe, Antonius voor het geestelijke hof, op straffe van een zekere som geld, waar het de priester vooral om te doen was; en, toen hij op de bepaalde dag niet verscheen, deed hij hem in de ban. Doch deze ban achtte Antonius al zeer weinig, overtuigd als hij was, dat het hem een zegen was van God, door de pausgezinden vervloekt en verbannen te zijn. Hij beijverde zich ten allen tijde, om zijn landgenoten tot de waarheid te trekken, zodat zij ook van daar te Antwerpen kwamen, om de prediking te horen.

Hij was ook dikwerf in gesprek met de wederdopers, wier verkeerde gevoelens hij menigmaal beklaagde. "Zij ijveren naar de rechtvaardigheid," zei hij, "maar niet met verstand." In alle twistgesprekken hield hij hun gewoonlijk voor, dat zij zich alleen op de Schrift moesten beroepen, en niet met spitsvondige redeneringen voor de dag komen: dat zij niet schelden, vervloeken en verdoemen moesten, noch van iemand spreken, die niet tegenwoordig is; want dat hij, zei hij, niet de mensen, maar de waarheid des Heeren wilde verantwoorden: dat zij ook ongeveinsd en zonder dubbelzinnigheid, aan welk gebrek de wederdopers zeer lijden, vragen en antwoorden moesten, alsof zij voor het oog des Heeren rekenschap gaven. Hij zei, dat de pausgezinden en de wederdopers te veel op het uiterlijke teken, namelijk, de waterdoop stonden, en toch daarin verschilden. De priesters veroordelen allen, die zonder waterdoop sterven. De wederdopers veroordelen allen, die hun jeugdige kinderen laten dopen, en menen, dat dit een godslastering is.

Toen de broeder van Antonius te Brussel om des Heeren Woord gevangen zat, reisde hij daarheen, en verzorgde zijn broeder van lichamelijke nooddrift; en, daar het hem niet vergund werd zijn broeder te spreken, verkwikte hij hem met een troostrijke brief. Daarna keerde hij naar Antwerpen terug, en toonde zich vlijtig in de hem aangewezen dienst.

Toen hij voor de tweede maal daarheen zou gaan, gaf de Heere hem opmerkelijke tekenen, waaruit men kon opmaken, dat er gevaren voor hem aanstaande waren, die hij aan **Adrianus Haemstedius** en Jan de Weert te kennen gaf; doch niemand begreep de verborgen oordelen van God dan nadat zij ontdekt en geopenbaard waren.

Te Brussel gekomen zijnde, schreef hij andermaal een brief aan zijn broeder. Toen Gillis hem terug schreef, werd hij door de gevangenebewaarder verraden, en bij de beambte aangeklaagd, die hem dezelfde avond gevangen nam, en in een andere gevangenis bracht, dan waarin zijn broeder vertoefde. In de eerste nacht en de gehele dag daarna deed zich niets dan de stem van vlees en bloed bij hem gevoelen; want hij scheen geheel van de troost en de versterking des Heeren verstoken te zijn.

Daarna verscheen de beambte met zijn schrijver bij hem, begon hem te ondervragen en zei: "Antonius, hoe lang is het geleden, dat gij het sacrament volgens de gewoonte hier te lande, genoten hebt? Antonius antwoordde: mijnheer, weet gij mij nergens van te beschuldigen; waarom hebt gij mij dan gevangen genomen?" "Ik vraag u," zei de beambte, "hoe lang het geleden is, dat gij het sacrament, volgens de gewoonte hier te lande, gebruikt hebt? Antonius antwoordde: "Als gij niets op mij weet te zeggen, mijnheer de beambte, laat mij dan gaan. Gij bent mijn tegenstander, en zoudt graag iets uit mijn mond willen horen, waarmee gij mij voor de raad zoudt kunnen beschuldigen. Neen, zo dwaas ben ik niet." De beambte zei tot hem: "Indien gij het mij niet wilt zeggen, zal ik anderen raad schaffen." Antonius antwoordde: "Mijnheer, doe wat gij van rechtswege schuldig bent. Weet gij iets op mij te zeggen, beschuldig mij; zo niet, ontsla mij. Wat praat gij toch? Zou ik bij mijn tegenstander gaan biechten? Dat zij ver!"

Toen zij dus lang met elkaar gesproken hadden, en Antonius de beambte steeds als zij n tegenstander bejegende, en de beambte niets op hem verkrijgen kon, zei Antonius eindelijk: "Mijnheer, reeds lang heb ik u opgehouden, opdat gij niet denken zoudt een kind voor te hebben; alsof ik niet wist, wie mijn rechter of wie mijn tegenstander is. Nooit heb ik geweigerd mijn geloof te belijden. Ik wil dat ook voor u niet verzwijgen; want, of ik dit voor u alleen doe, of morgen voor meerderen, dat is mij hetzelfde. Daarom, vraag mij nog eens, en ik zal u antwoorden."

De beambte vroeg hem toen andermaal: "Hoe lang is het geleden, dat gij volgens de gewoonte hier te lande, het sacrament niet ontvangen hebt?" Antonius antwoordde: Twee, drie of vier jaren. Het spijt mij, dat ik er ooit geweest ben, en dat ik de sacramenten van Christus zo heb helpen bederven." Toen deed hij een vraag omtrent de doop. Antonius beled, dat het dopen, als het in de naam des Vaders, des Zoons en des Heilige Geestes geschiedde, oprecht en goed was, hetzij bejaarden of jeugdigen de doop ontvangen maar dat het overige, wat men er in het pausdom had bijgevoegd, niets dan gruwelen waren. Daarna ondervroeg hij hem naar de andere vijf sacramenten. Hij antwoordde, dat er slechts twee door Christus waren ingesteld, en dat men van de andere niets in de Schrift vond, dat ze sacramenten of genadetekenen waren.

Nadat de beambte hem aangaande deze en meer andere artikelen had ondervraagd, vertrok hij en zei: "Ik zal u door geleerden laten onderrichten." Antonius antwoordde: "Mijnheer, ik bid u, laat mij met geen monniken of priesters spreken; want zij verdraaien en verknoeien alles ten allen tijde, het ergste, zelfs wat goed gezegd is, omdat zij ons dodelijke vijandschap toedragen." "Zo zo," zei de beambte, "Ik zal u andere geleerde mannen brengen." Nadat Antonius aldus de waarheid vrijmoedig beleden bad, gevoelde hij zulke vertroosting in het hart, dat alle leed en benauwdheid des vleses, welke hij om de naam des Heeren leed, hem nietsbetekenend voorkwamen. Hij dankte de Heere, dat Hij hem in zijn verantwoording had bijgestaan, en bad Hem, voortaan Zijn Geest te willen schenken, zoals Hij beloofd had, en dat Die door hem mocht spreken. Enige dagen daarna kwam de beambte weer bij Antonius, en wel met enige geleerde mannen, en zei. "Zie, Antonius, ik breng u hier geleerde mannen, die u onderwijzen zullen, en geen priesters of monniken zijn, zoals gij mij gevraagd hebt." Antonius antwoordde: "Mijnheer, dat ik geen priesters of monniken begeerde, was slechts een zwakheid van mijn vlees; maar nu ben ik tevreden, wie gij ook brengt, hetzij priesters, monniken, of ook alle leraren van Leuven; ik wacht hen allen af, want de waarheid van het goddelijke Woord is onoverwinnelijk." Daarna vroeg hij de geleerden: "Mijn heren, wilt gij met mij over het geloof spreken? Zij antwoordden toestemmend. Antonius hernam: "Gij weet, dat het geloof op Gods Woord behoort gegrond te zijn, zoals Paulus zegt, Rom. 10, vs. 17. Daarom bid ik u, dat gij alleen Gods Woord bijbrengt en niets anders." Toen zei een hunner: "Welaan dan, gelooft gij niet, dat het lichaam van Christus waarlijk in de handen van de priester zich bevindt, als hij in de mis de woorden Gods over het brood heeft uitgesproken? Antonius antwoordde: "Mijn vriend, die een huis wil bouwen, zal met het dak niet beginnen, maar hij laat eerst het fundament leggen. Laat ons ook met het fundament beginnen, voor wij over het hoofdstuk van het sacrament spreken." De ander wilde daar niet aan; maar bleef altijd bij zijn vraag over het sacrament; terwijl Antonius verlangde, dat men eerst spreken zou over het geloof in Christus. Want hij wist, dat zij aangaande het sacrament onwetend waren, aangezien zij daardoor de zaligheid zoeken, omdat zij de kracht van het geloof in Christus Jezus niet verstaan of begrijpen; wat hij hun alles bewees. Zij vielen hem met roepen en schreeuwen lastig; maar hij hield niet op hun verregaande onwetendheid te bewijzen, dat zij Christus

de enige Middelaar der zaligheid verwierpen, en de stoffelijke kracht der sacramenten als middelen der zaligheid aanprezen. Zij riepen weer, dat hij niet aan de woorden van Christus geloofde, en dat hij in het sacrament slechts een ijdel teken zag. Antonius zei: "Gij beliegt mij; want ik zie in het avondmaal geen ijdel teken, en verlang wel om u te bewijzen, dat de gelovigen daar met het natuurlijke lichaam en bloed van Christus worden gespijzigd. Doch wij moeten eerst met het fundament der zaligheid beginnen, met het geloof namelijk; dan zullen wij het andere te beter kunnen verklaren. Maar, daar wilt gij niet van horen, want gij gevoelt wel, dat uw fundament op menselijke leringen gevestigd is, en gemakkelijk kan worden omgestoten. Daarom, laat u dat niet aanraden, of uw gehele gebouw valt in duigen. Wacht u daarvoor!"

Toen de beambte zag, dat zijn geleerden met woorden niets konden winnen, verlangde hij, dat Antonius de belijdenis van zijn geloof aangaande het sacrament des altaars, zoals hij dat noemde, van de doop, van het vormsel, van de biecht, van de priesterwijding, van de mis, van het huwelijk, van het laatste oliesel en van de verordeningen der kerk schriftelijk zou overgeven, en zo scheidden zij van elkaar. De geleerden schaamden zich over hun geschreeuw voor de beambte, en Antonius was verheugd in de Heere, en zong een lofzang.

Korte tijd daarna gaf hij zijn belijdenis van het avondmaal over, en betuigde, dat dit zijn geloof was; waarin ook met enige woorden van de doop wordt gesproken.

De schriftelijke belijdenis van Antonius

Christus regeert door Zijn Woord over Zijn gemeente.

Christus Jezus, Die het Hoofd Zijner gemeente is, en door Zijn Vader als Koning over Zijn heilige berg Sion is aangesteld, regeert over Zijn volk met Zijn heilig Woord en sacramenten. Hij betuigt Zelf, dat God Hem gezalfd heeft om het Evangelie te prediken.

Zo heeft Hij ook predikers en leraars uitgezonden in de gehele wereld, zeggende: "Mij is gegeven alle macht in de hemel en op aarde; daarom gaat heen, en predikt het Evangelie allen creaturen, en doopt hen in de naam des Vaders, en des Zooris, en des Heiligen Geestes, lerende hun onderhouden alles wat Ik u geboden heb."

Door het Woord Gods is het rijk van Christus opgebouwd, uitgebreid, vermeerderd, en wordt het onderhouden en bevestigd, en zonder dat Woord kan er geen rijk of gemeente van Christus bestaan. Wie daarvan afwijkt en een ander woord predikt, is vervloekt, al ware hij ook een Engel uit de hemel.

Door Gods Woord en de sacramenten worden wij zalig of veroordeeld.

Christus zweert ons met een eed, dat zij allen zalig zijn, en de dood niet zien zullen in der eeuwigheid, die Zijn woorden horen. Paulus zegt ook, dat het Evangelie een kracht Gods is tot zaligheid voor een iegelijk, die gelooft. Zo ook van de sacramenten: want Ananias zei tot Paulus: Wat vertoeft gij, sta op en laat u dopen en uw zonden afwassen, aanroepende de Naam des Heeren. Petrus zegt ook: "dat ons de doop behoudt". Wij worden gereinigd, zegt de Apostel, met het waterbad in het Woord;" hij noemt ook de doop "een bad der wedergeboorte." En Christus zegt ook tot Petrus: "Wie gewassen is, is geheel rein." Ook zegt Paulus, dat het brood en de drinkbeker des Heeren de gemeenschap aan het lichaam en het bloed van Christus is, dat immers een heilige gemeenschap is?

Zoals ons aangaande het Woord van God gezegd wordt, dat wij daardoor behoren zalig te worden, mag men dit ook op de sacramenten toepassen, zoals gezegd is.

Maar ieder moet hier wijs en naarstig toezien, dat hij aan de schepselen geen macht toeschrijft, om de zonden te vergeven, of zaligheid aan te brengen. Want geen ander middel is ons gegeven, om zalig te worden dan Jezus Christus, Die de enige Middelaar is en Verzoener voor onze zonden.

Als men dan zegt dat het Woord van God en de sacramenten zalig maken, moeten wij niet op het uiterlijke letten maar op het inwendige. En om dit goed op te merken, moeten wij acht geven op tweeërlei dienaars en uitdelers van het Goddelijke Woord en van de sacramenten; namelijk op de zichtbare dienaar, als: Apostelen, Profeten, leraars of herders. De andere dienaar is God Zelf, die op onzichtbare wijze de mens leert en onderwijst.

Het woord der Apostelen en der Profeten heeft geen kracht, indien God de harten van binnen niet door Zijn Geest bewerkt. Want tevergeefs wordt er nat gemaakt en geplant, als God geen wasdom geeft. Zo zegt ook Christus: Niemand kan tot Mij komen, tenzij de Vader hem trekke."

Alzo is het ook in de sacramenten. Uiterlijk gebruikt de dienaar van het Woord in de doop het water, en in het avondmaal het brood en de wijn. Maar Christus Jezus gebruikt inwendig de doop van de Heilige Geest; en in het avondmaal spijzigt Hij ons inwendig met de gemeenschap Zijns lichaams en Zijns bloeds.

Het onderscheid daarin leert ons ook Johannes de Doper, als hij van zijn bediening en die van Christus spreekt en zegt: "Ik doop u wel met water; maar Hij zal u dopen met de Heilige Geest." Dit wordt ook door voorbeelden bewezen. Toen Christus namelijk door, Johannes met water gedoopt werd, heeft God Hem ook in zichtbare gedaante met de Heilige Geest gedoopt. Daarvan sprak ook Christus tot Zijn apostelen, als Hij hun beval niet van Jeruzalem te wijken, maar de belofte des Vaders te verwachten, "die gij", zeide Hij, "van Mij gehoord hebt; want Johannes heeft wel met water gedoopt, maar gij zult met de Heilige Geest gedoopt worden.

Aangaande zulke dienaars zegt Christus: "Voorwaar, voorwaar zeg Ik u: Mozes heft u niet gegeven het brood uit de hemel; maar Mijn Vader geeft u het ware brood uit de hemel. Want het brood Gods is Hij, die uit de hemel nederdaalt, en Die de wereld het leven geeft."

Zo is dan Paulus wel onze prediker, maar God is inwendig een leermeester, Die het Woord door Zijn Geest in onze harten vruchtbaar maakt; dat is, Hij beweegt onze harten, om dat Woord door het geloof aan te nemen, dat de harten reinigt en heiligt. Zo doopten ook de apostelen en leraars niet water, maar de Heilige Geest reinigt ons in het hart van zonden, en maakt ons alleen heilig. Alzo gaf Mozes en andere dienaren het lichamelijke brood, maar God geeft ons alleen het voedsel des Geestes in het lichaam van Christus Jezus.

De leer der predikers heeft geen macht iemand te bekeren, ofschoon zij Gods Woord prediken. Hun doop kan niemands zonden afwassen, ofschoon zij die op Gods bevel toedienen. Zij kunnen niemand de zaligmakende spijs van het lichaam en bloed van Christus geven, al bedienen zij het avondmaal naar de wil van de Heere, zolang de Heilige Geest Zijn kracht inwendig aan de mens niet meedeelt.

Zo is het dan God, de Vader, en heilige Geest, Die ons eigenlijk leert en onderwijst, Die ons doopt en reinigt van zonden, Die ons in Christus spijzigt tot het eeuwige leven, en niet de prediker, noch enig uitwendig teken.

Wel is dus Gods woord een dwaasheid voor degenen die verloren gaan, en is voor hen bedekt; ja, het is hun een reuk des dood, wat voor de gelovigen een reuk des levens is. Zo is dan het woord van Christus, evenals Christus Zelf, gezet tot een val en opstanding van velen, en tot een teken dat wedersproken wordt. Zo zijn dan ook de sacramenten voor de onboetvaardigen tot een oordeel en verdoemenis.

Om dus rechte kennis van God te verkrijgen, moet God Zelf de Leermeester zijn; om de kracht van de sacramenten te gevoelen, moet God Zelf de verborgenheid in de mens werken.

Hoe men de verborgenheid en de vrucht van het avondmaal verwerft en verkrijgt.

Wij hebben gehoord, dat Gods Woord tot zaligheid is voor hen, die dat door de Heilige Geest leren kennen, en dat het ook de ongelovigen tot verdoemenis is. Alzo is ook het sacrament des avondmaals, waarvan wij nu zullen spreken, de gelovigen tot zaligheid, maar de ongelovigen of onboetvaardigen tot een oordeel of verdoemenis. Op dezelfde wijze ontvangen wij het uitwendige van de prediker, zowel de gelovige, als de onboetvaardige en geveinsde; maar het innerlijke, wat de Heilige Geest werkt, ontvangen alleen de gelovigen. en boetvaardigen, want daardoor verkrijgt men vergeving van zonden.

De onboetvaardigen kunnen de zaligmakende gemeenschap aan het lichaam en bloed van Christus niet verkrijgen, want zij, die nog lust hebben in de ongerechtigheid, hebben honger noch dorst naar zulke spijs. Christus' lichaam is voor hen niet in de dood overgegeven, noch Zijn bloed vergoten tot vergeving van zonden. En het is duidelijk uit de woorden van Christus, dat er geen ander vlees of bloed in het avondmaal wordt uitgereikt dan wat tot vergeving der zonden is gegeven: wat alleen hun toekomt, die vergeving der zonden ontvangen, de gelovigen en niemand anders.

Waar geen geloof en geen boetvaardig hart gevonden wordt, daar is niets dan ongerechtigheid, zonde en verdoemenis. Maar, waar Christus is, daar is gerechtigheid, vergeving van zonden en het eeuwige leven. Aldus kunnen de ongelovigen Christus niet bezitten; want welke gemeenschap kan Christus met Belial, de gerechtigheid met de ongerechtigheid en het licht met de duisternis hebben?

Zo wie dan de gemeenschap aan het lichaam van Jezus Christus in het avondmaal deelachtig wil worden, die mag, zoals Augustinus zegt, zijn buik of tanden niet bereiden; dat is, hij behoeft met geen lichamelijke honger, om met lichamelijke spijs verzadigd te worden, tot de tafel des Heeren te komen, maar voor zulk een geestelijke spijs moet hij geestelijken honger gevoelen. Want gemeenschap aan het lichaam en bloed van Christus te hebben, is een geestelijke spijs. die ons door God zelf wordt aangeboden en gegeven, zoals boven meer uitvoerig wordt voorgesteld. Deze honger hebben de onboetvaardigen niet, en derhalve kunnen zij met deze geestelijke spijs niet verzadigd worden.

Dit is de ware beproeving, voor men aan de tafel des Heeren gaat.

Wanneer nu iemand zich zijn menigvuldige zonden voor ogen stelt, de toorn Gods en de eeuwige verdoemenis; als hij zich spiegelt in de wet des Heeren, en ziet, hoe vaak en menigmaal hij die overtreden heeft, en luistert naar het oordeel en het vonnis van de rechtvaardige God, die zegt: "Vervloekt is hij, die niet blijft in hetgeen geschreven is in het boek der wet, om dat te doen", zo schrikt zijn geweten en is hij verslagen in zijn gemoed. Want hij weet wel, dat God waarachtig is en niet liegen kan, en daarom weet hij ook, dat de veroordeling hem nabij is. Want God toch heeft dit gesproken, en naar Zijn rechtvaardigheid kan Hij geen zonde ongestraft laten. Immers zegt Hij: "De ziel, die zondigt, die zal sterven." Dan zoekt dit verslagen en verschrikt geweten, of er ook hulp of troost te vinden is, om van de straf van God voor de zonde en van de verdoemenis verlost te worden.

Dit is dan de ware honger, die de zondaar tot de heilige maaltijd moet drijven en brengen, omdat hij geen gerechtigheid en niets goeds in zichzelf, en ook geen hulp in enig schepsel kan vinden, die hem van de grimmige toorn Gods en van de eeuwige verdoemenis, waarin hij wegens de zonden gevallen is, zon kunnen bevrijden.

Zulken, die alzo hongeren en dorsten naar de gerechtigheid, noemt Christus zalig, en Hij belooft, dat zij verzadigd zullen worden.

Ja, Christus stelt zichzelf voor als het levende brood, en zegt dat zij, die daarvan eten, niet zullen sterven, maar het eeuwige leven hebben.

En op deze wijze worden wij gespijzigd en verzadigd; wij moeten honger en dorst hebben, om van de zonden vrij te zijn.

Christus spijzigd ons, als Hij zelf onze zonden op zich neemt, en belooft de vergeving en reiniging der zonden, door het vergieten van zijn bloed, zoals de beloften in het avondmaal luiden.

Wij moeten hongeren en dorsten om vrij te komen van de toorn en de straf van God. Christus spijzigd en laaft ons met de beloften, dat Hij de toorn en de straf van God in Zijn lichaam ontvangt, en om onzer zonden wil geslagen en in de dood overgeleverd wordt; en tot verzekering, daarvan schenkt Hij ons Zijn lijden, Zijn bloedstorting en Zijn dood, ja Zijn gehele lichaam, opdat wij zeker zouden zijn, dat wij, met Zijn gerechtigheid en verdiensten gespijzigd, van zonden vrij en met God verzoend zijn.

Als ik dan honger, om van de dood, die de bezoldiging der zonde is, bevrijd te zijn, spijzigd mij Christus, als Hij tot mij zegt: "Mijn lichaam is voor u in de dood gegeven; neen, dat geef Ik u." Als ik dorst naar vergeving zo komt Christus en zegt: "Mijn bloed is vergoten tot vergeving van uw zonden; neem, dat geef Ik u."

Wanneer ik deze beloften met het geloof ontvang en aanneem, en zij verzegeld zijn niet het heilige teken van het brood en de wijn, dan ben ik verzadigd, dat is, getroost in mijn gemoed, omdat ik zulk een gemeenschap met Christus Jezus gevoel, dat ik Zijn lijden mijn lijden, Zijn dood mijn dood, Zijn verdiensten mijn verdiensten noemen mag; ja, dat Christus mij geheel en onverdeeld gegeven is en toebehoort.

Aldus is het lichaam van Christus een geestelijke spijs, en Zijn bloed een geestelijke drank, niet een lichamelijke. Want men komt hier niet om naar het lichaam, maar naar de geest en naar de ziel gespijzigd. te worden. En dit heeft Christus ons als bij Testament achtergelaten., en dat Testament met Zijn dood bevestigd. zoals ook Zijn woorden luiden: "Deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in Mijn bloed, dat voor ulieden vergoten wordt.

Zoals dan het natuurlijke lichaam van Christus een geestelijke spijs is, wordt deze spijs ook geestelijk dat is, door het geloof, en niet door de mond of keel gegeten en genoten.

Aldus ontvangen wij op zulk een wijze als boven verhaald is, het waarachtige, natuurlijke en wezenlijke lichaam en bloed van Christus Jezus, dat voor vijftien eeuwen op de berg Calvarië werd gekruisigd, en nu aan de rechterhand van Zijn Vader in de hemel gezeten is; dat lichaam herhaal ik, en geen ander, ontvangen wij in het avondmaal des Heeren. Nu is het niet nodig, dat Christus van de hemel neerdaalt, om zulk een spijs voor ons te worden. Want ons geloof rust niet op het brood des Avondmaals, maar reikt tot de berg, waar Hij voor zovele jaren aan het kruis gehangen heeft, ja tot de hemel, waar Hij als de overwinnaar met Zijn Vader regeert; daar genieten wij Hem door het geloof, en deze gemeenschap werkt de Heilige Geest in onze harten.

Het doel, waarmee Christus eigenlijk deze heilige maaltijd aan ons nagelaten heeft en bevolen te onderhouden, is, opdat wij deze heerlijke weldaad, dat Hij ons namelijk door zijn dood van de eeuwige dood en door Zijn bloedstorting, van zonden bevrijd heeft, niet zouden vergeten. Daarom zegt Hij: Doe dat tot mijn gedachtenis." En Paulus zegt: "Want, zo dikwijls, als gij dit brood zult eten, en deze drinkbeker zult drinken, zo verkondigt de dood des Heeren, totdat Hij komt." De Heere wil ons hiermee inzonderheid de weldaad van Zijn dood inprenten en in eeuwige gedachtenis doen houden. Dit is de voornaamste bedoeling. Nog andere redenen zijn er bij te voegen, namelijk, dat het avondmaal een band is om de liefde te bevestigen en de eenheid te bewaren. Zo zegt Paulus: "Want één brood [is het, zo] zijn wij velen één lichaam omdat wij allen één broods deelachtig zijn; wij zijn allen tot een Geest

gedrenkt." Er kan immers geen sterker band bestaan om de liefde te onderhouden, dan ons in dit sacrament bewezen wordt, dat wij leden zijn van één lichaam, waartoe ons de Heere Christus tezamen verenigd heeft door Zijn Geest, opdat wij elkaar met reine harten en met een oprecht gemoed zouden liefhebben en beminnen.

Daarenboven is het ook de bedoeling, dat wij God onze lieven Vader danken, dat Hij ons Zijn welbeminden Zoon Jezus Christus geschonken heeft. In andere opzichten hebben wij alle reden om God te danken; maar deze weldaad gaat al het verstand van de mens te boven, dat God ons Zijn Zoon gegeven heeft, niet als een straffen Rechter, maar tot een Zaligmaker en Behouder; niet als een arme en behoeftige, maar Die van alle goddelijke schatten en rijkdom overvloedt; Die ons gegeven is tot een Voorspraak, Verzoener en Verlosser; Die ons van God geworden is tot wijsheid, rechtvaardigheid en heiligmaking; Die Zijn leven en bloed niet gespaard heeft om ons zalig te maken. En, hoewel wij dit alles geenszins kunnen vergelden, zullen wij nochtans onze harten opheffen naar de hemel, en de milde Vader danken, zoals Christus bij de instelling van het heilige avondmaal gedaan heeft, en voortaan vast vertrouwen, dat God ons niets weigeren zal, Die voor ons Zijn Zoon niet gespaard heeft.

Voorts moet ieder, die tot de tafel des Heeren komt, bedenken, dat hij Christus, Wiens lidmaat hij is, moet navolgen. En, gelijk Christus Zijn liefde jegens Zijn vijanden bewezen heeft, dat bij evenzo allen mensen liefde bewijze, ja, zelfs tot de dood. En, gelijk Christus Zijn lichaam voor onze zonden heeft overgegeven in de dood, dat hij voortaan zijn lichaam stelle tot een levende en heilige offerande, en de zonden afsterve, om met Christus in nieuwhed des levens op te staan en te wandelen; want deze geestelijke spijs wordt niet veranderd in onze natuur, maar zij verandert ons in de natuur van Christus, zodat wij met Hem één lichaam en geest worden, en niet Zijn onschuld, gerechtigheid en gehoorzaamheid worden bekleed en versierd, en Zijn erfdeel van het eeuwige leven bezitten zullen. "Wie Mij eet, zegt Christus, "die Zal leven door Mij."

Hierdoor kan ieder zeer goed weten, dat wij schandelijk helogen worden door sommige mensen, die zeggen, dat wij in de sacramenten alleen een ijdel of uitwendig teken stellen. Want, evenals wij Gods Woord als geen ijdele zaak achten, maar als een Woord des levens en der zaligheid, alzo beschouwen wij de sacramenten van Christus als waarachtige tekenen van onze zaligheid.

Hoe men de woorden in het avondmaal "Dat is Mijn lichaam" verstaan moet.

Nu moeten wij nagaan, hoe men de woorden van het sacrament verstaan moet. Enige menen deze woorden te moeten opvatten, zoals de tovenaars soms de heilige woorden gebruiken, om de natuur van enige dingen te doen veranderen; want zij zeggen tot het brood: "Dat is Mijn lichaam," en beweren, dat het brood door deze vijf woorden in het vlees van een mens veranderd wordt, alsof zij tot het brood zeiden: "Wordt veranderd in Mijn lichaam!"

Enige anderen leggen deze woorden zo uit, dat zij zo veel te kennen geven als: "Met dat, of omtrent dat, of in dat brood is Mijn lichaam." Maar de Heere Christus zegt niet: "Met dat brood, of omtrent, of daarin is Mijn lichaam;" maar, toen Hij het brood gaf, zei Hij: "Dit is Mijn lichaam," het brood zelf Zijn lichaam noemende.

Aldus verkeren deze beide in dwaling, en vooral de eerste, die zodoende het gehele sacrament wegnemen, als zij ons brood en wijn wegnemen, welke de uiterlijke tekenen zijn en de aard van het sacrament. Want, zoals zij zelf zeggen, wordt het een sacrament als het woord gesproken wordt tot het brood; en is de stof van het sacrament het woord. en de zaak, en dus kan het geen sacrament heten, als de zaak wordt gemist. En uit deze dwaling is er een zeer schandelijke en schadelijke afgoderij voortgevloeid. Want als zij leerden, dat het brood door vijf woorden veranderde in het

lichaam van Christus, bevalen zij tevens dat aan te bidden en te vereren als een God. Zij willen ons alzo Christus aanwijzen in de gedaante van brood. Doch de Schrift leert ons, dat wij zulke mensen niet geloven moeten, die roepen: Christus is hier of daar. Maar Paulus zegt, dat wij Hem moeten zoeken daarboven in de hemel, waar Hij zit aan de rechterhand des Vaders.

Men moet dus wel in het oog houden, dat de woorden, het brood en de wijn geen sacrament uitmaken, tenzij dit alles naar de regel en instelling van Christus genoten wordt; dat is, als het brood en de wijn in de gemeente tot gedachtenis aan de dood en de bloedstorting van Jezus Christus gegeten en gedronken worden. Het is dus een grote dwaling een naam van sacrament aan iets te geven, wat men langs de straat draagt of in een kastje houdt besloten; evenmin kan het water in de doopvont een sacrament heten, zolang men net doopt.

De anderen, die met het brood het lichaam van Christus willen eten, en met de wijn Zijn bloed drinken, ofschoon zij niet zover afdwalen als de eerste, verkeren in een grote dwaling door te menen, dat het lichaam van Christus in het brood is, zoals de ziel, naar hun zeggen, in het lichaam, of gelijk het koren in een zak of de wijn in de fles, of gelijk het vuur in een gloeiend ijzer is. Ja, met zulke ongepaste en domme vergelijkingen komen zij voor de dag. Ten gevolge daarvan hebben zij willen beweren, dat de goddelozen het zaligmakende lichaam van Christus ook zouden ontvangen, wat zo niet zijn kan, want Christus zegt: "Wie mijn vlees eet; en mijn bloed drinkt, die blijft in Mij en Ik in hem." Het is toch duidelijk, dat de goddelozen zonder God en Christus leven, en derhalve eten zij het vlees van Christus niet.

Deze dwaling is ontstaan, doordat zij wel wisten, dat in het avondmaal brood en wijn dezelfde blijven, en niet veranderd kunnen worden, of het sacrament zou geschonden zijn. En, terwijl zij horen, dat Christus ons Zijn lichaam geeft, verbeelden zij zich, dat Hij Zijn lichaam geeft in het brood. Maar, zoals wij boven reeds verklaard hebben, worden ons het lichaam en het bloed van Christus in het avondmaal geschonken niet als een lichamelijke, maar als een geestelijke spijs, en daarom worden zij door het geloof ontvangen. Derhalve kunnen dit de ongelovige lieden niet ontvangen, omdat zij het geloof missen, maar zij ontvangen wel het uiterlijke teken, dat met de mond en de keel genoten wordt.

Nu zullen wij aantonen, hoe men de woorden, die in het avondmaal gebruikt worden, moet opvatten. De woorden luiden aldus: "En als zij aten, nam Jezus het brood, en gezegend hebbende, brak Hij het, en gaf het de discipelen, en zei. "Neemt, eet, dat is Mijn lichaam, dat voor u verbroken wordt, doet dat tot Mijn gedachtenis. En hij nam de drinkbeker, en gedankt hebbende gaf hun die, zeggende: "Drinkt allen daaruit; want dat is Mijn bloed, het [bloed] des Nieuwe Testaments, hetwelk voor velen vergoten wordt, tot vergeving der zonden."

Lukas en Paulus drukken zich omtrent de beker een weinig anders uit, en zeggen: "De drinkbeker [is] het Nieuwe Testament in Mijn bloed, hetwelk voor u vergoten wordt. Doet dit, zo dikwijls als gij die] zult drinken, tot Mijn gedachtenis."

Vooreerst dan, opdat de een plaats door de andere verklaard en begrepen worde, is het zeker, dat het brood op zulk een wijze het lichaam wordt genoemd als de beker het bloed. Laat ons nu eens zien, hoe de beker of de wijn het bloed is.

Paulus en Lukas zeggen, dat de beker een Nieuw Testament is in het bloed van Christus. Aldus is het ook op dezelfde wijze van het brood te verstaan, dat het een Testament is in het lichaam van Christus; en daarom draagt het brood en de wijn de naam van dat, waarvan het een Testament is. Aldus worden het brood het lichaam en de wijn bloed genoemd.

Evenals de steenrots, waar de Israëlieten in Mozes' tijd uit gedronken hebben, Christus wordt genaamd, zoals Paulus zegt: "De steenrots was Christus", daar Christus nochtans enige eeuwen daarna eerst in de wereld kwam, alzo worden de offeranden zonden genaamd, die voor de zonden geofferd waren, terwijl de priesters de zonden van het volk eten.

In de hoofdzaak komen wij met allen, die de Evangelische leer hebben aangenomen, daarin overeen

Dat men in het avondmaal beide, brood en wijn, behoort uit te delen en te gebruiken. Aldus mag men dan de gemeente de beker niet onthouden, wat tegen Christus' gebod is, Die zegt: "Drinkt allen daaruit."

2. Dat in het avondmaal het brood en de wijn niet veranderd worden, want Paulus noemt het voor en na brood. Christus noemt de wijn daarna ook de vrucht van de wijnstok.

3. Dat men het brood van het avondmaal niet behoort op te sluiten, of in uitwendige praal te vereren, want Christus heeft bevolen het te eten en niet te aanbidden.

4. Dat het avondmaal geen offerande is voor levenden en doden, want Christus is eenmaal door Zijn eigen bloed in het heilige ingegaan, en heeft een eeuwige verlossing teweeggebracht, zodat hij zich niet dikwijls opofferde, anders had hij bij herhaling moeten lijden.

5. Dat men in het avondmaal de dood des Heeren Christus verkondigen moet, en dit aldus tot Zijn gedachtenis doen, wat men in de mis niet doet.

6. Dat het avondmaal zonder geloof, dat op de beloften, die verkondigd worden, vertrouwt, niet nut is; aldus verwerpt men Opus Operatum, zoals zij het noemen.

7. Dat zij, die in het avondmaal de beloften geloven en aannemen, waarachtig ontvangen en bezitten de gemeenschap aan het lichaam en bloed van Christus Jezus, voor ons aan het kruis verbroken en vergoten.

8. Dat men het avondmaal niet aan één persoon mag toedienen, maar in een samenkomst, zoals Paulus zegt: "verwacht elkaar," waardoor alle winkelmissen, waar slechts één eet en drinkt, verworpen worden.

Het onderscheid

Het verschil bestaat daarin alleen, of dit sacrament van het avondmaal een spijs voor het lichaam is; dat is, of in het avondmaal ons lichaam met het vlees en het bloed van Christus door het natuurlijke eten en drinken, gespijzigd wordt. Enige zeggen ja; wij zeggen neen; en omdat toe te stemmen, moet men de toevlucht nemen tot de volgende dwaasheden: dat het lichaam van Christus overal is; dat de hemel, waarheen Hij is gevaren, overal is, ja ook in de hel; dat Christus lichamelijk bij ons blijft tot het einde der wereld; dat Hij een onzichtbaar en onaantastelijk lichaam heeft; dat zijn lichaam en bloed van elkaar gescheiden zijn, &

Een vraag op de woorden "Dat is Mijn lichaam."

Of het brood het lichaam van Christus genaamd wordt? Zij zeggen: neen. Antwoord. Toen Christus het brood nam, sprak Hij aldus: "Neemt, eet, dat is Mijn lichaam, zo noemt Hij het brood zijn lichaam; zeggen zij ja, dan komen wij overeen. De vraag, is, op welke wijze het brood het lichaam van Christus is, figuurlijk of werkelijk: zeggen zij werkelijk, dan is het antwoord, dat Christus dan een lichaam van brood moet hebben en niet van vlees; want het brood blijft in zijn aard onveranderd. Zeggen zij figuurlijk, zo komen wij daarin overeen; want alzo wordt de steenrots ook Christus genaamd en het Paaslam de doorgang en de besnijdenis het verbond, waarvan zij tekenen en zegelen zijn.

Dit, hoop ik, zal voor de eenvoudigen, die de waarheid van ganser hart zoeken, genoeg zijn. Want hen, die twist zoeken en tegen ons verbitterd zijn, kan men met

geen bewijzen overtuigen. En, zo iemand deze woorden van het sacrament beter en verstandiger weet te verklaren, bid ik daarin geen moeite te sparen, maar mild mee te delen, wat de Heere hem geschonken heeft, zonder bitterheid of schelden, want dit betaamt de christen niet. In een kwaadgezind hart kan de zachtmoedige Geest des Heeren niet wonen, Die onderwijzen wil hem, die met zachtmoedigheid wil ontvangen. En, zolang wij leven, verlangen wij uit Gods Woord geleerd en onderwezen te worden, en danken ook hem van ganser harte, die zich bevljigtigen om ons te onderwijzen. Christus Jezus, Die de eeuwige wijsheid des Vaders is, geve ons samen de Geest der eenheid, zijn Heilige Geest, Die ons in de waarheid leide. Amen." Enige andere artikelen, waarvan hij sommige wat uitvoerig heeft beschreven, maar die hier meer beknopt worden meegedeeld.

Daarna sprak hij ook over de doop, en verklaarde, dat de kracht van de doop niet was gelegen in het water, om de zonden uit te delgen, en dat God verboden had tot zijn Woord iets af of toe te doen; maar alleen, wat Hij bevolen heeft, behoort men te onderhouden. Dit leerde Christus ook zijn apostelen, toen Hij hen uitzond om te dopen. "Daarom," zei hij, "zullen zij zwaar gestraft worden, die, boven het bevel van Christus met zouten, smouten, duivelbanningen en dergelijke bijvoegingen de sacramenten ontzenuwen, ja, aan de stoffen toeschrijven, wat alleen het ambt van Christus is; zoals, de duivel zijn geweld te ontnemen de zonden te vergeven, te wederbaren, voor de rechterstoel van Christus te bevrijden, en het eeuwige leven te geven." Hij bewees ook, dat Christus, naar Zijn goddelijke wijsheid, in de sacramenten volkomen had verordend, wat nodig was, zodat geen menselijke bepalingen daaraan behoren te worden toegevoegd.

Aangaande het vormsel bewees hij, dat het niet anders dan zeker spel was, afkomstig van het oude gebruik om de kinderen in het geloof te bevestigen. In vroegere tijden was men gewoon de kinderen de ouders en de doopgetuigen aan te bevelen, dat zij hen in het geloof zouden onderwijzen. Wanneer nu de kinderen rekenschap van hun geloof gaven bij de bisschop of predikant, zegende hij hen. "Nu zit de bisschop, en spreekt de kinderen in het Latijn toe; hij zalft hen met olie, geeft hun een slag in het gezicht, en laat hen gaan. Is dat nu het werk voor een pastoor, om aldus de kinderen te onderwijzen en in het geloof te bevestigen?"

Van de biecht zei hij, dat dit een uitvinding van mensen was, en dat men voor God moest belijden, wat men jegens God misdreven had, ook jegens zijn broeder, wat men jegens deze misdaan had. "Want wat ik tegen de beambte misdaan heb, dat kan mij de pastoor van St Goelen niet vergeven." Van zulk een broederlijke verzoening spreekt Christus Luk. 12; Matt. 18 en Jak. 5.

De priesterwijding, zoals die nu plaats heeft, is een Joodse instelling, die door Christus is vernietigd, aangezien hij Priester is in eeuwigheid, en door Zijn enige offerande volkomen zalig maakt, die geheiligd worden. Men leest in de gehele Schrift niet, dat Christus iemand bevolen heeft missen te doen, dat is, te offeren voor levenden en doden. Wet heeft Hij bij Zijn gemeente predikers aangesteld, die het volk naar Gods Woord en bevel moeten onderwijzen en de sacramenten bedienen, Matt. 28; Ef. 4, vs. 11. Maar tot het geestelijke priesterschap behoren alle christenen, 1 Petr. 2, vs. 5 Openb. 1, vs. 6.

De mis is door mensen verzonnen, zoals uit verscheidene geschiedenissen blijkt, en kan geen offerande voor de zonde zijn; want Christus is "eenmaal door Zijn eigen bloed ingegaan in het heiligdom, een eeuwige verlossing teweeggebracht hebbende," en "waar vergeving ervan is, is geen offerande meer voor de zonde."

Het huwelijk is een heilige instelling van God, in het Paradijs verordend, dat onder allen eerlijk is. De priesters noemen dit een sacrament, dat zij nochtans elkaar

verbieden als onrein; aldus zijn zij met zich zelf in strijd. Maar alle bevelen van God zijn geen sacramenten, evenals die van de overheid, aalmoezen te geven en te bidden geen sacramenten zijn, al zijn zij door God ingesteld en verordend. Dat de priesters en monniken elkaar het huwelijk verbieden, noemt Paulus een leer der duivelen.

Het laatste oliesel, als men de gestorven heiligen aanroept, is niet op de heilige Schrift gegrond. Wat Jakobus zegt, van de kranke met olie te zalven, hoofdstuk 5, vs. 14, wordt bedoeld van het gebruik der apostelen, waarmee zij de kranke gezond maakten. Doch, aangezien de priesters niemand gezond kunnen maken, zo is deze zalving met olie ijdel. In het andere geval konden zij ook hun zweetdoeken nemen, en leggen die op de zieken, zoals Paulus deed, en het een sacrament noemen, en zo kunnen zij wel honderd sacramenten maken. Ik wil niet eens spreken van de aanroeping der doden, buiten de Schrift, wat eveneens plaats heeft, en wat toch slechts afgoderij is, waardoor men Christus verwerpt, Die onze enige Voorspraak en Voorbidder is.

Aangaande de geboden der kerk zei hij, dat de kerk of de gemeente des Heeren de Bruid van Christus is, en daarom alleen de stem van haren Bruidegom hoort. Zij schrijft zelf geen geboden voor, om bij God iets te verdienen of te verliezen op de zaligheid of de verdoemenis, zoals de roomse kerk haar menselijke leringen voorstaat, namelijk, van spijs te verbieden, wat een duivelse leer is; van feestdagen te onderhouden; van getijden en lang gebeden op te zeggen; waarvan Christus zegt: "Gij geveinsden, wel heeft Jesaja van u geprofeteerd, zeggende: Dit volk genaakt Mij met hun mond, en eert Mij met de lippen, maar hun hart houdt zich ver van Mij, lerende leringen, die geboden van mensen [zijn]." Niet dat Christus of de apostelen het vasten, bidden en andere instellingen in de kerk verbieden, maar zij bestraffen zulke misbruiken als men thans in de pauselijke kerk ontwaart, en veroordelen het, dat men daarin heiligheid en verdiensten zoekt, of het geweten daarmee verleidt op straf van zonden."

Nadat Antonius op deze wijze belijdenis had afgelegd, werd zijn broeder Gillis Verdict gedood, waar hij de Heere voor dankte en prees, en zong de 79e psalm: "De heidenen zijn, o Heere, gelopen in uw erve, en hebben besmet uw tempel." (De christelijke lezer bedenke, dat de psalmen, die de martelaren in die tijd en vele jaren daarna zongen, de psalmen zijn berijmd door Johannes uit de Hoven.)

Zijn vader en andere broeders kwamen hem in de gevangenis bezoeken, waardoor hij zeer bezwaard werd in zijn gemoed, vooral toen hij de weemoed en de droefheid van de oude man zag, die aldus van beide kinderen beroofd zou worden. Antonius vertroostte hem zo goed hij kon, en zei, dat hij zich behoorde te verblijden, dat de almachtige God zijn kinderen tot zulk een hoge waardigheid geroepen had, om getuigen van Zijn waarheid te zijn.

Toen de vijanden van het Evangelie te Brussel de onoverwinnelijke vrijmoedigheid van Antonius zagen, en van de ijver hoorde, die hij in zijn vaderland en te Antwerpen in de gemeente van God had aan de dag gelegd, haastten zij zich eindelijk om hem dat te vergelden. Hij werd veroordeeld om op de markt verwurgd en verbrand te worden. Op de 12den Januari, in het jaar brachten zij hem naar de strafplaats, verworgden hem aan een paal en verbrandden zijn lichaam, wat hij met zulk een onverschrokken hart verdroeg, dat allen, die dit zagen, zich verwonderden. Aldus werd deze vrome martelaar, om de getuigenis der waarheid, van zijn leven beroofd, en rust nu in de Heere.

Het was hun voornemen hem in het geheim des morgens vroeg om te brengen, doch God verhinderde hen daarin, want de scherprechter kon toen niet gereed zijn; en zo geschiedde het omstreeks acht à negen uren. De klokken werden niet geluid, omdat zij de gezegende gevolgen van Gillis' dood voor de gemeente zagen. Nadat zijn lichaam

verwurgd was, gaven zij het de vogelen ten spijs, doch Gillis' lichaam werd tot as verbrand. Men strooide onder het volk uit, dat de as van Gillis in het hart der lieden gevlogen was, en daarom werd Antonius niet tot as verbrand.

Adriaan de schilder en Hendrik Bockhalt kleermaker

[Jaar 1559.]

Toen het Evangelie te Antwerpen in het openbaar werd gepredikt, waarover zich alle godvruchtigen verheugden, werden de priesters en monniken woedend van wreedheid. Zij vervoegden zich aan het koninklijke hof, deden hun beklag, beschuldigden de overheid der stad Antwerpen, en zeiden, dat zij nalieten om de ongelovigen om te brengen. De markgraaf, de heer Jan van Immerseele, raadde de overheid een bevel uit te vaardigen, waardoor men de ongelovigen zou leren kennen, welk bevel hij liet afkondigen de 12den December 1558. Toen hij echter zag, dat het volk even ijverig naar buiten liep, om het Woord van God te horen, liet hij de lichamen van enige vrome christenen, die de gemeente van de Heere Jezus Christus voorstonden en verzorgden, voor zekere sommen geld te koop bieden. De predikant werd geschat op drie honderd Karolusgulden, de andere bedienaren op vijftig. En, aangezien er enige bedienaren in de gevangenis zaten, deed hij zijn best om hen van het leven te beroven. Zijn wreedheid en zijn bloeddorstig hart werden dikwerf opgewekt door de klachten der grauwe monniken, hoewel de raad der stad menigmaal tussenbeide trad en het geweld verhinderde. Eindelijk toch sloeg hij de handen aan twee godvruchtige mannen, Adriaan de schilder en Hendrik Bockhalt, kleermaker, die reeds geruime tijd omwille van het evangelie met nog veertien of vijftien broeders gevangen zaten, van wie enige tot de Waalse en enige tot de Duitse gemeente behoorden.

Door het verraad van zijn vader werd Adriaan de schilder het eerst gevangen genomen, opdat de waarheid van Christus' woorden zou blijken, die zegt, dat de ene broeder de andere in de dood zou overleveren, en de vader het kind. Toen namelijk de vrouw van Adriaan hem een kind geschonken, had, wilde hij dat niet door de priesters laten dopen, omdat zij de doop verontreinigden met gruwelen en toverijen, ja ook daarbij voegden grote godslastering, om zodoende het lijden en de dood van Christus Jezus te vernietigen. Daarom liet hij het kind in de christelijke gemeente dopen. Toen de vader dit vernam, schold hij hem uit, en maakte zulk een geraas, dat het overal ruchtbaar werd, nam het kind van zijn zoon, en liet het nog eens door de priesters dopen. Spoedig daarna werd Adriaan gevangen genomen.

Hendrik Bockhalt, een kleermaker en ouderling in de gemeente des Heeren, beijverde zich vooral om twisten in de gemeente te voorkomen, vooral in de leer. Hij was zeer ijverig om zijn kleine kudde, die hem opgedragen en toevertrouwd was, in de grondwaarheden of de catechismus te onderwijzen. En, daar er enige verwarde en twistgierige geesten waren opgestaan, weerstond hij die dapper met de Schrift, wat niet weinig bijdroeg om hem en vele anderen in de omtrek bekend te maken, zodat hij eindelijk werd gevangen genomen en wreed gepijnigd. En, ofschoon de markgraaf hem zeer wreed behandelde, verdroeg hij dit nochtans geduldig en bracht niemand in leed of gevaar, hoezeer men hem ook naar zijn medebroeders ondervroeg.

Toen nu de priesters en monniken wegens de uitbreiding van het Evangelie raasden en woedden, liet de markgraaf deze beide vrome mannen voor de vierschaar brengen, om die ten gunste der bloeddorstige geestelijkheid om te brengen, wat hij zijn onderschout beval te bewerken. Daar deze echter de vroomheid der godzalige martelaren kende, was hij er moeilijk toe te bewegen. Ook waren er enige leden van de raad, die dit niet graag zagen, en liever niet over hen oordeelden. Naar wij vermoeden, bedachten zij wat de almachtige God, de hoogste Rechter, weinige dagen vroeger met een van hun

medeschepenen gedaan had, Gasper de Renialbe genaamd, die, toen hij de onschuldigen ter dood veroordeeld had, zelf half wanhopend het doods vonnis van God in die vierschaar had ontvangen, naar zijn woning was geleid, en uitriep en zich beklaagde, dat hij onschuldig bloed veroordeeld had, en spoedig daarop was gestorven. Dit voorbeeld stond de schepenen nog levendig voor ogen; doch niettegenstaande dit, om niet verdacht te worden aan het koninklijke lief, lieten zij deze beide vrome mannen voorbrengen, die, na een vrome belijdenis der waarheid, gevonnist werden, om voor het stadhuis op de markt aan een paal geworgd en verbrand te worden. Daarop dankte Hendrik de heren voor hun vonnis, en zei: "Dit is de tijd, waarnaar wij reeds hebben verlangd. Wij lijden zulk een dood graag om Gods Woord en de waarheid; maar u, mijn heren, zal dit het zwaarste vallen, God mag het u vergeven." De heren keerden zich om, en gaven hem geen antwoord. Toen werd Adriaan bewogen, en vermaande hen, dat zij de ogen moesten openen, en zien, wat zij deden; "want" zei hij, "God zal wraak nemen over het bloed van zijn uitverkorenen, dat gij zo jammerlijk vergiet."

De volgende avond gingen de broeders der gemeente van Christus een bezoek brengen in de gevangenis, hielden met hen een afscheidsmaal, en vertroostten hen met de liefelijke en heerlijke beloften Gods, en onder een hartelijke omhelzing bevalen zij hen de Heere aan.

Des anderen daags was op de markt een grote menigte volks vergaderd, teneinde de volharding van deze martelaren tot in de dood te aanschouwen. Zij werden voorgebracht, gingen geheel onbevreesd, en betuigden voor ieder, dat zij niet als misdadigers, kettters of oproermakers stierven, maar alleen om de getuigenis des Evangelies van Jezus Christus. Toen de dienaren, die van de marktgraaf bevel hadden ontvangen, om hen naar de strafplaats te, leiden, dat hoorden, maakten zij groot geraas, opdat men de martelaren niet zou horen spreken. Daarna werden zij aan een paal gebonden.

Terwijl de scherprechter bezig was hen aan de paal te binden, verwekte de almachtige God zulk een beweging onder het volk, dat zij eenparig schreeuwden: "Slaat dood, slaat dood." De lieden vertraden elkaar; de huizen en winkels werden gesloten; de scherprechter wierp zijn werktuigen weg, en liet deze heilige martelaren gebonden aan de paal staan. De markgraaf zat op zijn paard, en wist niet, waarheen hij vluchten zou, want hij werd door het volk derwijze omsingeld, dat hij niet weg kon. Daar zat hij nu in grote vrees te paard; zijn dienaren velden hun wapenen en beefden van vrees. De schout sprong van zijn paard, en liep naar de kerk; en, toen hij naar huis ging, stelden hem sommige lieden gerust door te zeggen, dat dit alles veroorzaakt was door een dief, die iemands zak bestolen had. "Och!" zei de schout, sidderende en bevende, "ik heb het vroeger wel gezegd, dat het zo gaan zou. Dit alles is niet ontstaan wegens een dief, maar alle oproeren moeten een oorzaak hebben." Aldus verstrooide God deze bloeddorstigen, en toonde, hoe weinig zij tegen Hem vermogen. Hij bedreigt hen, zoals Hij Paulus deed, en bewijst hun, dat het hun hard zal vallen de verzenen tegen de prikkels te slaan. Maar, helaas, zij zijn verhard, en willen de wonderdaden des Heeren niet erkennen. Het gaat hun, als het Farao in Egypte ging, die, ofschoon hij door godvruchtige mannen gewaarschuwd werd, welke straf hem en zijn volk zou overkomen, daarop geen acht sloeg, en dacht, dat alle tovenaars dit konden doen; en Gods hand herkende hij niet. Daarom overkwam hem een haastig verderf, toen hij Gods volk vervolgde.

O Antwerpen! Antwerpen! U is Gods Woord en wil verkondigd; men heeft u tot boetvaardigheid geroepen, maar gij hebt uw oren gesloten; die u vermaanden hebt gij vervolgd, en hoe de Heere u ook kastijdde, dreigde en strafte, gij hebt het niet

gevoeld. Wat denkt gij toch, dat u zal wedervaren'? Uw boosheid is tot de hemel geklommen, weduwen en wezen verdrukt gij, hun bezittingen hebt gij hun ontnomen, hun mannen verslagen, en het bloed der martelaren vloeit langs uw straten. Zou de allerhoogste God dit aanzien en niet wreken? Denkt dat niet. Daarom, bekeert u nog van uw boosheid, en laat die varen, want het is nog niet te laat; of anders is uw verderf nader bij dan gij wel weet; God zal u straffen.

Toen de een beweging een weinig bedaard was, keerde de knecht van de scherprechter terug, en verworgde deze vrome getuigen van Jezus Christus, die reeds geruime tijd aan de paal gebonden stonden, terwijl zij de naam des Heeren aanriepen. Daarna werd het hout aangestoken, en men verbrandde de lijken. Aldus werden zij aan de Heere opgeofferd in het Jaar van onze enige Zaligmaker Christus Jezus, 1559, en wel op de 19e Januari.

Nog was de marktgraaf niet voldaan, maar hij viel de volgende zondag met geweld in de huizen, greep enige vrome broeders en bracht hen in de gevangenis, die echter, nadat zij geruime tijd hadden gevangen gezeten, op wonderdadige wijze werden verlost.

Boudewijn de Heu

[JAAR 1559.]

Boudewijn of Boutzon le Heu, een behanger en stoffeerder van zijn handwerk, en daarbij een knap werkman, was van Doornik, om het Evangelie, naar Antwerpen gevluht, om daar in de Waalse gemeente Gods Woord vrij te horen verkondigen. Hij was een oprecht en godvruchtig man, zachtmoedig, en bovenal geduldig in het verdragen van ongelijk. Zijn hart was derwijze tot de liefde van God ontvonkt, dat hij menigmaal zei: "O, hoe gelukkig zou ik zijn, wanneer de Heere mij tot een getuige van Zijn waarheid riep! Welk een grote eer zou mij dan van God te beurt vallen!"

Het geschiedde eens, dat hij met Antonius Verdict van Antwerpen naar Brussel reisde, en met hem een herberg, de Eenhoorn genaamd, buiten de Steenpoort binnentrad. Toen Antonius verraden was en de beambte hem gevangen zou nemen, zag hij twee of twee andere mannen bij hem, die hij gezamenlijk gevangen nam, onder wie ook Boudewijn was. Daarna ondervroeg de beambte hem aangaande het geloof, wat hij met vrijmoedigheid beled. De beambte hield hem gevangen, en liet een ander vrij, van wie getuigd werd, dat hij vroeger bekend stond als een dronkaard en hoereerder. Hieruit kan ieder nagaan, hoe het in de wereld toegaat. Dronkenschap en hoerij zijn van God dus verboden, dat Hij die zonden straffen wil met de eeuwige verdoemenis, ja, niet minder dan doodslag en moord. Maar dit blijft bij de wereld ongestraft, en zulk een getuigenis te hebben wordt niet geteld, terwijl daarentegen zij, van wie men weet, dat zij de eer van Christus Jezus voorstaan, de afgoderij bestraffen en een godzalig leven leiden, gedood worden. Dit ziet men dagelijks geschieden.

Toen nu Boudewijn zijn geloof vrijmoedig beleden en met een vroom gemoed bij de monniken en priesters met de Schrift bewezen had, deden zij hun best om hem van het leven te beroven. Maar, aangezien de vijanden der waarheid zagen, dat door de dood van de bovengenoemde martelaren grote opwekking onder het volk ontstaan was, en dit door de grote standvastigheid en vrijmoedigheid gedrongen werd de reden van de dood wat dieper te onderzoeken, was het hun voornemen deze vrome martelaar zo geheim mogelijk om te brengen. Maar, daar de overheid van Antwerpen onder andere naties een kwade naam kreeg, omdat zij mannen en vrouwen wegens de godsdienst in het geheim in de gevangenis ombrachten, en de dieven en moordenaars in het openbaar straffen, durfden zij aan hun voornemen geen gevolg te geven.

Daarom gingen zij des morgens met hem naar buiten, toen het volk dit het minst vermoedde, om hem onder de galg het hoofd af te slaan, daar verbranden te veel toebereidselen eiste, en de burgers het dan gemakkelijk vernemen zouden.

Toen zij met hem naar buiten gingen, was Boudewijn wel te moede, en riep de Heere vurig aan. Op de strafplaats aangekomen, lieten zij hem haastig neerknielen, en sloegen hem het hoofd af. Aldus is deze vrome getuige van Christus in de Heere gestorven, in de maand Januari van het jaar van onze enige Zaligmaker 1559.

Cornelis Halewijn en Herman Jansz

[JAAR 1559.]

Toen deze vrome christenen, Cornelis Halewijn, een slotenmaker en burger van Antwerpen, en Herman Jansz, een geweermaker van Amsterdam, gevangen genomen waren om de getuigenis van onze Heere Jezus Christus door de markgraaf van Antwerpen, Jan van Immerseele, een bloeddorstig man, werd Herman terstond daarna op jammerlijke wijze gepijnigd, opdat hij zijn medebroeders zou verraden. Doch hij hield vol, dat hij zich liever wilde laten dood pijnigen, dan iemand in gevaar brengen.

Zij beschuldigden hem vooral, dat hij in zijn huis vergaderingen gehouden had om te prediken. Daarop antwoordde Herman, dat hij geen samenkomsten toegelaten had, die door God verboden waren, maar alleen zulke, die God bevolen had in de heilige Schrift. Daarna vielen zij hem zeer lastig, omdat hij zijn vrouw in de gemeente des Heeren Jezus Christus getrouwd had. De pausgezinden toch hebben bijna niets onbesmet gelaten van alle plechtigheden, die zij in de gemeenten hebben, en dwingen bovendien de lieden om zich over te geven aan hun onreine en afgodische bijgelovigheden, waarvan toch ieder christen een walg heeft.

Terwijl Herman gevangen zat, vernam men te Amsterdam, dat dit was wegens ketterij. Om die reden schreef hij voor zijn vrienden de getuigenis van zijn geloof op deze wijze:

"Wij geloven en belijden alles wat ons in de profetische en apostolische Schriften door de Heilige Geest is overgeleverd, en verwerpen alle ketterijen en leringen, die daarvan afwijken. Vooreerst, dat er een enig God is, drie-enig in persoon, Vader, Zoon en Heilige Geest.

Dat de enige God door Zijn almacht alle dingen geschapen heeft uit niet, en die door Zijn goedheid altijd regeert en onderhoudt, zodat er niets geschiedt onder alle schepselen, of het geschiedt door Zijn wil en macht. Iet komt alles van Hem, geluk of ongeluk.

Daarom geloven en belijden wij, dat men deze enige God alleen dienen en eren, in allen nood alleen aanroepen en aanbidden moet, en Hem voor alle geluk en welvaart alleen danken en prijzen. Wij verwerpen daarentegen allen, die leren, dat men de gestorven heiligen moet aanroepen, aanbidden of vereren.

En, aangezien het gebed krachteloos is zonder geloof, en het geloof komt van Gods Woord, geloven en belijden wij, dat men God niet anders behoort te aanbidden of te dienen, dan naar het bevel en het voorschrift van Zijn Woord.

Daarom verwerpen wij alle verzonnen godsdiensten en uitgedachte middelaars en voorbidders.

De ware inwendige godsdienst bestaat in geloof, liefde, gehoorzaamheid, hoop, geduld, onschuld, reinheid en barmhartigheid.

De uitwendige godsdienst bestaat in de prediking van het goddelijke Woord, en in het gebruik van de sacramenten, waartoe ieder christen verbonden is.

De sacramenten zijn genadetekenen, door Christus ingesteld, waarvan ons de Schrift er twee aanwijst: de doop en het avondmaal.

Wij belijden, dat de doop toekomt aan allen, die door het bloed van Christus gewassen en gedoopt zijn, en alzo Christus hebben aangedaan; onder wie ook de kinderen gerekend worden, want ook zij zijn door Christus van zonden gereinigd en erfgenamen des eeuwige levens.

Het avondmaal is een heilige maaltijd ter gedachtenis van Christus' dood ingesteld met brood en wijn.

Wij verwerpen allen, die deze sacramenten door hun bijvoegselen hebben verduisterd en vervalst, en nog vele andere buiten de Schrift verzonnen hebben. Want Christus beveelt Zijn apostelen, om ons te onderwijzen alles, wat Hij bevolen had."

Dit geschrift zond hij aan zijn vrienden, om te bewijzen, dat hij geen valse leer aanhing. De marktgraaf intussen beriep zich gedurig op het bevel, en beschuldigde hem vooral om de gehouden vergaderingen. De duivel kan eigenlijk de samenkomsten niet dulden, want hij gevoelt wel, dat daardoor zijn rijk verzwakt en omver geworpen wordt. Daarom raad ik alle christenen, om bij elkaar te komen, om Gods Woord en wil te onderzoeken, en alzo het rijk van Christus te helpen opbouwen. Al razen de duivel en de tirannen daar ook tegen, zij hebben toch Christus Zelf bij zich, die hun in ruime mate wil bijstaan en zegenen want Hij heeft gezegd: "Waar twee of drie vergaderd zijn in Mijn naam, daar ben Ik in hun midden." Wat zij eendrachtig begeren, dat zullen zij verkrijgen. Zie eens, welk een troostrijke belofte!

De belijdenis van het geloof van Cornelis Halewijn

Cornelis Halewijn werd ook ondervraagd, in tegenwoordigheid van twee beambten, voor wie hij beknopt en zeer verstandig antwoordde. Zo vroeg de marktgraaf hem onder andere, of hij zich wilde laten onderwijzen. Hij antwoordde: "Zo onredelijk ben ik niet; kan iemand mij enige dwaling uit Gods Woord aanwijzen, dan wil ik daarvan afzien." Intussen ging de vader van Cornelis naar de marktgraaf en zijn vrouw, die, als wij ons niet vergissen, Cornelis' doopgetuige was. Hij deed zeer zijn best om zijn zoon te bevrijden. Eindelijk brachten zij het zover, dat zij de zaken schriftelijk zouden behandelen.

In dit geschrift, dat op Cornelis' naam doorging, en door de advocaat voor de vierschaar gebracht werd, had men gezegd, dat Cornelis zijn schuld beleed, en dat hij voortaan biechten zou, de sacramenten gebruiken en om genade verzoeken als een goed zoon der heilige kerk; dat hij ook beleed, dat de predikatiën geen waarde hadden, omdat hij bemerkte, dat zij op geen gewijde plaatsen werden gehouden. Deze en dergelijke betuigingen hadden zij op naam van Cornelis daarin geschreven, en verlangden verder, dat, wanneer hij zich ergens in had vergrepen of misdragen, men dit aan zijn jeugdige jaren zou toeschrijven of vergeven.

Intussen schreef Cornelis dagelijks aan de broeders, en betoonde grote vrijmoedigheid en volharding in het geloof, zodat ieder zich daarover zeer verblijdde, en de Heere voor Zijn weldaden ten hoogste dankte. Enigen echter voedden voortdurend achterdocht, en begonnen omtrent dit rechtsgeding twijfel te koesteren, dat men zo in het geheim en bedekt in de raad overgaf. Op geheime wijze wist de predikant der gemeente dit stuk in handen te krijgen, en schreef het in de grootste haast over. Toen hij daarin dingen ontdekte, die tot grote ergernis strekten, en tot openbare verloochening der waarheid leidden, gaf hij dit aan de ouderlingen en diakenen der

gemeente te kennen, die allen zeer bedroefd waren over de zwakheid van hun medebroeder.

De predikant schreef een scherpe vermaning aan hem, en bad hem om zich te bekeren, en zijn verloochening met een ongeveinsde belijdenis voor de raad te boeten en zich te verbeteren. Toen Cornelis deze brief ontving, die zeer ernstig en scherp was, was hij zo ontsteld, dat al de gevangen broeders genoeg te doen hadden om hem te vertroosten. Het bloed sprong hem de neus uit, hij wrong de handen, en maakte groot misbaar. "Hoe," zei hij, "zou ik de waarheid loochenen? Daarvoor bescherm me God! Ach God, dat de broeders zulke gedachten omtrent mij koesteren; ik ben daaraan onschuldig en heb het niet gedaan." De broeders raadden hem, dat, wanneer zijn geschrift dit niet inhield, hij daarvan een afschrift moest zoeken te verkrijgen, en dat aan de broeders toezenden, als bewijs tegen hetgeen, waarvan men hem beschuldigde, en aldus zijn onschuld aan de dag te brengen.

Toen hij met zijn advocaat daarover gesproken had, en hij zelf het schriftelijke rechtsstuk inzag, bemerkte hij, dat hij terecht door de broeders was beschuldigd; doch bewees, dat zijn vrienden en de marktgraaf dat gedaan hadden buiten zijn weten. Als het beste raadden de broeders hem, dat hij met een openbare belijdenis voor de raad de waarheid zou betuigen, en de valsheid aan het licht brengen en bestraffen. Dit viel hem hard om aan te horen, doch de broeders verwachtten met lankmoedigheid zijn verbetering.

Eindelijk bestuurde de almachtige en barmhartige God het, dat al de raad en de tussenkomst van de vader, de marktgraaf en de geslepenheid van de advocaat tevergeefs waren. Cornelis werd gesterkt en vrijmoedig, en wel temeer, omdat hij het voorbeeld van Adriaan de schilder en van Hendrik Bockhalt, de kleermaker, gezien had, waardoor Herman zeer bemoedigd werd, die ook steeds met Cornelis voor de vierschaar verschenen was, en de zaak schriftelijk voor de raad behandelde. De vijanden der waarheid verzuimden niets, om de zaak zover te brengen, dat deze mannen gedood zouden worden. Het is te verwonderen, hoe deze lieden, die zich geestelijken laten noemen, zo belust zijn op het bloed van de christenen.

Nadat Cornelis en Herman gedurende bijna een jaar hadden gevangen gezeten, werden zij, op de 28e Februari in het jaar 1559, voor de vierschaar gebracht. Daar velden de heren onder elkaar het vonnis, doch spraken dit niet uit, opdat het volk er niets van weten zou, zodat ook de gevangenen zelf niet wisten, wat men met hen doen zou, totdat zij weer naar de gevangenis gebracht waren. Zij vroegen toen aan de dienaren, wat men in de vierschaar besloten had, en of hun zaak nog uitgesteld was, zoals reeds zo dikwerf was geschied, of dat zij sterven zouden. De dienaren zeiden, dat de zaak weer veertien dagen was uitgesteld. Toen echter de gevangenen dachten weer hun gewone plaats in de kerker te zullen innemen, werd er aan de dienaren bevolen, hun de boeien aan te doen en in de kuil te brengen, wat een zeker teken was, dat zij sterven moesten. Aldus verblijdden zich de godzalige martelaren in de Heere, totdat de tijd kwam, dat zij met de dood hun onvervalst geloof zouden belijden.

In deze nood en aanvechting waren de broeders en andere, goede vrienden gewoon de gevangenen te bezoeken, teneinde hen te troosten en te vermanen. Maar nu was de gevangenvaarder bevolen niemand bij hen toe te laten dan met toestemming van de marktgraaf, en dat waren de monniken of soortgelijke lieden, die hen mochten kwellen met hun biecht en andere beuzelingen, die echter ook tevergeefs kwamen, want de getuigen van Christus wilden naar deze wolven niet luisteren noch hun geloven.

In de vroege ochtend van de volgende dag, kwam de marktgraaf met de monniken in de gevangenis, en liet de gevangenen voor zich brengen. Hij bood daar Cornelis enige gunsten aan, en ofschoon hij, volgens zijn zeggen, zijn leven niet sparen mocht,

beloofde hij hem een zachtere dood te zullen aandoen; indien hij de monniken wilde aanhoren. Cornelis antwoordde: "Mijnheer de markgraaf, het zij ver van mij dit te doen; doe gij wat u behaagt." Toen zij gebonden naar de strafplaats zouden geleid worden, vermaande Herman de markgraaf, om wel toe te zien, wat hij deed; want," zei hij, "God zal het niet gering achten, dat gij ons van het leven berooft. Daarom, bekeer u, mijnheer de markgraaf, voor de Heere u straft; het kan niet lang meer met u duren, het zal God eindelijk eens verdrieten." Wij geloven, dat de Heere de tirannen aldus dikwerf laat waarschuwen voor Hij hen wil straffen. Maar, het is zeer te beklagen, dat zij geen oren hebben om te luisteren; daarom komt de strik hun om de hals, voor zij het vermoeden. Zij denken voor God genoegzaam gerechtvaardigd te zijn, als zij zich beroepen op het bevel van de koning. Aldus wassen zij als Pilatus de handen, doch tevergeefs, want hun gehele lichaam is met bloed besmet, en de Heere wil niet, dat wij koningen boven Hem gehoorzamen. Och, of zij dit bedachten.

Toen deze martelaren gebonden waren, wilde de markgraaf, dat zij een hout kruis in de handen zouden nemen, en de monniken bij hen toelaten, waarbij hij Cornelis beloofde, dat, wanneer hij alleen dit wilde doen, hij met het zwaard gedood en niet verbrand zou worden. Zij wierpen de kruisen weg en zeiden, dat zij in het geheel geen tekenen wilden geven, waardoor in het minst zou kunnen schijnen, dat zij van hun gevoelens waren afgeweken, en betuigden tevreden te zijn, welke dood zij ook stierven; want dat zij in de Heere zouden sterven en om de getuigenis van Zijn waarheid; dat het ook een geringe smart was om te worden verbrand, die niet te vergelijken was bij de toekomstige heerlijkheid, die aan gelovigen zal geopenbaard worden.

Bij het wegleiden naar de markt, verhief Herman zijn hart tot de Heere en zong de 130e psalm: "Uit diepe nood schrei ik tot U, Heere God", etc. Cornelis vermaande intussen het omstaande volk met grote vrijmoedigheid. Toen zij op de markt waren aangekomen, lag het zwaard gereed, waarmee men hen zou gedood hebben, indien zij het afgodische kruis in de handen hadden willen nemen, en met de monniken meegaan; maar, daar zij in het minst niet wilden afwijken, was ook alles gereed gemaakt om hen te verbranden.

Toen viel Cornelis op de knieën, en riep met een vurig hart tot God, en bad voor zijn vijanden, dat de Heere hun vergeven wilde, die het onwetend deden. Daarna werden zij in een hut, die van takken gemaakt was, geleid en aan de paal verwurgd.

Terwijl dit geschiedde, ontstond er zulk een gedruis onder het volk, dat ieder vreesde, dat er een oproer zou losbarsten. De beul greep het zwaard om zich te verdedigen, want hij vreesde dat men hem het eerst op het lijf zou vallen; doch de beweging was spoedig gestild. Toen ontstak hij het hout, en verbrandde de lijken der vrome martelaren, die om de getuigenis van Jezus Christus dit sterfelijke leven hadden afgelegd en in de Heere rusten.

Toen het vuur geblust werd, opdat men de geroosterde lijken de vogelen tot spijs zou voorleggen op het galgeveld, en de markgraaf gereed stond om weg te rijden, ontstond er weer zulk een gewoel en beroerte onder het volk, dat ieder bevreesd en beangst was. De markgraaf was zo bleek als een doek van schrik, want hij zag, dat zijn dienaren de vlucht namen, en hij dacht aan het gevaar van alleen te moeten blijven.

Als wij op die beroerte letten, moeten wij de blindheid van de raad en van de overheid van Antwerpen beklagen, die niet inzagen, hoe God hen verstoorde en vrees aanjoeg, omdat zij tegen God en Zijn Gezalfde opstonden. Och, dat zij niet op mensen, maar op God zagen, en verslagen van hart met Paulus uitriepen: Heere, wat wijt Gij dat ik doen zal?" Maar helaas, zij werden dagelijks meer verhard, wat de grootste straf is, die God de mens kan toezenden.

Bedenk het wel, geliefde lezer, hoe het in de tijd van onze Zaligmaker Jezus Christus ging. Men beschuldigde Christus als een oproermaker, Die het gehele land van Galilea af beroerd had. De priesters zeiden, dat het beter was, dat Christus stierf, terwijl zij anders vreesden, dat de Romeinen komen zouden en het land nemen. Toen zij Christus hadden omgebracht, en in vrede dachten te zullen leven, werden zij door de Romeinen aangevallen en uitgeroeid. In onze tijd gaat het op dezelfde wijze toe met de christenen om te brengen. De tirannen en de geestelijkheid vrezen vooroproer en geweld, daar toch de christenen dit niet bedoelen, zoals zij overtuigend getoond hebben. Maar nu toont God, dat Hij de straf, die zij vrezen, op hun hals wil brengen. Daarom worden zij zo dikwijls beangst. Daarom zijn zij altijd in vrees. O, gij mensen, de almachtige God staat gereed om u te slaan; daarom, bekeert u, voor u het kwaad overvalt. Hij zendt zijn leraren en predikanten tot u, opdat zij u zouden leren en opwekken van uw boze wegen af te staan, teneinde gij zalig zoudt worden. Gij sluit uw oren en vervolgt hen ten dode. Hij komt, en geselt en kastijdt u op allerlei wijze, maar gij gevoelt het niet. Wat zal de Heere met dit verharde volk doen, dat zo ongevoelig is als een blok? Voorwaar, het dorre hout zal afgehouden worden. Ziet de bijl ligt reeds aan de wortel der bomen.

O, gij overheid, luister wat u de wijze man zegt: "U is macht gegeven van de Heere, en het geweld van de Allerhoogste, Die vragen zal, hoe gij lieden handelt, en doorgrondt, wat gij oordeelt; want gijlieden zijt ambtslieden van Zijn rijk, doch gij voert uw ambt niet behoorlijk uit, en houdt geen recht, en doet niet naar wat de Heere bevolen heeft. Hij zal gans gruwelijk en haast over u komen, en daar zal een gans scherp gericht over de overheden gaan. Want de eenvoudigen geschiedt genade, maar de geweldigen zullen geweldig gestraft worden."

Pieter Chevet

[JAAR 1559.]

Deze Pieter was een arme wijngaardenier, geboren te Ville-Parisi, welke plaats vijf Franse mijlen van Parijs ligt, op de weg van Meaux. Hij woonde ook daar en leefde van zijn handenaarbeid in de wijngaarden. Hij was ruim zestig jaren oud, en reeds geruime tijd met de kennis van God bedeed, en had daarin zulke vorderingen gemaakt, dat hij het Nieuwe Testament bijna woordelijk van buiten kende. Ja, hij had in die tijd reeds veel om de waarheid moeten lijden, en ontzag zich niet om met anderen naar Parijs te gaan, en daarin de geheime samenkomsten Gods Woord te horen verkondigen.

In een der laatste weken voor het kerstfeest van het jaar 1558 kwam er een Franciscaner monnik in het dorp, om daar te prediken, bij wie de wijngaardenier terstond wegens zijn godsdienst werd aangeklaagd. De monnik, die hem verraden wilde, liet hem bij zich komen, onder de schijn alsof hij met hem over Gods Woord wilde spreken. De goede oude man weigerde dit niet, en ging, met twaalf andere goede vrienden van hem, die ook kennis der waarheid bezaten, naar de monnik. De monnik had graag gezien, dat de anderen weer naar huis keerden. Doch Pieter liet dit niet toe, en zei: "Indien gij enige gaven van God ontvangen hebt, moet gij die ook aan anderen er niet alleen aan mij meedelen." Hij zei dit met zulk een vrijmoedigheid, dat de arme monnik geen woord durfde spreken. Eindelijk vroeg hij hun, wat zij in zijn huis deden. Chevet antwoordde: "Wij bidden, en wilt gij ons nu ook zeggen, of Jezus Christus de enige Heiland is dan of wij nevens Hem ook nog anderen moeten zoeken en aannemen. De monnik wees hun terstond op de heiligen, op de goede werken en de

menselijke instellingen, waardoor men de zaligheid meent te zullen verkrijgen. Maar de goede man sloeg dadelijk het Nieuwe Testament op, en weerlegde met een groot aantal plaatsen, 'die hij zelf las of liet lezen, het antwoord van de monnik. Vooral toen zij over het misoffer spraken, werd het 9e en 10e hoofdstuk, van de brief aan de Hebreëen woord voor woord gelezen, onder grote weerzin van de monnik, die niet wist, wat hij daarop zeggen zou, zodat hij uit toorn naar het slot van een voorname vrouw liep, en het zover wist te brengen, dat de goede lieden gegrepen en gevangen gezet werd. Pieter liet zich gewillig gevangen nemen. Toen hij voor de vrouw van Ville-Parisi, enige personen van het gericht en een schrijver dier plaats belijdenis van zijn geloof had afgelegd, werd hij des anderen daags naar de gevangenis Chastelet te Parijs gezonden.

Tien of twaalf dagen daarna werd hij voor de hoge beambte gebracht, en, daar hij het nieuwe Testament bij zich droeg, betuigde hij, dat hij daarbij leven en sterven wilde. Nadat hij op de artikelen, die in zijn rechtszaak vervat waren, op christelijke wijze had geantwoord, stelde men hem aan de geestelijke voor, doch hij wilde die niet als zijn rechter erkennen. En aangezien hij zich op een andere rechtbank beriep, werd hij met Barbeville naar de gevangenis van het paleis gebracht. Nauwelijks hadden de rechters van de rechtbank zijn belijdenis van onze Heere Jezus Christus gehoord, of zij vernietigden zijn beroep, en gaven hem aan de geestelijke over, die hem vele vragen deed, waarop hij tot het einde toe met standvastigheid antwoordde, zodat hij door de geestelijke voor een ketter werd verklaard. Toen de geestelijke hem vroeg, of hij ook aan de mis geloofde, vroeg Pieter op zijn beurt, of zij ook in het Nieuwe Testament vervat was. En, toen de geestelijke dit ontkennend beantwoordde, zei Pieter: "welaan, zo geloof ik er ook niet aan." Al zijn antwoorden rustten op de bewering, dat hij niet verplicht was iets anders te geloven dan wat in de heilige Schrift geschreven stond, aangezien de mensen de macht niet hadden, iets daarvan af of toe te doen. Ja, hij betuigde, dat, ofschoon er een Engel uit de hemel kwam, die iets anders predikte, hij hem niet wilde aannemen maar vervloeken. Hij voegde er bij: "Toen mijn ouders sterven zouden, hebben zij mij tot uitvoerder van hun uiterste wil gemaakt. Doch, toen ik meer deed dan mij door hen bevolen was, wilden mijn mede-erfgenamen dit niet voor goed aannemen; daarom wil ik ook niemand geloven, die iets tot het Testament van mijn Vader en Verlosser toedoet." Toen hem gevraagd werd, waar hij dit alles geleerd had, daar hij toch slechts een onwetende wijngaardenier was, antwoordde hij: "Er staat geschreven: Zij zullen allen van God geleerd zijn. Hoe zou ik dan niet weten, wat tot mijn zaligheid dient, daar ik zulk een voortreffelijke onderwijzer heb, namelijk de Geest van God?" De geestelijke zei: "Gij zult u in gevaar brengen en wellicht verbrand worden." Hij antwoordde: "Reeds sedert lang ben ik geen ander loon waardig geweest; en, ofschoon gij mij levend de huid wilt afstropen, wil ik toch mijn Heere Christus niet verloochenen, want er is geschreven: "Wie Mij belijden zal voor de mensen, die zal ik ook belijden voor Mijn Vader, Die in de hemelen is."

Toen men hem vroeg, of hij niet wilde biechten, hernam hij: "Ik biecht mijn zonden dagelijks aan onze Heere God, en wie is er onder u, die zich onderwindt de zonden te vergeven?" De geestelijke zei "Ik". Chevet zei "O gij ellendig mens! gij hebt genoeg met uzelf te doen, en wilt gij nu nog anderen zalig maken? De geestelijke bedreigde hem, dat hij hem des te langer in de gevangenis zou laten zitten. "Ja," zei Chevet, "al zou ik daarin verteren, zo wil ik nochtans, zo God wil, mijn tegenwoordige gevoelens niet laten varen."

De 21e Maart werd hij andermaal voor de geestelijke gebracht om zijn vonnis aan te horen. De geestelijke gebod hem te knielen, doch hij wilde dat voor geen schepsel doen; doch, toen hij ten strengste daartoe gedwongen werd, zei hij: "Welaan, zo wil ik

het dan doen tot Gods eer, maar niet om uwentwil." Vervolgens werd zijn vonnis in het Latijn gelezen. Doch Chevet zei: "Lees mij dat vonnis in het Frans voor, want Latijn versta ik niet." Toen zei de geestelijke: "Ik zeg, dat gij een ketter en muiter bent." Chevet antwoordde: "Dat is niet waar: ik geloof beter in God dan gij. Toen men hem uit de zaal sleurde, riep hij met luider stem: "Heere God, ik dank U, dat ik thans uit de synagoge des duivels verstoten en in uw grote overwinnende kerk aangenomen word." En toen er een riep: "Naar het vuur! naar het vuur met hem!" zei Chevet: "Wacht u voor het eeuwige vuur, dat nooit uitgeblust wordt."

Op de 4e Maart werd hij aan de wereldlijke arm overgeleverd en in de gevangenis van het paleis gebracht. En, toen hij voor de geloofsrechter en de raadsheren der grote rechtbank in de belijdenis van zijn geloof volhardde, werd hij door hen tot de vurdood veroordeeld. Deze martelaar was klein van persoon, maar sterk in het geloof en ijverig in de godsdienst. Met wie hij ook omging, hij sprak altijd over Gods Woord, en in zijn verantwoording ontbrak het hem nimmer aan getuigenissen der heilige Schrift.

Aangezien hij dan de leugen niet in de plaats der waarheid wilde aannemen, moest hij naar Malbertsplaats ter dood worden uitgeleid, waar hij veel wreder dan anderen voor hem werd behandeld; want de uitvoering van het vonnis werd aan de wreedste beul van het parlement, die ooit bestaan had, opgedragen. Deze bond hem de bal zo vast in de mond, dat hij daardoor zijn gehele aangezicht mismaakte. Hij liet geen ogenblik na hem met vuisten te slaan, omdat hij het kruis van de mispriester niet wilde kussen. De priester hielp de beul in zijn ambt, door de beklagenswaardige lijder met de voeten te schoppen. De beul zei, dat hij hem zwaarder wilde pijnigen dan ooit iemand anders, en dat hij geen wreedheid sparen zou, die in een beul kon gevonden worden. Toen de martelaar aan de paal kwam, gunde hij hem zoveel tijd niet om van de wagen te klimmen, maar wierp hem met geweld van boven neer zodat hij met het hoofd op de grond viel. Terstond daarna trok hij hem op jammerlijke wijze nu en dan uit het vuur in de lucht, totdat hij de laatste adem uitblies. Toen men hem de klederen van het lichaam scheurde, riep hij met een naar de hemel gericht gelaat: "O hoe zalig, ja meer dan zalig ben ik!" Maar het volk riep, dat hij de allerschandelijkste en vervloekte ketter was, die zij ooit hadden gezien. En aldus is deze martelaar godzalig in de Heere ontslapen.

George de Gese

[JAAR 1559.]

George de Gese, geboortig van Milaan, in Italië, hield zich, toen hij tot jaren des onderscheids gekomen was, met zijdeweven bezig, en werd een kundig zijdeweaver. God schonk hem een goede vrouw en een aangenaam huisgezin. Op zekere tijd kwam hij in nauwe kennis met zekere koopman in bombazijn en andere stoffen, die Evangelist heette, en te huis behoorde te Lucarno een kleine stad in Zwitserland. Met deze man overlegde hij dikwerf, of men in Zürich het bedrijf van zijdeweven niet zou kunnen invoeren, daar hij meende, dat dit bedrijf daar zeer goed zou slagen, aangezien Zürich een van de voornaamste steden van Zwitserland was. Zij keurden dit eindelijk beiden goed en trokken daarheen. George nam een van zijn oudste dochters mee, opdat die de vrouwen en meisjes te Zürich leren zou de zijde te scheiden. Toen zij daar aankwamen, werden zij goed ontvangen, en begonnen met goede uitslag te werken, tot tevredenheid en genoegen van de heren en kooplieden daar. In die tijd bevonden zich enige Italianen van Lucarno te Zürich, die belijdenis deden van de

zuivere leer des Evangelies en hielden daar hun christelijke oefeningen in hun taal, zoals zij gewoon waren in de gemeente des Heeren te Zürich. Toen George daar eerst kwam, wilde hij weten en zien, wat men in deze samenkomsten deed, en kort daarna begon hij lust te krijgen in de leer der waarheid, verblijdde zich met geheel zijn hart, en dankte de almachtige God, dat Hij hem de ogen des verstands geopend had, om de gekruisigde Jezus als zaligheid voor de uitverkorenen te kunnen aanmerken, en Hem door de ware prediking des heiligen Evangelies te mogen ontvangen. Aldus nam hij van dat uur met grote ijver de ware godsdienst aan. Toen hij geruime tijd te Zürich gewoond had, was hij in tweestrijd, en wel wegens zijn huisgezin, dat hij te Milaan had achtergelaten, en hij was het met zichzelf niet eens, of hij naar Milaan zou gaan om dat te halen, of nog enigen tijd te Zürich te blijven. Terwijl hij daarover nog altijd nadacht, hoorde hij van de stad Genève spreken, en was van plan daarheen te reizen, teneinde de Italiaanse gemeente, die daar bestond, te bezoeken en zich daarbij aan te sluiten. Toen hij met zijn dochter was aangekomen, en zeer vriendelijk ontvangen werd, richtte hij daar zijn molens en een fraaie winkel van zijde op, zodat het hem daar zeer goed ging naar de wereld. Maar nog veel meer nam hij toe in de kennis van het heilige Evangelie en de christelijke godsdienst, en wel met een bijzonder genoeg en vreugde zijner ziel, zodat hij de gave, die hij van de Heere ontvangen had, meedeelde aan andere gelovige Italiaanse broeders, die reeds een goed gevestigde gemeente hadden, welke gemeente van die lijd af tot beden, door de genade en gunst van Christus, in de stad Genève in stand gebleven is. George wilde graag zijn huisgezin in deze geestelijke gaven doen delen, en vatte andermaal het plan op, om naar Milaan te reizen, teneinde zijn oudste zoon met zich naar Genève te nemen. Met ijver en spoed ondernam hij deze reis, maar vond zijn zoon niet, die met zijn oom naar Venetië was gereisd. George keerde daarom terstond terug, daar de overige leden van zijn huisgezin in die tijd nog niet gezind waren om hem te volgen. Te Genève was een koopman, die grote handel dreef te Milaan, en deze nam, op het herhaald aandringen van George, op zich zijn zoon mee te brengen, wat hij ook naar behoren deed. Daarna verkeerde hij in grote moeilijkheid, want, op last van de kardinaal Berromée, werd hij een geheel jaar gevangen gehouden, doch eindelijk onder grote moeilijkheden en onkosten, uit zijn gevangenschap ontslagen. Toen deze zoon te Genève gekomen was, bleef hij daar tot het jaar 1607 met zijn zuster, die eerst gehuwd doch daarna weduwe was, en met een van zijn jongere broeders, uit wiens mond dit verhaal opgetekend is. George besloot eindelijk te beproeven, om ook de overige leden van zijn huisgezin naar Genève over te brengen, en, nadat hij daarover met enige verstandige lieden gesproken had, begaf hij zich op reis. Te Milaan gekomen, deed hij zijn best zijn vrouw te bewegen om mee te gaan naar Genève; maar zij bewilligde daarin niet, en zei, dat zij haar vaderstad niet wilde verlaten. Om haar man daar te houden, ging zij naar de kardinaal Berromée, en verzocht hem in deze zaak naar haar verlangen te handelen. De kardinaal zond terstond de beambten van de rechtbank van het geloof naar het huis van George, om hem gevangen te nemen. Dit had plaats omtrent zes uur in de avond, op de 18den Juni, in het jaar onzes Heeren 1557. Nadat de beambten in huis gekomen waren, zei een hunner: "George, mijn allerdoorluchtigste heer Berromée wil u terstond eens spreken." Zonder een woord daartegen in te brengen, deed George zijn mantel om, en ging terstond met hem mee. Toen de kardinaal hem zag, zond hij hem terstond naar de gevangenis, terwijl hem twee dagen daarna, in tegenwoordigheid van de geloofsrechter, werd gevraagd, waar hij zijn vrouw wilde heenbrengen.

George. "Naar de stad Genève.

De geloofsrechter. "Hoe hebt gij u alzo door de duivel laten verleiden, en uw godsdienst veranderd? Bent gij nog niet tevreden uzelf te hebben bedorven? Wilt gij uw gehele huisgezin bederven, en met u in de eeuwige verdoemenis slepen?"

George. "Mijn bedoeling en de waarheid, mijnheer, is geheel anders, want ik heb een valse leer laten varen, en mij overgegeven aan de ware belijdenis van het Evangelie, waartoe ik mijn vrouw en mijn huisgezin ook graag zou brengen, zoals een getrouw huisvader schuldig is.

De geloofsrechter. "Waar hebt gij gewoond gedurende de geruime tijd, dat gij uit Milaan zijt geweest?"

George. "Eerst enige tijd te Zürich, daarna te Genève.

De geloofsrechter. "Wie zijn hier uw metgezellen, kent gij niemand van uw godsdienst te Milaan?"

George. "Ik heb geen metgezellen; en sedert mijn komst heb ik geen gemeenschap gehad dan met mijn huisgezin.

De geloofsrechter. "Welke boeken hebt gij naar hier meegebracht uit Genève?"

George. "Ik heb geen andere boeken meegebracht dan een catechismus, die ik aan mijn zoon gegeven heb."

De kardinaal. "Houdt gij de roomse godsdienst niet voor het ware katholieke geloof?"

George. "God heeft mij de genade bewezen de waren katholieken en apostolische godsdienst te leren kennen, terwijl ik te Zürich en te Genève geweest ben."

De kardinaal. "Gij bent een dwaas, die op uw eigen verstand vertrouwt."

George. "Ik ben niet dwaas, en ik vertrouw niet op mijn eigen verstand, aangezien, wat ik geleerd heb, goed is. God, Wiens genade ik ingeroepen heb, Die mijn stem verhoord heeft, en Wiens Woord en beloften ik naarstig overdacht heb, heeft mij bijgestaan en bestuurd, om alle verkeerde gevoelens te verwerpen, en de waarheid aan te nemen, welke ik nu in geen deele wil verloochenen."

Door deze moorden werd de kardinaal woedend, en zei tot hem: "Gij bent uitzinnig, de duivel drijft u. Gij wilt wijzer zijn dan wij allen samen en uw voorouders."

Daarna ondervroeg men hem naar de artikelen van het geloof, die bij de pausgezinden worden betwijfeld, waarop hij met grote standvastigheid antwoordde. Vervolgens zei de geloofsrechter: "Welaan, welaan, wij zullen hem mettertijd zijn dwalingen wel doen inzien." Daarop werd hij naar een zeer duistere en diepe gevangenis geleid, onder een toren, waar het nooit licht was, en waar hij zich niet kon oprichten. Van tijd tot tijd haalde men hem er uit, om hem met listige woorden te kwellen, teneinde hem van zijn geloof te doen afvallen. Maar, niettegenstaande de schone beloften, bedreigingen, vreesaanjaging en de ergste onaangenaamheden van de kerker, bleef hij standvastig. Zij dachten die standvastigheid te verbreken, door hem in een akeliger kerker te sluiten dan te voren, waar zij hem achttien maanden opgesloten hielden, zonder dat ooit iemand een woord tegen hem mocht spreken. Daarna brachten zij hem in hoger, lichter, en ruimer gedeelte van de gevangenis, en dachten hem, door de vrees van weer in de vorige kerker te zullen worden geworpen, aan het twijfelen te brengen.

Intussen waren er andere gevangenen, die niet om de godsdienst maar wegens andere kwade handelingen gevangen zaten. Deze vonden een middel om uit de gevangenis te breken; maar, daar zij hun doel niet konden bereiken zonder de muur door te slaan van het vertrek waar George zat, hadden zij de vermetelheid om de muur te verbreken; en, toen zij dat gedaan hadden, wekten zij George op zich te beveiligen en ook te vluchten, wat hij ook leed. Dit gebeurde des middernachts, terwijl het zeer donkere koud was. George durfde niet naar zijn vrouw te gaan, en verliet daarom de stad, omtrent vijf mijlen van Milaan, waar zijn schoonbroeder woonde, en dacht daar veilig te zijn. Deze schoonbroeder ontving hem met grote vriendschap, doch zond terstond

een zijner zonen naar de geloofsrechter, om hem te doen weten, dat zijn schoonbroeder die nacht daar gekomen was. Toen de geloofsrechter dit hoorde, was hij verschrikt, daar hij niet wist, hoe hij uit de gevangenis gekomen was. Ogenblikkelijk zond hij zijn beambte en dienaren met deze jongeling mee, om hem gevangen te nemen, en weer naar Milaan te brengen, wat zij ook deden; want, voor de dag aanbrak, waren zij reeds voor de poort van het huis, waar zij George vonden, en brachten hem naar de gevangenis. Hier vertoefde hij omtrent vijftien dagen en werd daarna veroordeeld om levend te worden verbrand. Hij hoorde dit vonnis met blijdschap aan zonder enig bewijs van droefheid. Hij was integendeel goedsmoeds, zodat hij zijn vrouw en kinderen wilde zien, voor hij ter dood zou worden gebracht, die hij allen met de grootste ijver vertroostte. De priesters en monniken zochten hem op allerlei wijze in zijn standvastigheid te doen wankelen, terwijl zij hem hun beelden en kruisen voorhielden. Maar als iemand, die gezind was alleen God Zijn Zaligmaker aan te roepen, hief hij zijn ogen naar de hemel, en bad op moedige wijze God, zijn almachtige Vader aan, wat deze dienaren van de antichrist van woede deed schuimbekken. Toen hij op de plaats gekomen was, waar hij de Heere zijn leven in de vuurvlammen zou opofferen, ging hij zelf in de hut, die daar voor hem gereed gemaakt was, in welke hut een paal stond, waaraan hij werd vastgemaakt, en met een zwak vuur verbrand. Hier gaf hij een uitnemend bewijs van zijn geduld; want onder het aanroepen van de naam onzes Heeren Jezus Christus, bleef hij volharden in het geloof tot het laatste ogenblik van zijn leven. Zijn lichaam werd slechts half verbrand, en bleef daar liggen, om de vogelen tot spijs te dienen.

In die tijd was er te Milaan een onderwijzer, die zeer begon over te hellen naar de christelijke gereformeerde godsdienst. Deze bekende later, dat George, toen hij naar de strafplaats geleid werd, hem oplettender had aangekeken dan een ander, waardoor de onderwijzer zich zo getroffen gevoelde, dat hij de volgende nacht als uit de stad werd gedreven, en zich aan een groot gevaar blootstelde, daar hij de moed bad het lichaam van George te begraven, dat daar half verbrand was blijven liggen, om voor de dieren te worden geworpen. Daarna begaf deze man zich naar de Italiaanse gemeente te Genève, waar hij zijn brood eerlijk verdiende, terwijl hij het hertogdom Milaan verliet. De catechismus van George werd voor de dood van de vader in de tegenwoordigheid van de zoon verbrand, maar het Woord Gods blijft eeuwig, en de dood der gelovigen is dierbaar in de ogen van hun Hoofd Jezus Christus. Deze zoon van George, die toen nog geen kennis had van de ware godsdienst, deed daarvan belijdenis in de stad Genève, in het jaar onzes Heeren 1607.

Deze martelaar van Jezus Christus liet zijn bloed door de vijanden der waarheid vergieten op de 13e Maart in het jaar 1559.

Nicolaas Ballon en Nicolaas Guenon

[JAAR 1559.]

In deze vervolging werd ook Nicolaas Ballon te Parijs gedood. Hij was een bejaard man, en had zich metterwoon naar Genève begeven, om des te beter God te kunnen dienen. Hij vond zijn levensonderhoud met bijbels en andere nuttige boeken van Genève naar Frankrijk te brengen, waarmee hij onder groot levensgevaar bezig was, en de uitbreiding van het rijk van Christus zocht te bevorderen. In het jaar 1556 werd hij met zijn boeken gegrepen, te Poitiers gevangen genomen, en daar, na belijdenis van de Heere Christus, ter dood veroordeeld. Van dit vonnis beriep hij zich op hogere rechtbank, en werd naar Parijs overgebracht, waar velen door zijn standvastigheid werden gesticht. Hij redetwistte op moedige wijze met Maillard, de leraar der

Sorbonne, stelde schriftelijk een goed gegronde geloofsbelijdenis op, en gaf die de rechters over, die daarover schaamrood werden. In de gevangenis bracht hij al zijn tijd door met de gevangenen te onderrichten, en hen te leren bidden. De vijanden vernamen, dat hij in de gevangenis groot nut stichtte, en dat de rechters aarzelden om hem te veroordelen, daar zij geen reden vonden om hem te doden, en daarom brachten zij teweeg, dat de koning een bepaald bevel gaf, om hem ter dood te brengen.

Volgens het oordeel der rechters werd er besloten, dat hij te Poitiers verwurgd en verbrand zou worden. Doch God wilde hem toen nog sparen, want onderweg ontliep hij aan de handen van de gerechtsdienaren, en kwam weer te Genève, wat de vijanden derwijze ergerde, dat zij in verscheidene plaatsen van het koninkrijk lieten uitroepen, dat hij, die hem overleveren zou, een grote som geld tot beloning zou ontvangen. Zij deden dit vooral, omdat zij gevoelden, dat hij, nu hij vrij was, nog groter nut zou stichten, aangezien hij in de gevangenis hij de gevangenen reeds zoveel gedaan had. Daarna kwam hij weer van Genève in Frankrijk, en werd te Chalons, in Champagne, ten tweede male gevangen genomen. Misschien zal deze of geen hem beschuldigen, dat hij dwaas en vermetel handelde, om zich weer in gevaar te begeven, waaruit God hem eenmaal zo wonderbaar had verlost; doch hij verontschuldigde zich, met te zeggen, dat dit zijn plicht was, waartoe God hem had geroepen. Het is waar, dat hij in een zeker gevaar verkeerde, doch God gaf hem ook zulk een kracht, dat hij vertrouwen bezat om zijn zaak uit te voeren, het mocht dan gaan, zoals het wilde; en hij zei, dat het zijn innerlijke roeping was, om voor de onrechtvaardigen de naam van Jezus Christus te belijden, en dat hij daartoe zulk een aandrang gevoelde, dat hij weer naar Frankrijk moest reizen, in weerwil van wat zijn vrienden daartegen inbrachten; in één woord, de uitkomst heeft hem overvloedig van alle vermetelheid vrijgesproken.

Van Chalons werd hij paar Rheims overgebracht, en vandaar naar Parijs, nadat hij zich van het uitgesproken vonnis op een hogere rechtbank had beroepen.

Toen hij te Parijs gekomen was, herkende men hem als dezelfde, die voor twee jaren aan de handen der gerechtsdienaren was ontlopen. Daarom vroegen zij hem scherp, wie hem had bevrijd, doch alles was tevergeefs. Eindelijk, toen hij bij zijn eerste belijdenis volhardde, werd hij door de rechters in de grote kamer veroordeeld, om met gesloten mond naar de galg gebracht, daar verwurgd, in het vuur geworpen en tot as verbrand te worden. En, daar men wilde zorgen, dat hij niet ten tweede male aan de handen van de beul ontlopen zou, werd de uitvoering de lijfstraffelijke rechter aanbevolen en werd deze belast, om met zijn dienaars toe te zien, dat er geen wanordelijkheden voorvielen. Voor hij uit de gevangenis, Chastellet genaamd, overgebracht werd, had hij menige strijd met verschillende monniken te verduren. Doch hij bewees hun, welk een schandelijke leer zij voorstonden, zodat zij van toorn en woede schuimbekten. Toen men op de gerichtplaats kwam, wilde het volk verhinderen, dat hij zou verwurgd worden. Een gerechtsdienaar, die meende, dat Ballon nog geen pijn genoeg had, stak hem met een spies in de zijde. En aldus gaf hij zijn geest aan de Heere over.

Nicolaas Guenon, een jonkman, was de dienaar van Nicolaas Ballon, en werd om dezelfde reden als deze gevangen genomen en daarna op St. Janskerkhof, weinig dagen na de dood van koning Hendrik, verbrand. Deze martelaar werd door het volk op zeer wrede wijze behandeld. Want men meende, dat de dood van koning Hendrik een geheel ander bestuur zou ten gevolge hebben, en dat de vervolgingen enige tijd zouden worden gestaakt. Toen men derhalve hoorde, dat deze martelaar ter dood veroordeeld was, was het volk in dit opzicht gerust gesteld. Zij verheugden zich bovenmate, stroomden naar de genoemde strafplaats, en pleegden daar hun gewone wreedheid aan hem, zodat hij een langdurige en smadelijke dood stierf.

Marin Maria

[JAAR 1559.]

Marin Maria, geboortig van St. George, in het bisdom Lisseux, in Normandië, zette zich omwille van het evangelie te Genève metterwoon neer. Toen hij weer met een pak boeken naar Frankrijk vertrokken was, werd hij te Sens, in Bourgondië, gevangen genomen. Nadat hij voor de verkoop van zijn boeken was uitgekomen, en de waarheid van het evangelie op moedige wijze had verdedigd, werd hij door de overheid dier plaats veroordeeld om uit de gevangenis op een wagen naar St. Stevenskerkhof gevoerd en daar aan een paal gehangen, verwurgd te worden en dat zijn lichaam tot as verbrand zou worden. Van dit vonnis beriep hij zich op hogere rechtbank, en werd naar de gevangenis van het paleis te Parijs overgebracht. En, nadat hij zijn vroegere belijdenis andermaal uitgesproken en bevestigd had, werd hij door het parlement veroordeeld om op Malbertsplaats de dood te ondergaan. Door het volk en de gerechtsdienaren werd hij daar zeer wreed behandeld, omdat hij het kruis niet wilde kussen, maar dit de monnik uit de hand sloeg. Toen hij met een touw in de lucht getrokken werd, om levend te worden verbrand, stak men de vlam in enig stro, en hield dit aan zijn gezicht. Daarna werd het hout onder de voeten aangestoken. En, toen de vlammen zijn aangezicht bereikten, verbrandde het touw, waarmee men hem de bal, als naar gewoonte, in de mond gebonden had. Toen begon hij te spreken en te bidden; doch zij lieten hem terstond in het vuur vallen, opdat hij door de omstanders niet verstaan zou worden. Tegenover hem was een paal opgericht, waaraan de boeken hingen, die men bij hem gevonden had, te weten, enige bijbels en Nieuwe Testamenten, die volgens het vonnis ook in het vuur geworpen en verbrand werden. Dit had plaats op de 2e Augustus, in het jaar 1559.

Margaretha le Riche

[JAAR 1559.]

Margaretlia le Riche, vrouw de la Calle genaamd was te Parijs geboren en de vrouw van de boekverkoper Antonius Richout, die te Parijs op St. Vlilariusberg woonde, en wel in het huis de grote Wachter genaamd. Op de 19e Augustus werd zij op Malbertsplaats verbrand. Deze vrouw was zulk een dappere heldin, als men ooit ergens aantrof. Door het onderwijs van haren man leerde zij, ofschoon zeer gebrekkig, de pauselijke misbruiken kennen. Haar man namelijk stelde zich tevreden, wanneer zij de afgoderij en de bijgelovigheden zou laten varen, en liet het daarbij blijven, want hij was iemand, die zich met de godsdienst niet veel bemoeide. Zij meende echter, dat het niet genoeg was de slechte weg te kennen, en zich daarvoor te wachten, maar dat men ook de rechte weg, die tot de zaligheid leidt, moet zoeken, aannemen en God de Heere dienen. Toen zij dan ook vernam, dat er christelijke samenkomsten in de stad werden gehouden, vond zij goed daarheen te gaan, en nam daar derwijze in de kennis van God toe, dat zij vast besloot in haar leven de mis niet meer bij te wonen, al moest het ook haar leven kosten.

En, aangezien zij daarom door haar man slecht werd behandeld, en hij haar bedreigde, dat hij haar tegen Pasen op de hals zou nemen en naar de mis dragen, en ook geruime tijd veel van haren man had moeten lijden, omdat hij wilde, dat zij met hem veinzen zou, opdat hij in geen gevaar zou komen, en zij voor zijn woede vreesde, ging zij op Pasen naar haar vrienden, en verkoos liever het ongenoegen van haren man dan Gods toorn over zich te brengen, om Wie te dienen zij zich geheel had overgeven. Toen die dag was verstreken, wilde zij zich niet langer van haar huisgenoten verwijderen, en keerde weer tot haren man terug, ofschoon zij wist, dat zij niet goed door hem

ontvangen zou worden. Zodra zij in huis kwam, werd zij door de pastoor van St. Hilarius verraden en naar de gevangenis van het paleis gesleurd. Toen haar gevraagd werd waar zij haar Pasen gehouden had, antwoordde zij rondborstig, dat zij uit haar huis naar haar gelovige vrienden gegaan was, opdat zij het avondmaal des Heeren niet zou ontheiligen, en dat zij dit, naar de instelling van Jezus Christus, in de samenkomst der gelovigen ontvangen had. Toen men haar vroeg, of zij gewoon was de geheime samenkomsten der gelovigen bij te wonen, antwoordde zij toestemmend, en zei, dat zij het voor het grootste geluk hield, dat haar ooit was te beurt gevallen, daartoe te zijn gekomen. En, toen haar daarna door de raadsheren aangaande de mis, het vagevuur, de biecht en andere zaken gevraagd werd, antwoordde zij vrijmoedig wat zij daarvan in Gods Woord geleerd had, zodat er de 5e Mei werd besloten, dat zij aan de bisschop van Parijs of diens geestelijke zou worden voorgesteld, of zij wellicht door hem bewogen of op een anderen weg gebracht zou kunnen worden. Doch, toen de geestelijke niets op haar winnen kon, en zij in haar gedane belijdenis bleef volharden, sprak hij het oordeel over haar uit, en verklaarde haar voor een ketter, die eigenzinnig en halsstarrig was, en leverde haar weer aan de wereldlijken arm in de gevangenis van het paleis over. Toen zij voor het parlement verscheen, liet men leraren en andere geleerde lieden bij haar komen, om met haar te redetwisten. Maar zij wankelde niet in haar geloof, en bleef standvastig onder alle aanvechtingen. Daarom werd zij door het parlement veroordeeld, om op een wagen naar Malbertsplaats vervoerd te worden. Een bal zou in de mond gestopt en zij tot as verbrand worden; verder beval men, dat men haar voor de uitvoering van het vonnis pijnigen zou en haar vragen naar haar geloofsgenoten en bekenden, en vooral, in welk huis zij op Paasdag geweest was. Met onuitsprekelijke moed droeg deze vrouw haar kruis, want gedurig zong zij psalmen en dankte God. Nimmer trof men haar treurig in de gevangenis aan. Altijd was zij bezig de andere gevangen vrouwen christelijk te vermanen en te vertroosten. De martelaren, die uit de gevangenis ter dood gebracht werden, moesten voorbij haar vertrek gaan, maar zij werd niet mismoedig, ofschoon zij die in de handen van de beul zag; integendeel, zij riep hun toe, en wekte hen op zich te verblijden en de smaadheid van onze Heere Jezus Christus met lijdzaamheid te dragen. Ja, zij sprak ook du Bourg aan en sterkte hem; want een kleine opening in haar vertrek kwam uit in dat van de heer du Bourg, en daardoor was zij gewoon met hem te spreken of hem toe te wenken, als zijn vijanden hem hard kwamen bestormen, en vertroostte hem dan, zodat du Bourg, wanneer de vijanden der waarheid hem kwelden en plaagden om te herroepen, in het openbaar zei: "Een vrouw heeft mij een les gegeven, en mij geleerd, hoe ik mij in dit geval moet gedragen;" want hij erkende, dat hij de kracht der vermaning, die hij van deze eenvoudige vrouw gehoord had, had gevoeld.

Toen zij haar vonnis ontvangen had, werd zij als naar gewoonte naar de gevangenis in de kapel gebracht. Daar liet zij niet na anderen te onderrichten of psalmen te zingen, totdat zij op een wagen geworpen en naar de strafplaats gevoerd werd. Haar standvastigheid was in de stad derwijze bekend, dat de lieden in grote scharen op de straten stonden, en haar verlangden te zien. En het behaagde God, dat haar gaven en wonderbaarlijke kracht des Heilige Geestes, die zich in deze beklagenswaardige vrouw openbaarde, door vele lieden zouden gezien en erkend worden. Aldus ging Margaretha als overwinnaar midden door het volk, en was in geen dele bevreesd, en keek met een opgericht hoofd, welks aangezicht een goede kleur had, naar de hemel. En, ofschoon men haar een bal in de mond had gestopt, was zij daaronder evenwel tevreden en opgeruimd, waarover zich, ook onder het verharde volk, velen verwonderden, die niets anders wisten te zeggen dan: "Ziet, die boze vrouw doet niet anders dan lachen." Toen zij op de gerichtplaats was aangekomen, vroegen de

rechters haar, of zij niet van gevoelen wilde veranderen, en zij beloofden haar, dat, indien zij dit deed, men haar zou verworgen. Daarop antwoordde zij, dat haar geloof en haar belijdenis zeer goed op Gods Woord was gegrond, en zij daarin niets wilde veranderen. En, opdat ieder zien zou, dat zij de dood niet vreesde, begon zij zelf zich te ontkleden, opdat de beul zich daarmee niet zou behoeven te belasten. Toen men gereed stond haar in de lucht op te trekken., vroeg men haar nog eens, of zij de haar aangeboden genade van het parlement niet wilde aannemen, opdat men haar slechts zou verworgen. Maar zij gaf een teken, dat zij die genade niet begeerde. Alzo werd het hout aangestoken, en gaf zij haren geest zacht en stil aan de Heere over.

Ook was er een jonge timmerman, die van het vonnis des rechters te Sens zich op een hogere rechtbank beroepen had, weinig dagen na de dood van deze vrouw in de grote gerechtskamer veroordeeld geworden om op St. Johanskerkhof te worden verbrand, en wel om de belijdenis van onze Heere Jezus Christus. Het vonnis luidde, dat men hem zou verworgen, doch het volk belette dit. Toen hij in de lucht opgetrokken werd, brandde het touw, waarmee de bal hem in de mond gebonden was. Geruime tijd riep hij de naam des Heeren aan met de woorden: "O Heere, mijn God, Wien ik die, sta mij bij". En aldus gaf hij de geest.

Johannes Pontius

[JAAR 1559.]

Onder hen, die met hun bloed de Evangelische waarheid hebben bezegeld, en die door de geloofsrechters in Sevilla, op de 24ste September in het jaar 1559 werden uitgevoerd en op de schouwplaats voorgesteld, moet ook Johannes Pontius, van Leon, in Spanje, de zoon van Rodericus Pontius, de graaf van Bailena of Baglena, in de eerste plaats geteld worden. Behalve dat hij van hoge geboorte was, had God hem met bijzondere christelijke deugden begiftigd. Zij, die hem hebben gekend, getuigen dat zij in geen tijden in Spanje zijns gelijke gezien hebben. Uit christelijke liefde deelde hij de erfelijke goederen van zijn vader, waardoor hij zijn adel op prachtige wijze had kunnen onderhouden, aan de arme christenen uit, en geraakte zelf, ofschoon vrijwillig, in de uiterste armoede. Toen echter de geloofsrechters te Sevilla deze liefelijke reuk van het Evangelie, als een vrucht van de ware godsdienst, niet konden verdragen, spaarden zij hem niet, maar werden zowel hij, als personen van lagere stand gevangen genomen, en alle listen en streken van de rechtbank van het geloof bij hem beproefd, om hem van het ware geloof te doen afvallen. In het begin vielen zij hem zo aan, dat hij op sommige punten wankelde, waardoor hij in grote angst en bekommring geraakte. Doch God sterkte hem derwijze, dat hij in de overwinning de eerste plaats als de grootste ketter heeft ingenomen. Uit het vonnis, dat over hem is uitgesproken, kan men afleiden, wat zijn geloof en belijdenis was. Onder andere was in het openbaar te lezen, waarom hij tot de vuurdood werd veroordeeld, namelijk, dat hij zich ten allen tijde tegen de schandelijke afgoderij, die met de aanbidding van het brood gepleegd werd, had verzet. Zo dikwerf namelijk, als de broodgod hem te gemoed kwam, wanneer deze met grote pracht in de woningen der zieken werd gebracht, koos hij met de meeste spoed een anderen weg, opdat hij hem geen eer zou behoeven te bewijzen. Menigmaal had hij ook de rug naar hem gewend, als hij soms in de dom kwam, opdat hij de priester niet zien zou, die hem ophief. Gewoonlijk wandelde hij bij de pilaren, waaraan men gewoon was de christenen om de waarheid te verbranden, opdat hij door gedurige overdenking van het martelaarschap, vooral van de heerlijke belijdenissen, die de martelaren daar ter ere van Christus hadden afgelegd, in zijn hart van de waarheid verzekerd mocht worden, en, wanneer het ook eens zijn beurt werd, zich

daarvoor te minder ontzetten mocht, ja, opdat hij daardoor de menselijke huid mocht afleggen en een hardere huid mocht aantrekken, die zulke pijnigingen standvastig en geduldig verdragen kan. Verder, als de bestemde dag gekomen was, waarop hij als naar gewoonte het misbrood zou ontvangen, zond hij zijn bedienden ergens heen, en hield zich na hun terugkomst, alsof hij daar geweest was. Hij handelde daarom zo, opdat de bedienden zich aan zijn vrijheid niet zouden ergeren.

De inhoud van zijn belijdenis komt op het volgende neer. Vooreerst, dat de rechtvaardigmaking van de mens alleen bestaat in de verdiensten van Jezus Christus en in het ware geloof in Hem; vervolgens, dat er geen vagevuur is; verder, dat de aflaatbrieven en bullen van de paus niet anders zijn dan bedrog en bullen, dat is, ledige waterblazen; vervolgens, dat de Roomse paus de ware antichrist is, enz.; verder, dat hij reeds sedert lang enige heerlijke begeerte gehad had om ter wille van de waarheid verbrand te worden of het een of ander martelaarschap te ondergaan; verder, dat hij nooit rijkdommen begeerd had dan om die tot bescherming en uitbreiding der zuivere leer te gebruiken; eindelijk, dat hij wenste en God dagelijks zonder ophouden bad, ook zijn vrouw en kinderen de genade te verlenen, opdat zij ook graag om de waarheid de dood zouden willen ondergaan.

Deze heerlijke belijdenis trachtten de geloofsrechters te verzwakken en te ontzenuwen, en wel onder het voorgeven, dat hij eens op het pad der godzaligheid gestruikeld had. Doch, de standvastigheid van deze vromen man hebben zij met hun eigen woorden bevestigd, die aldus luiden: "Johannes Pontius van Leon is als een lutherse en hardnekkige ketter verbrand." Het enkele woord "hardnekkig" overtuigt allen, die aan de standvastigheid van deze man twijfelen, en bewijst overvloedig, dat de geloofsrechters bedrieglijk hebben gehandeld.

Johannus Gonsalvus

[JAAR 1559.]

In deze overwinning voerde men ook een prediker uit, Johannes Gonsalvus genaamd, die wel tot de priesterorde behoorde, maar toch geen mispriester was, doch veel meer van een eerbare oprechte wandel en in de heilige Schrift vooral goed ervaren. Na het vaarwelzeggen van de schoolse godgeleerdheid, had hij uit de Schrift alleen de ware godzaligheid geput en aangenomen. Enige jaren achtereen was het uit zijn predikatiën te bemerken, dat hij opzettelijk plan had, op de predikstoel het volk het ware wezen van onze rechtvaardigmaking goed in te scherpen; namelijk dat zij in het geheel niet in enige menselijke werken, hoe die ook wezen mochten, maar alleen in het geloof in de Heere Christus bestaat. En waarlijk, zijn christelijke ijver moest ook zulk een uitkomst hebben, als alle getrouwe dienaren Gods ten allen tijde hadden, en ook hij eindelijk bekomen heeft. Zijn belijdenis kwam, zoals de geloofsrechters zelf zeggen, geheel met de belijdenis van Johannes Pontius overeen. Want, gelijk zij steeds goede vrienden waren, was het ook te verwachten, dat zij in de belijdenis van hun geloof samen overeenstemden, en eindelijk enerlei dood stierven. In de laatste nacht, toen hij de volgende dag deze wereld zou verlaten, veroorzaakte hij zijn biechtvaders grote moeite. Nadat er van beide zijden veel was voorgevallen, gebood hij hen met schande terug te keren. Toen hij uit het slot Triana naar de strafplaats ging, hield hij zich hard, niettegenstaande zijn beide eigen zusters tot het ondergaan van dezelfde dood werden weggevoerd, en zijn moeder met twee van zijn broeders in de gevangenis zat, die ook spoedig daarna met de een broeder werd verbrand. Toen hij voor het slot kwam, zei hij de 109den psalm op: "God Mijn roem, zwijg niet; want zij hebben hun goddeloze en valse monden tegen mij opengedaan," enz. Op de strafplaats was hij in

het minst niet vreesachtig, ofschoon zij hem een stuk hout in de mond hadden gestopt. Zij hadden dit gedaan omdat hij een zuster, die wat week van nature was, met moedige en duidelijke woorden tot standvastigheid had opgewekt. Toen hij tot de vuurdood was veroordeeld, verblijdde hij zich, en zeer graag getroostte hij zich de ontzetting van het priesterschap. Na de miskleren uitgedaan te hebben, trok hij andere klederen, alsook de wapenen of tekenen van zijn belijdenis aan, namelijk de ridderrok of het Sanbenito, zo ook de strik en de papieren hoed, die wel in het oog van de mensen smadelijk waren, maar voor God en de Engelen eerbaar, schoon en heerlijk zijn. Toen men tegen de avond van hen, die verbrand zouden worden, eiste dat ieder hunner de artikelen van het geloof zou opzeggen, deden zij dit gewillig. Toen zij daarbij aan het artikel kwamen: "Ik geloof een heilige kerk," werd hun bevolen, dat zij het woord "roomse" daarbij zouden voegen. Als de priesters bij de vrouw van Johannes Gonsalvus en de andere vrouwen, die verbrand moesten worden, erop aandrongen, dat zij het woord "roomse" erbij zouden voegen, zeiden zij: "Wat Johannes Gonsalvus doet, dat willen wij ook doen." Zij zeiden dit niet, omdat zij niet wisten, wat zij zeggen zouden, of wat Gonsalvus doen zou, maar opdat daarom de tong van Gonsalvus zou worden losgemaakt, en hij alzo omtrent dit punt en van zijn geheel geloof een duidelijke en openlijke belijdenis zou kunnen afleggen, wat ook plaats had. Want, toen hem de bal uit de mond genomen werd, zei hij, dat zij onbevreesd moesten zijn en er niets meer moesten bijvoegen. En na deze zijn laatste belijdenis verworgden zij hem en de anderen, voordat het hout werd aangestoken. Aldus is hij met de anderen in de rust des Heeren ingegaan.

Isabella Vaenia, Maria Viroësia, Cornelia en Bohorquia

[JAAR 1559.]

Onder hen, die te Sevilia belijdenis deden van de ware godsdienst, waren vier voortreffelijke godvrezende vrouwen, namelijk, Isabella Vaenia, Maria Viroësia, Cornelia en de jongste Bohorquia, die nauwelijks eenentwintig jaren telde, en, ofschoon zij in godzaligheid aan de anderen gelijk was, overtrof zij die nochtans in andere opzichten ver. Zij was namelijk in de heilige Schrift zo ervaren, dat het in zulk een jonge vrouw bijna een wonder kon heten. Door gedurig onderzoek en gesprekken met godzalige en geleerde mannen, en inzonderheid door beoefening der godsvrucht werd zij derwijze gevormd, dat zij niet alleen boven haar vriendinnen, maar ook boven kundige leraars uitblonk, die zelf bekenden, dat zij menigmaal door haar in de gevangenis zeer beschaamd werden.

Het huis van Vaenia was steeds een school en tempel der godzaligheid, waar de christenen samen kwamen, en God en Zijn Zoon Jezus Christus dag en nacht loofden en prezen. De geloofsrechters wierpen daar hun net uit, en namen er deze vier jeugdige vrouwen, benevens enige anderen, tegelijk gevangen, wat zonder twijfel door Gods bestuur geschiedde. Die hen bekwaam achtte om Zijn naam op heerlijke wijze te belijden. De jonkvrouw Pohorquia was tamelijk met de Latijnse taal bekend, wat haar veel hielp om zulk een grote mate van kennis in de heilige Schrift te verkrijgen. Want, aangezien het lezen van de heilige Schrift in de moedertaal verboden was, kon zij de Latijnse bijbel naar haar begeerte gebruiken. Dokter Egidius, hij wie zij dikwerf, als tot haar onderwijzer, kwam, was gewoon te zeggen, dat hij altijd nog wat uit het gesprek met haar geleerd had, zo dikwerf zij hem had bezocht. Ook hielden de Dominicaner monniken met haar, terwijl zij nog in de gevangenis vertoefde, zonderlinge gesprekken en twistredenen. Zij ontzenuwde hun spitsvondige redenen en bewijsvoeringen met het scherpsnijdend zwaard van het goddelijke Woord derwijze,

dat men daarin haar scherp verstand moest bewonderen. Haar geheugen was zo sterk, dat zij niet alleen, wat zij eenmaal in de heilige Schrift gelezen had, in haar hoofd had, maar dit ten allen tijde waardig wist te pas te brengen en anderen mee te delen. Zo menigmaal de monniken haar verlieten, legde zij een heerlijke getuigenis van haar volharding en kennis af, ofschoon zij dit halsstarrigheid noemden.

Toen zij nu enige tijd in de onaangename gevangenis had doorgebracht, en op allerlei wijze was gepijnigd, teneinde haar te bewegen haar zuster Johanna Bohorquia, die ook de ware leer voorstond, en daarna op jammerlijke wijze haar dood in de gevangenis vond, zou aanwijzen, voerde men haar als in triomf uit met andere godzalige mannen en vrouwen, van wie wij boven gesproken hebben. Zij was daarbij zo moedig en vrolijk, dat het scheen, alsof zij meer over de geloofsrechters zegevierde, dan deze over haar. Doch de boze vaders haastten zich de openlijke belijdenis der waarheid en de goddelijke lofzangen van deze jonkvrouw te beletten daar zij haar op weg een bal in de mond stopten, die zij haar echter, voor zij op de strafplaats kwam, weer ontnamen. Toen haar vonnis gelezen was, hetwelk inhield, dat zij verbrand zou worden, vroegen de geloofsrechters, of zij nog wilde herroepen. Rondborstig antwoordde zij: "Neen." Toen wilden de huichelaars weer, dat de martelaressen bij het uitspreken van het apostolische geloof belijdenis zouden doen van de roomse kerk; maar deze verklaarden zich daar ridderlijk tegen, en wilden dat in geen dele doen. Daarom peinsden de onbeschaamde booswichten, op welke wijze zij het best deze roem der martelaren zouden verduisteren, en verworgden haar terstond. Deze gunst werd haar door de geloofsrechters geschonken, alsof zij bij haar uiteinde belijdenis gedaan hadden van de roomse kerk, zodat zij niet levend maar dood verbrand werden.

Ferdinandus van St. Jan en Morsillius

[JAAR 1559.]

Ferdinandus van St. Jan was nog jong, doch leidde een godzalig leven, en werd daarom ook in de school aangesteld om de jeugd te onderwijzen. Toen hij dit ambt acht volle jaren bediend had, en wel zo, dat ieder hem wegens zijn ijver alle lof en eer moest toebrengen, werd hij eindelijk luthers, dat is, bevonden in de ware godzaligheid goed onderwezen te zijn. Hij beijverde zich ook de hem toevertrouwde jeugd tot deze godzaligheid te leiden, zoveel als dit onder de toen heersende vreselijke tirannie kon plaats hebben. Maar hij vond daarbij een beloning, zoals de ondankbare wereld gewoonlijk beloont. In het pijnigen behandelden zij hem zo wreed en onmenselijk, dat zij hem niet van de pijnbank namen, dan nadat al zijn leden zo uit elkaar waren gescheurd, dat hij die niet meer gebruiken kon. Daarna sleepten de dienaren van de geloofsrechters hem aan de voeten als een onrein voorwerp van de plaats, waar hij gepijnigd was, tot aan de gevangenis. De reden, waarom hij deze wreedheid en toorn der geloofsrechters moest verduren, was vooral, omdat hij rondborstig en standvastig zei, dat het onmogelijk was hem in het minst afvallig te maken. Ook gebruikte God hem in deze harde gevangenschap tot Zijn werk, en werd er door hem een monnik, Morsilius genaamd, die mede uit het klooster van de heiligen Isidorus om de belijdenis van het Evangelie in de gevangenis geleid was, weer op de rechte weg gebracht, en in de beleden waarheid bevestigd. Deze monnik had zich door vleiende woorden en beloften van de geloofsrechters laten bewegen, om korte tijd tevoren, voor Ferdinandus tot hem kwam, van de christelijke belijdenis afvallig te worden. Aldus bestuurde het God wonderbaar in zijn voorzienigheid, daar Hij deze Morsilius zonder twijfel in zijn Zoon Jezus Christus liefhad, dat Ferdinandus door de geloofsrechters bij hem moest gebracht worden, opdat hij hen tot volharding mocht vermanen, wat hij

ook met ijver deed. Want, zodra had hij niet de onbedachte daad van dit jonge mens vernomen, of hij bestrafte hem met harde woorden, en klaagde hem voor de rechterstoel van Christus als een afvallige aan. Eindelijk bracht hij het zover, dat hij zich bekeerde. Toen richtte hij hem weer op, en versterkte hem in het geloof, zoveel hij slechts kon. Weinige dagen daarna verlangde Morsillius, dat men hem in het verhoor zou nemen. Toen dit plaats had betuigde hij met een gebruikelijke eed voor de geloofsrechters, dat niet zijn gedane herroeping, maar zijn eerste belijdenis, die hij nu als christelijk erkende, moest worden aangenomen. Om die reden werd hij ook verbrand.

De geloofsrechters vroegen intussen aan Ferdinandus, nadat zij zijn vonnis op de strafplaats hadden voorgelezen, of hij nog gezind bleef in zijn dwalingen te volharden. In tegenwoordigheid van al het volk antwoordde Ferdinandus: "Al wat ik beleden heb, is gegrond op het Evangelie van Jezus Christus zelf, en op het geloof van alle ware christenen; daarom kan ik dit op generlei wijze als dwaling erkennen." Van dat ogenblik af, toen hij dit gezegd had, ontnamen zij hem het houten kruis, dat zij met geweld bij zijn handen tussen de touwen gestoken hadden, en duwden hem een bal in de mond die hij daarin hield, totdat hij door het vuur verteerd werd; en aldus werd hij levend verbrand.

Julianus Ferdinandus

[JAAR 1559.]

Julianus was te Genève een dienaar in de Spaanse gemeente, en werd door een bijzondere ijver gedreven, om een aanzienlijke hoeveelheid goede, en christelijke boeken, die in de Spaanse taal gedrukt waren, zelfs met gevaar van zijn leven, naar Spanje te brengen, en daar de leer van het evangelie verder uit te breiden. En, ofschoon de geloofsrechters op alle plaatsen wachten hadden gesteld, bestuurde het God nochtans door Zijn genade, dat Julianus de bovengenoemde boeken in de stad Sevilla wist te brengen, welke boeken voor de onderdrukte christenen daar waren als een vruchtbare regen, die het koren rijp maakt, en tot de oogst voorbereidt.

Spoedig echter vernamen de geloofsrechters dit, vooreerst door een zeer bijgelovig mens, en ook door een verraderlijken Judas, die, onder het masker van de Evangelische belijdenis, een trouweloos vijand der christenen en een handlanger der geloofsrechters was. Op zekere tijd namen zij daarom acht honderd personen, zo bejaarden als jeugdigen, gevangen, en op die wijze verwoestten en verstrooiden zij de zuivere gemeente geheel. De heilige vaders der geloofsrechtbank moesten zich zelfs over de grote hoop kettters verwonderen, en hadden geen gevangenen en onreine helen genoeg, om de gevangenen te bewaren, en moesten daartoe gewone huizen huren. Onder deze gevangenen bevond zich ook de genoemde Julianus, die gedurende drie gehele jaren in smartelijke gevangenschap moest doorbrengen. De beulen moesten zich zelfs over de kracht in zulk een klein en vermagerd lichaam verwonderen. Met vreugde ging hij naar de pijnbank, en keerde er nog meer verheugd van terug. Toen men hem namelijk na de pijniging weer voorbij zijn medegevangenen naar de gevangenis sleepte, zong hij tot een bewijs van overwinning, dat zijn vijanden te schande waren geworden een liedje in de Spaanse taal, van de volgende inhoud:

De sterken zijn door de lammen verjaagd en beschaamd

In gramme woede zijn ze weggeslopen

En de priesters, door hun wandaden befaamd

Zijn als de honden afgedropen

Die in 't gras lopen

En het met schande bekopen.

Toen men hem en enige anderen naar de brandstapel wilde brengen, sprak hij zijn metgezellen op deze aan: Heft uw hoofden op, mijn dappere en lieve broeders; nu is het uur daar, waarin wij als strijdbare helden de getuigenis van de waarheid van Jezus Christus de lieden moeten voorhouden, en slechts een weinier om Zijnentwil lijden zullen, opdat wij aanstonds hierna ons met Hem in eeuwigheid zullen verblijden in het hemelse gezelschap en zegevieren mogen." Men stak hem een bal in de mond, opdat hij niet meer zou spreken. Maar Julianus, toen hem het spreken belet was, hield niet op met een verheugd gelaat zijn vreugde en standvastigheid de toeschouwers te kennen te geven. Kort voor zijn sterven wilde nog een leraar, Ferdinandus Rodrihuius genaamd, een verdienstelijk werk verrichten, en liet hem de bal uit de mond nemen, opdat hij ongehinderd zou kunnen spreken, daar hij dacht, dat Julianus, uit vrees voor de brandstapel, zijn belijdenis zou herroepen. Doch Julianus begon derwijze met de leraar te spreken, en hem in het boze geweten te grijpen, dat hij zich schaamde, en daarom de beul beval haast te maken. En aldus werd hij in het jaar 1559 verbrand.

In die tijd werd ook een jonge adellijke vrouw verbrand, en wel om haar Evangelische belijdenis. Zij had haar leven in een klooster doorgebracht.

Jan van Leon en Ferdinandus van Valladolid

[JAAR 1559.]

Deze Jan van Leon was eerst kleermaker in de stad Mexico, begaf zich daarna weer naar Sevilla, en werd daar monnik in het klooster van de heiligen Isidorus, waarin toen het merendeel der monniken belang begon te stellen in de ware godsdienst. Toen hij enige jaren onder deze tucht verkeerd had, en door samenwoning van de godzalige monniken in de ware vrees van God enigermate was onderwezen, zocht hij het klooster te verlaten. Maar, nadat hij enige tijd vandaar verwijderd was, verlangde hij weer naar de godzalige samenspraken, die hij met enige in het klooster gehouden en daaruit de beginselen der ware godzaligheid geput had. Het was dus alleen om de christelijke samenspraken, dat hij zich daarheen begaf. Doch zij, om wie hij vooral in het klooster was teruggekeerd, waren allen vandaar naar Duitsland vertrokken. Daar hij niet om zijn lichaam te voeden, maar gedrongen door de vrees Gods, weer in het klooster was gekomen, moest hij enige dagen daarin vertoeven, totdat hij vernam, waar zijn vroegere metgezellen heen gevluht waren. Daarna vertrok hij ook. Na het klooster te hebben verlaten, vond hij hen, doch niet dan na veel moeite, te Frankfort. Vandaar vertrok hij met hen naar Genève, om enige tijd daar te vertoeven.

In die tijd geschiedde het, dat na de dood van Maria, koningin van Engeland, de engelse gemeente, die toen door de tirannie der genoemde koningin door geheel Duitsland verstrooid en verjaagd was, door Gods bijzondere genade en de hulp van koningin Elisabeth, weer herleefde en de verdreven christenen weer veilig naar hun land konden terugkeren. De Spanjaarden, die zich te Genève om de godsdienst in ballingschap ophielden, dachten, dat Engeland een beter land dan andere zou zijn, om daar uit Spanje een gemeente te vestigen. Enige gingen dan ook met de Engelsen mee, doch niet in grote scharen maar in kleine groepen, teneinde niet overvallen te worden. Want de geloofsrechtters hadden te Antwerpen, te Keulen, Frankfort tot Genève en van daarnaar Milaan op alle wegen hun speurhonden, spionnen en verklikkers, die op de christenen loerden om hen te grijpen. Deze genoten een goed inkomen uit de koninklijke schatkist. Toen nu deze Jan de Leon zijn reis van Duitsland naar Engeland begon, en Jan Hernand of Ferdinandus van Valladolid tot reisgenoot had, werd hij te

Straatsburg ontdekt, zodat beiden in Zeeland werden gevangen genomen. Tot hen, die hen grepen, zei hij niets anders dan: "Nu, welaan, laat ons maar heengaan, God zal ons zonder twijfel niet verlaten, maar getrouw bijstaan." Toen zij in de stad gebracht waren, werden zij op de vreselijkste wijze gepijnigd, terwijl men van hen eiste hun geloofsgenoten te verraden. Na weinige dagen werden zij in een schip en zo naar Spanje gebracht. Gedurende de reis hadden zij een masker over het hoofd, bij wijze van een helm, die het gehele hoofd en gezicht bedekte. In de mond hadden zij een plat stuk ijzer, dat als een tong gemaakt was, doch het gebruik der tong belemmerde. Ook waren zij aan handen en voeten wreed in ijzeren boeien gekneld, en aldus werden zij gedurende de gehele reis gestadig gepijnigd. Eindelijk kwamen zij in de gevangnissen der geloofsrechters, Jan van Leon te Sevilla en Ferdinandus te Valladolid, waar hij later, om de belijdenis van de ware godsdienst, levend werd verbrand.

Jan van Leon vertoefde geruime tijd in de gevangenis der inquisitie, waar hij de tirannie der geloofsrechters in allerlei pijnigingen, ook ten opzichte van spijs en drank, in ruime mate moest verduren. Daarna werd hij, als in triomf, in de sanbenitorok gekleed, en met alle wapenen versierd, te voorschijn gebracht, zoals men gewoon was met de meest standvastige christenen te handelen. Zijn gezicht was vervallen; een blauwe huid bedekte de beenderen, en hij was zo mager, dat het akelig was om aan te zien. Bovendien kwetste het stuk ijzer zijn tong zozeer, dat, ofschoon hij rechtop stond, de taaie slijm uit de mond op de grond droop. Toen zij hem, na het voorlezen van tict vonnis, waarin hij ter dood veroordeeld werd, wegzonden en zijn tong losmaakten, in de mening, dat hij Christus verloochenen zou, deed hij het tegendeel. Want, toen hem toegestaan werd te spreken, legde hij van zijn Verlosser en Zaligmaker, wel met weinige, maar met vrijmoedige woorden en zeer verheugd en onbevreesd, belijdenis af, alsof hij op een plaats stond, waar hij geen gevaar te vrezen bad. In zijn stervensuur werd hem een monnik uit het klooster van de heiligen Isidorus tot een tegenspreker gegeven, opdat die met hem zou redetwisten en tot de afgoderij terug brengen. Doch, hoe meer zij al hun kunsten en streken aanwendden, om zijn geloof aan het wankelen te brengen, zoveel te duidelijker en moediger verdedigde hij zich. Eindelijk onderging hij ook, de gruwelijke dood met grote blijdschap en een onbevreesd gemoed.

Françisca Chavesia

[JAAR 1559.]

Insgelijks behaalde een bovenmate godzalige jonkvrouw, Françisca Chavesia genaamd, een non uit het klooster der heilige Isabella, deze overwinning. Haar leermeester was dokter Egidius, een voortreffelijk en geleerd man in het Evangelie van Christus, zoals wij later omtrent hem vernemen zullen. Aldus is het goddelijke licht der waarheid niet eeuwig onder de korenmaat verborgen gebleven, maar heeft gelicht op de bestemden en van God verordenden tijd, met zijn schijnsel de christelijke gemeente beschenen, de goddeloze duisternis en de afgoderij met kracht verdreven, en het onrecht bestraft. Nadat deze vrouw bij de geloofsrechters was aangeklaagd, en als naar gewoonte door hen behandeld was, voerde men haar als in triomf uit en werd zij eindelijk verbrand. Zo dikwijls zij echter vroeger in het verhoor was bij de geloofsrechters, maakte zij door haar antwoorden hen zo beschaamd, dat ieder zich daarover moest verwonderen, temeer, daar zij in haar leven niet gewoon was geweest met deze lieden te spreken. Ieder, die haar slechts zag, kon terstond

bemerken, dat zij de pijnigingen en de dood gering achtte; want met een verheugd gelaat ging zij naar de strafplaats.

Chrystophorus Losada

[JAAR 1559.]

Ook deze heeft de eerste beginselen der ware godzaligheid door het bijzonder en geheime onderwijs van de leraar Egidius ontvangen. Wegens de boeken, die Julianus de Kleine in Spanje bracht, werd hij bij de geloofsrechters aangeklaagd en gevangen genomen. Na een afgelegde en vrijmoedige belijdenis moest hij eerst de gruwelen der gevangenschap en pijnigingen ondergaan, daarna onuitsprekelijke wreedheid in de overwinning lijden en eindelijk tot as worden verbrand. Toen hij op de stellage stond, redetwistte hij op voortreffelijke wijze over de ware godsdienst met de valse huichelaars, die begonnen waren met hun listige redenen hem te beantwoorden, om hem van zijn christelijke overtuiging af te trekken. Maar, opdat het omstaande volk niet horen zou, wat er van beide zijden gesproken werd, begonnen zij het gesprek, in plaats van in de moedertaal, in de Latijnse taal voort te zetten. En, daar Chrystophorus, die geneesheer was, er niet over nadacht, waarom dit plaats had, antwoordde hij ook in het Latijn. Hij sprak zo juist en gepast, dat ieder zich verwonderde hoe iemand, die terstond moest sterven, nog zo goed kon spreken, als waarvan hij, in sierlijke woorden van die tijd te gebruiken, bewijs gaf. Voor de toekomende smart van het vuur was hij in het geheel niet verschrikt, maar hij gaf eindelijk getroost zijn geest aan de Heere over.

Christophorus Arellanius

[JAAR 1559.]

Christophorus Arellanius was een monnik uit het klooster van de heilige Isidorus te Sevilla, en was, zoals de geloofsrechters zelf getuigden, de geleerdste onder allen, die ooit voor hem in de gevangenis der inquisitie zaten. Zijn schoonbroeders brachten hem in het net der geloofsrechters, die hij nochtans, wegens zijn bekwaamheid, ten voordele en tot zulk een sieraad was, als zij ooit iemand gehad hadden. De geloofsrechters hielden hem vooral voor een voortreffelijk en zeer geleerd man, omdat hij in de schriften der godgeleerden, die men Scholastici of schoolse wijsgeren noemde, zeer goed ervaren was, te weten, in de geschriften van Aquino, Scotus, Lombardus en dergelijke anderen. Wat deze schrijvers van ieder betwist punt van de godsdienst, overeenkomstig de waarheid ergens, ofschoon onwetend, hadden geschreven, hield hij steeds ingedachte, en kon dat later op vindingrijke wijze tot bevestiging van zijn gevoelens gebruiken. Hij deed dit echter niet, dan nadat hij zijn gevoelens met plaatsen uit de heilige Schrift en met de getuigenis van andere gezaghebbende schrijvers had bewezen. Ten gevolge daarvan werden alle vijanden, die de geschriften der genoemde schoolse wijsgeren hoger achtten dan de heilige Schrift, met hun eigen wapenen geslagen en overwonnen.

Niettegenstaande dit alles werd hij eindelijk tot de vuurdood veroordeeld. Zijn bekwaamheden en de waarheid zelf konden door deze onhandelbare en grimmige tirannen niet anders dan met hout en vuur worden weerlegd. Toen hij op de gewone strafplaats gebracht werd, om zijn vonnis te horen, vernam hij, dat men hem van een schandelijk stuk beschuldigde, wat zij op onbeschaamde wijze van hem hadden uitgedacht, namelijk, dat hij zou gezegd hebben, dat de reine en onbevleete maagd en moeder van Christus evenmin een maagd was als hij. Maar, als Arellanius die toen door Gods bijzondere beschikking zijn tong gebruiken kon, deze godslastering hoorde,

riep hij overluid, zó dat het volk dit goed verstaan kon, dat het een onbeschaamde leugen was, daar hij het tegendeel altijd gezegd had, en nog staande hield, volgens vele plaatsen uit de heilige Schrift, en toonde zich bereid, wanneer het nodig was, dit klaar en duidelijk te bewijzen. Daarna werd het hout aangestoken; en aldus bezegelde hij de belijdenis des geloofs, die hij vroeger in de gevangenis had afgelegd, met zijn bloed, en door zijn standvastigheid troostte en versterkte hij vele van zijn geestverwanten.

Mr. Garsins Arias

[JAAR 1559.]

Deze Arias, die, om zijn blanke huid en licht naar Manens genaamd werd, was zeer scherpzinnig en naar zijn leeftijd voldoende in de heilige Schrift ervaren. En, aangezien hij een prediker was, sprak hij in zijn predikatiën zo duidelijk van enige pauselijke misbruiken, afgoderijen en geveinsdheid, dat velen onder de toehoorders aanleiding kregen om over deze dingen verder na te denken. En, ofschoon zijn predikatiën niet geheel rein en onberispelijk waren, droegen zij toch enige vrucht. In het begin was deze Garsius ook enigermate lichtvaardig, wankelmoedig, listig en boos, zodat men menselijkerwijze gesproken, meende dat hij een goddeloos en van God verstoten mens was, voor wie de goddelijke waarheid niet recht ernst was. Maar nauwelijks had de getrouwe God hem in de school der gevangenschap gebracht, of hij werd een geheel ander man.

Terstond begon hij zijn vorig leven te veroordelen. Er, gelijk hij vroeger voor de Spaanse rechtbank des geloofs bevreesd geweest als een haas, werd hij dadelijk, om zo te spreken, moedig als een leeuw. Ja, hij sprak de geloofsrechters stouter toe dan ooit iemand voor hem gedaan had. Onder andere zei hij, dat zij liever met ezels en met andere dieren moesten omgaan en die weiden, want dat betaamde hun veel beter, dan zich uit te geven voor onderwijzers in het christelijke geloof, waarvan zij niets verstonden. Eindelijk werd hij als een ketter verbrand. Hij nam zulk een christelijk afscheid van hen, dat alle vrome christenen met Paulus moesten zeggen en belijden, dat hij Gods geheime raad gediend had, dat hij barmhartigheid had verkregen, ofschoon hij die onwaardig was, om alzo alle arme zondaren ten voorbeeld in de genade te worden, die in de toekomstige tijd in Zijn naam zouden geloven.

Dr. Johannes Egidius en Dr. Constantinus Pontius

[JAAR 1559.]

De leraar Egidius was niet onbekwaam in het aanleren van de schone kunsten, en verzuimde niets om daarin vorderingen te maken, en had het grootste deel van zijn leven met zulke onnutte studiën doorgebracht, dat hij ook toen, nadat hij alle vrije kunsten geleerd had, de hoogste titels in de school verkreeg, en toen hij de heilige Schrift geruime tijd in het openbaar had verklaard, kon hij nauwelijks Latijn spreken; aldus was het in die tijd met de kennis der talen en de vrije kunsten gelegen. Behalve de onbekendheid met de talen en de vrije kunsten, gaf men zich over aan een goddeloze verachting der heilige Schrift; want dr. Egidius heeft zelf bekend, dat het in die tijd dus met de godgeleerdheid gesteld was, dat zij, die in de hogeschool te Complutum of Alcalá de Henares, waar hij ook had gestudeerd, zich maar een weinig op de kennis van de heilige Schrift toeleghen, geen geleerde lieden, maar bijbelisten genoemd werden, omdat zij zich op de bijbel toeleghen; want zij schreven, de heilige Schrift latende varen, aan Lombardus, Aquino, Scotus, Gregorius, en dergelijke schrijvers alle kennis en godgeleerdheid alleen toe. Toen hij in de school te Signents in het openbaar de heilige Schrift verklaarde, werd hij te Sevilla als domprediker

beroepen, en ieder hield hem voor een zeer geleerd man in de godgeleerdheid. Doch, aangezien Egidius nog nimmer in het openbaar gepredikt, noch ooit de bijbel gelezen had, werd hij, toen hij de predikstoel had beklommen, ongeschikt voor die bediening gevonden, zodat hij voornemens was deze dienst te laten varen, en ook zij, die hem beroepen hadden, hielden er naar over om hem af te zetten.

Na enige jaren in die moeilijkheid te hebben doorgebracht, kwam er een eenvoudige man tot hem, die hem slechts korte tijd in het predikambt onderwees, en hem aanraade andere boeken en wegwijzers te gebruiken, dan hij tot nu toe gedaan bad. Het verwonderde Egidius, dat zulk een ongeleerde leek hem, zulk een geleerd doctor, dit durfde te zeggen. Maar, aangezien hij van nature goedaardig was, en het de zaak van het predikambt betrof, wilde hij des te liever naar hem luisteren. Na deze terechtwijzingen werd Egidius terstond een ander man, en zag in, dat hij een anderen weg moest inslaan, om tot de goddelijke wijsheid te geraken, waarvan hij nog niet eens het a b c geleerd bad. En nu begon hij de ware leer van het Evangelie van Christus te kennen, waarvan hij vroeger in zovele jaren nooit had gehoord. Daarna kwam hij in aanraking met Christophorus Pontius, die een zeer geleerd man was. Daar zij zich in de godgeleerdheid naarstig oefenden, nam Egidius daarin zeer toe, en hield zulke christelijke en ijverige predikatiën, dat men zich over hem moet verwonderen, wanneer men die met zijn vroegere nietsbetekenende predikaties vergeleek. De toehoorders ontvingen ook de kracht van deze zuivere leer; en, naarmate zij meer uit de duisternis der onwetendheid werden verlost, des te meer achtten zij Egidius en andere vrome leraars, terwijl zij de huichelaars en valse leraars diep verachtten.

Dagelijks werden er klachten bij de geloofsrechters over deze beschermer der waarheid ingediend. En vooral begonnen zij hem te haten, toen hij wegens zijn bekwaamheid, door keizer Karel de vijfde tot bisschop werd verheven. De huichelaars vreesden toen namelijk, dat hun rijk een grote nederlaag zou ondergaan, indien hij het bisdom ontving. Zij besloten daarom, om hem met al hun macht te onderdrukken, wat ook plaats mocht hebben. Hij werd terstond voor de rechtbank der geloofsrechters gedaagd, en zijn zaak werd zo ernstig aangetast, dat hij weldra in de gevangenis der inquisitie zat. De voornaamste punten, waarover men hem ondervroeg, waren: over de rechtvaardigmaking van de mens, over het vagevuur, over de betaling voor de zonden door de enige Middelaar Christus, over de verzekerdheid van het geloof in hen, die gerechtvaardigd waren; vervolgens over de afgoderij, hetwelk plaats had doormiddel van een schandelijk beeld Maria, dat op sommige feesten der maagd Maria met grote pracht werd vertoond, ook door middel van een stuk hout, dat men in de dom op gruwelijke afgodische wijze vereerde, onder voorgeven, dat dit van het kruis afkomstig was, waaraan Christus gehangen had. En, aangezien Egidius erop aangedrongen had om dit, teneinde de afgoderij te leren schuwen, tot as te verbranden, spraken zij ook daarover met hem. Verder werd gesproken over de aanroeping der gestorven heiligen; zo ook over hetgeen hij gezegd had, dat men op de prekstoelen der christenen geen menselijke leer behoorde te dulden, maar dat men het zuivere Woord van God daar aan het volk moest verkondigen, enz.

Op al deze dingen verantwoordde Egidius zich, vooral wat de hoofdzaken aanging, en verdedigde die op voortreffelijke wijze. Intussen waren de geloofsrechters nog zo stout niet, om deze reden deze voortreffelijke man te doden, hoezeer zijn tegenstanders hen daartoe ook aanporden. Daarom zochten zij naar een middel om zijn leven te sparen, daar ook de geestelijke raad der gemeente te Sevilla, ja keizer Karel voor hem baden. Onder de geloofsrechters was er ook een bejaard man, Coranus genaamd, die zeer de partij voor Egidius trok, niettegenstaande zijn goddeloos

medelid Petrus Diazius, die de waarheid schandelijk had verloochend, zich tegen hem verklaarde.

Aan beide zijden zocht men naar scheidslieden, die over deze leer, die de Spanjaarden onbekend was, moesten oordelen. En, aangezien er sommigen niet tegenwoordig waren, en ook anderen weigerden een zo moeilijk en gevaarlijk oordeel uit te spreken, werd er eindelijk een Dominicaner monnik toe geroepen, Dominikus Azotus genaamd, een beroemd drogredenaar van de hogeschool te Salamanca. Deze verscheen eindelijk te Sevilla, verstoutte zich grote dingen te doen, en begon met Egidius, die zeer eenvoudig was, listiger te handelen dan de anderen hadden gedaan. Hij gaf voor, dat hij het met hem eens was in de leer, en bepraatte hem, om de betwiste punten van deze leer in het openbaar met goede verklaringen aan het volk ter lezing te geven, teneinde alzo zijn schande te kunnen uitwissen; en dat hij, namelijk Azotus, hem een goede uitlegging zou voorschrijven, waarvan hij gebruik kon maken, als deze hem behaagde. Nadat Azotus de verklaring had opgesteld, spraken zij met elkaar daarover en stemden daarin zo goed overeen, dat alle onenigheid tussen hen was weggenomen. Daarom bestemden de geloofsrechters een bijzondere dag, waarop deze verklaring in het openbaar zou worden voorgelezen. Toen de tijd, daartoe bestemd, daar was, werden er twee predikstoelen in de dom geplaatst, een voor Egidius en de ander voor Azotus, terwijl het volk in grote scharen daarheen liep. Nadat Azotus zijn predikatie had geëindigd, haalde hij ogenblikkelijk de dusgenoemde verklaring uit de borst, die geheel in strijd was met die, waarin zij met elkaar hadden overeengestemd, en welke laatste overeenkomstig de waarheid was. Maar in de verklaring van Azotus stond, dat Egidius alles, waarover hij was aangeklaagd, en wat hij gedurende twee jaren in zijn gevangenschap dapper had verdedigd, openlijk herriep.

De beide predikstoelen stonden tamelijk ver van elkaar, en het gemompel van het volk, dat daarover heel wat te zeggen had, was zo groot, dat Egidius niet verstaan kon, wat Azotus zei. Onder die omstandigheden vroeg Azotus aan Egidius met gebaren en woorden op ieder punt van de valse herroeping, of wat hij gelezen had ook zijn mening was. De onnadenkende Egidius antwoordde op zijn beurt met gebaren, dat zijn mening was, zoals Azotus die in het stuk had voorgelezen. Door tussenkomst van de monnik werd hij tot driejarige gevangenschap veroordeeld, en hem werd bevolen, dat hij in tien jaren niet mocht prediken, lezen of schrijven, noch zich over de grenzen van het koninkrijk Spanje begeven. Daar hij niet had bemerkt, dat men zo bedrieglijk met hem gehandeld had, verwonderde hij zich over deze straf. Toen men hem weer in zijn eerste gevangenis bracht, en zijn vrienden hem wegens deze zaak beschuldigden, bemerkte hij eerst, dat hij de waarheid verloochend en men hem bedrogen had.

Egidius leefde nog vier of vijf jaren na deze valse herroeping, en was de gemeente Gods niet minder tot nut, dan toen hij nog in vrijheid voor haar kon prediken. Toen hij op zekere tijd te Valladolid geweest was, en weer te Sevilla kwam, werd hij ongesteld en na slechts weinige dagen uit dit ellendige leven in de eeuwige zaligheid opgenomen. De geloofsrechters lieten zijn lijk opgraven en op de strafplaats slepen. Daar maakten zij in zijn plaats een pop van stro, die de straf ontving, welke zij Egidius, die toen in de eeuwige zaligheid met Christus leefde, zouden hebben aangedaan, indien hij nog in leven geweest ware.

Na de dood van Egidius kwam de leraar Constantinus Fontius in zijn plaats, die hem zo goed had onderwezen, dat hij in korte tijd in de ware godzaligheid en de kennis van de ware leer zeer was toegenomen. Toen deze, om de belijdenis van het Evangelie en wegens het schrijven van boeken over de ware godsdienst, in de gevangenis geworpen was, en de grote hitte der zon in de brandende oven der enge gevangenis niet verdragen kon, en daarom tot op het hemd ontkleed liggen moest, ontsliep hij zalig in

de Heere Christus Jezus. Doch op de dag van zijn overwinning lieten de vijanden zijn lijk opgraven en op de strafplaats brengen. Daar plaatsten zij, in plaats van de gestorvene, een pop van stro op een gestoelte, die de een hand omhoog hief, en zich met de andere hand aan het gestoelte vasthield, en zo kunstig was gemaakt, dat het was alsof men Constantinus zag als hij stond te prediken. Nadat zijn vonnis voorgelezen was, pasten zij volgens de gewoonte der geloofsrechters op de opgegraven en verdorde beenderen van de heilige man en aan de gemaakte pop hun tirannie toe, en verbrandden alles.

Thomas Moustarde

[JAAR 1559.]

Deze werd te Valence gevangen genomen, omdat hij tot een priester gezegd had, dat zijn broodgod in de mis niets anders was dan een gruwel, waardoor het verblinde volk jammerlijk werd bedrogen. Men meende eerst, dat hij deze woorden in dronkenschap had gesproken, om de priester daarmee te plagen. Maar, toen men hem des anderen daags die woorden voorhield, en vroeg, of hij daarbij bleef, antwoordde hij toestemmend, en voegde er bij, dat het een groot bedrog was, om Jezus Christus ergens anders te zoeken dan aan de rechterhand der heerlijkheid Gods. Hij zei ook, dat hij bereid was bij deze belijdenis te leven en te sterven. Zijn rechtsgeding werd opgemaakt en het vonnis over hem uitgesproken om levend te worden verbrand. Toen hij uit de gevangenis gebracht werd, ging hij met een blijmoedig hart naar de brandstapel, en verblijdde zich zeer, dat God hem deze eer vergunde. De beul haastte zich om hem terstond aan de paal te binden en het vonnis uit te voeren. De martelaar stond temidden van de vlammen, hief zijn oog en naar de hemel, en riep tot de Heere om zijn ziel genadig te zijn. En alzo scheidde deze man met een openhartige belijdenis en een standvastig geloof van deze wereld, de 6den Oktober in het jaar 1559.

Antonius de Richend, heer van Mouvans

[JAAR 1559.]

In het jaar van onze Heere en Zaligmaker Jezus Christus 1559 werd zulk een gruwelijke moord gepleegd aan de persoon van Antonius de Richend, zoals nog nimmer heeft plaats gehad. De geschiedenis daarvan komt op het volgende neer. De heren van Mouvans bezaten een huis in de stad Castellane, in Provence, waarin Antonius en Paulus, twee gebroeders en heren van Mouvans, zich gewoonlijk ophielden. Nadat deze broeders de voornaamste tijd van hun jeugd hadden besteed in dienst van de koning van Frankrijk, zolang de oorlog duurde, en gekomen waren tot de kennis van de Evangelische Waarheid, leidden zij zulk een voorbeeldig leven, dat door hun deugd en goede handelingen vele edellieden, vrienden en naburen en nog enige anderen uit het volk tot dezelfde kennis der waarheid getrokken werden. Toen zij zagen, dat hun getal zeer toenam, en zij tezamen lust hadden om nog verder in de leer der zaligheid te worden onderwezen, ontboden zij een predikant van Genève, die dan ook tot hen overkwam in het begin van de maand Januari in het jaar 1559. Kort daarna stroomden vele lieden tot de prediking van het goddelijke Woord. Zij kwamen van alle plaatsen in de omtrek, en ontzagen de winterkoude noch de moeilijkheden van de weg, vervuld als zij waren met ware ijver tot het Evangelie, en verzamelden zich in het huis van de genoemde broeders van Mouvans. Doch de vijand van het ware licht liet hen niet lang in deze christelijke rust. Van dat ogenblik af bezigde hij zijn werktuigen en dienaren om dat te beletten. De tegenstanders zouden een grauwe

monnik met wijde mouwen naar Castellane, die daar gedurende de gehele vasten zou prediken. Deze liet zich zo gelden, dat de burgemeester van de stad en het volk zeer spoedig gestemd werden, om oproer in de stad te maken, en de gelovigen uiteen te jagen en om te brengen. Om hierin te beter te slagen, ontboden zij volk van buiten in de stad, die het huis van de heer de Mouvans moesten innemen, en hem zoveel overlast aandoen als zij slechts konden. Paulus de Mouvans werd daarom in het geheim door de gelovigen buiten de stad gezonden, teneinde naar het parlement van Aix te gaan, en daar de zaak te kennen te geven, daar zij liever langs de gewone rechterlijke weg zich tegen deze woedende lieden zochten te verklaren, dan door kracht hen te weer staan. Maar, daar hij zag, dat hij weinig gehoor kreeg, en dat de raadsheren, door een onuitroeibare haat tegen de hervormde godsdienst zijn vijanden meer toegedaan waren dan hem, vertrok hij naar Parijs tot de koning, waar hij brieven verkregen had, om deze zaak voor het parlement van Grenoble te brengen. Hij bracht ook brieven mee, inhoudende dat die van Aix in deze zaak niet mochten voortgaan, noch iets doen tegen de personen of bezittingen van de genoemde heer de Mouvans. De leden van het parlement van Aix zeiden, dat zij in geen dele met deze brieven tevreden waren, en beloofden, dat zij die spoedig zouden laten herroepen. Aldus bleef deze zaak enige tijd hangen. Korte tijd daarna echter kreeg Antonius de Mouvans brieven van Antonius de Revest, beambte te Dravignan en Bruny, ontvanger des konings in de plaatsen daar, die inhielden, dat enige raadsheren van het parlement te Aix daar gekomen waren, om de zaak met hen te vereffenen, en een overeenkomst aan te gaan tussen hen en die van Castellane, en het verzoek aan hem, om toch de voorwaarden niet te verwerpen, die zij hem zouden voorstellen. Toen Antonius de Mouvans deze brief gelezen had, reisde hij terstond naar die plaats, in gezelschap van enige zijner neven en met Honoratus Auldol, le Bramaire genaamd, logementhouder in het Witte paard te Castellane. Daar gekomen zijnde, vond hij er niemand dan de ontvanger Bruny, met wie, na enige ogenblikken met hem gesproken te hebben, hij terstond vandaar naar Dravignan reisde, een stad vier mijlen vandaar gelegen, om daar met enige vrienden en mannen van oordeel te spreken, aan wie hij een zeker rechtsgeding, dat hij daar had, had opgedragen. Toen hij daar des avonds kwam, nam hij zijn intrek in een logement "de drie koningen" genoemd, en wel op de 23sten Oktober van het jaar 1559. Hij vond daar de markies de Trans, met wie hij niet lang gesproken had of hij werd door enige priesters herkend, die terstond de straatjongens opruiden om te schreeuwen: "De Lutheraan." Gelijk het volk spoedig tot oproermaken gezind is, hadden zij weldra hun doel bereikt, want dit geschreeuw werd van huis tot huis voortgeplant, en men strooide uit, dat Mouvans daar gekomen was om hun oorlog aan te doen, zoals hij de lieden van Castellane gedaan had. Toen Mouvans zag, dat hij door de straatjongens gevolgd en getergd werd, wendde hij zich met enige bedreigingen tot hen, waardoor de anderen nog woedender werden, en des te luider begonnen te schreeuwen en hem naliepen. Mouvans bemerkte dit, en hoorde, dat de markies hem waarschuwde zo spoedig mogelijk te vertrekken; hij nam dus afscheid van de markies en wilde te paard stijgen en ook vertrekken. Hij werd echter door het gemeen derwijze vervolgd, dat het hem niet mogelijk was de stad te verlaten, zodat hij, met nog drie anderen, met grote moeite weer naar zijn logement keerde, waar zij, na de poort terstond gesloten te hebben, zich overgaven in het gebed tot God, terwijl zij zagen, dat zij van alle menselijke hulp waren verstoken. Doch zij, die hen vervolgden, gaven hun niet lang tijd om te bidden, daar zij ogenblikkelijk het huis met geweld innamen. Toen zij nu zagen, dat zij van alle kanten door dit volk besprongen werden, besloten zij, dat ieder hunner zijn leven zou beschermen en zich verbergen, zo goed als dit mogelijk was. Intussen waren er enige goede lieden van Dravignan, die

graag de woede van het volk met zachte woorden hadden willen stillen, doch het gelukte hun zo weinig, het volk te bedaren, dat zij genoeg te doen hadden hun eigen leven te beschermen. Toen nu alle hoop op levensbehoud moest worden opgegeven, was er een jongen, die de heer van Mouvens op de hoogste zolder bracht, hem daar een venster toonde, en zei, dat hij zijn leven nog sparen kon, indien hij daardoor een ander huis kon bereiken. Toen Antonius dit middel om te ontvluchten zag, klom hij terstond op het venster, doch nauwelijks was hij daarop, of hij werd met een geweer in het lichaam geschoten, waardoor hij zeer gekwetst was, doch, niettegenstaande zijn wond sprong hij toch nog van het ene dag op het andere. Zijn neef, die hem gevolgd was, viel van boven neer in een paardenstal, waar een grote tob of wijnvat stond, waar hij zich verborg, en alzo aan de grote woede van het volk ontkwam. Toen eindelijk het woedende volk bemerkte, dat Antonius in een kamer was gekomen, en de nacht hen zou overvallen, vonden zij het beter de justitie te halen. De beambte van de stad wilde in het begin niet naar hen luisteren, en weigerde met hen mee te gaan, doch daar hij door het gemeen met het een en ander bedreigd werd, ging hij uit vrees met hen mee. Op de trap gekomen zijnde, riep hij Mouvens toe, dat hij zich gevangen zou geven. Antonius antwoordde, dat hij zich tegen de justitie niet wilde verzetten, maar verzocht, dat zij hem zijn zwaard niet zou afnemen, wat de beambte hem toezegde. Toen deze in de kamer kwam, strekte hij de roede van het gerecht naar hem uit, die Antonius met de een hand vasthield in de mening daardoor zeer goed tegen het woedende volk beschermd te zijn. Terwijl hij met de beambte sprak, drongen er enige oproermakers binnen, onder wie een ezeldrijver was, die hem met een met ijzer beslagen stok op de rug sloeg, terwijl een andere ezeldrijver hem enige slagen tussen hals en nek gaf, ten gevolge waarvan hij op de grond viel, doch geen spijt gevoelde, dat hij zich tegen deze ongemanieerde en wrede mensenmoorders niet had kunnen verweren. Toen hij half dood ter aarde lag, bonden zij hem aan de voeten vast, en sleepten hem met het aangezicht over de grond naar het stadhuis. En, daar zijn einde nabij en hij gereed was de geest te geven, had deze godzalige man, terwijl hij zijn ogen naar de hemel verhief, ontzaggelijk veel van het woedende en wrede volk te verdragen, want er waren boeven onder, die de eerbaarheid zo zeer vergaten, dat zij zich niet schaamden op het aangezicht van deze beklagenswaardige man hun water te lozen, met de woorden: "Gij wilt geen wijwater hebben, daarom moet gij met dit water worden bediend." Om hun toorn en wraak nog meer te koelen, keerden zij naar het logement terug, om ook de ander te zoeken, die zij vroeger vervolgd hadden. Zij deden dit vooral omdat zij hadden gehoord, dat er een predikant met hen in het logement was geweest. Toen zij daar echter niemand vonden, bestegen vier van de ergsten het paard, om de lieden van Castellane te gaan meedelen, welke lage stukken zij begaan hadden, teneinde hen zo veel te meer op te ruïen, om ook aan de anderen broeder hetzelfde te doen, en hem gevangen te nemen, voor hij van de dood zijns broeders kon onderricht zijn. Nadat het lijk van Antonius gedurende een dag in de gevangenis vertoefd had, waren deze woedende lieden nog niet voldaan maar sneden het lijk de buik open, en trokken de ingewanden uit het lichaam, die door de jonge kinderen langs de straat gesleept werden. Hiermee nog niet tevreden, namen zij het hart en sneden dat in stukken, terwijl ieder hunner een stuk daarvan op de punt van een stok droeg, tot roem van hun zogenaamde schone daad. Een ander nam een stuk van het hart, en bood dit zijn hond aan, die daarin echter geen zin had, maar er zich van verwijderde, als om daarmee een duidelijk blijk te geven van zijns meesters snoodheid, wat deze woestaard nog meer in toorn deed ontsteken, zo zelfs, dat hij onder vloeken en godslasteringen de woorden tot zijn hond richtte: "Gij schelm, wilt gij ook een Lutheraan zijn, zoals deze Antonius Mouvens?"

Nadat de woede van het volk een weinig bedaald was, wilden enige lieden uit de stad het lijk begraven, onder voorgeven, dat het ontbindende lichaam de stad zou kunnen verpesten. Doch de priesters, die deze zaak derwijze gedreven hadden, wisten het zover te brengen, dat zij, die bezig waren om het lijk te begraven, gedwongen werden het weer in de gevangenis te brengen, waar het bleef tot de komst van de raadsleden van het parlement van Aix. Bij de komst van deze lieten zij het lijk inzouten, en eisten de voortzetting van het rechtsgeding, dat tussen Mouvans en die van Castellane begonnen was, zonder na te gaan wie de voornaamste aanleggers van dit oproer waren, of zelfs te onderzoeken, hoe dit was toegegaan. Een van de raadsheren zei tegen iemand van Castellane, dat de leden van Dravignan aan de burgers van Castellane een les gegeven hadden; en wilde daarmee zeggen, dat na de dood van de oudste broeder de moord aan de jongeren broeder te doen nog overbleef. Advocaat noch procureur kon toegang tot deze commissarissen bekomen, om enig verzoekschrift voor genoemde Mouvans aan te bieden.

Honoratus Auldol

[JAAR 1559.]

Honoratus Auldol, van wie wij vroeger gesproken hebben, en die met Mouvans van Castellane gereisd had, werd, nadat hij een getrouwe belijdenis van zijn geloof had afgelegd, in de maand November gevankelijk binnen Aix geleid, terwijl ook met hem werd medegevoerd het lijk van de lieer van Mouvans, in het bijzijn van vele lieden, die deel genomen hadden aan het oproer, en die daarvoor iedere dag werden beloond, omdat zij daardoor hun werk verzuimden. Om dit beknopt mee te delen, moeten wij berichten, dat de leden van het parlement van Aix in het openbaar toestemming gaven, om de Lutheranen, zoals zij de gelovigen noemen, zoveel te kwellen als slechts mogelijk was. Intussen deed de kapitein Poulin, van wie vroeger in de vervolging van Merindol en Cabriëra gesproken is, zijn best om de broeder van deze Mouvans en nog andere gelovigen van Provence te vervolgen. De boven verhaalde daad werd zo onmenselijk gevonden, dat de rechters, die bevreesd waren voor volksoproer, deze zaak stil hielden tot de 5den Februari 1559, toen het lijk van Mouvans het laatste vonnis kreeg. Op die tijd werd over Honoratus Auldol het vonnis uitgesproken om levend te worden verbrand op de plaats van de Jakobijnnermonniken te Aix. Hij onderwierp zich aan deze marteling zo blijmoedig, dat zij, die hem vroeger hadden gekend, zich daarover verwonderden. Zijn goed en vreedzaam gemoed bleek overvloedig in de grote overlast, die men hem aandeed, toen hij naar de brandstapel ging; want, toen hij met een steen derwijze op het hoofd werd gesmeten, dat de bal, die in de mond gestopt was, daaruit viel, zei hij zeer stil tegen hem, die hem dat aandeed: "God mag u dat vergeven." Met zulk een standvastigheid gaf hij zijn geest in de handen van zijn hemelse Vader over, in het jaar onzes Heeren 1559.

Adriaan d' Aussi

[JAAR 1559.]

Adriaan d' Aussi, ook genaamd Douliancourt, was een dagloner, en werd te Clermont, in Beauvoisin gevangen genomen, nadat men hem, met vele boeken en brieven beladen, aangetroffen had, die hij van Genève had meegebracht. Zijn rechtsgeding werd door de gewone beambte van die plaats gevoerd. En, aangezien hij een goede en heilige belijdenis van zijn geloof had afgelegd, werd hij zonder vonnis naar de

gevangenis van het paleis te Parijs gezonden. De leden van het parlement waren daarover zeer verstoord, en gelastten aan de bedoelde beambte, dat hij voortaan geen gevangenen zonder vonnis in hun gevangenis zou overbrengen. Hij wilde hem wellicht niet veroordelen, opdat hij zijn handen daarvan zou kunnen afwassen, en zich aan het onschuldige bloed van deze beklagenswaardige man niet zou vergrijpen. Aan enige gerechtsdienaren was bevolen, hem naar Parijs over te brengen, die hem onder weg zeer slecht behandelden, doch hij verdroeg dat alles zeer geduldig, en was opgeruimd bovendien. Toen hij voor het parlement stond, bleek het, dat hij, behalve deze tegenwoordige aanklacht, reeds vroeger om dezelfde reden door de lijfstraffelijke rechter was gestraft geweest. En, daar hij volstandig volhardde hij de zuivere belijdenis der Evangelische waarheid, werd het vonnis over hem uitgesproken, dat hij weer naar Clermont zou worden vervoerd, om levend te worden verbrand, en dat hij voor de uitvoering van dit vonnis nog eens zou gepijnigd worden, opdat hij al de namen en toenamen van hen zou bekend maken, aan wie hij brieven schreef, en opgeven waar zij woonden, en welke ambachten zij uitoefenden. Daarna begeerde de procureur des konings, dat men hem te Parijs zou ter dood brengen, aangezien er dagelijks vele gevangenen, die men heen en weer bracht, uit de handen der gerechtsdienaren waren ontkomen. Daarom vreesde hij, dat deze, wiens vijand hij vooral was, van de gelegenheid, om vrij te komen, zou gebruik maken.

Er werd daarom besloten, dat hij in de Seinestraat, in de voorstad St. Germain, levend zou worden verbrand. Aldus werd hij op de 23sten Oktober op een mestwagen, met een bal in de mond, evenals de anderen, daarheen gebracht. Hij was zeer slecht gekleed, want zijn kleren waren in de gevangenis door de gerechtsdienars en anderen, die hem dagelijks sloegen en slecht behandelden, tot aan de hals in stukken gescheurd. Doch in zulk een ellendige staat bleek de wonderbare kracht van de Geest van God allerduidelijkst. Aan zijn gelaat was het te zien, dat hij verblijd en weltevreden was, en zijn handen en ogen richtte hij gestadig naar de hemel, en had God aan, zodat men hem tamelijk goed kon verstaan. Daarna kwam er een priester, die hem een kruis aanbood, om dat te kussen. Doch hij hief zijn ogen naar de hemel, en sloeg dat kruis van zich. Het volk begon daarop te schreeuwen, liep toe, en het wilde hem doodslaan. Toen de beambten dit zagen, zeiden zij, dat zij zich haasten moesten, om hem naar de gerechtsplaats te brengen. God schonk hem een bewonderenswaardige standvastigheid in de dood, want, ofschoon men hem met een zacht vuur verbrandde, bleef hij toch onbeweeglijk, en hield zich alsof hij het vuur niet gevoelde. En aldus gaf hij de geest.

Martin Rousseau, Gillis le Cotart en Philips Parmentier

[JAAR 1559.]

De volgende dag werden met dezelfde dood vereerd drie andere strijders voor onze Heere Jezus Christus, van wie de eerste was Martin Rousseau, van Bontigne, in Gastinerland, een goudsmidgezel in de Kalverstraat niet ver van Chastellet wonende; de tweede was Gilles le Court, van Lyon, een student van het college der genade, en de derde Philips Parmentier, wonende op Malbertsplaats. Martin Rousseau had reeds geruime tijd gevangen gezeten, toen de anderen in Chastellet gebracht werden, nadat zij met zes of zeven andere christenen door een verrader verklapt en overgeleverd waren. Als namelijk de pausgezinden hun feesten hielden, waren de vervolgde christenen gewoon om tezamen te komen, en zich onderling met psalmzingen en bidden te verheugen; en dit kon de duivel niet verduren. Daarom verwekte hij ook de genoemde verrader, die veinsde, alsof hij ook in hun samenkomsten wilde

tegenwoordig zijn. Toen hij daar toegelaten was, gaf hij de commissaris te kennen, op welk uur zij samen zouden komen om te bidden. Aldus werden deze twee, benevens zeven of acht anderen, door de commissaris onder het gebed aangegrepen en in het Chastellet gevangen gezet. Daarop vlogen zij hun huizen binnen, eigenden zich hun bezittingen toe als een zeker recht, alsof zij door te bidden een groot kwaad hadden bedreven, terwijl de vijanden vooral de verboden boeken, zoals zij die noemden, namelijk Bijbels en Nieuwe Testamenten in de Franse taal vonden. Men maakte daarom hun rechtsgeding, dat vooral daarop gegrond was. En aangezien zij de Evangelische waarheid openlijk beleden, en vrijmoedig betuigden, dat zij tot de hervormde kerk behoorden, en gewoon waren de geheime samenkomsten bij te wonen, veroordeelde de lijfstraffelijke rechter hen, dat zij verbrand en al hun bezittingen verbeurd verklaard en aan de koning zouden geschonken worden.

Martin Rousseau werd bevolen hun metgezel te zijn in dit martelaarschap. Zij beriepen zich met hun drieën op het parlement, waar zij echter weinig gerechtigheid ondervonden. Toen zij namelijk steeds in de belijdenis der Evangelische waarheid bleven volharden, werd er een vonnis over hen geveld, dat het oordeel, door de lijfstraffelijke rechter over hen uitgesproken, van kracht zou blijven, dat zij daarom met hun drieën naar Malbertsplaats zouden gevoerd en daar levend verbrand worden. Toen zij vernamen, dat zij ter dood veroordeeld waren, begonnen zij God te loven, en elkaar tot standvastigheid op te wekken, opdat zij de martelaarskroon ontvangen en met hun dood onze Heere Jezus Christus verheerlijken mochten. Aldus gingen zij getroost en blijmoedig de dood tegemoet; en, daar hun geen ballen in de mond gestopt waren, zongen zij, totdat zij op de strafplaats en de opgerichte palen kwamen, waaraan zij terstond werden vastgebonden. Toen zij zagen, dat men het hout aanstak, zongen zij met luide stem de lofzang van Simeon; "Nu laat gij Heere oprecht gaan in vreed' uw knecht" enz. tot een dankzegging voor de eer, die God hun bewees, door hen aldus in Zijn hemels rijk op te nemen. De rechters dachten, dat Parmentier wat vreesachtiger was dan de anderen, en bevalen daarom de beul om hem te worgen. Doch hij betoonde zich, niet minder dan zijn metgezellen, standvastig, en werd ook, als de beide anderen, levend verbrand. Ja, toen hij reeds aan het onderste gedeelte van zijn lichaam geheel verbrand was, hield hij niet op de Heere te loven en in zijn lied te prijzen.

Pieter Malet

[JAAR 1559.]

Twee dagen na de dood van bovenstaande martelaren is Pieter Malet gevolgd. en ontving om de belijdenis van het Evangelie op dezelfde plaats, de erekroon. Hij was geboren te Doux, in Champagne, en woonde geruime tijd niet ver van Dreux, waar hij ook een vrouw nam, met wie hij naar Parijs ging, teneinde God des te beter te kunnen dienen, en Zijn Woord te horen verkondigen in de christelijke gemeente. Hij was een marskramer van beroep, en in zijn huisgezin ging het godzalig toe. Hij was het, die de vrouw de la Caile, toen deze in ellende verkeerde, op die Paasdag in zijn huis opgenomen had, terwijl hij zich jegens de vervolgers zeer barmhartig gedroeg. Toen de vervolging uitbrak, en de christenen overal werden gevangen genomen, verplaatste hij zijn huisgezin buiten de stad, en bleef daar om zijn broodwinning. En, daar hij zeer vreesachtig van nature was, ging hij van huis tot huis, en meende alzo vrij te blijven, doch God had het anders besloten, want, toen de gerechtsdienaren wegens geheel andere zaken niet ver van St. Germain in zeker huis kwamen, werden zij hem gewaar. En, ofschoon zij aangaande zijn persoon geen bevel ontvangen hadden, namen zij hem toch, daar zij een weinig vermoeden op hem hadden, gevangen, en brachten hem in

het Chastellet. De lijfstraffelijke rechter was voornemens hem te laten lopen, daar er geen klacht tegen hem was ingebracht. Er kwam echter een bevel van het parlement, dat de koning uitdrukkelijk verboden had, om een gevangene los te laten zonder hem tevoren aangaande zijn geloof te onderzoeken. Daarop had het onderzoek bij hem plaats. En God, die Zijn kinderen niet in de strijd brengt, zonder hen tevoren met de kracht des Heiligen Geestes genoegzaam te wapenen, gaf hem de genade, om alle vrees te laten varen, en op alle vragen onbeschroomd te antwoorden.

Vooreerst vroeg men hem, waar hij zijn Pasen gehouden had, en of hij in de vasten bij een priester had gebiecht. Hij antwoordde: "Ik heb uit Gods Woord geleerd, dat men anders behoort te geloven en te leven dan onder het beklagenswaardige volk, God betere het, gebruikelijk is. Het avondmaal heb ik dikwerf in de christelijke gemeente gehouden, maar ik heb bij geen priester gebiecht, noch ergens in het Evangelie een bevel gevonden, dat ik dit doen moet; maar dagelijks belijd ik mijn zonden voor God." Zoals gebruikelijk is, vroeg de rechter verder naar de mis, het vagevuur en andere dingen. Malet antwoordde daarop zo standvastig, dat hij terstond daarna ter dood veroordeeld werd. Men vergunde hem echter een afscheidsbrief aan zijn vrouw te schrijven en haar te vertroosten. Benevens andere zaken betuigde hij ook in die brief, dat hem zonder de wil van Zijn hemelse Vader niets was overkomen; dat het goed was, dat zij beiden met de wil van God tevreden waren, daar zij reeds geruime tijd geleerd hadden, dat zij, die in Christus Jezus godzalig willen leven, vervolging moeten lijden, en zij zich daarom niet moest bekommeren, alsof haar iets vreemds overkwam, wanneer zij hem in deze tegenspoed zien moest; wanneer zij hem in deze tegenspoed zien moest. Verder, dat God hem een grote eer had aangedaan, dat hij niet om diefstal of moord als een boosdoener behoefte te lijden, maar om de getuigenis van Zijn Woord, waarvoor zelfs zovele voortreffelijke dienaren van God voor hem hadden moeten lijden, dat zij ook denken moest aan de beloften en de bedreigingen, die zij dikwijls in de predikatie gehoord had, namelijk, dat onze Heere Jezus Christus hen voor Zijn hemelse Vader belijden wil, die hem hier voor de mensen belijden, en dat Hij hen zal verloochenen, die Hem voor de mensen in dit leven verloochenen; dat zij zich ook niet moest ergeren, wanneer hij haar en haar kinderen om de eeuwige zaligheid liever wilde verlaten, dan hem te verloochenen, om Wie te dienen zij beiden hun gehele leven hadden overgegeven; dat God haar Vader en Die van haar kinderen zou zijn; dat ook zijn dood haar niet tot oneer, maar tot eer zou verstreken; dat zij allen daarenboven aan hem een voorbeeld hadden, en met de daad zouden ondervinden, dat God degenen, die Hem getrouw dienen, nimmer verlaat, maar bijstaat, opdat zij goedsmoeds tot het einde in de waarheid mochten volharden; dat zijn zwakheid en vrees haar niet onbekend was, maat, dat God hem zulk een bijstand bewees, dat hij in zijn gehele leven niet meer tevreden was geweest dan nu, en dat hij hoopte, dat zijn blijdschap hem nimmer zou ontnomen worden, onverschillig welk een dood hij ondergaan zou; dat zij daarom door haar liefde, die zij hem toedroeg, zich niet alleen niet behoorde te bedroeven, maar veel meer te verblijden over de genade, die God hem reeds bewezen had. Aldus troostte Malet schriftelijk zijn vrouw. Letten wij nu verder op zijn rechtsgeding.

Acht dagen na zijn gevangenschap veroordeelde de lijfstraffelijke rechter hem, vooral omdat hij de geheime samenkomsten had bijgewoond, om op Malbertsplaats levend te worden verbrand, welk vonnis in de vakantietijd van alle rechtszaken werd bevestigd. Aldus werd hij naar genoemde plaats gebracht, terwijl hij onderweg God loofde en prees, daar men hem geen bal in de mond had gestopt. Wie hem van vroeger kende, moest betuigen, dat hij hem in zijn gehele leven nooit zo tevreden en verheugd had gezien dan op de dag van zijn terdoodbrenging. Toen hij op de strafplaats kwam, viel

hij driemaal op de knieën, en riep God in tegenwoordigheid van het volk met grote ijver aan, terwijl niemand hem dit belette.

De beul deed hem een strop om de hals, en zei, dat, indien hij wilde herroepen, hij verwurgd zou worden. Maar hij antwoordde: "Herroepen doe ik niet, want ik wil veel liever een uur lijden en daarna in de hemel komen." Toen men hem zijn vonnis had voorgelezen, vroeg hij door welke tekst uit de heilige Schrift hij was veroordeeld. Daarop werd hem geantwoord: "Het is de wil van de koning." Toen zei hij: "Laat ons dan voortgaan, ons naar God te wenden, en er ons niet tegen verzetten." Toen hij omhoog getrokken werd, begon hij de 51e psalm te zingen: "Ontferm u over mij arme zondaar." Nauwelijks was het hout aangestoken, of de vlammen bereikten het stro, dat onder de armen zat ten gevolge waarvan zijn baard en het hoofdhaar verbrandde. Hij hield niet op met zingen; ja, zelfs toen de benen reeds verbrand waren, zong hij nog. De dienaren van de beul trokken hem gedurig omhoog, totdat het touw brak, en hij midden in het vuur viel, en de geest gaf.

Petrus Arondion

[JAAR 1559.]

Nadat de gelovigen bijeen gekomen en vergaderd waren om Gods Woord te horen, Zijn heiligen naam in het gebed aan te roepen, werd hun aantal door Gods zegen dagelijks vermeerderd, niettegenstaande de vele hindernissen en de grote tegenstand, die de vijanden van het Evangelie hun aandeden. De stad La Rochelle, waar, om haar gunstige ligging aan de zee, grote koophandel gedreven werd, was niet de minste of de laatste, waar de heilige samenkomsten werden gehouden. Tijdens de grote vervolging, die door geheel Frankrijk woedde, was er een zekere Petrus Arondeon, een man van beperkte middelen, die in het jaar 1559 uit zijn land vertrok, zich begaf naar de gemeente van Christus, en zich bij de hoorders van de heilige predikatiën en vermaningen voegde in de stad La Rochelle, waar hij zich bezig hield met de verkoop van kramerijen, waarmee hij dagelijks langs de straat liep. Dit duurde echter niet lang, want de handlangers van de antichrist, voor wie het licht der waarheid een reuk des doods is, grepen deze man, en vroegen hem, waar hij de mis bijwoonde. Arondion antwoordde daarop, dat hij deze tot zijn leedwezen maar al te dikwerf gehoord had; en, daar het God behaagd had hem de ogen te openen door zijn heilig Woord, beled hij, dat de mis niet anders was dan een gruwel, gesmeed in de winkel van de algemene vijand van het menselijke geslacht. Zij, tegen wie hij zich aldus uitliet, waren priesters, die hem goed kenden. Een hunner, Monroy genaamd, nam de anderen tot getuigen, en zij spoedden zich naar het huis van de lijfstraffelijke rechter, aan wie zij te kennen gaven, wat Arondeon gezegd had. Na dit gehoord en daarnaar onderzocht te hebben, werd terstond het besluit genomen om hem gevangen te nemen. En, ofschoon een goed vriend Arondeon voor het gevaar waarschuwde, trok hij zich dit niet aan, en vertoonde zich aan zijn vijanden, die hem gevangen lieten nemen. Toen hij in de gevangenis was, kwamen vele leden der gemeente hem bezoeken en vertroosten; doch hij was hun en zijn medegevangenen veel meer tot grote troost en versterking. De priesters deden hun uiterste best, om de genoemde lijfstraffelijke rechter tot spoed in het rechtsgeding aan te sporen, wat echter niet nodig was, daar hij zelf de grootste haast maakte. Weldra werd dan ook Arondeon ondervraagd, doch deze volhardde in zijn afgelegde belijdenis, en voegde er nog veel aan toe. De rechter trachtte hem te bewijzen, dat hij zeer dwaalde, en beloofde hem te zullen loslaten, als hij wilde herroepen. Arondeon bleef bij zijn gevoelen en zei: Indien mij uit Gods heilig Woord kan bewezen worden, dat ik dwaal, zal ik graag herroepen, maar anders niet." Toen de

rechter de grote volharding van Arondeon hoorde en zag, welke hij, ofschoon ten onrechte, hardnekkigheid noemde, veroordeelde hij hem ter dood. Toen Arondeon dit vernam, loofde en dankte Hij God voor de grote genade, waardoor Hij hem waardig had geacht, om voor de waarheid van het Evangelie, te lijden, en zong van blijdschap een psalm, terwijl hij besloot het vonnis zonder hoger beroep aan te nemen. Doch zijn vrienden keurden dit laatste niet goed, kwamen tot hem en zeiden, dat men zijn leven niet zo weinig moest achten, en zich niet zo spoedig tot roem van de vijand overgeven; dat God middelen had gegeven, om zich op hogere rechtbank te beroepen, en dat men dit middel niet behoorde te verwerpen. Eindelijk stemde hij in het hogere beroep toe. Toen hij dit gedaan had, wilde de genoemde lijfstrafelijke rechter de vijanden der waarheid en vooral de kardinaal van Lorraine een dienst bewijzen, en zond Arondeon met de grootste spoed op een morgen buiten de stad, namelijk goed bewaard en onder geleide van zijn dienaren en de gerechtsdienaren, die hem langs sluipwegen en met grote moeite te Parijs brachten en in de gevangenis wierpen, terwijl zij hem opdroegen aan twee presidenten, meesters van St. Andreas, door wie het vonnis, door de rechter vroeger uitgesproken, werd bevestigd en ten uitvoer gebracht de 15den November; op welke dag Arondeon levend werd verbrand in Parijs op de Place de Gréve. De grote moed, die God hem bij deze gelegenheid schonk, waardoor hij volstandig en overwinnaar bleef, was een spiegel en een gezegend voorbeeld, ja als het ware een voorbereiding voor de dood van de raadsheer Anne du Bourg en meer andere gelovigen, die om de waarheid van het Evangelie hebben geleden, van wie ieder op zijn plaats is melding gemaakt.

Kort nadat Arondeon zijn leven gelukkig had geëindigd, werd de genoemde Monroy, die een van Arondeon voornaamste beschuldigers was, door God met een beroerte geslagen, ten gevolge waarvan hij spoedig en ellendig stierf. De genoemde rechter, die Arondeon gevangen genomen en veroordeeld had, liet God evenmin ongestraft, want niet lang na de bovenverhaalde geschiedenis werd hij gedagvaard om te moeten verschijnen voor de raad des konings van Frankrijk en wel op verzoek van zeker edelman van Polen, Antonius genaamd, ter oorzaak van een zeker onrechtvaardig vonnis, dat hij geveld had ten laste en schade van die edelman, die van dit vonnis zich op hoger rechtbank had beroepen, en de zaak zover had gebracht, dat alle valse streken en bedriegerijen van deze rechter waren aan het licht gekomen, zodat deze rechter ten strengste werd veroordeeld, van zijn bediening ontzet, en onbevoegd en onwaardig verklaard om enig ambt te bedienen, tot zijn grote schande en eeuwige verachting.

Andries Coiffier

[JAAR 1559.]

Andries Coiffier werd in de tijd van deze gruwelijke vervolging in de stad Dammartin gegrepen en gevangen genomen. En, nadat de beambte van die plaats zijn rechtsgeding had opgemaakt, leverde hij hem in de gevangenis van het paleis over, zodat hij door het parlement werd veroordeeld. Hij antwoordde zijn rechters niet alleen mondeling, en legde een christelijke belijdenis voor hen af, maar stelde ook later zijn belijdenis schriftelijk op, gaf die over, en verdedigde die ook met volharding, tot in de dood. Nadat zijn rechtszaak, alsook zijn belijdenis, aan de procureur des konings was overhandigd, en de geschilpunten weer waren voorgesteld, en daarop een besluit genomen was, werd er besloten en vonnis geveld dat hij als ketter en sektemaker, die de dood verdiend had, zou veroordeeld, zijn lichaam verbrand en als as verstrooid worden dat men in de stad Dammartin op de geschiktste plaats, een paal zou oprichten, hem daaraan in de lucht optrekken en in het vuur werpen; dat al zijn

bezittingen zouden verbeurd verklaard, en daarover volgens 's konings besluit en bevel beschikt worden. Op de 21ste December werd dit vonnis uitgesproken; doch de uitvoering daarvan werd de beambte te Dammartin opgedragen, met het ernstig bevel, dat hij hem goed verzekerd naar de genoemde plaats zou geleiden. Toen men hem daar bracht, werd hij door het volk, dat dodelijk vijandig was tegen het Evangelie, en lang naar hem gewacht had, zeer wreed behandeld. Doch onder dit alles riep hij de naam des Heeren aan, en ontving met ere de kroon der volharding.

Anne du Bourg.

[JAAR 1559.]

In het jaar onzes Zaligmakers Jezus Christus 1559, nadat de vrede gesloten was tussen koning Filips van Spanje en koning Hendrik de tweede van Frankrijk, was het eerste artikel, bij die vrede bepaald, dat beide koningen zich zouden beijveren een algemene kerkvergadering te doen houden om de Lutheranen, zoals zij de christenen noemden, uit te roeien. Zodat het in die lijd een spreekwoord was, dat beide koningen vrede gemaakt hadden, om oorlog te voeren tegen de Lutheranen.

Deze koningen gaven duidelijk te kennen, dat zij een bijzondere begeerte hadden, om in de zaken van de godsdienst te voorzien, daar zij dagelijks vernamen, dat het aantal Lutheranen in grote mate toenam. Bovendien werden zij daartoe gedreven en opgehitst door de kardinaal van Lorraine en door Granvelle, bisschop van Utrecht, die beiden vurige aanhangers van de roomse stoel waren.

Ja, Strada verhaalt, dat beide koningen, door onderhandeling van de hertog van Alva, waren overeengekomen, om alle sekten van de nieuwe godsdienst geheel uit te roeien en te vernietigen, hij in Frankrijk en Filips in Nederland; waar hij plan had een zekere vierschaar van onderzoek van het geloof op te richten, die, hem, zei hij, niet minder dan versterkte kastelen dienen zou, om het land in toom te houden.

Het geschiedde nu, dat er te Parijs, in Frankrijk, een vergadering werd gehouden, die menden Merkurialen dag noemde, welke plaats had in April, op de laatste Vrijdag na Pasen, bij welke gelegenheid ieder raadsheer, volgens oude gewoonte, zijn mening onbewimpeld te kennen gaf. In deze vergadering waren er enige, die wat te veel tot voordeel van hen, die de hervormden godsdienst beleden, schenen te spreken, aangaande wie koning Hendrik, die toen te Parijs was, door de beide presidenten le Maistre en Mijntart werd gewaarschuwd.

Onder andere gaven zij de koning te kennen, dat vele raadsheren van het genoemde hof Lutheranen waren, waaraan men lange tijd getwijfeld had, doch wat zich nu zou openbaren, en indien het reeds plaats gehad hebbende op deze Merkurialen rijksdag niet werd belet, zou de gehele kerk zonder enige hoop verloren gaan. Ja, dat het een gruwel was sommige raadsheren te horen spreken, zo verachtelijk als zij zich uitlieten over de mis; dat zij zich in het geheel niet bekommerden om de wetten en bevelen van de koning, de draak staken niet hen, die volgens deze besluiten hun vonnissen uitspraken, en zelfs velen hunner zich lieten vinden in de samenkomsten van de Lutheranen. Zij zeiden dit, omdat, Antonius Fumetus door velen, wegens, de godsdienst, waarvan hij meer dan anderen verdacht was, gehaat werd, daar hij voor zijn gevoelens uitkwam en zei en bewees, dat er vele misbruiken en dwalingen in de kerk bestonden, en de oorzaak daarvan had ontdekt, zodat hij zelfs sprak over het avondmaal van onze Heere Jezus Christus en het misbruik daarin.

Door alles, wat deze presidenten zeiden, werd de koning derwijze geroerd en geschokt, dat hij zelf op de 10e Juni in persoon in het parlement verscheen, dat toen vergaderde in het Augustijner klooster, omdat men de grote zaal en de kamers in het paleis gereed maakte voor de huwelijksplechtigheid van des konings dochter Elisabeth

met Filips, koning van Spanje, en van vrouw Margaretha, zijn enige zuster, met de hertog van Savoie. Hij kwam daar, gevolgd door de kardinaal van Lorraine, van Guise, zijn broeder, de prinsen van Montpensier en de la Roche Surion, de hertog van Guise, opperveldmaarschalk, de kardinaal van Sens, zegelbewaarder, en anderen, en zei, dat, aangezien het God behaagd had hem de vrede te schenken, die bevestigd zou worden door de beide huwelijken, en hij die hoopte te, bewaren, dat het hem had goed gedacht zich met de twist aangaande de godsdienst te bemoeien, als een zaak, die naar zijn mening Gode aangenaam zou zijn; dat hij nu zelf in de raad verschenen was, daar hij wist, dat zij over deze zaak handelden, en wel om te vernemen, hoe de zaken stonden, opdat die tot een beter einde zouden gebracht worden dvoor de tegenwoordigheid van de koning.

Daarna zei de kardinaal van Sens, dat het de begeerte des konings was, dat men spreken zou over het begonnen punt op de Merkuriaaldag aangaande het stuk van de godsdienst, en dat zij, die hun gevoelens nog wilden blootleggen, spreken moesten, wat ook plaats had. Aldus spraken de genoemde raadsheren hun gevoelens uit in de tegenwoordigheid van de koning, en wel met zulk een vrijmoedigheid als de vorigen hadden gedaan. Onder hen, die hun gevoelens openbaarden in het bijzijn van de koning, was onder anderen Claudius Violetus, die van mening was om een kerkvergadering te doen plaats hebben. Anne du Bourg, een zeer geleerd en welsprekend man, nadat hij uitvoerig gesproken had over Gods voorzienigheid en van Zijn eeuwige raad, die niemand kon weerleggen, drong ook aan op het houden van een kerkvergadering en het staken der vervolging jegens hen, die men ketters, noemde. Zo ook zei du Faux, een zeer kloek en verstandig man, die de toestand der gemeenten zeer goed had leren kennen, dat men wel moest bedenken, wie zij waren, die de kerk beroerden, opdat niet plaats had wat Elia tot Achab zei: "Gij zijt het, die Israël beroert". Hij was ook voor het houden van een kerkvergadering en het staken van de vervolging.

Nadat ieder raadsheer aldus zijn gevoelens had blootgelegd, waren er enigen, die aanraadden, dat men de Lutheranen een uitstel van zes maanden geven zou om te herroepen en hun gevoelens te laten varen, en wanneer zij na zes maanden bleven volharden, dat zij dan uit het koninkrijk zouden worden gebannen, en dat zij alleen al hun lijfsgoederen zouden mogen behouden. Dit was vooral het gevoel van Gaston van Grien. Anderen waren van mening, dat men zou voortgaan met de bevelen des konings toe te passen, en hen, die in de ketterij volhardden, ter dood te veroordelen.

De presidenten van Harley en Segnier zeiden, dat het hof, dat zich ten allen tijde van zijn recht had gekwet, zich zou beijveren daarin te volharden tot verheerlijking van God, van de koning en van het volk.

De president van Thou zei, dat de procureur-generaal en zijn advocaten met recht te berispen waren, omdat zij wilden treden in de vonnissen van het hof. De president Baillet zei, dat men de vonnissen en rechtsgedingen moest voorkomen, waar het volk des konings over klaagde. De president Minart beweerde, dat het bevel des konings moest worden onderhouden. Dit zei ook de eerste president, die vele voorbeelden aanhaalde van kerkvergaderingen en ten uitvoer gebrachte vonnissen, ten tijde van koning Filippus Augustus, die op één dag zes honderd ketters liet verbranden, en van de Waldenzen van Lyon, die in hun huizen, logementen en andere plaatsen, waarheen zij waren gevlucht, gesmoord werden, benevens nog vele andere middelen tot datzelfde einde door hen aangewend.

Toen de koning dit alles gehoord had, stond de kardinaalzegelbewaarder op en sprak de koning aan, die allen bij zich riep, die hem gevolgd waren, benevens de presidenten van het hof; en nadat de genoemde heren hun plaatsen weer hadden ingenomen, en

toen de koning hun raad gehoord had, was ook de kardinaal weer gaan zitten. Deze riep de schrijver, die de gevoelens van de raadsheren had opgetekend, St. Germain genaamd, een der nieuwe schrijvers van het genoemde hof, tot wie, terwijl deze op één knie bij hem op de grond geknield lag, hij zei dat het 's konings bevel was al de gevoelens voor te lezen, wat hij ook deed. Vervolgens gebod de koning de schrijver hem het blad papier te geven, waarop de verschillende gevoelens geschreven waren. Na dit gehoorzaam te hebben volbracht en de koning, het papier uit zijn handen genomen hebbende, gaf deze dit aan de genoemde kardinaal van Sens over. Daarna zei de koning, dat hij, na de antwoorden van sommigen gehoord te hebben, groot vermoeden had, dat er zich aan zijn hof lieden bevonden, die van het ware geloof waren afgedwaald, en dat hem dit, nu hij dat had gehoord en hen had leren kennen, zeer speet. Voorts betuigde hij, dat hij ook wist, dat er ook onder zijn raadsheren goede lieden waren, die hij zou beschermen, en ook anderen, die hij zou laten straffen, zoals dat behoorde, teneinde anderen ten voorbeeld te zijn. Hij riep tevens een maarschalk, en beval hem de tweede en derde van hun plaats te halen, die in zijn tegenwoordigheid gestemd hadden, welke waren Louis van Faux en Anne du Bourg, en die in handen van de overste van zijn wacht over te leveren. De maarschalk stond van zijn stoel op, en ging in de gehoorkamer, nam met zich de genoemde personen, Louis van Faux en Anne du Bourg, leverde hen over in handen van de graaf van Montmorency, overste der wacht, die hen op het kasteel de Bastille bracht. Daarna zei de genoemde kardinaal van Sens, dat de koning bevolen had en beval, dat de lijfstraffelijke rechtsgedingen en vonnissen daar uitgesproken, en die bedreigd waren, hem ter hand moesten worden gesteld, om vervolgens aan de koning te worden overgegeven. Zoals men zegt, beval hij, op aanhitsen van de eerste president, aan twee oversten valt zijn wacht, dat zij gevangen moesten riemen Fervier, Antonius Fumetus, Nikolaas de Val, Claudius Violetus, Eustatius de la Porte en Paulus de Foys, allen raadsheren van het genoemde hof, wat ook plaats had, behalve met Ferrier, de Val en Violetis, die wisten te ontvluchten. Deze gevangenen werden ook naar de Bastille gebracht, ieder in een kamer goed verzekerd opgesloten, met een zware wacht, zonder boeken, papier of inkt of iemands toespraak. Koning Hendrik was zo in zijn gemoed verontwaardigd, dat hij onder andere zei, dat hij met zijn ogen de genoemde Anne Bourg wilde zien branden.

Op de 19e van die maand werden tot commissarissen benoemd, om de rechtszaak valt de genoemde gevangen raadsheren te behandelen, de president valt St. Andries, Jan Jakobsz. van Mesmes, requestmeester, Lodewijk Gavant en Robertus Bovettis, raadsheren van het genoemde hof, de bisschop van Parijs, van Belan genaamd, en de kettermeester Democares. Deze commissarissen wilden op dezelfde dag Anne du Bourg, die dertig jaren oud was, beginnen te ondervragen. Doch, daar hij bewees dat hem geen andere rechters mochten worden toegewezen dan raadsheren van het parlement, volgens het recht der raadsheren, en hij niet gedwongen mocht worden voor anderen te antwoorden, werden er terstond bevelen gegeven, dat hij en de zijnen voor de daartoe nu benoemden zich moesten verantwoorden, op straffe van overtuigd te zijn van de beschuldiging en van weerspanningheid jegens de koning. Toen Anne du Bourg deze schriftelijke bevelen gezien had, zei hij bereid te zijn de koning te gehoorzamen, onder verklaring echter, dat hij volgens recht niet verplicht was anders dan voor de bevoegde raadsheren zich te verantwoorden. Op de 26e van die maand begonnen zij hem te vragen, hoe hij over de heilige kerk dacht, verder, over de zeven sacramenten en hun voorschriften, over de geboden vastendagen, het vasten, heilige dagen, heilige mannen en heilige vrouwen, de biecht, van de mis, van het vagevuur, de gebeden voor de gestorvenen, de voorbedding van de heiligen en dergelijke dingen.

Deze ondervraging en beantwoording was eerst de 22e van de volgende maand afgelopen, waarvan wij hier niet verder zullen spreken, omdat hij later de belijdenis van zijn geloof, alle artikelen inhoudende, schriftelijk overgaf, die wij onder, zullen meedelen. Na deze ondervraging verklaarde de bisschop van Parijs deze du Bourg een ketter en beval, daar hij vroeger zekere wijding ontvangen had, dat hij zou worden ontwijd en vervolgens aan de wereldlijke rechter overgegeven. Du Bourgh was met deze uitspraak niet tevreden, en beriep zich op hogere rechtbank.

Intussen geschiedde dit op de 30e Juni, toen men aan het koninklijke hof valt niets wist dan van vreugde en blijdschap, maaltijden en drinkgelagen, tournooien en spelen, en wel bij gelegenheid van de huwelijksplechtigheden, de graaf van Montonjery genoegzaam gedwongen werd om met de koning een lans te breken, in het lopen zijn lans op het harnas van de koning brak, waardoor een splinter in het vizier van de koning sprong, dat niet goed was gestoten, en zo diep in zijn oog vloog dat het achterste gedeelte van het hoofd daardoor gezwollen was en de hersenen gekwetst werden. Als gevolg daarvan zonk hij ineen, maar werd terstond door de voornaamste vorsten en heren ondersteund, en in het hof Les Tournelles gebracht, waar hij de 10e Juli, in het dertiende jaar valt zijn regering, op de leeftijd van tweeënveertig jaren stierf. Enige zeggen dat hij daar onder andere zou gezegd hebben, dat hij vreesde verkeerd te hebben gehandeld, door de genoemde personen in de Bastille gevangen te doen zetten; en dat de kardinaal van Lorraine hem geantwoord zou hebben dat het de duivel was, die hem kwelde, en dat hij goed moest toezien vast te blijven staan in het geloof.

De vervolgingen van de gevangen raadsheren van het parlement hielden daarom niet op, maar het hoger beroep van Anne du Bourg werd ingewilligd, waarin als rechters werkzaam waren de kardinaal van Lorraine en die van Sens: die echter door du Bourg, aangezien deze tot zijn tegenstanders, de vijanden van God, van Diens Woord en van hem behoorden, niet als rechters werden erkend. Zij zeiden, dat zijn vonnis in orde was, als gevolg waarvan hij naar de kerkelijke rechter werd gezonden, maar van welke rechter du Bourgh zich beroep op zijn overste, die weer de kardinaal van Sens was, en wel wegens zijn aartsbisdom. Deze zei dan ook, dat de bisschop van Parijs een juist vonnis had gevelde.

Daarna beriep Anne du Bourg zich op de hoogste rechter, de aartsbisschop van Lyon, die het vonnis van de anderen bevestigde, als gevolg waarvan waarvan du Bourg zich weer op het hof beriep. Doch ook daar werd hij voor de derde maal veroordeeld en ontwijd, welke ontwijding hij onderging met een blijmoedig hart en een vrolijk gelaat, en zei, dat hem daardoor het karakter van tiet beest, waarvan in de Openbaring gesproken wordt, was ontnomen, zodat hij door geen vlek van de roomsen antichrist meer werd bezoedeld.

Terwijl deze rechtszaak nog hing, had het ene beroep na het andere plaats. Enige raadsheren van het parlement en anderen zeiden, dat al deze, handelingen niets anders dan gezochte uitvluchten waren, om tijd te winnen, en dat daaruit bleek, dat zijn ijver tot God en de godsdienst, die hij bezat, niet zo groot was, als het wel scheen. Met het behandelen van deze zaak werd zulk een spoed gemaakt, zowel door hen, die hem vervolgden, als door de rechters, die daarmee belast waren, dat in minder dan drie of vier maanden wel zes of zeven beroepingen op hogere rechtbank waren teneinde gebracht, zowel bij de geestelijke rechters als bij die van het hof en het parlement. Na over deze zaak bij herhaling over en weer gehandeld te hebben, schreef du Bourg een verzoekschrift, en gaf dit aan het hof over, waarin zijn gehele belijdenis vervat was, die hij als de echte erkende; en een andere belijdenis herriep, die wat twijfelachtig en enigermate dubbelzinnig was, wat hem door enige vrienden was aangeraden, teneinde

van de dood bevrijd te worden. In deze tamelijk uitvoerige belijdenis, die met het gehele rechtsgeding gedrukt is, betuigt hij, dat hij gelooft wat in de boeken des Heeren is vervat, te weten, in het Oude en Nieuwe Testament, die als canoniek en gezaghebbend door de kerk worden gehouden en verklaard te zijn het ware Woord van God, door de Heilige Geest ingegeven, geschreven door de bevoegde profeten en apostelen van God, tot stichting der heilige samenkomsten der christenen. Niemand, van welke staat of rang hij ook mag zijn, was het geoorloofd van dit allerheiligste Woord iets toe of af te doen, hetzij in de wetten, bevelen, plechtigheden, of iets anders, waar het de regeling van de christelijke godsdienst betreft. Om dit te bevestigen haalde hij vele plaatsen uit de heilige Schrift aan, en besloot daaruit, dat alle instellingen door pausen of anderen gemaakt, die de christelijke godsdienst betreffen, de christenen niet kunnen dringen om enige anderen regel of leer na te volgen dan die in de Bijbel is vervat, en wel, omdat God volmaakt is, Zijn leer ook volmaakt is, en geen bij- of toevoeging van iets anders nodig is, daar, in het andere geval, de Apostelen hun gemeenten zeer slecht zouden hebben bestuurd, wanneer zij zo vele bijgelovigheden hadden nagelaten als thans zo overvloedig bij de pausezinden te vinden zijn.

Hij betuigde daarom te steunen op het enige Woord van God, en te verwerpen alle pauselijke instellingen, als afkomstig van hen, die wijzer wilden zijn dan Christus en zijn apostelen, en die geheel tegen Christus strijden. "God," dus schrijft hij, "had in Exodus h. 20 gezegd: Zes dagen zult gij arbeiden, en op de zevenden dag zult gij rusten;" doch de paus, die wijzer meent te zijn, verbiedt op zekere dagen, door hem ingesteld, te arbeiden. Jezus Christus vergunt alle schepselen, die de waarheid hebben beleden, alle spijzen met dankbaarheid te gebruiken, wanneer het ook zij, doch de paus verbiedt dit. Jezus Christus zegt, dat zij, die de gave der onthouding niet hebben, mogen trouwen, en de paus verbiedt de priesters het huwelijk, ofschoon er in de eerste christentijden, tot op paus Calixtus, vele geestelijken vrouwen hadden. God verbiedt beelden in de kerk te hebben, de paus laat dit toe, ten gevolge waarvan hij ook terecht de antichrist wordt genaamd, en als zodanig aangewezen in 1 Thess. h. 2.

Vervolgens nam hij voor zich al de artikelen, aangaande welke hij was ondervraagd, en beantwoordde die alle het een na het ander; te weten, of men de gestorven heiligen moet aanroepen; of het geoorloofd is beelden in de kerk der christenen te hebben; van de sacramenten; van het vagevuur en dergelijke zaken; en besluit zijn belijdenis op de volgende wijze:

"De grote dwalingen en valse godsdiensten kennende, die ik vroeger aanhing, verloochen ik nu de afgoderij en valse leringen, die in strijd zijn met de leer van mijn Meester Jezus Christus. De leer van Hem is het heilige en zuivere Woord van God, vervat in de canonicke boeken des Ouden en Nieuwe Testaments, door de Heilige Geest geopenbaard, die ik aanneem als Mijn leidsman in dit sterfelijke leven, waardoor ik geleid word, zoals de kinderen Israëls werden geleid in de woestijn dooi, de vuurkolom, totdat zij in het gewenste en beloofde land kwamen. Dit Woord zal altijd de lamp voor mijn voet zijn. Daarenboven beloof ik in de toekomstige tijd, en zolang ik leven zal, te wandelen en te leven naar Zijn leer, zo goed ik dit kan door de hulp des Heiligen Geestes, Die mij zal bijstaan, en al mijn gangen besturen; zonder Wie ik niets, door Wie ik alles vermag, zodat alles tot lof des Heeren zal zijn, tot bevordering van het rijk van Jezus Christus, tot opbouw van Zijn kerk en de zaligheid van mijn ziel; Wie ik dank in eeuwigheid. Die God bid ik, in de naam van Zijn Zoon, onze Heere Jezus Christus, mij standvastig te doen zijn en volstandig te doen blijven in dit geloof door de Heilige Geest, tot het einde, en mij zulk een genade, kracht en macht te schenken, dat ik de waarheid met hart en mond, zowel voor

gelovigen, als ongelovige tirannen en scherprechters van de antichrist, tot de laatste druppel van mijn bloed mag belijden. In dit geloof verlang ik geheel te leven en te sterven, als die weet en verzekerd ben, dat het op het enige Woord van God is gegrond, en dat daarin geloofd hebben en daarop gestorven zijn al de heiligen van de ouden dag, aartsvaders, profeten en apostelen van Jezus Christus. De waarachtige kennis des Heeren is het, waarin 's mensen zaligheid gelegen is, gelijk de heilige Johannes in zijn Evangelie zegt: "Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, de enige en waarachtige God en Jezus Christus, Die Gij gezonden hebt." Dit is het geloof, waarin ik leven en sterven wil. Ik heb deze mijn belijdenis met mijn hand ondertekend, en ben ook bereid, om dit met mijn bloed te verzegelen, om de leer te bevorderen van Jezus Christus; Wie ik in allen ootmoed en van goeder hart bid uw verstand te openen, en dit mijn geloof te openbaren, teneinde ook gij de waarheid mag belijden: wat ik van Hem begeer op een wijze, zoals wij zelf van Hem geleerd hebben, zeggende: "Onze vader, die in de hemelen zijt;" enz.

De keurvorst, paltsgraaf van de Rijn, rijksvorst, verzocht intussen door brieven en afgezanten de koning van Frankrijk, om de genoemde Anne du Bourg aan hem af te staan teneinde hem als hoogleraar te gebruiken in zijn hogeschool. Enige werden hiervan onderricht, en wel zij, die vurig haakten om de prooi machtig te worden, die zij vervolgden, en wisten dan ook bij de koning en het parlement te bewerken, dat de bovengenoemde belijdenis gehoord en beoordeeld mocht worden, die door du Bourg bevestigd en ondertekend was. Ten gevolge daarvan werd hij bij vonnis van het hof op de 21e December veroordeeld om levend tot as te worden verbrand. Dit geschiedde in weerwil dat de keurvorst aanbood het geschenk van deze man zo aan te nemen, als in de plaats van al de beloften, die de koningen van Frankrijk hem vroeger hadden gedaan.

Toen dit vonnis over hem uitgesproken was, begon hij God te loven en te danken wegens deze tijding en zulk een gelukkige dag, die hij lang gewenst had. Hij bad God, het de rechters te willen vergeven, die hem naar hun geweten hadden veroordeeld; maar voegde hij er bij, dat het niet was naar de wetenschap en de ware wijsheid van God.

Verder begon hij de rechters te bewijzen, dat het de leugen was, een valse bedriegster, een bode der hel en hoofdvijandin der waarheid, die hem bij hen bad beschuldigd, omdat hij baar had verlaten, waaraan zij te spoedig hadden geloof geslagen, en hem hadden veroordeeld en allen, die deze zaak voorstonden, gelijk hij deed voor andere lieden dan zij waren; want, zei hij, zij waren kinderen Gods, die God als hun Vader beleden, en Hem aanbaden in Geest en in waarheid, als de zodanige, die niet let op de uiterlijke schijn, zonder Wien men niets vermag en buiten Wie geen zaligheid is. Zijn liefde was de mensen geopenbaard, niet naar de werken der rechtvaardigheid, die zij gedaan hadden, maar naar de oneindige barmhartigheid Gods; dat Hij het was, naar Wie zij meer dan ooit tevoren moesten horen, als de allergrootste Heere, Die hun de oorlog aazegde; dat het een onbetamelijke eergierigheid en een onverdraaglijke weerspanningheid der mensen was, wanneer zij Gods bevel, dat zo zuiver, rein, heilig en volmaakt was, durfden vernietigen.

"Zullen wij," zei hij, "onze verlossing met voeten laten vertreden, als ook het bloed, dat zo mild voor mij werd vergoten? Zullen wij onze Koning niet onderdanig zijn, Die begeert, dat wij Hem voorstaan, Die ons opzocht, ons onderhoudt, en Die de eerste in de verdrukking was? Mag de vrees ons doen wankelen? Mag zij ons doen zwichten? Behoren wij niet veel moediger te zijn, ja onoverwinnelijker, als wij de geringen tegenstand kennen, die tegen ons is, en niet dan mensen, arme aardwormen? En dit volk wil, dat wij zullen toelaten, dat men onze God lastert, als ook dat wij verraders

jegens Hem zijn. En, omdat wij dit niet willen doen, vervloekt men ons, en scheldt men ons voor oproermakers en ketters. Zij zeggen, dat wij onze vorsten ongehoorzaam zijn, omdat wij de Baäl geen offeranden brengen.

O Gij, onze zeer goede Heere en almachtige God, zult gij nog langer in het hart der mensen onbetamelijke begeerte, dwaze eer en vermetelheid laten heersen, die U willen dienen naar hun bedorven verstand, zodat zij zich niet aan Uw wil, die alleen rechtvaardig en goed is, willen onderwerpen! Och, heb toch intussen medelijden met ons! O Gij, onze zeer lieve, goede en barmhartige Vader, help ons, leid ons, om door Uw genade volstandig te blijven in de waarheid! Toon hun, o goede Heere en barmhartige Vader, toon hun, dat zij zelf hun vorsten ongehoorzaam zijn, en ik zal het hun verkondigen. Is het ongehoorzaamheid, is het ontrouw de vorst en oversten bewezen, hem alles te geven, wat hij voor zich eist, tot zelfs onze hemden, wanneer hij die nodig heeft? Is het ongehoorzaamheid aan de koning, als wij tot God voor hem bidden om zalige voorspoed, dat zijn rijk geregeerd worde in vrede en eendracht, en dat alle afgoderij en valse godsdiensten mag gebannen worden uit zijn rijk? Is het verzet, de almachtige God en Vader te bidden, om hem en allen, die onder hem ons regeren, met zijn kennis te bedelen in alle geestelijke wetenschap en wijsheid, opdat zij tezamen met ijver in de wegen van de Heere onze God wandelen en Hem welgevallig zijn?

Moet men het niet veel meer ongehoorzaamheid noemen, God te onteren, Hem op zo velerlei wijze in goddeloosheid vertoornen, te duiden, dat men Zijn heerlijkheid aan de schepselen toeschrijft, en voorts op de onderhouding van alle menselijke instellingen aan te dringen, die nochtans niets dan leugens zijn? Het lasteren van zijn naam voor deugd te achten, de bordelen toe te laten, en duizend andere dergelijke zonden, die niet gestraft worden?

O, mijn waarde heren, hebt gij het zwaard des Heeren verkregen, om in Zijn naam te straffen, en u te wreken op de boosdoeners? Ziet toch in, bid ik u, hoe gij ons veroordeelt, en beoordeelt toch de zogenaamde boze daad juist, die wij hebben bedreven, en bedenkt het wel, of het rechtvaardiger is God te gehoorzamen dan u. Bent gij, gedronken als gij hebt uit de beker van het grote beest, zo beneveld, dat het u gemakkelijk venijn in plaats van een geneesmiddel doet drinken? Bent gij het niet, die uw behoeftig volk doet zondigen, door het af te trekken van de waarachtige godsdienst? Geeft gij meer om mensen dan om God? Bedenkt toch, welke achting gij geniet in andere landen, en vergeet de klachten niet, die jegens u gedaan worden aan zovele vermogende lieden, aangaande zovele lieden, die u gevangen nam op bevel van een Phalaris. Zoudt gij, wrede tirannen, niet een einde moeten maken aan onze zuchten, die u boven allen, wie dit ook lief of leed mag zijn, de macht van ephoren hebt aangematigd, niet tot bloei van de gemeente, maar om alles naar uw zin te besturen.

Om zijnentwil rekt gij, mijne heren, derwijze onze onschuldige leden uit, dat gij er zelf medelijden mee hebt. Och, welk een grote wreedheid is dit voor uzelf! Enige uwer zie ik schreien. Waarom schreit gij toch? Wat betekent dit anders, dan dat gij uw gewetens bezwaard vindt, en dat ons jammerlijk kermen uw krokodilogen en tot schreien noopt? Dan ondervindt gij, hoe uw gewetens door Gods oordeel worden getroffen; en zij, die gij veroordeeld hebt, staan daar met vreugde temidden der vlammen, en zij menen niet beter te kunnen leven dan in het vuur. Uw zware straffen verschrikken hen niet; het ongeluk maakt hen niet zwak, daar zij hun eeuwige eer stellen tegen de tijdelijke dood; zodat het spreekwoord op u, mijn heren, van toepassing is: "De overwinnaar sterft, en de overwonnene beklagt hem. Waarom zal ik mij dan beklagen, dat ik van hier word weg genomen? Ik weet, o Heere mijn God,

dat alle overtredingen en ongehoorzaamheid rechtvaardige vergelding des loons ontvangen, en dat wij niet zullen ontkomen, wanneer wij de grote weldaad niet achten, die wij belijden te bezitten in onze Heere Jezus Christus. Ik omhels, o mijn Heere mijn God, het woord, dat Gij gelegd hebt in de mond van uw gelovige martelaren, te weten, dat hij dubbele straf waardig is, die hier de leer van onze Zaligmaker verloochent, omdat hij een verrader was jegens Christus, de Zoon van God, en de mens bedriegt. Neen, neen, mijn heren, niemand zal ons van Christus kunnen scheiden, welke strikken men ons ook spanne, en welk lichaamslijden men ons ook aandoet. Wij weten, dat wij reeds sedert tangen tijd als slachtschapen voor de slachtbank bestemd zijn. Men dode ons dan vrij; men snijde ons vrij aan stukken; daarom zullen de doden des Heeren niet ophouden te leven, en wij zullen samen opstaan. En vraagt gij eindelijk, hoe het met mij is? Ik ben een christen; en stervende zal ik nog luider roepen tot de eer van Christus mijn Heere. En, aangezien dit zo is, neem mij vrij met u, gij scherprechter, en leid mij naar de galg". En andermaal sprak hij met roerende woorden, zodat hij de rechters bitter deed wenen, en zei tot hen, dat zij hem ter dood hadden veroordeeld, omdat hij in niets anders zijn rechtvaardigheid, genade, reiniging, verdiensten, voorbedding, voldoening en zaligheid wilde stellen dan in Jezus Christus; aldus stierf hij om de leer van het Evangelie. Na dit alles uitvoerig te hebben besproken, besloot hij, zeggende:

"Houdt op, houdt op met uw verbranden, en bekeert u tot de Heere door verbetering van uw leven, opdat uw zonden mogen worden uitgewist! De goddeloze verlate zijn weg, en de ongerechte man zijn gedachten, en bekere zich tot de Heere, en Hij zal hem genadig zijn. Leeft dan, en bemoeit u met Hem, mijn heren; ik ga ten dode en heb het u gezegd."

Volgens ouder gewoonte werd hij op een kar naar de plaats St. Jan Grève gevoerd. Vier of vijfhonderd gewapende mannen waren daarbij tegenwoordig terwijl hij voortdurend een standvastig gelaat toonde, totdat hij zich ontkleed had. Daarna zuchtte hij, en sprak tot het volk: "Mijn vrienden, ik sta hier niet als een dief of moordenaar, maar alleen om het Evangelie van Christus." Toen men hem omhoog trok, zei hij bij herhaling: "Mijn God, verlaat mij niet, opdat ik U niet verlate;" en aldus werd hij eindelijk opgehangen en verwurgd en zijn lijk tot as verbrand, en wel op de 23e December 1,5,59. Aldus bevestigde hij met zijn bloed, wat hij met zijn eigen hand had ondertekend, zoals hij ook verklaard had in zijn belijdenis.

Korte tijd daarna werden er ook enige lieden te Parijs en elders verbrand, en wel wegens de godsdienst. Men bedacht verschillende middelen, om hen, die langs de straat liepen, om te brengen, welke geen eer bewezen aan de beelden, die bij vernieuwing op de hoeken van de straat waren opgericht, waarbij zelfs de voorbijgangers gedwongen werden geld in de bussen te storten, die hun werden voorgehouden, om daarvoor fakkels en kaarsen voor deze beelden aan te kopen. Deed men dit niet, dan kostte het hun leven.

Jan Ysabeau

[JAAR 1559.]

Jan Ysabeau, een beddenmaker, te Bar aan de Aube, niet ver van Troyes, in Champagne, geboren, werd wegens de godsdienst in de stad Tours gevangen genomen. Zijn vonnis was, dat hij eerst met ontbloot hoofd en knielend voor de grote deur van de Gratianuskerk te Tours in het openbaar boete zou doen, en daarna worden gevoerd naar de grote markt der stad, om daar aan de gal gehangen, verwurgd en vervolgens tot as verbrand te worden; dat ook al zijn bezittingen ten bate des konings

zouden worden verbeurd verklaard. Van dit vonnis beriep hij zich op hogere rechtbank, en hij werd naar de gevangenis van het paleis te Parijs overgebracht. En, aangezien hij daar de zuivere leer van het heilige Evangelie nog standvastiger verdedigde dan vroeger, werd op de 30sten December het vonnis over hem uitgesproken, dat zijn beroep verworpen was. En, daar hij zich tegen de instelling der kerk verklaard had, moest hij te Parijs op het kerkhof St. Jan levend worden verbrand. Bovendien beval het parlement, dat op de grote markt te Tours zijn afbeelding zou verbrand worden. Aldus werd deze goede man, op de dag toen zijn vonnis was uitgesproken, te Parijs verbrand, terwijl het vonnis aan zijn afbeeldsel te Tours op 6e Februari plaats had.

Jan Juliet

[JAAR 1559.]

Jan Judet was een boekverkoper te Parijs. Deze werd terstond na de dood van Ysabeau omgebracht. Hij had de geheime gemeente Gods te Parijs geruime tijd gediend, daar hij de christenen tot de samenkomsten en het gehoor van het goddelijke Woord te samen geroepen had. Toen hij eindelijk in de toen heersende vervolging zeer bekend was als christen, en er enige boeken bij hem gevonden werden, wierp men hem in de gevangenis. Geruime tijd zat hij gevangen, en moest veel ellende verduren, vooral in de gevangenis van het paleis. Hij betoonde zich daaronder uiterst lijdzaam, totdat hij eindelijk door het parlement werd veroordeeld om levend te worden verbrand: En aldus namen zijn ellende en zijn leven op dezelfde dag een zalig einde.

Jan Geoffrey

[JAAR 1559.]

In de straat de la Mortellerle te Parijs woonde een slotenmaker, Jan Geoffrey genaamd, die God steeds vreesde, en zijn nederige woning voor de christelijke bijeenkomsten niet toesloot, maar, ofschoon dit zeer gevaarlijk was, de christenen bij zich ontving. Hij brandde van begeerte om de leer van het Evangelie te onderwijzen. Wat zijn lichaam aangaat, was hij gebrekkig, doof of hardhorend; doch bij dit gebrek beval bij zijn jongens, stipt op de predikatiën te letten, en na het eindigen daarvan hem het gehoorde als in het oor te blazen. Dit droeg zulke vruchten, dat hu groot nut stichtte, vooral dooi, de hulp van Hem, Die door de kracht des Heilige Geestes Zijn wil aan Hem openbaart, die Hem verlangen te leren kennen. Met zijn gehele huisgezin was hij de ware godsdienst zo oprecht toegedaan, dat hij wars was van alle afgoderij en bijgeloof. Ten gevolge daarvan werden zijn burenen zijn doodsvijanden, en bedreigden hem dikwerf hem te stenigen. Geoffrey trok zich dit echter niet aan. Toen hij een kind kreeg, liet hij dit in de christelijke vergadering dopen, want hij was overtuigd, dat een christen, aan wie God de kennis van het Evangelie geschonken had, zich van alle valse godsdiensten, waardoor de bevelen van God verbroken worden, moest verwijderen, en de zijn daarmee niet besmetten, vooral wanneer hij in de gelegenheid was tot de hervormde kerk te behoren en de ware godsdienst te beoefenen. Deze handelwijze verbitterde zijn burenen nog meer. Kort daarna brak de tijd aan, dat de lieden gewoon waren hun huizen te versieren, en hun God langs de straten te dragen. Hij wilde die echter geen eer bewijzen noch versierselen aan zijn huis hangen. Dit was het tweede bewijs van zijn standvastigheid. Toen eindelijk zijn burenen geheel woedend waren, moest er een kleine heiligendag gevierd worden. Teneinde niemand met onbetekenende dingen te ergeren, was hij voornemens die dag niet te werken doch wegens de ophanden zijnde toernooi en andere spelen, had hij dringende arbeid te verrichten, zodat hij verplicht was te werken.

Toen nu de burens hamerslagen hoorden, lieten zij niet op het bevel van de overheid, die hem genoodzaakt had te werken, en liepen, zonder kennisgeving of beschuldiging, woedend tot hem, braken zijn huis met geweld open, en na hem geslagen te hebben, leverden zij hem aan de commissaris over, die hem in het Chastelet gevangen zette. Nadat hij geruime tijd in een diep gat gevangen had gezeten sprak de lijfstraffelijke rechter het vonnis over hem uit om op de plaats de Grève levend te worden verbrand, doch om vooraf, wegens zijn geloofsgenoten, gemarteld te worden. Dit alles moest alleen geschieden, omdat hij de heilige leer van onze Heere Jezus Christus beleden, en zich moedig had verdedigd betreffende het laten dopen van zijn kind volgens de instelling van Christus. Het uitgesproken vonnis werd door het parlement bevestigd, doch de marteling werd hem kwijtgescholden. Aldus werd hij, na een standvastige belijdenis der Evangelische waarheid, in December op de plaats de Grève levend verbrand, onder de betuiging van een bijzondere standvastigheid en de oprechtheid van het geloof.

Jan Masson

[JAAR 1559.]

In het jaar na de geboorte van Christus 1559, was er in een voorname pauselijke stad in Zwitserland, zoals Josias Simlerus in "Het leven van Hendrik Bullingerus, bedienaar van het goddelijke Woord te Zürich", verhaalt, een burgemeester, die een schoon, prachtig huis wilde laten bouwen, waartoe hij van vele plaatsen ervaren timmerlieden en onder anderen ook een steenhouwer van Trente ontboden had. In het begin weigerde deze te komen, en zei, dat hij en de burgemeester niet dezelfde godsdienst beleden, dat hij de mis niet bijwoonde, en daarom niet ongehinderd komen kon. De burgemeester antwoordde hem, dat hij zich in zijn geweten niet bezwaard behoefde te gevoelen, en dat hij vrij komen mocht. Aldus kwam meester Jan, en werkte geruime tijd met ijver voor de burgemeester. Toen hij eindelijk om zijn beloning vroeg, geraakten zij daarover in twist met elkaar, zodat de burgemeester de steenhouwer gevangen liet nemen, en hem daarna aanklaagde als iemand, die de roomsen godsdienst verachtte, en op onbehoorlijke wijze daarover sprak. Tengevolge daarvan werd hij veroordeeld om te worden onthoofd. In deze zaak was de burgemeester partij, aanklager en rechter tevens.

Toen Jan naar de strafplaats gevoerd werd, was hij geheel onbevreesd en zei: voor de godsdienst wil ik graag de dood ondergaan; maar de onrechtvaardige burgemeester, die de oorzaak van mijn dood is, moet na drie dagen sterven, voor Gods gericht verschijnen, en van zijn uitgesproken vonnis rekenschap geven." Dit gebeurde ook werkelijk; want de burgemeester, die overigens een jeugdig en sterk man was, werd nog die zelfden dag door een bijzondere ziekte aangetast, waardoor hij nu eens onlijdelijke hitte, dan weer onverdraaglijke koude ondervond, binnen drie dagen stierf en de steenhouwer volgde.

Christiaan de Quekere, Mr. Jakob Dieussart en Janneken Salomes

[JAAR 1560.]

Toen er, wegens de zware verdrukking en vervolging, vele lieden uit Nederland naar verschillende plaatsen verjaagd werden, zijn er vooral velen naar Londen, in Engeland, gevlucht, omdat zij daar onder de bescherming der allergenadigste koningin Elisabeth, koningin van Engeland, de openbare godsdienst en de verkondiging van Gods Woord onvervalst konden bijwonen. Onder anderen kwamen daar drie godzalige lieden namelijk Christiaan de Quekere, Jakob Dieussart en Janneken Salomes. Deze

sloten zich na openbare belijdenis van het geloof te hebben afgelegd, aan de gemeente aan. Toen zij daar enige tijd gewoond hadden, verlieten zij om zaken Londen, en kwamen in het laatst van Juni te Nieuwpoort. En, daar het slechts even in de namiddag was, wilden zij daar niet blijven, maar hadden plan naar Honscote te gaan. Toen zij niet ver van Veurne waren, kon Christiaan, daar hij ongesteld was, niet verder gaan, en gingen Jakob en Janneke een weinig vooruit. Nadat zij door de stad getrokken waren, kwam ook later Christiaan, nog een weinig ongesteld en met een pakje beladen, waarin zich enige boeken bevonden. Niet ver van het gerecht bij het Zuidergasthuis ontmoette hij daar de eerste schout en sommige keurheren, door wie, en vooral door Simplioriaan van Gistele, hij aangesproken werd en gevraagd, vanwaar hij kwam, waarheen hij ging, welke man hij was, enz.; op welke vragen hij bescheiden antwoordde, en hen tevens over hun dronkenschap bestrafte. Toen zij bemerkten, dat hij boeken in zijn pakje had, namen zij die er uit, en lieten hem gevangen naar de stad brengen. En, daar zij vernamen, dat er ook nog anderen met hem gekomen waren, zond de hoofdschout dadelijk zijn beambte, Michiel Heel genaamd, met enige dienaren de weg op naar Honscote, om ook hen gevangen te nemen. Toen deze tiran tot in de nacht woedend hen zocht, doch niemand vond, daar zij zich op het veld tussen het koren verborgen hadden, ging hij met zijn dienaren naar een herberg, het Zwaantje genaamd, en vroeg, of zij, die zij zochten, daar ook waren. Hen daar niet vindende, bleef hij daar met de zijnen. In de vroegen ochtend, tussen twee en drie uren, wekten enige schippers, zoals zij gewoon waren, elkaar met luider stem, en begonnen zich tot de vaart in de rivier, tegenover de herberg, gereed te maken om naar Nieuwpoort te varen. De beambte werd hierdoor wakker, keek op dat ogenblik uit het venster, en zag juist genoemde Jakob en Janneken gaan, die hij terstond in woede naliep, en niet ver van de herberg als lammeren gevangen nam. Hij bracht deze ook gebonden naar de stad, en zette hen bij Christiaan in de gevangenis. Korte tijd lieten zij deze heilige martelaren bij elkaar in de gevangenis, en ondervroegen hen twee of driemaal, wat de duivel echter niet langer kon verdragen. Daar zij elkaar zeer vertroostten en versterkten, gaf hij het zijn dienaren in, om hen afzonderlijk te zetten en te onderzoeken, wat ook daarna plaats had.

Aangaande hun belijdenis zullen wij niet anders meedelen, dan wat uit hun geschriften aan de broeders te Honscote toegezonden en door ons vernomen is.

Bij het eerste bezoek, dat de 3e en 4e Juli door enige pausgezinde leraars, die meester waren in het verdraaien van de heilige Schrift, plaats had, werd allereerst aan Jakob Dieussart gevraagd, waarom hij zich van de roomse kerk had afgescheiden, waarop hij antwoordde: "omdat zij de gemeente van Christus niet is." "Waarmee bewijst gij dan," zei de priester, "dat zij dit niet is?" Omdat zij," antwoordde hij, "zich niet bezig houdt met de ware verkondiging van Gods Woord, met het behoorlijk bedienen van de sacramenten en het toepassen van de christelijke tucht." De priester vroeg: Hoe weet gij dat?" Hij antwoordde: "Omdat zij veel meer menselijke instellingen predikt dan Gods Woord, en meer leert zalig te zijn uit de werken dan door Christus." "Bewijs mij dat," zei de priester. Jakob bewees uitvoerig dat zij in het pausdom geen zaligheid zoeken noch verwachten dan door missen, bedevaarten, jaargetijden, aalmoezen, lange gebeden, het aanroepen van de heiligen en het vals vertrouwen daarop, en nog door vele andere beuzelingen. Toen zei de priester: "Gij beliegt ons, want wij zeggen, dat zonder Christus geen zaligheid is; ofschoon wij ook zeggen, dat zij zalig zullen zijn, die Christus hebben gespijst, als Hij hongerig, gelaafd, als Hij dorstig, gekleed, als Hij naakt was," enz. Ieder hunner had zoveel te zeggen, dat Jakob noch de anderen tijd gegund werd om te spreken. Ja, toen hij herhaaldelijk wilde spreken, om hen te beantwoorden, vielen zij hem terstond in de rede.

Hun uitvaarten en dergelijke plechtigheden voor de doden trachtten zij te bevestigen met de plaats uit 2 Mach. 12, en hun vagevuur met de woorden Filip. 2, vs. 10: "Opdat in de naam van Jezus zich zou buigen alle knie dergenen, die in de hemel en die op de aarde en die onder de aarde zijn." Onder de woorden: "die onder de aarde zijn," verstonden zij hen, die in het vagevuur lagen, die daar met lijden moeten voldoen. Om dit nog verder te bewijzen, kwamen zij met de zonde tegen de Heilige Geest voor de dag, omdat daarvan gezegd wordt, Matt. 12, vs. 32, dat "deze noch in deze, noch in de toekomstige eeuw wordt vergeven." "Derhalve," zeiden zij, "wordt er zonde in de toekomstige wereld vergeven, wat toch niet anders kan zijn dan in het vagevuur. Verder, dat er ook stond, 1 Cor, 3, vs. 15: "Hij zal behouden worden als door vuur."

Terstond daarna vroegen zij hem, hoe hij bewijzen kon, dat zij de doop niet goed bedienden. Jakob antwoordde hierop: "Omdat gij meer aan de stof toeschrijft dan aan het vergieten van het bloed van Christus: zodat gij de doop derwijze verduisterd hebt door uw instellingen, dat men die nauwelijks als doop kan herkennen." Zij zeiden: "Hoe bent gij dan met deze doop tevreden? Jakob antwoordde: "Indien ik nog gedoopt moest worden, zou ik die van u niet willen ontvangen; maar, omdat ik weet, dat gij de woorden en het water daarbij gebezigt hebt, en nu door andere christelijke dienaren uit de heilige Schrift volledig ben onderricht, hoe ik mij volgens de leer van de doop schuldig ben als christen te gedragen, daarom houd ik die in waarde." Daarna trachtten zij te bewijzen, dat de Apostelen veel gedaan hadden, wat Christus hun niet had bevolen, en dat het derhalve de kerk ook geoorloofd was enige zaken in te voeren, ofschoon zij niet in de heilige Schrift staan, wanneer zij slechts, volgens hun mening, helpen kunnen om de mens tot God te leiden. "Want," zeiden zij, "Christus heeft bevolen te dopen in de naam des Vaders, des Zoons en des Heilige Geestes; maar men leest, dat de apostelen alleen in de naam van Christus gedoopt hebben, en ook dat Paulus Timotheüs heeft besneden." Daarna ondervroegen zij hem aangaande het avondmaal; en, stemden zij in het eerste niet overeen, nog veel minder hierin.

Eindelijk vroegen zij Jakob, hoe hij bewijzen kon, dat zij de tucht niet handhaafden. Hierop deelde Jakob hun mee, hoe Christus die had ingesteld, en wat zij er van gemaakt hadden. Toen zei de priester: "Wij kennen immers de lieden niet genoeg om hen te straffen. Dat zou ons niet mogelijk zijn. Maar wij prediken, dat zij niet moeten zondigen en elkaar behoren te vermanen. En, hoe zouden wij een dronkaard of een anderen zondaar straffen kunnen, als wij die over straat zien gaan? Wij kennen hen niet. En, wanneer er iemand gevallen is, moeten wij dat ieder bekend maken en langs de straat uitroepen? Neen, toch niet, maar wij gaan naar de bisschop, en zeggen het hem, en hij laat hen twee of drie malen vermanen, en, wanneer zij zich niet bekeren, worden zij afgesneden en verlaten." Toen zei Jakob: "Zo, en is dit dan volgens de instelling van Christus? Doch zij gaven hem geen verder antwoord.

Verder wilden zij bewijzen, dat de kinderen, die ongedoopt sterven, veroordeeld waren, en wel volgens de woorden van Christus: Tenzij iemand geboren worde uit water en Geest, hij kan het koninkrijk Gods niet ingaan." "Luister," zeiden zij, "spreekt Christus daar niet van water? Waarop Jakob antwoordde, dat het de bedoeling van Christus niet was aan het water enige kracht toe te schrijven; maar dat Hij Nicodemus daarmee wilde bewijzen, dat hij alleen door Zijn verdiensten en door de reiniging en afwassing van Zijn bloed de zaligheid moest verkrijgen.

Des Donderdag, op de 4den Juli, ondervroeg men hem nog eens, doch slechts aangaande het avondmaal. De priesters haalden hierbij vele bewijzen aan, om de lichamelijke tegenwoordigheid van Christus in het avondmaal te bevestigen. Doch al deze bewijzen weerlegden deze heilige martelaren op vrome wijze met vele geschriften en bondige redenen.

Spoedig daarna werden zij andermaal onderzocht door twee van deze bloeddorstige tirannen en wrede vijanden van de heilige waarheid, die, om daarin hun gaven te tonen, daartoe door de heren geroepen waren. De naam van de een was Jan Campo, opziener van het klooster der Minoriten van Dixmuide: de ander heette Pieter Pannet, prior van de Karmelieten te Yperen. Om enige vertoning te maken, ondervroegen zij de gevangenen naar de artikelen van hun geloof, die zij terstond opzegden. Ten andere vroegen zij hun, of zij ook beleden, dat Christus Zijn menselijke natuur aangenomen had uit Maria. Jakob antwoordde: "Ik belijd, dat Christus het zaad der vrouw is geworden, zoals dit ons door God beloofd was, Gen. 3; verder, het zaad van Abraham uit de lendenen van David. In één woord, ik belijd dat Christus zijn broederen in alles is gelijk geworden, uitgenomen de zonde." Verder vroegen zij hun, of zij beleden, dat er een christelijke kerk was. Jakob beantwoordde dit toestemmend. Toen vroegen zij: "Hoeveel sacramenten zijn er? Hij antwoordde: "Twee, namelijk: de doop en het avondmaal van Christus." De priesters zeiden: "Wij zeggen, dat er zeven zijn." Jakob zei: "Bewijs ons, dat er zeven zijn." Vervolgens vroegen de priesters, waarom zij die sacramenten noemden, aangezien dit woord toch niet in de Schrift te vinden was. Jakob hernam: "Waarom zou ik die niet, zowel als gij, sacramenten mogen noemen? Want in uw vraag gebruikt gij het woord sacrament; dan mag ik in mijn antwoord dat woord ook wel gebruiken." Terstond vroeg hij hun, wat het woord sacrament betekende. Nauwelijks wilden zij hierop antwoorden, doch zeiden eindelijk dat het een verborgenheid betekende. "Dat is wel waar," zei Jakob; "maar het duidt veel meer een heilig teken aan." De priesters vroegen, of ook de kinderen mochten gedoopt worden. Ja," zei Jakob, "want de doop komt hun toe." Zij vroegen, of de kinderen, die zonder gedoopt te zijn sterven, verdoemd waren. "Neen," antwoordde Jakob, "in zoverre de kinderen van gelovige ouders geboren zijn." Toen zeiden de priesters: "Welk nut hebben zij dan van de doop? Jakob hernam: "de doop is nuttig, vooreerst omdat zij daardoor verzegeld worden van de inwendige genade Gods, ons door God de Vader in Christus bewezen: ten andere tonen wij hiermee onze gehoorzaamheid; want, aangezien dit Christus geboden heeft, moeten wij die bewijzen, zover dit mogelijk is; ten derde worden wij hier ook vermaand om in alle heiligheid en rechtvaardigheid te leven, zolang wij hier op aarde zijn." Toen zeiden de priesters: Staat er niet bij Johannes, li. 3, vs. 5: "Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan het koninkrijk Gods niet ingaan?" "Dat belijd ik ook," zei Jakob; "maar men moet letten op de bedoeling der woorden van Christus. Want Christus leert daar Nicodemus en ook ons allen, dat aangezien wij allen onder de verdoemenis lagen, wegens de overtreding van Adam, wij door geen ander middel kunnen worden gereinigd dan door het bloed van Christus, waardoor, als door rein water, alle gelovig en besprengd, en aldus door de kracht des Heilige Geestes opnieuw geboren worden. Want met Paulus belijd ik, Tit. 3, vs. 5: "Hij heeft ons zalig gemaakt, niet uit de werken der rechtvaardigheid, die wij gedaan hadden, maar naar Zijn barmhartigheid, door het bad der wedergeboorte, en vernieuwing des Heiligen Geestes."

Ten derde werden zij aangaande het avondmaal op deze wijze ondervraagd: "Geloof gij niet, als de priester de mis bedient, dat het lichaam van Christus daar tegenwoordig is?" "Neen," zei Jakob, "en dit is het avondmaal van Jezus Christus niet, en ook de apostelen hebben het zo niet gebruikt. Want wij vinden, dat zij aan de tafel hebben gezeten, en het aan allen, die daar tegenwoordig waren, werd uitgereikt. Voorts lezen wij in de Handelingen der Apostelen, h. 2, vs. 42), dat de gelovigen tezamen kwamen, en tezamen brood braken. Maar wij lezen niet, dat een het alleen deed, en de anderen toezagen. Werden de Corinthiërs door Paulus bestraft, omdat ieder het avondmaal voor zich alleen at, hoe veel duizendmaal meer verdient gij deze bestraffing? En, hoe

zou het een avondmaal kunnen heten, waar men niets vindt dan de door u uitgedachte instelling? Welke gruwelijke afgoderij wordt er bovendien door u gepleegd! Want gij laat daar een stuk brood aanbidden, alsof het een God was. Dit is toch rechtstreeks tegen het Woord van God gehandeld; want er staat geschreven, Deut. 6, vs. 13 en 10, vs. 20: "dat men God alleen moet aanbidden en Hem dienen." Gij behoort dus wel tot de valse profeten, tegen wie Christus ons waarschuwt, Matt. 24, vs. 23: "dat wij ons van zulken moeten wachten, die daar zeggen. Hier is Christus en daar is Christus," en er bijvoegt: "doch gelooft het niet." Zo ook waarschuwt ons Paulus voor u." Toen zeiden zij: "Hoe, zijn dit de woorden van Christus niet: "Dit is Mijn lichaam, dit is Mijn bloed?" Toen zei Jakob: "Deze woorden moeten niet naar de letter worden verstaan, want dan zouden zij niet met de Schrift overeenstemmen. Wij moeten die in die zin opvatten, zoals de woorden van het sacrament, van de besnijdenis en van het Paaslam door de Heilige Geest zijn uitgelegd, want daar wordt de besnijdenis het verbond genaamd, en het Paaslam het voorbijgaan des Heren, waarvan deze toch niets dan tekenen waren, gelijk in vroegere tijden en andere plaatsen door God Zelf werd verklaard." Jakob voegde er nog een aantal plaatsen bij, om zijn mening te bevestigen, wat echter te uitvoerig is om te worden meegedeeld. Toen vroegen hem de priesters, of God niet almachtig was. "Ja," zei Jakob, "maar Hij doet niets tegen Zijn Woord." De priesters hernamen: "Beweert gij, dat het brood onveranderd blijft, daar toch Paulus schrijft, 1 Kor. 11, vs. 27: "Zo wie onwaardig van dit brood eet, en van deze drinkbeker drinkt, die eet en drinkt zichzelf een oordeel, niet onderscheidende het lichaam des Heeren." "Dat belijd ik ook," zei Jakob, "daarom moet de mens zichzelf beproeven, hoe hij met God en zijn naaste staat, en alsoo ete hij van dit brood en drinke van dez drinkbeker. Want Paulus bestraft de Corinthiërs, omdat zij onder elkaar twistten. Waardoor hij leren wil, dat ieder zich met God en zijn naaste moet verzoenen. Ook. belijd ik nog, dat ik in het avondmaal van onze Heere niet alleen brood en wijn ontvang, maar ook de ware gemeenschap aan het lichaam van Christus, zoals Paulus leert; zoals ik ook zeker ben, dat, gelijk het lichaam met brood en wijn gespijzigd wordt, alsoo ook mijn geest gespijzigd wordt door het geloof met het lichaam van Christus."

Ten vierde vroegen de priesters, of het huwelijk geen sacrament was. "Neen," zei Jakob, "want de christenen zijn aan de sacramenten gebonden, maar niemand is tot het huwelijk verbonden. Want Paulus zegt: "Die trouwt, die doet wel; maar die niet trouwt, doet beter." Voorts, indien het huwelijk een sacrament is, waarom verbiedt gij te trouwen? Volgens de heilige Schrift beschouw ik de huwelijkse staat als een instelling van God, van het begin der wereld in het Paradijs verordend, en door Christus bevestigd door Zijn eerste wonder. Voorts zeg ik nog met Paulus: "Het huwelijk [is] eerlijk onder allen, en het bed onbevlekt; maar hoereerders en overspelers zal God oordelen." Die zich dan niet kunnen onthouden, behoren, volgens de leer van Paulus, te trouwen; "want het is beter te trouwen dan te branden." "Maar," zeiden de priesters, Paulus schrijft toch dat het huwelijk een groot sacrament is? Jakob antwoordde: "Dat is niet van het huwelijk bedoeld; want Paulus zegt: "Ik spreek van Christus en zijn gemeente." Paulus spreekt hier van een bijzondere verborgen vereniging tussen Christus en zijn gemeente, waarbij de vereniging van de man en de vrouw wordt vergeleken."

Nog vroegen zij, of zij niet beleden dat de biecht een sacrament is. Jakob antwoordde hierop: "Ik heb u gezegd, dat ik slechts twee sacramenten in de heilige Schrift vind, tenzij gij mij bewijzen kunt, dat er meer in te vinden zijn. Ik erken wel, dat men zijn zonden voor de Heere belijden moet, zoals David, de verloren zoon en meer anderen gedaan hebben, die hun zonden van hart voor God beleden, met een waarachtig

berouw, en een zeker voornemen om niet meer te zondigen. Indien wij onze zonden belijden, God is getrouw, zoals Johannes zegt, om ons onze zonden te vereven. Maar voor de priester de zonden te belijden, acht ik voor alle christenen ten enenmale onnodig, en ongeoorloofd, daar dit niet gegrond is in de heilige Schrift. Toen zeiden de priesters: "Er staat nochtans: "Belijdt elkaar de misdaden." "Ik belijd ook," zei Jakob, "dat wij verplicht zijn onze schuld te belijden jegens hen, tegen wie wij misdaan hadden. Want op deze wijze gebiedt God ons, dat wij ons moeten verzoenen, indien wij verzoening van onze misdaden van God verkrijgen willen." Toen zeiden de priesters: "Er staat, dat Christus zegt: "Al wat gij zult binden op de aarde, zal in de hemel gebonden zijn." enz. "Dat is waar," zei Jakob, "maar dat zei Christus van de christelijke tucht, die in de gemeente moet bestaan en van de vermaning van de een aan de ander. En, wanneer er enige waren, die de vermaning niet aannamen, dat die door de dienaren van Christus buiten de gemeente moesten gesloten worden. Paulus verbiedt met hen, die zich broeders laten noemen, en toch hoereerders, afgodendienaars, gierigaards, lasteraars, dronkaards, enz. zijn, te eten. En, dat deze tucht in uw kerk niet bestaat, is duidelijk." "Maar de heilige olie" zeiden de priesters, is toch een sacrament, zoals Jakobus de heilige apostel zo duidelijk leert?" Toen zei Jakob: "Ik houd die voor geen sacrament, want ik heb vroeger gezegd, dat er slechts twee zijn. En, waar gij u op Jakobus beroept, komt dit bij uw heilige olie in het geheel niet te pas, want dit was een algemeen gebruik van Christus en Zijn apostelen bij hen, die zij op wonderdadige wijze van ziekte wilden genezen, en die zij dan uitwendig met olie bestreken; en dat gebruik bestond niet langer in de kerk dan de uiterlijke kracht der gezondmaking. Dit kan van uw olie niet gezegd worden; want gij zalft geen ander, dan aan wiens herstel gij wanhoopt, en niet tot gezondheid des lichaams, maar der ziel. Ik belijd wel, dat, men wanneer iemand ziek is, een ouderling bij hem roepen moet, om de zieke te vertroosten, en voor te bidden maar niet om te hem zalven."

Verder vroegen de priesters hun, of het vormsel niet een sacrament was. Daarop antwoordde Jakob, dat hij in de gehele heilige Schrift van geen vormsel gesproken vond, en dat hij derhalve dat ook niet erkende. Hier lieten zij schrijven Non Credit.

Voorts vroegen de priesters, of de priesterwijding niet een sacrament was. "Hoe," zei Jakob, "zou dat ook een sacrament zijn. Ik lees er niets van in de gehele heilige Schrift. Wel zegt Petrus, dat alle gelovigen een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilig en verkregen volk zijn, opdat zij zouden verkondigen de deugden Desgenen, Die hen uit de duisternis geroepen heeft tot Zijn wonderbaar licht. Ook Johannes leert in zijn Openbaring, dat Hij ons gemaakt heeft tot koningen en priesters. Maar van gezalfde bisschoppen en gezalfde priesters vindt men in de heilige Schrift niets; ja het strijdt ook met ambt van Christus het zaligmakende die alleen een enig priester is, naar de ordening van Melchisedek." Zij vroegen: "Wat dunkt u van de paus?" "Ik denk over de paus," antwoordde Jakob, "niet anders dan Daniël en Paulus dachten, namelijk, dat hij de antichrist is. Want, zoals deze hem hebben beschreven, handelt hij ook in alle opzichten. Want hij vertoont zich in leugenachtige tekenen; hij zit in de tempel van God, zich verheffende boven alles, wat God genaamd is; hij verbiedt het huwelijk, door God ingesteld, en het gebruik van spijzen, die God gegeven heeft. Volgens deze beschrijving kunt gij nagaan, hoe wij en alle gelovigen over de paus moeten denken.

Verder ondervroegen zij hen aangaande het vagevuur. Jacob antwoordde dat hij geen ander vagevuur kende dan het bloed van Christus, dat alleen reinigt en zuivert van alle zonden. Zij vroegen ook, of men de heiligen mocht aanbidden, en of zij niet bidden voor ons. Daarop zei Jakob, dat men God alleen aanbidden moet. "Wij lezen menigmaal, dat zij, toen zij nog in deze wereld waren, niet wilden, dat men hen

aanbad; hoeveel minder zouden zij het nu willen; immers, zolang men op aarde leeft, zoekt men, ten gevolge van de aangeboren verdorvenheid, steeds hoogheid, maar in het volgende leven is men van deze begeerte verlost. Ja, de Engelen wilden ook niet, dat men hen zou aanbidden, zoals men in de Openbaring van Johannes leest." In dit onderzoek waren nog meerdere zaken behandeld, maar het papier, dat Jakob ontvangen had, was te klein, om het alles te kunnen bevatten.

Op de 14den Augustus werden zij voor de derde maal ondervraagd, door een oude en wrede tiran van de christelijke godsdienst, Petrus Titelmanus genaamd, geloofsrechter van Vlaanderen. Des voormiddags werd Janneken alleen voor hem gebracht, die hij veel vroeg naar Steenwerke, waar zij geboren was, en of zij Karel van der Kauwe, die een waar christen was, ook gekend had. Zij beantwoordde dit bevestigend, en zei, dat hij thans overleden was. Zij vroegen ook naar haar naam. Zij zei, dat zij Janneken Salonies, die men 's konings jonge dochter noemde, heette. Daarna ondervroeg hij haar aangaande het avondmaal van onze Heere; waarop zij zich voortreffelijk en vrijmoedig verantwoordde. En, ofschoon dit onderhoud wel twee uren duurde, werd zij naar niets anders gevraagd. Toen Jakob andermaal voor de heren gebracht werd, werd hem naar zulke zaken niet gevraagd; maar, toen hij in aller tegenwoordigheid verschenen was, sprak de geloofsrechter hem op deze wijze aan: "Lieve jonkman, gij bent nog een schoon, jong en sterk mens, waarom de heren van deze stad veel hebben gedaan, om u van deze nieuwe leer en gevoelens af te trekken, teneinde u op de rechte weg te brengen, en gij uw lichaam en ziel behouden mocht; want zij begeren uw dood niet; en, naar ik gehoord heb, wilt gij u nochtans naar deze raad niet voegen." Jakob antwoordde daarop: "Wat uw bewering aangaat, dat ik enige nieuwe leer of mijn eigen gevoelen voorsta, dat is zo niet. Maar ik zeg u, en gij zult mij niet anders kunnen bewijzen, dan dat ik de ware leer der heilige profeten en Apostelen heb omhelsd." De geloofsrechter zei daarop: "Gij verzet u tegen het christelijk geloof, dat reeds zovele jaren bestaan heeft. Doch uw leer is eerst ontstaan bij de komst van Luther, want hij was de eerste. Bewijs mij slechts, wie de leraar van uw geloof was voor Luther, en wie het hoofd van uw kerk is." Hierop zei Jakob: "Uit uw woorden schijnt te blijken, alsof Luther alleen in het verborgen aan de waarheid heeft gearbeid, daar toch velen voor en na hem er aan gewerkt hebben en nog getrouw arbeiden, zoals Johannes Wicklef, Johannes Hus, Ulrich Zwingli, Johannes Calvijn, Johan à Lasco, Martinus Micron, en vele anderen meer in Engeland, Frankrijk, Friesland, enz. Bovendien kan men u bewijzen, dat er in Engeland en in Frankrijk, lang voor Luthers tijd, wegens ons waar geloof gedood werden, ofschoon dit toen zo openbaar niet geschiedde als nu. Want de afval begint nu reeds, waarvan Paulus voorspeld heeft." Op uitvoerige wijze besprak hij deze zaak: doch op al wat hij zei bleef men het tegenbewijs schuldig, want de geloofsrechter hield voortdurend zijn vraag staande: wie de leraars waren voor Luther. Jacob antwoordde hierop: "Hoe zou ik u al de leraars kunnen noemen, die er vroeger waren. Ik heb u daar enige opgenoemd, en behalve deze zijn er nog anderen geweest, die ik niet noemen kan, maar die God nochtans kende, zoals Hij de zeventuizend gelovigen kende ten tijde van Elia, die echter bij die profeet niet bekend waren. En wist Elia dat niet, hoeveel meer moet ik van deze zaak, die voor mijn tijd plaats had, onzeker zijn, aangezien het geen punt is van geloof en onze zaligheid. Maar dit weet ik zeker, dat Christus ten allen tijde zijn ware gemeente gehad heeft, verspreid over de gehele aarde. Doch, wat zullen wij hierover langer spreken. Bewijs mij dat ik de leer der Apostelen tegensta." Intussen, wat hij ook zei, hij vorderde niet, daar zij bij hun woorden bleven. Daarna werd er gesproken, hoe de gemeente van Christus steeds vervolgd was geweest; waarmee Jakob vooral wilde aantonen, dat hij tot de ware gemeente van Christus behoorde. Toen zei de geloofsrechter. "Wij zijn nu

ook in Engeland vervolgd geworden," want onlangs waren, naar hij zei, enige priesters gevangen genomen. Jakob zei daarop: "Dat is niet waar; want ik weet wel, dat, toen ik vandaar kwam, allen die tot uw godsdienst behoorden, nog vrij waren, zelfs allerlei geestelijken; het was hun alleen verboden de mis te bedienen. Het is waar, dat de bisschop van Londen gevangen genomen was, maar dat was niet om het geloof, maar wegens zijn eigen boosheid, en omdat hij zoveel onschuldig bloed had vergoten, zoals gij ook doet. Derhalve handelen zij niet met de uwen, zoals gij handelt met ons." Verder spraken zij over de aanroeping van heiligen, want de geloofsrechter wilde, zoals hij zei, uit de heilige Schrift, en vooral uit een plaats van de Maccabeën aantonen, dat men de heiligen mocht aanbidden. Doch Jakob antwoordde, dat hij geen andere advocaat of voorspraak kende dan Christus Jezus, boven Wie hij geen ander begeerde. Voorts deed de geloofsrechter zijn best om te bewijzen, dat men Maria mocht vereren, daar hij zei, dat er geschreven stond, dat men iedereen moet eren, en wij (lus bovenal schuldig zijn de moeder Gods te eren. "Welk een eer," zei Jakob, "doet gij haar aan, door voor een blok of steen te knielen, en haar als God aan te roepen? Welke gruwelijke verzinselen zijn dit! Hoe schaamt gij u niet uw mond zo lasterlijk tegen God te openen?" Nog trachtte (te geloofsrechter te bewijzen, dat men afbeeldingen mocht maken. "Want," zei hij, "het werd Mozes bevolen Cherubijnen te maken op de ark; en derhalve is dit ook aan de christelijke gemeente toegestaan." Jakob wees hem op de algemene geboden van God, die door een enkel voorbeeld, wat op bevel van Mozes plaats had, niet konden teniet gedaan worden. Hij antwoordde hierop zeer uitvoerig, doch, daar hij zo slecht van papier voorzien was, kon hij niet alles neerschrijven. Daarna spraken zij over het avondmaal van Christus en over de mis, en de geloofsrechter beweerde, dat de mis het avondmaal was. "Als dat waar is," zei Jakob, "dan doet gij, wat de Corinthiërs deden, namelijk ieder uwer zijn eigen avondmaal eten, waarvoor gij in ieder geval behoorde gestraft te worden, al deed gij geen ander kwaad. Maar, dit is nog het minste onder u; met recht kan men van u zeggen, dat gij het avondmaal niet ontvangt, noch dat bezit." Breedvoerig besprak hij deze zaak, doch de gelegenheid ontbrak hem om het in schrift te stellen.

Des namiddaas werd Christiaan de Quekere, die alleen in de stadsgevangenis gezet was, voor de geloofsrechter gebracht, en daar geruime tijd en uitvoerig ondervraagd. Hij betoonde zich daar zeer vrijmoedig, vooral op het punt van het avondmaal, daar de geloofsrechter hem wilde bewijzen, dat Christus lichamenlijk in het avondmaal tegenwoordig was. Doch Christiaan bewees met zes à zeven plaatsen uit de heilige Schrift, dat dit niet zo wezen kon, en ten enenmale streed met de waarheid.

De vrome getuigen van Christus werden, zoals wij boven gezegd hebben, verenigd in 's land gevangenis gebracht. Doch, toen de tirannen bemerkten, dat zij, door dagelijkse vermaningen en gedurige gebeden elkaar zeer versterkten, en ook enige burgers uit de stad, die hun spijs brachten, niet weinig begonnen verlicht te worden, zetten zij allereerst Janneken afzonderlijk. Toen zij echter zagen, dat zij dagelijks door velen bezocht werd, die haar spijs brachten, en geestelijk brood van haar ontvingen, geboden de tirannen, dat niemand wagen zou deze gevangenen spijs te brengen, zodat zij dikwerf groot gebrek leden.

Eindelijk, opdat zij elkaar niet zouden kunnen vertroosten, scheidde zij Christiaan van Jakob, en leidden hen in de stadsgevangenis. Hier hadden zij zware aanvechtingen te verduren vanwege de goddelozen, die hun aanraadden Christus af te staan en de duivel aan te hangen, onder voorgeven, dat zij jonge lieden waren, nog lang zouden kunnen leven, en in hun gevoelens te volharden niets anders was dan zich het leven te benemen. Zij zelf schreven ook over de grote vrees, die zij naar het vlees voor de dood

hadden, en baden ernstig, in al hun brieven, om in alle gemeenten voortdurend voor hen te bidden.

Toen het bericht van deze gevangenneming tot Londen was doorgedrongen, was de gemeente daar zeer bedroefd, vooral de dienaren. Na uitvoerig onderling over deze zaak gesproken te hebben, hielden deze zich verzekerd, dat de beklagenswaardige lieden stil gereisd hadden, zonder iemand leed te veroorzaken, en dus waren gevangen genomen. Zij besloten daarom deze zaak aan de bisschop van Londen, hun overste, aan te geven, die, na alles gehoord te hebben, er zich niet weinig over bekommerde. Hij wendde zich tot de aartsbisschop van Canterbur y en anderen, die een brief schreven, die gezamenlijk ondertekenden, en terstond aan de heren van Veurne toezonden, waarin zij verzochten deze lieden te willen loslaten, daar zij niet van een vals geloof of goddeloos leven konden worden beschuldigd. De inhoud van deze brief was als volgt:

Edele en eerwaardige mannen, ons is voor zeker meegedeeld, dat er drie onzer gemeenteleden, om hun zaken naar hun vaderland gereisd zijnde, nu een maand geleden bij u zijn gevangen genomen en nog gevangen zitten, en dat hun wegens de godsdienst grote moeilijkheid wordt aangedaan, alsof zij van het ware geloof der algemene kerk van God zijn afgeweken. Wij kunnen ons niet genoeg verwonderen over deze overhaaste gevangenneming, vooral omdat zij, zoals ons door voortreffelijke mannen is meegedeeld, stil hun weg gegaan zijn, en met niemand twist gezocht hebben, zodat men niet zeggen kan, dat zij in iets tegen de wetten van uw land gezondigd hebben. Wat hun geloof aangaat, dat nu door enigen wordt betwijfeld, weten wij, zeker, dat zij aangaande Christus de Heere, van Wie de wet en alle profeten getuigenis geven, een zuiver en oprecht geloof hebben, daar zij belijden, dat Hij de ware God is, uit de waren God, de Vader, als Hij eeuwig en machtig; ook dat Hij een waar mens is, uit de mens, uit het wezen van de maagd Maria, en de enige Koning, Priester, Leraar, Middelaar en Behouder van het menselijke geslacht, voornamelijk der gelovigen; voorts dat Hij de enige deur is van Zijn schapen, die Zijn stem alleen horen, en wie daar doorgaat zal behouden worden; maar zo wie elders willen ingaan tot het eeuwige leven, dat deze dieven en moordenaars zijn, en in geen dele kunnen worden behouden, naar de getuigenis van Christus onze Heere, Die de waarheid zelf is en niet liegen kan. Van dit geloof in Christus de Heere en van andere hoofdzaken van de christelijke godsdienst hebben de bedoelde broeders bij ons openlijk belijdenis gedaan, en zich onderworpen aan alle broederlijke vermaningen en bestraffingen volgens Gods Woord en aan de wil van de koningin. Het is ongetwijfeld zeker, dat zij geen lichtvaardige landlopers zijn, maar getrouwe onderdanen van onze gemeente, die voor het merendeel reeds geruime tijd buiten 's lands hebben gewoond, maar ook lang bij ons vertoefd, zonder iemand te hinderen. Om hun zaken zijn zij naar elders gereisd, in de hoop spoedig weer bij ons te zijn. Derhalve bidden wij u, zo ernstig als dit slechts mogelijk is, dat gij ook zo over hen wilt denken, en alles doen, opdat zij, namelijk Jakob Dieussart, Christiaan de Quekere en Janneke 's konings jonge dochter, spoedig uit de gevangenis mogen ontslagen worden, en zij gezond tot de hunnen mogen terugkeren.

Wij, aan wie de koninklijke majesteit alle gezag en macht in zake van de godsdienst verleend heeft, hebben tot nog toe niemand der uwen noch enige vreemdeling enige moeite aangedaan, in zoverre zich niemand oproerig gedroeg. Maar indien men hen, die aan ons opzicht bevolen worden, en leden onzer gemeente zijn, in andere landen zo behandelt, zijn wij ook, ofschoon ongaarne, verplicht andere naties met dezelfde maat te meten. Doch wij hopen alles goeds van uw redelijkheid. Wij vermanen u intussen zover mogelijk te verwerpen iedere raad, die gegeven wordt om onschuldig

bloed te vergieten, tenzij gij in het gestreng oordeel Gods, in Wiens hand het zwaar is, vallen wilt, vooral indien gij van de waarheid overtuigd, het onschuldig bloed vergiet.

Londen, de 20,ten Juli 1560.

Uwer hoogheids liefhebbende dienaren:

Mattheüs Cantuariensis, aartsbisschop,

Edmund, bisschop van Londen,

Wilhelmus Meins,

Waltherns Haddonus

N. D. ac supplicum libellorum perfectus, Thomas Huyckel, doctor.

Toen de heren van Veurne deze brief hadden ontvangen, werden er twee, na daarover geraadpleegd te hebben, met deze, brief naar Brussel gezonden, waar de brief door de koninklijke raad werd gelezen. Men kon niet te weten komen, hoe zij over de brief dachten, wel was er een gerucht, dat er onder de raadsleden en de edelen wegens die brief twist ontstaan was; doch het zekere daarvan wist men niet. De priesters en andere kwaadwilligen strooiden onder het volk uit, dat deze brief niet van de genoemde heren uit Engeland afkomstig was, maar door enige Lutheranen, zoals zij hen noemden, achter een haag of in een schuur opgesteld. Eindelijk antwoordde de raad des konings, dat men niet naar hen moest luisteren, en dat de drie gevangenen op last des konings zouden worden verbrand.

Toen dit antwoord te Veurne was overgebracht, lieten de heren daar alles gereed maken om het uitgesproken vonnis ten uitvoer te brengen. Zij lieten de vrome martelaren hoe langer hoe meer door hun geleerden aanvallen, en spaarden geen moeite om hen van Christus, indien dit mogelijk was, af te trekken. Als nu de gevangenen bemerkten, dat hun tijd nabij was, niettegenstaande zij een brief aan de broeders gezonden hadden, om afscheid van hen te nemen, schreven zij nog een andere brief, waarin zij verklaarden, dat hun lijd nabij was, en verzochten ernstig, de Heere voor hen te bidden. Ook vroegen zij ootmoedig aan alle broeders vergiffenis, wanneer zij iets tegen hen mochten hebben misdreven, en drongen er op aan, dit in alle gemeenten, waar zij gewoond hadden, evenzeer te doen. Nadat nu de heren alle middelen hadden beproefd, doch niet vorderden, namen zij het besluit om met de zaak voort te gaan. En, daar men onzeker was van de dag, waarop dit zou plaats hebben, maar het gerucht onder het volk liep, dat het op een maandag zijn zou, kwam er op deze dag een groot aantal van volk in de stad. Toen deze zagen, dat er niets zou plaats hebben, ging er een gedeelte heen, terwijl een ander gedeelte bleef, in de mening, dat het de volgende dag gebeuren zou. Toen het echter op die dag ook niet geschiedde, maar men toch meende, dat het zou plaats hebben, daar men de beul in de stad gezien had, dacht men algemeen, dat het op Woensdag, de marktdag, zou worden ten uitvoer gebracht. Doch, toen de heren het aantal van volk zagen, en bang waren voor oproer, durfden zij het op woensdag niet te doen; en, om het volk te doen heengaan, lieten zij de beul openlijk op de markt te paard zetten, om de schijn te geven, alsof hij vertrokken was. Deze zei ook tot enige met duidelijke woorden, dat hij heenging, omdat er nog geen gereedschap was voor de uitvoering. Dat dit echter een bloot voorwendsel was, bleek duidelijk; want hij verwijderde zich met zijn paard slechts een halve mijl buiten de stad, liet daar zijn paard tot de avond weiden, en kwam des avonds in het geheim weer in de stad. Tegen de avond ging de opperschout met enige andere heren, tot iedere gevangene in het bijzonder. Zij vielen hen aan, en baden hun onder smeken en beloften, om hun geloof te laten varen, en slechts een woord daarvan te spreken, dan zouden zij hen ogenblikkelijk loslaten. Doch op vrome wijze

weerstonden zij dit, en overwonnen door 's Heeren genade. Toen zij eindelijk zagen, dat zij hun goddeloos opzet niet ten uitvoer konden brengen, begonnen zij alles tegen de volgende dag gereed te maken, zoals ketenen, hout, palen, en dergelijke voorwerpen meer; want men zei, dat het plan was de andere dag, in de vroege ochtend, deze christenen ter dood te brengen. Maar hun goddeloos voornemen werd door de Heere verijdeld want het regende van 's morgens tot des middags zo hard, dat niemand op straat of op de markt blijven kon. Er waren ook een paar monniken ontboden, namelijk de overste van de karmelieten van Yperen, broeder Pieter Pannet genaamd; van wie wij gesproken hebben, en een van zijn dienaren, die te Nieuwpoort predikte, broeder Jan Bels genaamd, en de opziener van de Minoriten van Dixniuiden, broeder Jan Campo genaamd, van wie reeds vroeger gesproken is, en nog enige anderen. Overeenkomstig hun boze bedoelingen, begonnen deze, des morgens om acht uren, deze heilige getuigen van Christus zeer vijandig aan te vallen, en hun best te doen hen afvallig te maken. Toen hun dit niet met Christiaan en Jakob, die des avonds tevoren bij elkaar gebracht waren, gelukte, gingen zij naar Janneken, bij wie zij evenmin met hun valse en dwaze redenen slaagden. Zij namen toen hun toevlucht tot openlijke leugens, en zeiden: "Wilt gij nu alleen dit geloof aanhangen, daar toch uw metgezellen daarvan zijn afgevallen?" Deze heilige maagd was daarover echter niet ontzet, maar zei zeer vrijmoedig: "Ik geloof aan uw woorden niet; maar, gesteld eens, dat zij waar waren dan zou ik toch niet willen afvallen van hetgeen, waarvan ik in mijn hart overtuigd ben dat het goed is, want mijn geloof is niet op mensen, maar op Christus gevestigd." Toen deze verleiders zagen, dat al hun pogingen tevergeefs waren, gingen zij heen. De gevangenen wekten intussen elkaar tot vroomheid op, en bereidden zich zeer vrijmoedig als slachtschapen tot de dood. Daarna zongen zij overluid in de gevangenis de 79e psalm: "De Heidens zijn, o Heere, gelopen," enz. Teneinde nu deze moord, waarover de heren zich genoeg schaamden, te geheimmer zou gepleegd worden, werden de poorten der stad gesloten gehouden, totdat alles was afgelopen. Nochtans werden er vele broeders en anderen binnen de stad gelaten, mits zij, volgens bevel, hun wapenen aan de poort lieten staan. Toen de tijd daar was, en de heren in het rechthuis zaten, werden de gevangenen tevoorschijn, en voor de heren in de vierschaar gebracht. Onderweg liepen vele broeders door het volk, troostten en vermaanden de gevangenen, namen hen bij de hand, en leidden hen tot de vierschaar, wat hen zeer bemoedigde.

Toen zij voor de heren gesteld waren, was de eerste uitspraak van de opperschout, dat zij ketters waren. Christiaan antwoordde daarop vrijmoedig, dat zij en al hun geleerden dit niet met de heilige Schrift hadden kunnen bewijzen en nog niet bewijzen konden. Er werd ook gelezen, dat zij de sacramenten niet achtten. Zij antwoordden daarop, dat zij de sacramenten, volgens de instelling van Christus, in groter waarde hielden dan zij. De heren verwijderden zich in een andere kamer, spraken enige ogenblikken tezamen, kwamen vervolgens terug, en spraken over deze drie het doodsvonnis uit, en wel dat zij zouden worden verwurgd, daarna verbrand en de lijken op het gal geveld aan galgen gehangen. Dit vonnis namen zij in dank aan, maar vermaanden ook de heren wel toe te zien, wat zij deden. Terstond daarna werden zij van de vierschaar naar de slachtbank geleid. Onderweg spraken zij met de broeders, en namen afscheid van hen, van wie zij wederkerig troostrijk werden vermaand, wat door de opperschout zeer kwalijk genomen werd. Terwijl hij achter Janneken liep en schreeuwde, schopte hij haar zo met de voet, dat zij bijna van de trappen viel, wat het volk zeer ergerde. Vervolgens werden zij in een benedenkamer afzonderlijk heengeleid, waar zij werden voorbereid om te sterven. Toen zij omtrent een uur daar vertoefd hadden, werden zij met de dienaren, onder wie er waren die bitter weenden,

en de beul, gebonden aan elkaar, voorgebracht. Vooraan liep Christiaan, daarna Janneken en eindelijk Jakob, gevolgd door de genoemde monniken. Na buiten gekomen te zijn, begonnen deze drie getuigen van Christus, vooral Christiaan en Janneken, met een verheugd gelaat het volk vrijmoedig te vermanen met te zeggen: "Wacht u toch naarstig voor deze valse profeten, die u naar ziel en lichaam door hun valse en boze leer zoeken te verderven." Deze en dergelijke woorden spraken zij onderweg. Toen zij op de strafplaats waren gekomen, en het volk ten ernstigste hadden vermaand, ging Christiaan het eerst van zelf aan een paal staan, terwijl Janneken hem terstond volgde. Vele omstanders en gelovige personen hoorden, dat broeder Jan Bels tot Janneken, voor zij van hem scheidde, zei: Janneken, strijd vroom, want de kroon der overwinning is voor ulieden bereid." En, terwijl Janneken van hem ging koos zij de naaste paal. Ten derde werd Jakob terecht gesteld. De priesters, en onder hen de Minoriten, riepen de opperschout toe, dat men hen spoedig moest ter dood brengen. Doch voor Janneken zich aan de paal plaatste, bad zij geruime tijd op haar knieën, en stond toen op. Toen de beul hen met ijzeren ketens aan de voeten en de hals vastmaakte, begonnen zij moedig de 130sten psalm te zingen: "Uit diepe nood," enz. Nu schenen de priesters dol te worden, want broeder Jan Campo riep als een razend mens uit: "Nu ziet men wel, dat gij geen christenen bent, want Christus ging wenende ter dood." Een uit het volk riep toen: "Gij liegt in deze, gij valse profeet!" Daarna kwam Michiel Peel, de stadhouder, met een grote verzameling boeken, die zij voorgaven, dat hun boeken waren. Doch Christiaan bemerkte, dat er andere boeken onder waren, en zei in het openbaar, dat deze alle niet hun boeken waren. Toen zij bijna twee gedeelten van de psalm gezongen hadden, trad de beul toe, om Christiaan te verwurgen. Zij staakten hun gezang en riepen vrijmoedig tot hun broeder: strijd vroom, lieve broeder!" En terwijl Christiaan zijn ogen en handen op vurige wijze naar de hemel sloeg, zei hij twee of drie malen: "Heere God, hemelse Vader, in Uw handen beveel ik mijn geest." En spoedig daarna: Lieve Vader, vergeef hun toch, die mij doden!" Op ijverige wijze deden dit ook Jakob en Janneken, en gaven aldus de geest.

Doch, aangezien Jakob de laatste was, die verwurgd werd, en het volk uit medelijden tot de beul begon te schreeuwen, haastte de beul zich, voor Jakob half verwurgd was, het hout voor Jakob aan te steken; en omdat hij nog niet dood was, pijnigde hij hem herhaaldelijk, wat vele lieden met wenende ogen aanzagen. Toen de beul dit bemerkte, werd hij driftig, en stak hem met een schippersboom, die gewoonlijk scherpe ijzers heeft, tot twee of drie malen in zijn rechter zijde, en aldus is hij ook eindelijk in de Heere ontslapen. Nadat zij door het vuur verzengd waren, werden zij verachtelijk op een wagen geworpen, naar het galgeveld gebracht, en daar aan drie palen gehangen, doch kort daarna werden zij door de broeders afgenomen en begraven.

De navolgende stukken zijn afkomstig van het gerechtsbureau te Veurne, die betrekking hebben op het geloof van de drie getuigen, namelijk, Christiaan de Quekere, Jakob Dieussart, buiten Nieuwerkerken geboren, en Janneken Salomes, dochter van Mattheüs van Steenwerke, dat zij voor de overheid beleden, en waarin zij volhardende eindelijk gestorven zijn in het jaar 1560.

1. Ieder in het bijzonder werd eerst gevraagd naar de menswording van Christus, Credunt Catholice, dat is, zij geloven als de katholieken.
2. Op de vraag van de vergeving der zonden, werd gezegd, dat men voorzeker schuldig is Christus zijn zonden te belijden, en dat er geen vergeving van zonden bestaat dan door Christus.

3. Bij de ondervraging over de zeven sacramenten der roomse kerk werd betuigd, dat er twee zijn, namelijk, de doop en het avondmaal.
4. Op de vraag naar de doop, werd gezegd, dat zij hun doop, in de jeugd ontvangen, in waarde hielden, en niet verlangden herdoopt te worden, maar te geloven, dat de kinderen van gelovige ouders verzekerd zijn van het eeuwige leven, ofschoon zij ongedoopt sterven, daar zij ook voor de doop van de erfzonde door het bloed van Christus zijn gereinigd, want de uitwendige waterdoop maakt hen niet zalig.
5. Van het vormsel, non credunt esse sacramentum; dat is, dat zij niet geloofden, dat het een sacrament is, maar dat de woorden in Hand. h. 19 goed zijn, waarmee de priesters zelf het bevestigen.
6. Aangaande de boete geloofden zij niet, dat zij iemand, wie haar ook deed, kon zalig maken; want de waarheid en de verdiensten van het lijden van Jezus Christus alleen kan ons zalig maken en niet onze werken, ofschoon het doen van goede werken tot onze gehoorzaamheid nodig is.
7. Van de priesterwijding zeiden zij, dat het niets dan een menselijke instelling was, en dat zij wel de ware ordening van de dienaren in de gemeente wilden erkennen, maai, niet voor een sacrament, en bleven dus bij hun eerste verklaring.
8. Aangaande het sacrament des altaars zeiden zij, niet te geloven, dat Christus in bloed en vlees in de zegening van het brood en de wijn tegenwoordig is. Dat ook in het avondmaal het brood en de wijn niet veranderen in het vlees en het bloed van Christus, maar dat zij, die dat gebruikten, Christus ontvingen in de geest door het geloof.
9. Omtrent de huwelijken staat verklaarden zij, dat het een godzalige staat was, door God ingesteld, maar erkenden dat niet voor sacrament, en ook niet voor een teken van Christus genade.
10. Van het oliesel zeiden zij, dat dit slechts geldfeesten waren; dat men in een winkel of elders zoveel waar geeft voor een oortje als de priesters voor zeven stuivers, en verbonden aan het oliesel geen zaligheid.
11. Aangaande de moeder van Christus, Maria, geloofden zij, dat zij moeder en maagd was voor en na het baren: doch, hoe zij maagd gebleven was daarvan wisten zij niets te zeggen.
12. Bij de vraag over de heiligen, zeiden zij, dat zij geloofden, dat de gestorven heiligen en ook de heilige engelen ons hart en geweten niet kennen, terwijl zij ook geloofden, dat zij voor ons niet bidden kunnen. Wij hebben ook, zeiden zij, geen Middelaar bij de Vader dan Christus.
13. Van het misoffer zeiden zij, dat het afgoderij was, daar men voorgeeft, dat Christus in bloed en vlees daar tegenwoordig is, terwijl het nochtans slechts brood en wijn is. Dat zij ook niet geloofden, dat Christus daarin was, zoals de Roomse kerk gelooft.
14. Zij zeiden ook, dat de plechtigheden, instellingen en diensten in de roomse kerk niets dan menselijke instellingen waren. Dat men ook niet gehouden is die te onderhouden, daar God die niet heeft bevolen. Want zij verbieden te trouwen en sommige spijzen te gebruiken tegen het duidelijke bevel van God.
15. Gevraagd zijnde naar de roomse kerk, haar gezag, naar de paus als stedehouder van Christus en naar de bisschoppen, zeiden zij, dat zij de paus niet als het hoofd der kerk erkenden, en dat ook de bisschoppen der roomse kerk geen stedehouders van Petrus waren, veel minder van Christus.
16. Aangaande het uitspreken van de ban der Roomse kerk geloofden zij wel, dat de ware kerk de macht en het gezag had, om de openbare zondaren in de ban te doen en af te snijden, en dat zij, die onder de ban stierven, in hun leven de zonden niet

nalatende, en zich met God en de gemeente niet verzoenende, veroordeeld waren. Maar zij geloofden, dat de roomse kerk die ban niet mag uitspreken, dan in geval de paus en zijn bisschoppen, alle gruwelijke afgoderijen en ijdele plechtigheden nalatende, de leer voorstonden, die Petrus en de andere Apostelen gepredikt en voorgestaan hebben.

17. Van de heilige dagen wisten zij niets te zeggen, dan van een Sabbat of Zondag, die ieder behoort te heiligen.

18. Aangaande het wijden van het water geloofden zij niet, dat dit nodig was.

19. Ook geloofden zij niet, dat er een vagevuur is, aangezien er slechts twee wegen zijn.

20. Aan de zondevergeving, door de priester zeiden zij niet te geloven.

91. Aangaande de voldoening en de verdiensten, zeiden zij, dat Christus dit alles tezamen en geheel verdiend heeft, en dat ook onze goede werken niets baten, ofschoon wij verplicht zijn goede werken te doen.

Jan Lodewijk Paschal

[JAAR 1560.]

In het jaar 1560 was de leer van het heilige Evangelie ook tot het koninkrijk Napels en vooral tot Calabrië doorgedrongen. De ware gelovigen in Calabrië begeerden van de Italiaanse gemeente te Genève, waar toen niet alleen in de Franse, maar ook in de Italiaanse, Spaanse en Engelse talen predikatiën werden gehouden een getrouwen dienaar van het Evangelie. Daartoe wisten zij geen geschikter persoon aan te wijzen dan genoemden Paschal, die vroeger daar gestudeerd had. Terwijl hij afwezig was, werd hij eenparig als zodanig gekozen, en zij zonden hem dan ook deze christelijke verkiezing schriftelijk toe. Slechts twee dagen, voor deze brieven aankwamen, was hij met een eerbare jonkvrouw, Camilla Guarina genaamd, gehuwd; doch niettemin ontving hij die brieven met vreugde, deelde aan zijn vrouw mee, wat men aan hem geschreven had, en waartoe hij door de gemeente te Genève verkozen was. Hij zei ook, dat, aangezien deze verkiezing, en dit beroep zonder twijfel door God bestuurd was, en tot Gods eer dienen zou, deze ook meer dan alle wereldse zaken moest worden geschat, opdat zijn lieve vrouw geen bezwaar in deze reis zou hebben. De jonge vrouw, die in de vrees Gods was opgevoed, berustte in de wil van God en van haar nieuwe echtgenoot, doch verzocht, dat hij zo spoedig mocht terugkeren als slechts mogelijk was. Aldus kwam dit jeugdige echtpaar al spoedig te Genève aan. Paschal nam het ambt, waartoe hij geroepen was, aan, en reisde met enige anderen, na vooraf zijn testament gemaakt en afscheid genomen te hebben, naar Calabrië, en ving daar zijn predikambt aan. De onderdrukte christenen van Guardia en St. Sixto, twee steden in het koninkrijk Napels, waarvan Salvator Spinello heer was, hadden hem van Genève beroepen. Toen Paschal in eerstgenoemde plaats gekomen was, begon hij aan de beklagenswaardige christenen, die hongerig waren naar het voedsel des geestelijken levens, de leer van het heilige evangelie te prediken, doch niet zonder grote strijd en tegenstand. Doch de duivel kon de liefelijke reuk van het heilige evangelie onder de stank der antichristelijke afgoderij niet verdragen, en trachtte door allerlei middelen de prediking van de leer der zaligheid en de aanneming daarvan bij de lieden te verhinderen. Hij strooide daarom uit, dat er een Lutheraan in het land gekomen was, die door zijn leer alle dingen verwoestte. Ieder begon te morren, enige knarsten op de tanden, anderen riepen, dat men hem met al zijn aanhangers moest uitroeien, en meer dergelijke uitdrukkingen, die onder het volk verspreid werden. Toen de heer Salvator dit vernam, die toen te Fiscaula, een stad niet ver van Guardia

en St. Sixto, was, ontbood hij de voornaamste lieden uit beide steden bij zich. Deze verzochten Paschal met hen te willen meegaan, opdat hij voor hen antwoorden en hun goede zaak verdedigen kon, daar hem dit beter zou gelukken dan hun. Volgaarne voldeed hij aan hun verzoek. Aldus gingen zij samen op reis, en kwamen te Fiscaula. Nadat zij daar aangekomen waren, raadden enige dienaren van de heer Salvator, dat Paschal zich uit de voeten moest maken en zich niet zou laten zien, doch om de genoemde reden wilde hij zulks niet doen. Toen de heer Salvator hem zag, beval hij terstond, dat men hem gevangen zou nemen, en de anderen laten terug gaan; want hij dacht, dat de zaak van zelf in duigen zou vallen, als hij hun predikant gevangen hield. Paschal moest te Fiseaula bijna acht maanden gevangen zitten. Vervolgens werd hij naar Cosenza gebracht, waar hij enige tijd werd bewaard. Vandaar zonden zij hem naar Napels en eindelijk naar Rome, waar zij hem in een toren, Nana genaamd, drie maanden lieten vertoeven. In al deze plaatsen legde hij een vrijmoedige belijdenis van zijn geloof af, en bleef onder alle ellende standvastig.

Daarna werd Jan Lodewijk Paschal, op de 8ste September in het jaar 1560, op een Zondag des morgens vroeg in een monnikenklooster, Minerva genaamd, gebracht waar men hen, die als Lutheranen waren aangeklaagd, gewoon was te brengen, teneinde daar hunlieden de rechtsgedingen voor te lezen. Toen hem daar zijn rechtszaak in het bijzijn van het gehele volk was voorgelezen, bevestigde hij al zijn antwoorden, die hij op heerlijke wijze gaf, zonder enige bedenking, en wel met een onbevreesd en vrijmoedig hart, terwijl hij God dankte voor de eer aan hem bewezen. Vervolgens werd hij weer in de gevangenis gebracht. De andere dag, de 9e September, werd hij gebonden geleid naar de plaats voor Engelenburg, niet ver van de brug over de Tiber, waar de paus, de kardinalen en andere hoge geestelijken tegenwoordig waren. Daar bewees de gevangene, met weinige maar vriendelijke woorden, dat hij niet als een boosdoener maar als een aanhanger en belijder van Jezus Christus en Diens leer op die plaats gebracht was. Met nadruk zei hij ook, dat zij, die de paus voor een aardse God en stedehouder van Jezus Christus hielden, geheel op de dwaalweg waren, aangezien zich de paus ten allen tijde als een doodsvijand der leer van Christus en van de ware godsdienst had doen kennen, en al zijn handelingen, doen en laten genoeg bewezen, dat hij de ware antichrist was. Doch toen deze beklagenswaardige man de paus en zijn aanhangers aldus aan de kaak stelde, riep ieder, en wilde daartoe meewerken, dat hij terstond gedood moest worden. En aldus werd deze Jan Lodewijk Paschal door de beul met de meeste spoed opgehangen, verwurgd, in het vuur geworpen en verbrand op de 9e September in het jaar 1560.

Jan Herrewijn

[JAAR 1560.]

Jan Herrewijn, bijgenaamd Gerstekoren, was geboren te Houtkerke, gelegen in Bergambacht, in West Vlaanderen. Vroeger leidde hij een ruw leven, en dobbelen, twisten en gaf zich aan drinken, brassen, vechten over. Enige tijd diende hij als soldaat, en, om het in één woord te zeggen, alles wat wereldse en ruwe lieden is eigen, zag men ook in hem. Maar, toen de door God bestemde tijd gekomen was, waarin het Hem behaagde deze zondaar uit de diepe afgrond op te trekken, gaf de Heere hem in het hart, om naar Londen, in Engeland, te reizen, waarheen hij ook voor Pasen in het jaar 1560 gegaan is.

Hier verhuurde hij zich bij een brouwer, daar hij dit handwerk uitoefende. En, ofschoon hij in de brouwerij vele lieden vond, die hem verleidden tot velerlei boosheden en vooral tot dronkenschap, geschiedde het nochtans, dat hij, door de

wonderbare beschikking van onze allergenadigste Vader, in aanraking kwam met enige godzalige gelovigen, door wier vermaning hij de boosheid liet varen en de godzaligheid betrachtte. Hij was dikwerf in de samenkomst van de Hoogduitse gemeente tegenwoordig, en door de prediking van het goddelijke Woord begon hij in het geloof en de ware kennis van Christus toe te nemen. Toen in Engeland, wegens de geruchten van oorlog, spraak was van een leger op te roepen, werd Jan Herrewijn genoodzaakt om vandaar weer naar Vlaanderen te gaan. In het laatst van Juni ging hij met Christiaan de Quekere, Jakob Dieussart en Janneke 's Konings sloop, en zij kwamen te Nieuwpoort aan. Toen nu de bovengenoemde Jakob en Janneke bij het Zwaantje, tussen Veurne en Uonscote, gevangen genomen werden, was hij nog bij hen, maar wist aan de handen der vijanden te ontkomen. Dit hinderde Mielbeel Peel, beambte van de schout te Veurne grotelijks, waarom hij ook, horende, dat hij te Honscote was, hem bij de schout van Honscote aanklaagde. Toen nu de schout, Joris Mataret genaamd, hierdoor gedrongen werd naar deze Jan te vernemen, en het algemeen bekend was, dat hij in de woning van zijn zuster logeerde, kwam hij 's nachts met zijn dienaren, en nam deze Jan, die echter zeer gemakkelijk had kunnen ontsnappen, gevangen. Toen hij gebonden naar de gevangenis werd weggeleid, kwamen enige dronkaards de schout tegemoet, die daarom zei: "Men zegt, dat er te Honscote vele lieden zijn van de Schrift, maar aan deze dronkaards blijkt het niet." Jan zei: Is het dan verkeerd, om zich dronken te drinken?" De schout zei: "Ja, zou het niet?" Jan hernam: "Waarom neemt gij dan hen niet gevangen? Want uw plicht is het toch om de bozen te straffen en de Godzaligen te beschermen."

Aldus werd hij in de gevangenis gebracht waarin hij zich zo vrijmoedig gedroeg, dat ieder zich daarover verwonderde. En, daar hij niet zo spoedig voor de raad gebracht werd, als hij verwacht had, was hij zeer bedroefd, en vroeg aan ieder, die hij ontmoette, waardoor dit werd verhinderd; want zijn hart brandde van verlangen, om de naam van Christus voor de rechters te belijden. Velen waren er, die dachten, dat hij de waarheid niet zou belijden, eensdeels, wegens zijn vorige goddeloze wandel, en anderdeels, omdat hij het Evangelie slechts weinig had leren kennen; doch de mensen oordelen veelal verkeerd. Na geruime tijd daarnaar verlangd te hebben, werd hij eindelijk voor de beambten gebracht, waar ook een priester tegenwoordig was, om met hem te redetwisten. De priester vroeg hem allereerst, of hij binnenkort nog had gebiecht, hoe hij over de biecht dacht, en dergelijke beuzelarijen meer. Op dit alles antwoordde Jan op echt christelijke wijze, en veel beknopter dan later, want de gevangenis was hem als een school, waarin hij dagelijks zulke vorderingen maakte, dat hij dezelfde niet scheen te zijn, ofschoon zeer zelden hem enige lieden mochten bezoeken, uitgenomen zijn bloedverwanten, die alleen hij hem toegelaten werden, om hem spijs en drank en schone onderkleden te brengen. Daarna vroeg de priester: "Gelooft gij niet, dat er zeven sacramenten zijn?" De schout zei: "Of er zeven of twee zijn (want Jan had er twee beleden) wat ligt daaraan gelegen? Die er zijn, zal hij zo laten." Toen zei de advocaat, Jan Priessen genaamd: "Gelooft gij niet, dat de Heere op het altaar is in vlees en bloed?" Gerstekoren antwoordde met Stefanus, "dat de Allerhoogste niet woont in tempelen met handen gemaakt," daar de Profeet zegt: "Azo zegt de Heere: de hemel is mijn troon, en de aarde is de voelbank mijner voeten, waar zou dat huis zijn, dat gijlieden Mij zoudt bouwen? Of waar is de plaats Mijner rust?" Wegens deze vraag vermaande hij de overheid zeer ernstig, en sprak over de plaats uit de Schrift, daartegen ingebracht, en zei, dat zij de leer der pausgezinden naarstig moesten beproeven met de toetssteen der heilige Schrift, opdat zij zien zouden, hoezeer die leer tegen de heilige Schrift streed, voor zij daarover vonnis velden. "Want," zei hij, "als gij dit niet doet, en gij en ik zullen staan voor de rechterstoel van

Christus, waar wij allen moeten verschijnen, dan zult gij, maar, helaas, te laat, zien, hoe dwaas gij gehandeld hebt. Let ook ernstig op de kracht van Petrus' woorden, waardoor wij gehouden zijn Gode meer te gehoorzamen dan de mensen. Nu is het nog tijd deze zaak rijpelijk te bedenken, want in het laatste oordeel zullen uw priesters, noch geloofsrechters, noch bevelen van de koninklijke majesteit u kunnen verontschuldigen. Daarom, beproeft hun leer goed; niet om mijnentwil, maar om des Heeren wil, want dan zal ieder zijn eigen pak moeten dragen. De Heilige Geest zegt, "dat hun werken hen zullen volgen." Het is waar, dat de roomse kerk ten tijde der Apostelen en daarna de ware kerk van Christus was, gelijk de gemeenten van Korinthe, Galatië, Filippi, enz. tot die kerk behoorden; maar, aangezien zij van het zuivere Woord van God afgeweken is, en niets anders dan fabelen en leugens begon aan te hangen, de sacramenten van Christus vervalste, en op haar gezag daarbij nog andere voegde, de christelijke tucht in een dwaze oorbiecht en de ban van de paus veranderde, is God van haar geweken, en kan niet meer de kerk van God, maar die van de duivel genoemd worden. Want Hij wil en kan ook niet aan een volk of land gebonden zijn." Toen beval de advocaat, dat men hem zou wegleiden. Nadat hij dus herhaalde malen zijn geloof vrijmoedig voor de heren beleden had, verzocht hij hun op de een of de andere wijze, zoals dit het beste kon, met hem te handelen. De heren en priesters smeekten hem, om zijn gevoelens, zoals zij die noemden, te laten varen. Hij antwoordde daarop, dat hij geen bijzondere gevoelens aankleefde, maar dat de Heilige Geest hem leerde het goede na te jagen en het kwade te schuwen. Ja," zeiden zij, "ziet gij niet, dat de gehele wereld, wegens deze leer, in oproer verkeert, en dat er zovele geleerde mannen geweest zijn, die de leer niet zo konden opvatten." Toen zei hij: "Het oproer ontstaat niet wegens de leer, want zij zelf heeft de vrede lief; ja, deze leer is in staat alle kwaad, twist en tweedracht weg te nemen; maar alle oproep is toe te schrijven aan de boosheid der mensen, want zij willen zich onder deze leer niet buigen. Dat vele geleerden deze waarheid niet konden begrijpen, is waar; want zij hebben dat gepoogd te doen met hun eigen wijsheid, wat onmogelijk is, en waarom zij ook dwaas geworden zijn, zoals Paulus leert. Daarom dankt ook Christus Zijn hemelse Vader, dat Hij dit voor de wijzen verborgen heeft, en het de kinderen heeft geopenbaard." Toen de dienaren hem van het stadhuis naar de gevangenis leidden, wekten zij hem op om goed te spreken, en zeiden, dat alles goed zou gaan. Kort voor zijn dood werd hij nog eens voorgebracht en zeer scherp aangevallen over het zuivere gevoelen, dat hij had aangaande het avondmaal, en zij brachten daartoe een aantal getuigenissen bij van oude leraars, vooral van Augustinus, waarmee zij hun best deden hem wijs te maken, dat zij bij die plechtigheid geen gewoon brood noch gewone wijn ontvangen, verder, met een vals verdraaien van Christus' woorden: "Dat is Mijn lichaam" en nog vele andere bewijzen. Op verstandige en christelijke wijze antwoordde hij, dat hij nooit had tegengesproken, en ook nu nog niet tegensprak, dat Christus in het avondmaal tegenwoordig was, maar dat hij alleen de lichamelijke tegenwoordigheid loochende. Hij zei te belijden, dat men in het avondmaal de gemeenschap van het lichaam en het bloed van Christus ontving, maar alleen op geestelijke wijze. Aldus wist hij de uitvoerige bewijzen van de drogredenaars met weinige woorden te wederleggen en te vernietigen. Daar hij, zoals wij boven reeds hebben meegedeeld, met niemand spreken mocht, beijverde hij zich, zoveel hij slechts kou, om zijn naasten te stichten en te onderwijzen. In geen geringe mate wist hij de belangstelling tot de waarheid bij het volk op te wekken door onderwijs en vermaning, en door dagelijks zeer vele psalmen en geestelijke liederen, waarvan hij er enige gemaakt had, te zingen. Toen de priesters zagen, dat het volk met grote scharen aan de gevangenis stond, waren zij woedend, bedreigden het volk, en deden hun best hem te

beletten langer te zingen; vooral des Zondags en op enige andere dagen, als er veel volk op de markt was, hield hij zich met zingen bezig. In deze tijd waren er twee dieven met hem in de gevangenis gesloten, teneinde deze godzaligen getuige van Christus des te zwaarder te bezoeken. De pausgezinden zijn gewoon de gelovigen zeer te plagen met de tegenwoordigheid van goddeloze en onrechtvaardige lieden, wat ook door de hemelse Vader wordt toegelaten, opdat zij aan hun hoofd Jezus Christus gelijkvormig zouden zijn, Die onder de goddelozen verkeren moest. Toen deze beide dieven bij hem in de gevangenis zaten, wisten zij in het geheim. van hun vrienden enige gereedschappen te verkrijgen, waarmee zij uitbraken en ontvluchtten. En, ofschoon de gelegenheid voor Gerstekoren zeer gunstig was, wilde hij niet weglopen, vooreerst, omdat hij vreesde, dat men van deze uitbraak zijn broeder zou beschuldigen, ten anderen ook, omdat hij zich niet geneigd gevoelde te ontvluchten, maar om te blijven. Hiermee bewees hij vooreerst zijn vurige liefde tot God en een ijverige begeerte, om zich voor de waarheid op te offeren, en ten andere ook zijn liefde tot de naaste. Toen hij nu voor zeker vernam, dat het vonnis van het hof luidde, dat hij sterven moest, werd hij met grote vreugde vervuld, en loofde en dankte de Heere, dat Hij hem waardig had geacht om voor Zijn naam te lijden. Deze vreugde betuigde hij in een brief, aan de broeders toegezonden, waarin hij hen ook ijverig vermaande tot standvastigheid. Toen hij nu de heren van Honscote zagen, dat zij volgens het vonnis gedwongen waren, dit onschuldig lam op de slachtbank te leggen, stelden zij tot volvoering van hun boosheid de 4e November vast, Daar er op die dag te Sint Wijnocxbergen een feest zou worden gevierd, hoopten zij, dat er velen naar dit feest zouden gaan, en meenden aldus hun voornemen met minder zorg voor oproer, dat zij in deze zaak vreesden, te kunnen volbrengen.

Te vier of vijf uur in de ochtend van de 4e November lieten zij de gevangene uit de gevangenis naar het stadhuis brengen, waar zij hem zeer plaagden en hem baden zijn gevoelens te laten varen, en hun broodgod van een Grauwen monnik, die daar de mis bediende, aan te nemen, of tenminste te belijden, dat Christus in vlees en bloed in het avondmaal was; en beloofden hem, wanneer hij dit deed, terstond te zullen loslaten, doch hij weigerde dit. Eindelijk begon de mispriester de mis te lezen. Vervolgens bonden zij Jan, brachten hem naar de kapel, en dwongen hem daar te blijven. Doch Jan keerde de mispriester de rug toe, stopte ogen en oren toe, daar hij hun lasterlijke boosheid zien noch horen wilde. Toen nu de mispriester de broodgod ophief, wat zij heiligen noemen, vroeg iemand, die nevens Jan neerknielde: Is Christus nu niet in handen van de priester?" Toen antwoordde Jan: "Neen, neen, o neen, Hij zit aan de rechterhand van Zijn Vader in de hemel." Nadat het gewone uur aangebroken was, en zij zagen, dat zij niets op hem konden winnen, werd hij in de vierschaar gebracht, waar hij veroordeeld werd, om als ketter te worden, verbrand, vooral omdat hij niet geloofde, dat Christus' vlees en bloed in het avondmaal tegenwoordig was. Toen zijn vonnis gelezen was, beweerde hij op zeer voortreffelijke wijze, dat zijn belijdenis overeenkomstig de waarheid was, en vals, wat zij met vuur en zwaard voorstonden. Aldus werd hij in de handen van de beul overgeleverd, die hem met behulp van zijn dienaren, terstond voorbracht. Toen Jan in de deur van het stadhuis stond op de bovenste trap, zag hij met een zeer opgeruimd gelaat, alsof hij lachte, naar het volk, en sprak de omstaande schaar zeer vrijmoedig zeer vrijmoedig uit Gods woord aldus aan: "Alzo beloont deze boze wereld de ijverige dienaren des Heeren. Want in vroeger tijd, toen ik dronk en schonk, zwierde en dobbelde, en in allerlei goddeloosheid leefde, behoefde ik voor dusdanige boeien niet te vrezen (hij hief hierbij zijn geboeide handen op). Toen was ik ieders vriend, door ieder geprezen en geacht maar, zodra gaf ik mij niet aan de godzaligheid over, of de wereld begon mij vijandig te zijn, en mij te

vervolgen, gevangen te nemen en te doden, doch hieronder ben ik welgemoed en getroost. Want nooit wist ik, dat Gods Woord zo machtig is als ik nu gevoel. Daarom, lieve broeders, weest vrijmoedig; want al ziet men hen aldus gevangen, gebonden en geboeid (en hij toonde weer zijn handen), het zal niet schaden: want dit hebben zij Christus ook gedaan. Hebben zij," zegt Hij, "Mij vervolgd, Zij zullen ook u vervolgen; de dienstknecht is niet meerder dan Zijn Heere." Toen Jan aldus in het perk stond, kwam er een broeder tot hem, nam hem bij de hand en troostte hem, en scheidde niet van hem, totdat hij in de hut ging om te worden verbrand. Daarna riep Jan, aan de ene zijde van het perk opgaande, aanhoudend het volk toe, en werd ook door velen vermaand en vertroost. Toen hij aan het einde daarvan kwam, begon hij de 130sten psalm te zingen: "Uit diepe nood schrei ik, enz. Na het eerste vers begonnen te hebben, kwam de Minderbroeder, die nauwelijks door het volk kon heendringen, tot hem, om hem in de laatste uur zijns levens nog te kwellen. Hij viel voor Jan Gerstekoren op de knieën en zei: "Jan, bekeer u, het is nog tijd." De lijder luisterde er niet naar, en keerde hem de rug toe. De daarbij staande broeders riepen de Minderbroeder toe: "Bekeer uzelf, gij huichelaar!" Intussen zong Jan ongehinderd voort. Toen de Minderbroeder zag, dat hij niet vorderde, stond hij op, begon het volk aan te spreken, en vermaande hen zich niet te laten ontstichten, "al hoorden zij," zei hij, "de ketter van God zingen." Enige broeders, die daarbij stonden, riepen: "Zwijg, niemand is er door ontsticht." Toen wendde Jan zich naar de monnik en zei: "Zou er ook iemand ontsticht kunnen worden, als men van God zingt?" Andermaal riepen de omstaande broeders: "Neen, er is niemand door ontsticht." Hij zong voort en eindigde de psalm. Velen zongen stil mee, anderen met luider stem. Zij, die hem vermaanden en vertroostten, gingen daarmee vrijmoedig voort en zeiden: "Strijd vroom, mijn broeder, uw verlossing is nabij" enz. Meer dan vier honderd waren er, die dit deden. Velen bestraffen ook de monnik op dappere wijze. Jan beantwoordde de troostrijke woorden van de broeders en zei, dat hij daar gekomen was, om met de hulp des Heeren te strijden.

Toen de monnik zag, dat Jan noch het volk hem gehoor gaf, viel hij op zijn knieën in het slijk, en vermaande het volk, om voor die ellendigen ketter, zoals hij hem noemde, te bidden, en hield zich, alsof hij ook bad. Doch niemand wilde met hem bidden of knielen, waarom hij het volk toornig aankeek. Toen Jan de psalm gezongen had, viel hij op de knieën, en bad God vurig doch kort. Terstond stond hij op, en wekte het volk als vroeger, op, de heilige Schrift te onderzoeken, teneinde door geen valse leer te worden verleid. Hij vermaande hen ook de mensen niet te vrezen, maar God, en zei bij herhaling: "Vreest de mensen niet, want zij moeten vergaan als kaf, als wind, als een oud kleed. Zij hebben geen macht een haar van ons hoofd te krenken, dan met de wil des Vaders." En, toen hij gereed stond in de hut te gaan, zei hij: "Mijn broeders, nu ga ik voor u ten offer, volgt mij gewillig en vrijmoedig na, als de Heere dit ook over u mocht beschikt hebben." Toen hij er was ingegaan, en zich aan de paal geplaatst bad, kwam de monnik andermaal tot hem, viel voor hem op de knieën, en zei: Jan, nog is het tijd: bekeer u toch! Doch Jan luisterde niet naar hem. Toen hij aan de paal stond, bad hij voor zijn vervolgers, en beval zijn geest herhaaldelijk de almachtige God aan. De broeder, die hem bij de hand genomen had, stond in het midden der gerechtsdienaren en bij de beul. En, ofschoon hij de martelaar voortdurend vermaand, en aan de dienaren, vooral aan de beul, ernstig gevraagd had, hem te laten spreken, aangezien het nu zijn leven gold, was er toch niemand, die hem gevangen durfde nemen; maar zij waren meer, verbaasd, verlegen en beschaamd dan hij, die daar de dood moest ondergaan.

De beul, die in dit ambt nog niet behoorlijk was geoefend, verworgde Jan op deerlijke wijze en verbrandde hem, zo zelfs, dat de omstanders zeer ontroerd riepen: "gij moordenaar, waarom vermoordt gij de man aldus tegen het vonnis?" Aldus gaf deze vrome getuige van Christus Jezus zijn geest aan de Heere over, op de 4den November 1560.

Zijn lichaam werd tot as verbrand, en de as op de markt begraven. Velen werden door de dood van deze martelaar in de kennis van het Evangelie versterkt en ook velen verlicht.

Verscheidene martelaren in Frankrijk

[JAAR 1560.]

Een slotenmaker, geboren te Agen, niet ver van de stad Penne, aan de rivier Lot, werd verbrand. Toen deze door Melchior Flavin, een Barrevoeter monnik, als ketter werd verklaard, en volgens het geslagen vonnis zou worden weggevoerd, vroeg de beambte Rhedon hem, of hij ook dorst had. De slotenmaker antwoordde. Indien gij mij iets te drinken wilt geven, zal ik het in dank aannemen, want ik heb grote dorst." Rhedon gaf hem een glas water. Toen de martelaar een weinig daarvan gedronken had, vroeg Rhedon hem, wat hij dacht gedronken te hebben. De slotenmaker antwoordde: "Ik weet niet anders dan water." "Ja," zei Rhedon, "het is wijwater, dat men u te drinken gaf, opdat de duivel, waarmee gij bezeten bent, van u mag worden uitgedreven." De martelaar zei: "Alles, wat God heeft voortgebracht houd ik voor goed; maar, indien gij mij gezegd had, dat het wijwater was, zou ik liever dorst geleden hebben, want het wijwater is besmet met afgoderij." De beambte wierp hem het overige water in het gezicht en daarna het glas, zo dat het gelaat van de martelaar gekwetst werd. De bovengenoemde Melchior Flavin was te Agen gekomen, om gedurende de vasten daar te prediken; doch hield zeer goddeloze en oproerige predikatiën tegen de gelovigen, en eindigde daarmee niet dan nadat de slotenmaker gevangen genomen en tot de vuurdood veroordeeld was, welke dood hij voor Pasen met standvastigheid onderging. Niet lang daarna was er een stenen kruis vernield in een dorp, St. Saverijn genaamd, bij de stad Bordeaux, wat, zoals men later vernam, enige Engelse schippers hadden gedaan. Daarover ontstond een groot alarm, terwijl dit kruis in een algemene processie weer werd opgericht. De abt van het heilige kruis en deken van St. Severijn, le Lante genaamd, was daarmee niet tevreden, maar ontbood op een verraderlijke wijze een rijke koopman, die wegens de godsdienst zeer verdacht was, Pieter Feuger genaamd, bij zich aan huis, en hield zich, alsof hij hem te goeder trouw wilde waarschuwen, dat men sterk vermoedde, dat hij, Pieter, het kruis had gebroken. Toen nu de koopman zich enige woorden tegen de afgoderij van het kruis had laten ontvallen, bracht de abt zoveel bij de president Rossignan teweeg, dat hij Pieter Feuger des morgens vroeg van het bed liet halen en bij hem brengen. En, nadat hij hem in de voormiddag onderzocht en zijn belijdenis gehoord had, veroordeelde hij hem terstond, en liet hem des namiddags voor het paleis levend verbranden, nadat hij hem een stuk ijzer in de mond had gelegd, opdat hij niet tot het volk zou kunnen spreken.

Op de 21sten November, in het jaar 1560, werden er drie personen wegens de godsdienst te Angiers gedood. De eerste was *N. de Marne*, heer van Pruviers, die onthoofd werd, nadat zij hem eerst gruwelijk hadden gepijnigd. De tweede was *Renatus Preudhome* en de derde *Jan Picald*, die beiden werden opgehangen.

De graaf van Villars liet de predikant van Aigues-mortes, die te Perigord geboren was, een man van vijftig of zestig jaren, Elias du Bosquet genaamd, door de heer Joyeuse gevangen nemen. En, aangezien hij in de belijdenis van de leer, die hij vroeger gepredikt had, volhardde, werd hij voor de kerk te Aigues-mortes opgehangen, de 14den November, terwijl zijn vrouw en arme kinderen het moesten aanzien. Zijn lijk bleef vier dagen hangen en werd door de boosdoeners met stenen geworpen en allerlei smaadheid aangedaan.

Te Valence werden twee predikanten onthoofd, zo ook **Marquet**, de procureur der stad, een zeer ijverig man; alsook een ander, **Le Chastelain de Soyon** genaamd, en N.

Blanchier, die de voornaamste der stad waren, welke met standvastigheid stierven. De predikanten werden gedood ondervoorwendsel, dat zij oproermakers waren. Men hechtte hen daarom een papier aan de hals, waarop geschreven stond: "Ziet, dit zijn de raadgevers onder de oproerlingen."

Nadat de vijanden der waarheid te Valence hun moedwil gepleegd hadden, gingen zij naar Roman, en hingen daar twee mannen op, namelijk **N. Robertus**, die de predikant had gehuisvest, en **Mattheüs Kebours**, omdat hij de gemeente te St. Roman gewapend had beschermd. In de gerechtelijke stukken werden zij beschuldigd, dat zij een vrijmoedige belijdenis van hun geloof hadden afgelegd, de mis verworpen, en gezegd hadden, dat zij niet geloofden, dat God in de handen kwam van zulke goddeloze lieden als de mispriesters waren, van wie ieder wist, dat het merendeel hoereerders, dieven en moordenaars waren. Op een stuk mandwerk werden zij naar de strafplaats gesleept, stierven standvastig, en overwonnen de wreedheid der vijanden door hun lijdzaamheid.

Jan de Creus

[JAAR 1560.]

Aangezien door de wonderbare en genadige verlichting van God in West Vlaanderen velen van het pausdom afweken, en zich tot het heilige Evangelie getrokken gevoelden, waren de tirannen daarover zeer vertoornd. Bovenal zocht de oude tiran de geloofsrechter, deken van Ronssen, Petrus Titelmanus genaamd, de gelovigen, waar die ook gevonden werden, gevangen te nemen; en, wanneer zij in de waarheid bleven volharden, liet hij hen met onnoemelijke pijnigingen en martelingen mishandelen. Geen middel liet hij onbeproefd, om, ware het mogelijk, hen afvallig te doen worden, om door hun herroepen de roomse hoer te verheerlijken en te verhogen.

Het geschiedde dan in het jaar 1560, dat Jan de Creus, Jacobszoon, wonende in de parochie van Beithene in West Vlaanderen, onder Bell-ambacht, door zijn pastoor, heer Mathieu van de Valeije genaamd, bij de deken van Ronssen werd aangeklaagd, en door die deken, des ochtends omstreeks drie of vier uren op de 13den Oktober, in zijn huis gevangen genomen werd, waar de genoemde deken en zijn dienaren door de pastoor die de lantaarn droeg, heengebracht was. Toen zij in het huis van Jan gekomen waren, die juist van de prediking was teruggekeerd, bezetten zij al de deuren en vensters met dienaren, namen hem terstond gevangen, brachten hem naar Yperen, en wierpen hem daar op 's Gravenwal, gewoonlijk ter Salen genaamd, in een diepe kerker.

Herhaalde malen werd hij door de deken van Ronssen, geloofsrechter, over de pauselijke leerstellingen ondervraagd, bij welke gelegenheden hij de zuivere waarheid vrijmoedig beled, en de pausgezinden bestraffen over hun dwalingen en afgoderij. Hij werd niet alleen ondervraagd door de geloofsrechter, maar ook door een zeer groten vijand van de heilige waarheid, broeder Jan Heijda, een monnik van de Jakobijnerorde, ook Predikheren genaamd, die deze heiligen getuige van Christus herhaaldelijk aanviel. Ten laatste vroegen zij gedurig met nadruk naar zijn geestverwanten. Als zodanig, noemde hij niemand anders dan zekere Pieter de Kuiper, die, ofschoon hij zelf niet lezen kon, hem door gesprekken tot de kennis der waarheid had gebracht; wat echter in hun ogen dwaasheid ja, onmogelijk was. Na langdurige gevangenschap pijnigden zij hem op wrede wijze op de pijnbank, wat plaats had op de 13e December van het genoemde jaar, doch konden daardoor niets meer van hem vernemen. Daarna poogden zij hem twee á drie dagen achtereen op allerlei wijze

afvallig te doen worden van de waarheid, en beloofden hem in vrede met vrouw en kinderen te laten wonen. Doch hij bleef standvastig bij de waarheid, stelde hun nog eens de hoofdzaken van het geloof voor, en beleet, dat hij daarin wilde volharden, en dat hij, met behoud van de waarheid, wel begeerde met zijn vrouw en kinderen te blijven leven. Op de 18den December werd hij in de geestelijke raadkamer gebracht, waar zij hem andermaal vroegen om zijn geloof te laten varen. Nadat men zijn volhardend antwoord gehoord had, begon de geloofsrechter de afsnijding van de gemeente en de reden daarvan uit een geschrift voor te lezen, hield daarmee nu en dan op, en sprak Jan herhaaldelijk aan met deze en dergelijke woorden: Jan, bid om genade; nog is het tijd, zo lang gij in onze handen bent; maar, wanneer gij in handen bent van de wereldlijke rechter, is er geen genade meer. Wij zijn genadig, maar, zij mogen noch kunnen genade bewijzen." Toen nu Jan voortdurend volhardde in het ware geloof, verlangde en begeerde hij, dat hij met het lezen zou voortgaan. Aldus sprak de geloofsrechter de ban over hem uit, alsook dat hij aan de wereldlijke rechter, zoals zij dit noemen, zou worden overgegeven, velde het doodsvonniss over hem, en versterkte en bewees op zijn wijze die uitspraken met enige teksten uit de heilige Schrift, zoals, dat alle bomen, die geen goede vruchten dragen, uitgehouwen en in het vuur geworpen worden, en dergelijke. Aldus werd hij uit de roomse kerk gebannen, en aan de heren van Yperen overgeleverd, om, volgens het bevel des konings, ter dood veroordeeld te worden. Doch deze heren onder voorgeven, dat hij niet in hun gebied gevangen genomen was, weigerde hem aan te nemen, en zeiden, dat het behoorlijk was, dat hij veroordeeld zou worden door de rechters, onder wier gebied hij was gevangen genomen. De geloofsrechter liet hem derhalve naar Belle leiden, waar de heilige getuige van Christus enige dagen in de gevangenis doorbracht, en door zijn bloedverwanten zeer gedrongen werd tot verloochening van de heilige waarheid. Door Gods genade echter overwon hij hen allen. Op de 23sten December lieten de heren van Belle hem op het stadhuis brengen, waar zij door inblazing van de priesters in zijn tegenwoordigheid al zijn artikelen vals en verkeerd begonnen te lezen, teneinde te beter onder de schijn van recht de onschuldig te kunnen verdrukken. Daarbij riep hij uit: "Och, mijn heren, zo heb ik het niet beleden; laat toch het volk horen, wat ik in waarheid beleden heb, en waarom ik ook sterven moet. En, zo gij dit niet wilt zeggen, laat mij het dan verklaren." Daarop antwoordde de ontvanger of advocaat, Jan van de Koorenhuize genaamd, woedend: "Dat zal men u niet toestaan; want het volk heeft reeds genoeg gehoord; ieder kan nu heengaan, waar zijn zaken hem roepen. Wij zijn het niet, die u doden, maar het bevel des koninas en het vonnis te Yperen over u uitgesproken. De zaak gaat ons in het geheel niet aan." Toen zei de heilige getuige van Christus: "Wel ben ik bereid, de dood om Christus Jezus naam te ondergaan; maar eenmaal zal het streng aan geworden gestraft, dat gij het onschuldig bloed zonder de zaak te horen of te onderzoeken zonder schaamte aldus laat vloeien. Andermaal riep de advocaat "Zorg gij voor uzelf; wij zullen voor ons wel zorgen." Toen hij het stadhuis verliet, zong hij op vrome wijze, en dankte zijn hemelse Vader, dat scheiding nabij was. Zesendertig mannen, die uit de drie schuttersgilden genomen waren, stonden gereed, benevens de stadsdienaren, die samen hem omringden en naar de brandstapel brachten. Niettegenstaande dit alles, sprak hij de broeders vrijmoedig toe, en vermaande hen, dat zij, om geen gevaren te ontwijken, van de waarheid moesten afvallen, maar daarin volharden, gegrond op de waren hoeksteen Christus Jezus. De broeders spraken hem ook aan, en vermaanden hem om vroom te strijden, en op Christus zijn hoop gevestigd te houden, op Hem te vertrouwen en Hem in allen nood aan te roepen. Daarna werd hij aan de paal geplaatst, waar hij zijn stem aldus tot God verhief: "O Vader, gedenk mijner nu, gelijk Gij de moordenaar gedachtig was," en

beval vervolgens, met naar de hemel geslagen ogen en een opgericht hart, zijn geest Gode aan. Eindelijk verworgde de beul hem ten dele en verbrandde hem verder; en aldus ontsliep deze vrome getuige van Christus met waar geloof in de Heere. Zijn lijk werd uit het vuur getrokken, op een wagen geworpen, buiten Belle op de strafplaats aan een paal gehangen, en kort daarna door de broeders begraven.

Jan Buisson en enige anderen

[JAAR 1565.]

In die tijd werd ook iemand, Jan Buisson genaamd, een koopman, te Rijssel in Vlaanderen geboren, gevangen genomen. Ofschoon hij weinig van de evangelische waarheid wist, was hij met een vurige ijver en christelijke standvastigheid door God begaafd. De Heere wilde hem vooral gebruiken om getuigenis van Zijn heiligen naam voor de inwoners van de stad Antwerpen af te leggen. Deze stad was een rijke koopstad, en daarom evenals Corinthe, vervuld van ijdelheid, pracht, wellusten, gierigheid en onverzadigbare begeerlijkheid. Deze man had de waarheid in de geheime samenkomsten der gelovigen leren kennen. En, nadat hij in de gevangenis gebracht was, verdedigde hij de leer der evangelische waarheid tot aan zijn dood, waarom hij ook ter dood veroordeeld werd. Doch, aangezien de vijanden de waarheid vreesden, dat zijn terdoodbrenging oproer in Antwerpen verwekken zou, werd hij des nachts, tussen één en twee uren, in de gevangenis onthoofd.

Nadat Pieter Klein, een wever van Hontschootsesayen, de zuivere leer des evangelies voor de overheid en het gehele volk beleden had, werd hij te Rijssel verbrand. Simon Willemsz., een wever van wollen stoffen, en Jan Denijs, een jonkman van tweeëntwintig jaren, en een lidmaat van de geheime gemeente, die om der vijanden wil in de stad Rijssel gevangen gehouden werd, werden samen levend verbrand, terwijl men hun ballen in de mond stopte, opdat zij niet tot het volk spreken zouden.

Simon Hermansz., een kleermaker, werd aangeklaagd, omdat hij geruime tijd geleden iets tegen de roomse kerk zou gezegd hebben. En, nadat de getuigen op het stadhuis in zijn tegenwoordigheid gehoord waren, werd hij veroordeeld om te worden onthoofd. Zij namen hem de hoed van het hoofd, en hij werd blootshoofds weer naar de gevangenis gebracht. En, daar hij nog niet terstond zou sterven, zonden zij enige barvoetermonniken tot hem, opdat hij bij hen zou biechten, of om hem volgens hun gewoonte te pijnigen en te kwellen. Deze godzalige man behandelde hen nochtans zo, dat zij zagen, dat hij niet was, waarvoor zij hem hielden. Toen deze monniken terugkwamen bij hen, die hen gezonden hadden, zeiden zij, dat deze Simon de allergrootste ketter van allen was. Toen de beambten der stad dit vernamen, zonden zij hem zijn hoed terug, tot een bewijs, dat zij het uitgesproken vonnis wilden uitstellen en een nieuw rechtsgeding tegen hem beginnen. Intussen had Simon gelegenheid om zijn zaken te beschikken, zijn vrienden te troosten en te versterken, en trok zich de martelingen en de aanstaanden dood in het geheel niet aan. Na drie dagen werd ander vonnis over hem uitgesproken, namelijk, dat hij levend verbrand zou worden. Aldus had deze getrouwe dienaar van God te Rijssel temidden der vreselijke vlammen een zalig einde.

Jan de Lauoy

[JAAR 1595.]

Onder de dappere ridders van Jezus Christus, die om zijn waarheid wakker gestreden hebben, behoort Jan de Lanoy, te Dermeau, niet ver van Renay, in Vlaanderen, geboren, in de eerste plaats te worden geteld. Zijn vrijmoedige belijdenis en

standvastigheid in het geloof tot zijn laatste levenssnik waren ieder te Doornik en in de omliggende plaatsen zo bekend, dat de gedachtenis van Jan de behanger, zoals hij gewoonlijk genoemd werd, billijk bij alle vrome Christenen voor heilig geacht werd. Zolang hij leefde, was hij ieder ten spiegel van een christelijke en oprechte wandel, en vooral de gemeente te Doornik, waarin hij als ouderling der gemeente, zoveel in hem was, veel goeds deed.

En, nadat het vuur der vervolging te Doornik, wegens de openlijke samenkomst op de straten, waarbij zij psalmen zongen, even tevoren ontstoken was, betuigde ieder, dat deze man hen door God gezonden was om de vervolging aan te kondigen, en alle vrome harten te wapenen, opdat zij onder de storm der vervolging zonder vrees zouden lijden. Hij wist de onmatige en ontijdige ijver van enige jonge lieden derwijze te matigen, dat menigeen zich daarover verwonderde. Zijn vervolgers vergaten zelfs niet, hem dit bij zijn veroordeling te verwijten. Eindelijk werd hij naar de grote markt te Doornik gebracht, tot as verbrand en werden zijn bezittingen verbeurd verklaard.

Jacob van Lo

[JAAR 1559.]

De geschriften, die Jakob van Lo heeft nagelaten, als bezegeld met het vergieten van zijn bloed, zijn ons tot vertroosting gegeven, opdat wij naar zijn voorbeeld God met een ijverige begeerte zouden dienen, en in de samenkomsten van de godzaligen getuigenis geven van Zijn eenwig Woord.

Door de geschriften van Jakob van Lo zijn wij bekend geworden met de strenge vervolging in de stad Rijssel, in het begin van Januari van het jaar 1561. Ofschoon deze man een eenvoudig ambachtsman was, heeft hij zich nochtans door Gods bijzondere genade beijverd aan de gemeente van genoemde stad te schrijven de wijze, waarop hij was gevangen genomen en al de vragen, die men hem deed en de antwoorden, die hij gaf. Wij hebben die hierbij gevoegd, tot een getuigenis van zijn leven, wandel en zuivere leer; en ook, opdat ieder bekend zou worden met de gaven, die God de geringen schenkt, en de ijver, tegenstand en standvastigheid, die genoegzaam waren om de vijanden te beschamen, maar ook als bijzonder geschikt tot vertroosting en opbouw van zijn kerk, zoals men zal kunnen zien uit de brieven, die hier volgen.

"Broeders en zusters in de Heere, het is u niet onbekend, dat op Woensdag de 29e of 30e Januari de beambte van de stad, in gezelschap van enige andere dienaren des morgens tussen vijf en zes uren in mijn huis kwam, en aan de deur, klopte, terwijl ik dacht, dat het mijn knechten waren, binnen kwamen en uit elkaar gingen. De beambte en een ander zochten onder en boven naar mijn boeken, en toen zij vonden wat zij zochten, leidden zij ons gevangen heen. Toen zij mij over straat brachten. zei ik bij mij zelf: "O Heere, niet alleen gevangen genomen te worden, maar ook te sterven, wanneer dit tot uw eer mag geschieden." Toen wij op de markt kwamen, dacht ik, dat men mij naar de gevangenis zou brengen, maar zij brachten mij op het stadhuis, waar ik enige tijd vertoefde, voor de heren kwamen. Toen zij gekomen waren, groette ik hen vriendelijk. Zij bevalen mij in een andere kamer te gaan, waar ik mijn vrouw vond en drie of vier dienaren. Ik werd terstond geroepen, om te worden ondervraagd. De griffier vroeg mij naar mijn naam. Ik zei, dat ik Jakob van Lo heette. De bevelhebber van de stad, die mijn boeken voor zich had, vroeg mij, in hoeveel tijd ik niet had gebiecht. Ik zei, dat ik dit niet wist, dat ik dit niet onthouden had. Zij vroegen mij andermaal, of ik niet wist, of het drie of vier jaren geleden was. Ik antwoordde toestemmend. Toen mij gevraagd werd, waarom ik niet bij de priesters biechtte, zei ik, dat ik elke dag bij God biechtte, Die ik vertoorn wegens mijn zonden. Ik voegde er bij,

dat ik daarin de profeet David navolgte, die zei: Was mij wel van mijn ongerechtigheid, en reinig mij van mijn zonden; want ik ken mijn overtredingen, en mijn zonde is steeds voor mij. Tegen U, U alleen, heb ik gezondigd, en gedaan dat kwaad was in uw ogen." En elders: "Mijn zonde maak ik U bekend, en mijn zonde bedek ik niet. Ik zei: Ik zal belijdenis doen voor de Heere; en gij vergaaft de ongerechtigheid mijner zonde." Waarom ik dus bij de priester niet biecht, het is omdat ik tegen hem niets misdaan heb, en omdat hij mij van mijn zonden niet kan genezen. Gij weet, mijn heren, dat de knecht de misdaad niet kan vergeven, bedreven tegen zijn meester. Veel meer zeg ik, dat, zo ik tegen iemand misdaan heb, ik mij met hem wil verzoenen, zoals mij Christus Jezus leert: "Zo gij dan uw gave zult op het altaar offeren, en daar gedachtig wordt, dat nu, broeder iets tegen u heeft; laat daar uw gaven voor het altaar, en ga heen, en verzoen u eerst met uw broeder." Al deze antwoorden werden nauwkeurig door hem opgeschreven.

De bevelhebber vroeg mij, hoe lang het geleden was, dat ik het sacrament des altaars niet ontvangen had. Ik antwoordde andermaal, dat ik het niet wist. Het is toch wel vier of vijf jaren geleden, niet waar?" Ik antwoordde toestemmend. "Waarom woont gij dat niet bij?" "Mijne heren," zei ik, "Ik verklaar hier voor u, dat ik niet anders zeggen wil noch staande houden, dan alleen wat in de canonieke boeken van het Oude en Nieuwe Testament vervat is; en, zo gij het goed vindt de Bijbel te gebruiken, zal ik het u bewijzen." Enigen verlangden, dat ik zelf zou spreken en geen boek gebruiken; maar de bevelhebber liet mij een bijbel geven. Ik las hem voor uit 1 Kor. 11, betreffende de instelling van het avondmaal, en verklaarde hun ieder woord. De bevelhebber zei, dat dit niet in strijd was met het sacrament des altaars, wat de priester iedere dag bediende. Ik zei hem, dat men het volk een beet brood toonde, en hun liet geloven, dat dit het lichaam des Heeren is, werkelijk en lichamelijk, tegen de leer van Christus Jezus, die bij Mattheüs, in het 26e hoofdstuk, het brood Zijn lichaam noemt, als een teken daarvan en bij wijze van spreken; want dat het brood, dat gegeten wordt, ons lichaam onderhoudt en voedt, en ook het lichaam en het bloed van onze Heere Jezus Christus onze zielen voedt en onderhoudt tot het eeuwige leven. Dit alles werd ook door de schrijver opgetekend.

Men vroeg mij, of men niet bidden moest voor de overledenen, en of ik mijn burenen niet bijstond in de lijkdienst. En, aangezien ik juist het 25ste hoofdstuk van Mattheüs opengeslagen had, las ik hun over het toekomstige oordeel, teneinde hun te bewijzen, dat wat betrof de levenden, die overblijven zullen, de een ten leven, en de andere ten dood zal gaan. Zij drongen mij zeer te antwoorden, of ik daardoor wilde besluiten, dat er slechts twee wegen waren. Ik was een weinig verstoord, en antwoordde: "Gij wilt mij een antwoord ontlokken, om mij daarop te veroordelen; maar ik zal ook het voordeel hebben, dat, indien gij mij oordeelt, gij ook het Woord des Heeren zult oordelen."

Daar ik zag, dat zij volhielden om van mij te weten te komen, of men voor de doden mocht bidden, en of er slechts twee wegen waren, herinnerde ik hun, dat Christus zegt: "Voorwaar, voorwaar zeg Ik u: die Mijn woord hoort, en gelooft Hem, die Mij gezonden heeft, die heeft het eeuwige leven, en komt niet in de verdoemenis, maar is uit de dood overgegaan in het leven. Verder: Die in Hem, gelooft, wordt niet veroordeeld; maar die niet gelooft, is reeds veroordeeld; en ik haalde nog andere plaatsen der Schrift aan.

Toen zij zagen, dat ik niets anders bijbracht dan getuigenissen der Schrift zei de bevelhebber, dat het een hachelijke zaak voor hem en mij zou zijn, indien er slechts twee wegen waren. Ik vroeg hem, of hij niet wist om welke reden de Zoon van God in de wereld gekomen was. "Waarom dan?" vroegen zij. Ik haalde de plaats aan uit de

eerste brief van Timotheüs, "Dit is een getrouw woord, en aller aanneming waardig, dat Christus Jezus in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken, van wie ik de voornaamste ben." Zij wierpen mij tegen, dat God hen niet allen tegelijk zalig maakte, maar dat Hij hen reinigde. Ik antwoordde, dat, wanneer God hen allen niet in dezelfde tijd zalig maakte, dat dit alleen was, omdat zij in de Zoon van God niet geloofden maar dat Hij hen allen zalig maakt, die in Hem geloven, en dat Hij hun van stonde aan het eeuwige leven geeft. Daarna vroeg men mij, of ik niet geloofde, dat er een vagevuur was. Ik antwoordde hun tamelijk scherp: Ja zeker. Welk vagevuur? vroegen zij. Ik had de Bijbel nog in de hand, en las hun de plaats voor uit de brief aan de Hebreëen, "dat Christus Jezus door Zichzelf de reinigmaking onzer zonden heeft teweeggebracht; en voegde er uit de brief van Johannes bij, "dat het bloed Zijns Zoons ons reinigt van alle zonden." Niet alleen hier, maar ook elders, verklaarde ik van woord tot woord het gelezene. Zij wierpen mij ook voor, dat ik op een visdag vlees had laten gereed maken. Ik antwoordde, dat ik uit de heilige Schrift wist, dat al wat God geschapen heeft goed is, en dat niets behoeft verworpen te worden, wanneer het met dankzegging genoten wordt, maar dat ik er mij van onthield, om niemand ergernis te geven. Want Paulus zei, dat hij liever in eeuwigheid geen vlees wilde eten, dan dat hij een broeder zou ergeren. Daarna vroegen zij mij, of men op de heilige dagen ook in mijn huis werkte. Ik zei, dat dit soms had plaats gehad, om in de behoefte van mijn werklieden te helpen voorzien, maar dat men op Zondag niet werkte. Toen zij mij aangaande de samenkomsten ondervroegen, zeiden zij mij, dat ik de predikant was, doch ik ontkende dit. Zij hielden vol, dat ik niet ontkennen kon samenkomsten gehouden te hebben op St. Vincentsdag. Zo iemand bedroefd en verslagen was, dan was ik het; want, toen ik hen dus hoorde spreken, was ik genoodzaakt hun te belijden, dat ik des avonds vijf of zes personen bij mij ten eten had gehad. Zij vroegen mij toen, wie dat waren. Ik was droevig en bedremmeld, omdat mij enige minder bekende namen niet in de gedachte wilden komen. Toen zij zagen, dat ik zo lang draalde om te antwoorden, zeiden zij, dat ik niet liegen moest, "daar gij," zeiden zij, beloofd hebt de waarheid te zeggen. Zodra ik mij herinnerde, dat het een avondmaal geweest was, noemde ik er enige. De bevelhebber zei, dat hij bij zulk een avondmaal nooit geweest was. Vervolgens vroegen zij naar onze broeder Guydo, en noemden hem zoals gij wel weet. Ik antwoordde hun, dat ik enkele malen in zijn gezelschap was geweest. Hoe," zeiden zij, "hij is toch herhaalde maten in deze stad geweest, en hield dan talrijke vergaderingen!" Verder spraken zij over de zesde vervolging, en zeiden, dat ik menigmaal in het gezelschap van Robrecht Oguier geweest was. Ja, zei ik, en wel omdat wij allen van een geest waren. Toon zij mij vroegen, wie mij zo goed onderwezen bad, antwoordde ik, dat het Christus Jezus was.

Ziehier beknopt meegedeeld, wat er bij de eerste ondervraging heeft plaats gehad, terwijl ik veel met stilzwijgen ben voorbijgegaan, wat niet nodig was te worden bericht. Ik weet niet, wanneer zij mij weer zullen ontbieden. Iedere dag wacht ik verleiders; doch ik heb geen plan met hen te spreken, als er geen heren bij tegenwoordig zijn. Mijn begeerte, om u de wijze van behandeling mijner zaak toe te zenden was niet groot, en ik zou dit ook niet gedaan hebben, indien ik niet had gedacht en er mij van verzekerd hield, dat gij dat verlangen zoudt, waarbij gij niet zoudt letten op de welsprekendheid en de wetenschap, maar alleen op de geringe gave, die onze Heere Jezus Christus mij geschonken heeft. Ontvangt het dan, mijn broeders en zusters, met zulk eert goed hart, als ik het u toezend. Ik bezegel het nu met inkt; bidt God met mij, dat Hij mij de genade verleent het met mijn bloed te bezegelen in de vuurvlammen, indien het Zijn wil is. Geschreven in haast, de 3e Februari 1561.

Uw broeder, Jakob van Lo, een gevangene in Jezus Christus in de gevangenis te Rijssel, in Vlaanderen.

" Als de tijd zal gekomen zijn, maakt dan mijn vrienden met dit geschrift bekend."

Een andere brief van Jakob van Lo, gezonden aan de Godzaligen, waarin hij hen vermaant steeds in hun christelijke roeping te wandelen, niettegenstaande al de kwellingen, die de vijanden hun zoeken aan te doen.

Mijn zeer lieve broeders en zusters in Christus Jezus! Aangezien het de goede God en barmhartige Vader behaagd heeft, mij de genade te verlenen mijn eenvoudige belijdenis voor u op te tekenen, en ik slechts weinig papier en inkt bezit, heb ik goedgevonden u deze kleine brief te schrijven en wel, omdat ik de gunstige gelegenheid daartoe niet meer verwacht. Door de liefde tot uw welzijn en zaligheid word ik gedreven; mijn mond en hart spreken tot u, terwijl ik u bid, in de naam Gods en door de zachtmoedigheid en goedertierenheid van onze Heere Jezus Christus, dat gij wandelt, zoals het behoort, in het beroep, waarin God u geplaatst heeft, en zorg te dragen om te wandelen naar het Evangelie van onze Heere Jezus Christus.

Weest in een dele geschokt door de tegenpartijders; want, wat zij denken ons verderf te zijn, is ons een verzekering van zaligheid. Want ons is uit genade gegeven in de zaak van Christus, niet alleen in Hem te geloven, maar ook voor Hem te lijden. Ik ondervind het nu reeds vijf of zes dagen, dat ik hier in de gevangenis ben, die in het vierkant slechts vier treden groot is, en waar ik niet meer licht kan ontvangen dan door twee kleine spleten, die zo nauw zijn, dat men er nauwelijks een vinger in steken kan. Niemand spreekt mij aan. Van dag tot dag, van uur tot nut, wacht ik op de pijnbank te worden uitgerekt, en bovendien een uiterst gestreng vonnis, om levend te worden verbrand.

Het zijn verschrikkelijke zaken voor het vlees, en nochtans weet mijn God het, dat er niets dan vreugde en blijdschap in mij is, als ik denk aan de beloften van onze Heere Jezus Christus en ik mij de woorden van Petrus herinner, die zegt: "Maar gelijk gij gemeenschap hebt aan het lijden van Christus, [alzo] verblijdt u: opdat gij ook in de openbaring Zijner heerlijkheid u mag verblijden en verheugen. Indien gij gesmaad wordt om de naam van Christus, zo bent u zalig; want de Geest der heerlijkheid, en [de Geest] van God rust op it. Wat hen aangaat, Hij wordt wel gelasterd, maar wat u aangaat, Hij wordt verheerlijkt." Ik smaak een vertroosting, die alle verdriet te boven gaat.

Broeders en zusters, wacht u wel, om u te scheiden wegens enig kruis en lijden, dat u zou kunnen overkomen, van de gemeenschap van Jezus Christus; integendeel, vermaant elkaar en neemt elkaar bij de hand, en zegt tezamen: "Komt laat ons opgaan tot de berg des Heeren, tot het huis van de God Jakobs, opdat Hij ons lere van Zijn wegen. Laat ons tot Hem uitgaan buiten de legerplaats, Zijn smaadheid dragende. Want wij hebben hier geen blijvende stad, maar wij zoeken de toekomende." En zoals de apostel ons vermaant: "Daarom dan ook, alzo wij een wolk van getuigen rondom ons hebben liggende, laat ons afleggen allen last en de zonde, die ons lichtelijk omringt, en laat ons met lijdzaamheid lopen de loopbaan, die ons voorgesteld is. Ziende op de oversten leidsman en voleinder des geloofs, Jezus."

Mijn broeders en zusters, laat ons op deze woorden wel acht slaan. Soms zei hij (namelijk Maarten Oguier): "Komt, laat ons gaan," en op een andere tijd, toen hij grote haast had: "Laat ons lopen, ontwaakt, ontwaakt uit uw traagheid, en laten wij ons aan de dienst des Heeren overgeven." Aldus herinner ik u de woorden van onze broeder, die voor mij gemarteld is, die dikwerf zei, dat het geen tijd was om te slapen noch zijn gemak te houden, als wij, uw leden, in lijden en verdriet verkeren. Maar ik

bid u, als wij bij u kwamen, zouden wij u niet slapende vinden, dat is te zeggen, geheel en al overgegeven aan uw aardse bekommernissen? Zouden wij dan niet tegen u moeten zeggen, wat Christus tot Zijn discipelen zei: Kunt gij niet één uur met Mij waken? Waakt en bidt, opdat gij niet in verzoeking komt." Staat op dan, broeders, bidt voor de arme gevangenen van Jezus Christus, en dat deze spreuk steeds in uw oren klinkt: "Gedenkt der gevangenen, alsof gij mede gevangen was."

Ik beveel u mijn arme vrouw en zuster, vergeet haar niet in uw gebeden; en, zo het gebeuren mocht, dat zij uit haar gevangenschap verlost wordt, beveel ik haar u andermaal; want om de getuigenis van Jezus Christus heeft zij al haar bezittingen, zoveel zij had, in gevaar gesteld. Doet niet met haar, zoals ik wel eens heb zien handelen met zulke arme weduwen, die men van allen troost beroofde. Helpt haar, mijn broeders, houdt haar bij u, en toont haar, dat Christus haar een man beschikt heeft, want haar vrienden zullen haar in geen dele weer willen ontvangen, zoals gij weet, dat zulke onwetende lieden zich Christus schamen. Mij aangaande, ik stel mijn zaak in Gods handen, en beveel mij iedere dag in uw gebeden aan. Mijn plan was u uitvoeriger te schrijven, doch de tijd heeft mij ontbroken. Ik heb goede hoop, dat God mij tot een geschikte steen zal maken voor Zijn gebouw, wat ik hoop te verkrijgen door onze Heere Jezus Christus, aan Wie lof zij, prijs en ere, van eeuwigheid tot eeuwigheid. Amen.

Ik dank u voor uw brieven en goede vermaningen, en verzoek u er dikwijls te mogen ontvangen. Bovenal zeg ik u: bidt voor ons, want het is slechts een begin. Ik verwacht, dat zij mij eerstdaags zullen pijnigen, wat ik hoop geduldig te verdragen, vooral door de gebeden, die gij voor mij tot God zult opzenden. Tenslotte beveel ik u in Zijn bewaring en bescherming, aan Wie ere zij in eeuwigheid. Amen.

De 3de Februari 1561."

De tweede ondervraging en de antwoorden van Jakob van Lo, waarin vele punten der Schrift worden verklaard en uitgelegd.

"Zeer geliefden in Christus Jezus, daar het Gode behaagd heeft mij de genade te hebben bewezen, u mijn eerste ondervraging toe te zenden, verleent Hij mij ook nu de genade, u de tweede te doen toekomen, teneinde gij de volharding zien zoudt, die Hij mij schonk in mijn eerste belijdenis. Zo gij verlangt alles uitvoerig te vernemen, wat er bij mijn onderzoek heeft plaats gehad, dan zou de tijd mij ontbreken, want van even na twee uren stond ik voor hen tot des avonds na half zeven, zodat, toen ik weer in de gevangenis gebracht was, de klok zeven uren sloeg.

Zij deelden mij een uitvoerig bericht mee van een brief uit Frankfort, en vroegen mij, of ik hen niet kende, die daarin gemeld werden, en wie meester François van der Rivier was en meester Willem Houbraecke. Ik antwoordde hun, dat zij dienaren van de gemeente waren te Frankfort. Zij vroegen mij, wat een dienaar was. Ik zei, dat dit iemand was, die gekozen en geroepen is met toestemming van het gehele volk en bevestigd door oplegging der handen.

Zij vroegen mij, wat het ambt van dienaren meebracht. Ik antwoordde hun, dat dit bestond in het Woord te prediken, de sacramenten te bedienen en andere behoorlijke diensten te verrichten. Toen zij mij vroegen naar de christelijke tucht, zei ik, dat die werd uitgeoefend door de predikanten en de ouderlingen. Zij vroegen mij, of er hier geen predikant was. Ik antwoordde daarop niet rechtstreeks, uit vrees van ongunstige gevolgen. Verder vroegen zij, wie ik hier als overste erkende. Ik antwoordde: God en de rechters. "Welke rechters?" vroegen zij. "Ik zei, dat zij het waren, en dat de rechters door God waren aangesteld, wie wij moesten gehoorzamen in alles, wat niet tegen Gods wil strijdt. Zij toonden mij een klein geschrift, dat broeder Guydo voor mij had

opgesteld, waarin hij een verklaring geeft van het 5e h. van de brief van Timotheüs; ik bedoel dat gedeelte, waarmee pausgezinden de priester en kloosterbeloften willen bevestigen, en zij vroegen mij, waar ik dat gehaald had. Ik zei te Antwerpen. En omdat dit geschrift hun beloften paapse beloften noemde, vroegen zij mij, wat het woord papist zeggen wilde. Ik zei, dat er iemand mee bedoeld wordt, die handelt en leeft naar de bevelen van de paus. Toen zij verder vroegen, wie die waren, zei ik hun, zij die tegen Gods Woord handelen. Zij zeiden, dat St. Pieter dan tegen God gehandeld had, omdat hij paus te Rome was. Ik antwoordde, dat zij mij dit niet met geschiedkundige zekerheid noch met Gods Woord konden bewijzen.

Toen mij gevraagd werd, waarom ik de predikers van hier niet ging horen, antwoordde ik, omdat zij de zaligheid door de bloedstorting van Christus de lieden niet verkondigen, maar wel door de werken. Niet, zei ik, dat ik de werken afkeur, want men moet die doen, omdat zij door God bevolen zijn; maar zij zijn ons niet ter zaligheid nodig, om daardoor het eeuwige leven te verwerven, want door het geloof worden wij zalig. Ik herinnerde hun, wat geschreven staat in het 3e hoofdstuk van het Evangelie van Johannes: "Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in Hem, gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe." Zij wierpen mij daarop voor, wat in het laatste oordeel zal worden gezegd: "Komt, gij gezegenden Mijns Vaders. Toen Ik hongereg was hebt gij Mij gespijzigd, en toen Ik dorstig was, hebt gij Mij te drinken gegeven," enz. "Ziet gij wel," zeiden zij, hoe de werken tot onze zaligheid nodig zijn?" Ik antwoordde hun, dat, zo zij goed letten op de woorden van Christus, zij niet zonden zeggen, dat het door te werken is, daar Hij zegt: "Beërf het koninkrijk, dat u bereid is voor de grondlegging der wereld." En voorzover Hij van de werken melding maakt, spreekt Hij van de zodanigen, die door het geloof geschieden, menigmaal toeschrijvende, volgens de wijze van spreken der Schrift, aan het geloof, wat de werken toekomt, en aan de werken, wat het geloof toekomt. Toen zij mij vroegen of ik nooit het avondmaal gehouden had, antwoordde ik min of meer twijfelachtig, ofschoon ik dit deed met tegenzin, opdat ik niemand in ongelegenheid zou brengen.

Zij kwamen vervolgens terug op het eerste punt, waarnaar zij mij gevraagd hadden bij het eerste onderzoek, te weten, naar de biecht, en vroegen mij, of ik nog bleef bij hetgeen ik daarvan gezegd had op de dag van mijn gevangenneming. Ik beantwoordde dit toestemmend. "Indien dit zo is," zeiden zij, "behoort men niet te biechten; dan vergaven de apostelen, volgens het gezegde in het Evangelie van Johannes, in het 20ste h.: "Wie gij de zonden vergeeft," enz., en wisten niet wie." Ik zei hun, dat zij de tekst niet in zijn geheel aanhaalden; want er is gezegd, voor Christus op hen blies: "Ontvangt de Heilige Geest," om te bewijzen, dat zij uit eigen kracht niet vergaven, maar door de kracht des Geestes, die in hen was; en daarom komt deze macht niet toe, noch is gegeven dan hun, die de geest van God hebben, uit kracht van de prediking in de naam van Jezus, zoals men daarvan een voorbeeld ziet in het 2e hoofdstuk van de Handelingen der Apostelen. Toen zij mij vroegen, hoe, nadat zij tot gemeente waren togetreden, en in zonden vielen, zij dan vergeving van zonden zouden verkrijgen, antwoordde ik met de plaats uit Johannes' eerste brief: indien iemand gezondigd heeft, wij hebben een Voorspraak bij de Vader, Jezus Christus, de Rechtvaardige; en Hij is een verzoening voor onze zonden." Verder vroegen zij mij, of de Heilige Schrift, dat is, het Evangelie van Mattheüs, Marcus, Lukas, Johannes en de zendbrieven der apostelen Gods Woord waren. Ik zei hun, dat ik daarvan goed verzekerd was. Zij vroegen mij verder, hoe ik daarvan verzekerd was. Ik zei, dat ik de Heilige Geest in mij gevoelde, die mij daarvan verzekerde. Toen deden zij mij naar mijn mening, een dwaze vraag, namelijk, hoe ik wist, dat het de Heilige Geest was, en wie het was, die

mij dat gezegd had. Daarmee waren wij geruime tijd bezig. Ik beweerde voortdurend, dat deze zaak niet twijfelachtig was, en dat zelfs de ketters, die nu nog in de wereld zijn, hoe zij ook in gevoelens verschillen, nochtans erkennen dat het Gods Woord is. Zij dreven de spot met mij en zeiden, dat dit een bloot verzinsel van mij was, aangezien Augustinus en anderen verklaarden, dat zij niet durfden zeggen, dat het de Goddelijke Schrift was, indien de kerk dit niet verzekerde. Toen ik hun andermaal zei, dat ik mij daarvan verzekerd hield, riepen zij al spottende: "Wie heeft u dat gezegd?" Ik legde hun de plaats voor uit Jakobus: Alle goede gave en alle volmaakte gifte is van boven, van de Vader der lichten afkomende, bij Wie geen verandering is of schaduw van omkering. Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaard door het woord der waarheid." Verder, dat zij zich bewijst het Woord van God te zijn, omdat dit waar is; want wat het heeft voorspeld, geschiedt dagelijks. De Schrift zegt, dat zij die godzalig willen leven vervolging zullen lijden. Dit ondervind ik nu, en vele andere dingen. Christus vroeg aan zijn discipelen: Wie zeggen de mensen dat Ik, de Zoon des mensen, ben En zij zeiden: Sommigen Johannes de Doper, en anderen Elias, en anderen Jeremia, of een der Profeten. Hij zeide tot hen: Maar gij, wie zegt gij dat Ik ben? En Simon Petrus antwoordde: Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods. En Jezus zei tot hem: Zalig bent gij, Simon, Bar Jona, want vlees en bloed heeft u [dat] niet geopenbaard, maar Mijn Vader, Die in de hemelen is door zijn Geest." Ik zou nog veel meerdere bewijzen hebben bijgebracht, zoals Rom. 8, maar ik zag wel, dat ik er niet mee vorderde. Toen zij mij vroegen, of ik nog staande hield, wat ik van het sacrament des altaars gezegd had, op de dag mijner gevangenneming, zei ik: ja. Zij zeiden mij vriendelijk, dat ik mij daarin vergiste; en om hun gevoelens te bevestigen, beriepen zij zich op de plaats 1 Kor. 11. vs. 27: "Zo wie onwaardig eet en, drinkt, die eet en drinkt zichzelf een oordeel, niet onderscheidende het lichaam des Heeren." Ziet gij wel," zei de een tegen de ander, "hoe gij het loochent, dat Hij het zijn lichaam noemt? Ik antwoordde, dat ik volstrekt niet loochende, dat hij het Zijn lichaam noemde, maar dat men er op moet letten, hoe de apostel zelf het daar en elders brood noemt, en het brood Zijn lichaam, en wel omdat het teken de naam draagt van wat het beduidt. Zij vroegen: "Wilt gij het duidelijker zeggen dan daar gezegd is: Hoc est enim corpus meum: Ziet daar is Mijn lichaam? Ik zeg niet, dat Hij zei: „Ziet daar," maar dat Hij zei: "Dat is," wat ik beken; maar dit slechts als "dit betekent" en bij wijze van plechtig spreken bedoeld is, zoals ik bij herhaling heb gezegd. Zulk een manier van spreken wij menigvuldig in de goddelijke Schriften, zoals Paulus zei "En de steenrots was Christus." Wat niet verstaan kan worden naar de letter, omdat Christus geen steenrots is, evenmin als Hij brood is. Verder, Joh. 10, vs. 9 noemt Hij zich de deur; zoudt gijlieden nu willen zeggen, dat Hij een houten deur is, die men opent en sluit als aan de huizen? Men moet weten, dat Hij zich met een deur vergelijkt. En, als de heilige Schrift zegt, dat de Schriftgeleerden en Farizeeën de huizen der weduwen opaten, wilt gij dan beweren, dat zij de, wanden en muren gebruikten? De Schrift zegt uitdrukkelijk, dat zij de huizen opaten; intussen vat gij dit zo niet op, noch andere gezegden, die men in de heilige Schrift vindt. Zij wierpen mij de plaats voor uit het 6e van Johannes: Tenzij dat gij het vlees van de Zoon des mensen eet, en Zijn bloed drinkt, zo hebt gij geen leven in uzelf." Ik antwoordde hun dat daar geschreven staat, dat de Joden murmureerden, zeggende: Zal Deze ons Zijn vlees te eten geven?" Waarop Christus antwoordde: "Ergert ulieden dit? [wat zou het] dan [zijn], zo gij de Zoon des mensen, zaagt opvaren, daar Hij tevoren was? De Geest is het, Die levend maakt; het vlees is niet nut. De woorden, die Ik tot u spreek, zijn, geest en leven." Zeer uitvoerig werd er over deze zaak gesproken, doch dit is het voornaamste.

Toen zij mij vroegen, hoeveel sacramenten er zijn, antwoordde ik: twee. Zij vroegen mij, of ik de volgende niet voor sacramenten hield: de heilige olie, of laatste zalving, het sacrament der priesterwijding en het sacrament van het huwelijk, aangezien ik gehuwd was. Daarop gaf ik hun ten antwoord, wat geschreven staat Hebr. 13, vs. 4: Het huwelijk [is] eerlijk onder allen, en het bed onbevlekt; maar hoereerders en overspelers zal God oordelen." Ik belijd, zei ik, dat dit een heilige instelling van God is, en door Christus Jezus in Johannes 2 bevestigd. Op de vraag waarom ik de doop en het avondmaal veel meer voor sacramenten hield dan de andere vijf, aangezien de heilige Schrift die aldus niet noemt, werd ik gedrongen te zeggen, dat ik er geen zwaarigheid in zag die uit te spreken in namen, die onder ons in gebruik zijn. Terstond namen zij mij dat kwalijk, en zeiden, dat ik dan metgezellen had. Ik antwoordde hun, dat, als ik zei: onder ons, dat ik daarmee wilde zeggen onder hen en mij. Zij vroegen mij, of ik nog staande hield, wat ik gezegd had van het vagevuur en van de gebeden voor de gestorvenen. Ik antwoordde hun, dat ik niets gezegd had dan wat rust op het zuivere Woord van God, en dat ik het daarom staande hield. Daarna lazen zij mij een lied voor, dat gemaakt was door een martelaar, in deze stad omgebracht, beginnende: In 't jaar vijftienhonderd" enz., en vroegen mij, wat ik daarvan zei, en of er thans nog zulke martelaren van Christus in de wereld waren. Ik antwoordde toestemmend, en dat ik er in het vuur had zien verbranden. Vele andere dingen hielden zij mij voor aangaande de eerste vervolging voor de laatste; en terwijl zij een papier voor zich hadden, spraken zij tot mij van een vergadering, gehouden in de Houtstraat. Zij drongen er ook zeer op aan om van mij te weten te komen, of ik met iemand van deze leer in de stad had gesproken. Ik zei, dat ik er over gesproken had met Gudo ten huize van wijlen Robrecht Ognier en met meester François van der Riviere, te Antwerpen. Voorts mijn broeders, bid ik u, in de naam Gods, dat niemand uwer bevreesd zij, want mijn voornemen is, met Gods hulp, zonder welke ik niets, maar waarmee ik alles vermag mij liever te laten verscheuren, dan iemand in gevaar te brengen. En, wat mijn vrouw aangaat, blijft bij haar, opdat niemand haar herkent, noch weet, dat zij in deze stad thuis behoort. Bidt God voor ons, om de verzekering van Zijn goede wil te onswaarts in ons te bevestigen, Groet de gemeente in mijn naam, die God bewaren mag van allen kwaad. Amen.

De 5e Februari.

Uw broeder, Jakob van Lo,
een gevangene van Jezus Christus."

De derde ondervraging van Jakob van Lo, voor de overheid van Rijssel.

"Mijn zeer lieve broeders in de Heere, moet weten, dat op deze vrijdag, de 28e februari, de overheid mij voor zich ontbood, die mij zei, dat, aangezien ik gehuwd was ik moest meedelen, waar ik gehuwd was en op welke wijze. Ik antwoordde als op de dag van mijn gevangenneming te Antwerpen. Zij vroegen mij in welk gedeelte der stad dit geweest was en of dit in de kerk was gebeurd, en door een priester. Daar ik aan de zwakheid van mijn vrouw dacht, zei ik, dat dit een priester gedaan had, die een waar dienaar van God was, en dat het had plaats gehad in de gemeente Gods. Toen zij mij vroegen, of men er de mis bediend had, antwoordde, ik ontkennend. Verder vroegen zij mij, of de priester het koorkleed aan had. Ik zei er geen gezien te hebben. Zij vroegen: "Wat deed men daar dan? Ik antwoordde, dat men er de belofte des huwelijks aflegde, de naam des Heeren aanriep om Zijn zegen, en dergelijke handelingen meer, zoals men behoort te doen. Hierin weet gij, mijn broeders, dat ik enigermate ontwijkend antwoordde, maar ik houd mij toch verzekerd, dat zij mij wel begrepen hebben, en dat ik dus gesproken heb in het belang van mijn naasten.

Daarna zeiden zij: "Gij vindt het toch niet kwaad, om de heiligen te aanbidden? Ik antwoordde, dat Christus, de hoogste Heere en Medicijnmeester, naar Wie de hemelse Vader ons heeft geboden te horen, ons heeft leren bidden: "Onze Vader, Die in de hemelen zijt," enz. Hij heeft ook gezegd dat alles, wat wij vragen aan Zijn Vader, in Zijn naam, Hij ons dat zal geven. Zij zeiden weer, dat men bij het aanroepen van de heiligen ook tot God bad, omdat zij tot God voor ons bidden en onze voorsprekers zijn. Ik wees hen op de plaats in Johannes: Indien iemand gezondigd heeft, wij hebben een Voorspraak bij de Vader, Jezus Christus de Rechtvaardige." Ik betuigde, dat ik mij aan die enige en zekere advocaat vasthield. Zij vroegen mij, of men hen niet moest aanroepen. Ik zei, dat, toen zij in de wereld waren, zij dat niet wilden toe staan zoals blijkt uit de Handelingen der Apostelen. Toen men Paulus en Barnabas ter ere wilde offeren en aanbidden, scheurden zij hun klederen en riepen: Mannen, waarom doet gij deze dingen? Wij zijn ook mensen van gelijke bewegingen als gij, en verkondigen ulieden dat gij u zoudt van deze ijdele [dingen] bekeren tot de levende God, Die gemaakt heeft de hemel, en de aarde, en de zee, en al hetgeen in dezelve is." Verder, in de Openbaringen, toen Johannes een Engel wilde aanbidden, en hem gezegd werd: "Zie, dat gij [dat] niet [doet]: ik ben uw mededienstknecht, en uwer broederen, de profeten, en dergenen, die de woorden dezes boeks bewaren; aanbid God. Verder, van Cornelius en andere, soortgelijke plaatsen; en dat zij naar mijn mening genoeg werden geëerd als men hen navolgt, in geloof, lijdzaamheid en liefde. Zij vroegen mijn mening over het wijwater, en of ik de zegening der priesters niet achtte. Ik antwoordde dat God allen gezegend heeft, en dat alles voor de reinen rein en zuiver is. Vervolgens vielen zij mij weer aan over het avondmaal, en beriepen zich op de plaats uit Exodus 7, waar de staf van Aäron op Gods bevel veranderde in een slang. Wanneer nu, zeiden zij, de dienaren de macht hadden om de een zaak te veranderen in een andere, hoeveel te meer zal het woord van de Meester macht hebben het brood te veranderen in het lichaam. door de woorden van de inzegening?" Ik zei, dat deze zaken niet gelijk stonden; want, dat, indien de staf veranderd was in een slang, zij geen staf meer was, en daarvoor ook niet meer werd gehouden; dat men in het sacrament niets ziet veranderen, maar het aanschouwt, zoals het tevoren was, en het dezelfde smaak, grootte en zwaarte had.

Aangaande de lichamelijke of wezenlijke alomtegenwoordigheid van Christus, weerlegde ik het, en zei, dat het lichaam van Christus in de hemel blijft tot de oordeelsdag, want dat er geschreven stond: Want zo dikwijls als gij dit brood zult eten, en dezen drinkbeker zult drinken, zo verkondigt den dood des Heeren, totdat Hij komt. En dat Petrus zegt: Welken de hemel moet ontvangen tot de tijden der wederoprichting aller dingen, die God gesproken heeft door den mond van al Zijn heilige profeten van alle eeuw. En Christus zei: De armen hebt gij altijd bij u, maar Mij hebt gij niet altijd. Verder: Indien gij dan met Christus opgewekt zijt, zo zoekt de dingen, die boven zijn, waar Christus is, zittende aan de rechter hand Gods. Daarenboven, omdat ik betuigd had niets te willen zeggen dan wat met de Schrift overeenkwam, vroegen zij mij, waar ik geschreven vond, dat men in het huwelijk verbonden moet worden door een priester. Ik antwoordde, dat het Gods bevel was, dat, wat Hij had tezamen gevoegd, geen mens zou scheiden; dat Hij van de beginne het huwelijk van de beide eerste mensen had ingesteld. Aangaande de predikanten die trouwen, dat die, door hun roeping vanwege de overheid en het volk, waren aangesteld, om de naam van God aan te roepen, en dat dit niet tegen Gods Woord was. Zij vroegen mij ook, waar de viering van de Zondag beschreven stond, aangezien de heilige Schrift daarvan niets vermeldt. Ik wees hen op de tien geboden, die van de Sabbat of rustdag spreken. Om mij tegen te spreken, zeiden zij dat die de Zaterdag

moest zijn. Ik antwoordde, dat deze dag wel door de Apostelen zal verwisseld zijn. Zij ontkenden dit. En, daar ik hun hardnekkigheid zag en ook God mij niet meer herinnerde om hn in deze zaak te voldoen, sprak ik er niet verder over. Daarom, zo gijlieden iets voor deze beide zaken kunt bijbrengen, weest dan zo goed mij dat mee te delen.

Voorts bid ik u mij goede raad te geven, en wel of het u goeddunkt met deze verleiders, die ik verwacht, twistredenen te houden, daar zij mij vele tegenstrijdige dingen zouden kunnen voorleggen, waartoe ik mij niet heb kunnen voorbereiden. Wat mij aangaat, had ik mij voorgenomen te zeggen: Neen, mijn heren, gij hebt mijn belijdenis en geloof gehoord, wat ik bewezen heb, zoveel in mij was, met Gods Woord.

Mijn broeders, terwijl ik deze brief schrijf, heb ik onder mijn papieren goede waarschuwingen en leringen gevonden, om deze genoemde verleiders te beantwoorden. Ik ben daarover zeer verblijd. Bidt God voor mij. Wat u aangaat, weest sterk in de Heere en vrees niet. Ik ben bezorgd voor u, en vrees, dat gij uw samenkomsten door deze kleine verstoring zult nalaten. Weet u niet, hoe de apostel u vermaant, dit niet na te latten, maar veel meel, te bevorderen, naarmate gij de dag meer ziet komen. Och, mijn broeders, neemt acht op u zelf; weet u niet, dat uw dagen geteld zijn, en dat Hij, Die voor Israël waakt, niet slaapt noch sluimert? Zijn zij, die op u wachten, en u aan alle kanten zoeken te bespieden, niet aan de slaap onderworpen, of ten minste slaperig? Vertrouwt mij. Ik zeg dit niet om u in het gevaar te brengen, waarin ik verkeer; de Heere weet, hoe ik voor uw gelukzaligheid bid, maar ik vermaan u, om alle vrees en traagheid ver van u te doen, want zij mishaaft de Heere, Wie ik bid om u sterkte, standvastigheid en kloekmoedigheid en alle voorzichtigheid en wijsheid te verlenen, om uw roeping ter ere van God en opbouwning der gemeente op te volgen. Amen.

De 19e Februari 1561 des morgens.

Jakob van Lo,

Gevangene in Christus Jezus. Bidt God voor mij."

Brieven van Jakob valt Lo, waarin hij de godzaligen te Rijssel bidt over zijn gevangenschap niet te oordelen dan met de voorzienigheid van God, en hen vermaant goede moed te hebben, en standvastig te blijven.

"De God der vertroosting, en de Vader der barmhartigheid, Die mij onwaardige in deze laatste tijden verkoren heeft, om van Zijn waarheid getuigenis te geven, heeft mij tot nu toe zulk een genade geschonken, dat ik met een goed geweten zeggen kan, dat ik zegevier temidden van mijn kleine kwellingen, die ik klein noem ten aanzien van Hem voor Wie, Die zo groot en onuitsprekelijk is, ik lijd. Ik begin in mij de waarheid te zien van wat Paulus zegt: "God is getrouw, Die u niet zal laten verzocht worden boven hetgeen gij vermoogt, maar Hij zal niet de verzoeking ook de uitkomst geven, opdat gij ze kunt verdragen." Welaan dan, mijn broeders, wat zou ons nu hinderen, daar wij zulke beloften van God hebben, om moed te scheppen en zonder vrees te zijn om te vallen in de handen der mensen? Want ik verzeker u, dat hier niet dan blijdschap en vertroosting is: God toch kennen wij in Zijn beloften als de waarachtige. En, opdat gij niet denken zoudt dat ik u met een te grote vermetelheid zou willen bedriegen, kan ik niet zeggen., dat mijn vlees alzo is gedood, dat ik geen aanvechtingen in mij zou gevoelen. Waarlijk, sedert ik hier gevangen zit, heb ik zeer zware gevoeld, die zeer bedenkelijk waren, zelfs, indien ik mijn vrouw had willen geloven, dat ik hier nu niet meer zou zijn, en mij van deze gevangenschap zou wensen verlost te zien. Maar hoe? God, die de ootmoedigen vertroost, heeft Hij mij lang in

dezen strijd gelaten? Ik zeg u: neen; want, nadat ik alles bedacht had, kwam ik tot de overtuiging, dat ik hierin niet gekomen was bij toeval, maar door de heftige voorzienigheid en het bevel Gods. Hoe dat? Daarom, toen ik buiten mijn huis was, wat meermalen gebeurde, tot twaalf, een uur toe, om het gevaar te ontwijken, waarin ik nu verkeer; ja, toen ik zelfs de gehele nacht uitgebleven was, zo geschiedde het in hetzelfde uur, toen zij mij kwamen gevangen nemen, dat ik weer thuis geweest was, en dat, al had ik ook de gehele nacht in vrees doorgebracht, in het uur toen ik gevangen genomen werd, ik juist toen in kalmte en vrede sliep.

Daarom dan, mijn broeders, verwerpt deze dele redenen als gij namelijk zegt: Ja, men zou wel te veel kunnen doen!" "Indien hij mij had willen geloven," zal een ander zeggen, "zou hij niet zijn, waar hij nu is; nu ziet hij, hoe het hem gaat." Ik zeg u, laten zulke woorden niet over uw lippen vloeien, en verwerpt zulke gedachten, een christelijk hart onwaardig. Leert met mij in de school des Evangelies de voorzienigheid Gods belijden, Die alle dingen regeert, en laat ons God de tijd niet voorschrijven, en niet beweren, dat Hij niet zou kunnen beschermen dan op deze of die dag of op die tijd. Hij heeft de kinderen Israëls bewaard, die vervolgd en besprongen werden door Farao, en hen droogvoets door de Rode zee doen gaan; en was dit niet tegen alle menselijke verwachting? Zagen zij niet vervuld wat Mozes, de dienaar valt God beloofd had, te weten, dat zij niet vrezden moesten, en dat de Heere voor hen strijden zou? Wat meer is; toen zij de zee doorgegaan waren en in de grote woestijn kwamen, waar zovele vreselijke dieren, als leeuwen, draken, luipaarden, beren, tijger, een menigte slangen en andere wilde dieren waren, heeft God Zijn volk op zulk een moeilijken en gevaarvolle weg wel kunnen bewaren. En nu, mijn broeders en zusters, is de arm des Heeren nu verkort, dat Hij ons niet voor het kwade zou kunnen bewaren, zoals Hij ten allen tijde Zijn volk gedaan heeft? Ik zeg dat, indien wij in het ware geloof voortgaan, Hij niet alleen machtig is om ons te bewaren voor al onze vijanden; maar ook temidden valt dit boos en onbekeerd geslacht, waaronder wij wonen, ons te doen wassen en toenemen.

Laat ons dan, mijn broeders, hem gedurig bidden, opdat Hij ons geleide in Zijn wegen, en wij tot Zijn eer de korte tijd van ons leven mogen teneinde brengen. Mij aangaande, ik zie, dat de verbreking van mijn tabernakel nabij is. Met Paulus zeg ik: "Ik houd mijn leven niet dierbaar voor mij zelf, opdat ik mijn loop met blijdschap mag volbrengen en de dienst, die ik van de Heere Jezus ontvangen heb, om te betuigen het Evangelie der genade Gods."

O, mijn vrienden! ja, nog eens, mijn vrienden! gij allen tezamen, aan wie de Heere Zijn kudde in bewaring gegeven heeft, spaart uzelf niet. Want als de grote Herder, onze Heere Jezus Christus, verschijnen zal, zult u uw loon des erfdeels ontvangen. Welaan dan, mijn broeders, bevordert met alle macht en ijver de opbouwning des Heeren, en wacht op anderen niet, maar een ieder van u ga in zijn roeping voort. Voor het overige vermaan ik u allen in het algemeen, en ieder in het bijzonder, om wat hij van de Heere ontvangen heeft, voor Hem aan te wenden. Het is nu geen tijd zijn eigen voordeel te zoeken, maar dat van een ander. Wat belet u in uw roeping voort te gaan? Is het niet de liefde tot uzelf? Is het niet, omdat u uzelf zoekt? Oordeelt u zelf, opdat gij niet door de Heere geoordeeld wordt. Zeer geliefden, deze brief heb ik u niet geschreven om u te ontmoedigen, maar om u moed te geven, en om u geheel tot de dienst van de Heere genegen te maken; want de tijd is kort en nabij. Nog slechts een korte tijd, en Hij die komen moet, zal komen en niet vertoeven. Bedenkt gij niet, wat Christus onze Meester zegt: "Als gij de vijgenboom ziet bloeien, weet dan, dat de zomer nabij is?" Derhalve, als gij de vervolging en de verdrukking ziet, zegt dan, dat die dag aanstaande is; en, aangezien wij reeds lang deze dingen hebben aanschouwd,

weest dan op uw hoede, opdat gij niet wordt overvallen. Verder; niet genoeg kan ik de goede God voor al Zijn weldaden loven, die Hij mij bewezen heeft. Bidt steeds voor ons, want wij bidden voor u.

Hedenmorgen was ik bedroefd, en dit duurde tot de middag. Ik meende namelijk, dat God enige van onze broeders de vijanden in handen had gegeven, en wel daar men heden ochtend, omstreeks vijf uren, drie of vier gevangenen hier bracht; maar ik verheugde mij weldra, toen ik hoorde dat het dieven waren. De tijd ontbreekt mij verder. Laat ons moed vatten! Ik hoop zeer spoedig het einde te zien en tot mijn God te gaan.

De 6e februari 1561.

Uw broeder,
Jakob van Lo."

Een brief van Jakob van Lo aan Guydo de Bray, waarin hij deze vermaant zijn plicht te doen en zijn ambt waar te nemen bij de kudde van Christus.

"Als ik nadenk, zeer lieve broeder, hoe Jona, een profeet en dienaar van God, door een zekere voorzienigheid in de zee werd geworpen, ontvangen en ingeslokt door die grote en vreselijke vis, daar beschikt door de wonderbare raad van God, zoals gij beter weet dan ik, en deze Jona zich op zee begaf om het bevel van God te ontlopen en om de vrees der mensen, meen ik ook, dat God de Heere mij verkozen heeft, en het lot is op mij gevallen, zoals het op Jona viel, ja, dat ik geworpen ben in de afgrond en in het diepste van de zee dezer wereld, en deze kerker zijn mond opengedaan heeft en mij ingeslokt, en al de baren en golven des Heeren over mij moeten heengaan, opdat daardoor het gevaar een einde neme. En, gelijk Jona dodelijk zondigde, toen hij wilde vluchten voor het aangezicht van de levende God, also belijd ik ook met mijn gehele hart dikwerf tegen de goddelijke goedheid te hebben gezondigd, zowel door onachtzaamheid, als door mijn onwetendheid en dergelijke dingen. En, gelijk de zee gestild werd, toen Jona daar in geworpen werd, also hoop ik ook, dat het onweer, dat opgekomen is, voor ditmaal zal worden gestild, en dat het nietig scheepje van onze vergadering zijn tocht volbrengen mag en behouden zal aankomen. Daarom, mijn broeder, beveel ik u, geleid het zeker! En, daar mijn einde nabij is, gebruik ik temeer vrijmoedigheid u te vermanen om u getrouw en ijverig in uw bediening te gedragen, en u in alles en overal een voorbeeld, duidelijk voor God en de mensen, te betonen. Ik zeg dit niet, omdat ik aan uw standvastigheid of ijver twijfel, want ik ben getuige, sinds ik met u heb omgegaan, dat gij u temidden van de strijd gedragen hebt zoals het behoort; maar de zorg, die ik voor u heb, dringt mij u te vermanen als mijn welbeminde. En, ofschoon gij thans in de waarheid bevestigd bent, acht ik het nochtans een goede zaak te zijn, zolang ik nog in dit lichaam leef, u door vermaningen op te wekken.

Welaan dan, mijn broeder, schep moed, wees kloek van geest, en de Heere zal u een medehelper in uw bediening verwekken, en zal door u zijn werk doen gelukken, zoals gij reeds genoeg hebt aanschouwd. Verlaat Nederland niet, en zie niet naar hen, die de plaatsen zoeken om hun gemak te houden. Let op hetgeen Christus zijn Apostelen zei: "Ik zend u als schapen in het midden der wolven," en op meer dergelijke gezegden. Ik zeg dit niet, om de ware dienaren, die zich in verzekerde plaatsen bevinden, te lasteren en te misprijzen; maar ik zeg dit tot bloodaards, die niets dan hun gemak zoeken. Overigens mijn broeder, heb acht op uzelf en op de gehele kudde, waarover u de Heere als opziener en wachter gesteld heeft, om zijn volk te leiden tot Zijn eer en tot opbouw van Zijn gemeente. Ik heb u slechts beknopt geschreven, omdat ik bekende, dat het mijn bedoeling niet was u te schrijven, maar veel meer om te horen.

Groet uit mijn naam allen, die in de bediening zijn, en zeg hun, dat zij zich vertroosten en moed vatten. Bid God voor mij, opdat Hij mij de genade verleent mijn loop te voleinden tot Zijn eer en tot opbouwning der gemeente. Het daglicht begeeft mij, daarom moet ik eindigen.

De 8e Februari 1561.

Jakob van Lo, een gevangene van Jezus Christus, in de gevangenis te Rijssel, in Vlaanderen."

De gelukzalige uitkomst, die God Jakob van Lo, Zijn dienaar, schonk, op de 15e Februari 1561.

Bovenstaande brieven leggen voldoende getuigenis af van de waarheid van God die deze heilige man zeer standvastig voorstond. Nu blijft er nog over te weten, hoe hij de waarheid, tot bevestiging en vertroosting der godzaligen, met zijn bloed heeft bezegeld.

Nadat hij vele aanvallen had weerstaan, die de overheid hem iedere dag aandeed, beval men enige minderbroeders om met hem te redetwisten. Om een goede glimp aan de zaak te geven, zonden zij vooraf een oud boek naar de gevangenis, tot een teken, dat zij daaruit hun bewijzen ontlene wilden. Maar Jakob van Lo was niet zeer bekommerd, om hun te antwoorden, want al hun twistredenen bestonden, slechts in het geschreeuw, als woedende en dolle liederen: "Vervloekt, vervloekt! in het vuur, in het vuur!" En, daar zij zagen dat hij hun bedreigingen en grote woorden zich niet zeer aantrok, werden zij zeer verbitterd, vooral omdat hij die versmaadde, en hij slechts antwoord gaf aan de schepenen van Rijssel, en wel op gemanierde en zachtmoedige wijze, maar toch met standvastigheid, wat zij hardnekkigheid van een verleider noemden, die, zoals zij zeiden, voortsproot uit hovaardigheid en ijdele eer en om van zich te doen spreken. Van Lo zei, dat hij in dit alles geen hovaardigheid zag noch de begeerte naar menseneer, maar veelmeer een afgrond van wereldse oneer, gepaard met een moedig tegemoet gaan van de dood, die hij verwachtte. "Ik haak," zei hij, "naar geen andere eer, dan naar die van mijn God, tot het voorstaan waarvan ik bereid ben tot de dood te strijden." Daarna werden al zijn boeken naar het minderbroedersklooster gezonden, om die te onderzoeken. Onder die boeken was een bijbel, te Genève gedrukt, die veroordeeld werd om te worden verbrand.

Toen deze heilige persoon veroordeeld was om levend verbrand en zijn lijk tot as verteerd te worden, en hij zijn vonnis gehoord had, riep hij met luider stem: "O Heere, reken hun deze zonde niet toe, want zij weten niet, wat zij doen!" Het genoemde vonnis werd ten uitvoer gebracht de 15e Februari, in het jaar onzes Heeren 1561. Omstreeks vier uren des namiddags werd hij naar de strafplaats gebracht, waar hij zich zeer standvastig gedroeg, terwijl hij voortdurend voor zijn vijanden bad. Toen hij als naar gewoonte met ketenen was vastgemaakt, spotte een van zijn rechters met hem, en was zo onbeschaamd te zeggen: Ziet hem daar in grote eer aan zijn tafel; hij heeft ook zijn servetten," waarmee hij de ijzeren ketenen bedoelde. En aldus verdroeg hij de schande en de bespottung der wereld, om in de vlammen zijn ziel aan de Heere Jezus Christus op te offeren, en wel met zulk een ijver, dat zij, die hem hadden veroordeeld, daardoor overwonnen, in de war en verbaasd waren.

Jan de Bosschere

[JAAR 1561.]

Jan de Bosschere, geboren te Brussel, was een behanger van zijn handwerk en een diaken van de Duitse gemeente te Antwerpen. Zijn grote ijver, vroomheid en

naarstigheit, die hij in zijn dienst bewees, is niet ten volle te beschrijven. Hij was zo goed ervaren in de heilige Schrift, dat hij iedereen, mannen en vrouwen, die de waarheid zochten, met Gods Woord kon onderwijzen en de tegensprekers en ketters krachtig weerstaan. Maar, terwijl hij aldus aan de bloei der gemeente arbeidde, legde de satan, die een moordenaar van de beginne is, deze godzaligen en ijverige dienaar van God grote lagen, om hem van het leven te beroven, wat hem ook later door zijn handlangers gelukte.

Toen de tijd, die God voorzien en bestemd had, was gekomen, werd hij met zijn vrouw, in het jaar onzes Heeren 1561, in de maand November, gevangen genomen en in de kerker gesloten, terwijl hij in de gevangenis zat, werd hij zeer door de priesters, monniken en andere vijanden der waarheid aangevochten, die hij echter allen op vrome wijze weerstond, beschaamde en overwon.

Nadat hij zich aldus standvastig betoonde, werd hij op een Vrijdag, zijnde de 28e Februari 1561, voor de vierschaar gebracht, om daar zijn doodsvonnis te horen. Toen hij voor de vierschaar stond, legde hij van Christus, de Zoon van God, en Diens heilig Evangelie een vrijmoedige belijdenis des geloofs af, en vermaande de heren met zulk een ijver en welsprekendheid, dat ieder, die daar tegenwoordig was, zich zeer verwonderde. Nadat het vonnis over hem was uitgesproken, werd hij door de dienaren naar de gevangenis gebracht. Onderweg vermaande hij zeer ijverig het volk, en riep enige broeders, die hij daar zag, met een verheugd gelaat toe: "Lieve broeders, vat moed!" Aldus kwam hij in de gevangenis terug, waar hij grote en mannelijke standvastigheid toonde. Toen het avond geworden was, wandelden enige christelijke broeders in de omtrek van de gevangenis, om te vernemen, wat men met de martelaar doen zou. Zij vermoedden, dat hij in het geheim 's nachts zou worden gedood, wat ook plaats had. Want, daar de heren vreesden voor een oploop, en wisten, dat hij een zeer welsprekend man was, lieten zij hem in het geheim in de gevangenis verdrinken, wat op een zeer gruwelijke wijze plaats had. Want, daar de tob te eng en te smal was, en hij een lang en gezet persoon was, had bovendien de beul zo weinig water genomen, dat de martelaar daarin niet verdrinken kon, zodat de beul eindelijk genoodzaakt was hem te doorsteken, zoals men later aan zijn lijk bespeurd heeft.

Aldus eindigde deze godzalige martelaar op 21-jarige leeftijd, zijn leven in deze wereld, en werd tot zijn broederen, die ook om de getuigenis van Christus gedood waren, vergaderd, wat gebeurde op de 28e Februari, in het jaar 1561. Zijn lijk brachten zij de volgende dag naar, het galgenveld, maar dit werd spoedig door de christelijke broeders weggenomen en begraven.

Jan de Keijser

[JAAR 1561.]

Des avonds van de genoemden Vrijdag, waarop bovengenoemde martelaar veroordeeld en gedood werd, wandelden enige christelijke broeders, zoals wij boven hebben verhaald, in de omtrek van de gevangenis, en verlangden het einde van de martelaar te horen. Onder hen bevond zich Jan de Keijser, een kleermaker, die, uit grote liefde en ijver van het hart, voor de gevangenis op en neer wandelde.

Toen nu enige gerechtsdienaren, die uit de gevangenis kwamen, een grote menigte voor de poort zagen staan, grepen zij woedend in de hoop, sloegen de handen aan Jan de Keijser, en zeiden: "Gij behoort ook tot dit volk," en brachten hem in de gevangenis. Hij was een ouderling van de Hoogduitse gemeente te Antwerpen een vriendelijk en zachtmoedig man in al zijn handelingen, en evenwel naarstig, en zeer begaafd om de onwetenden te onderwijzen. Terwijl hij in de gevangenis zat, stond hij de leer van het christelijk geloof op zeer vrome wijze voor, en sprak met verscheidene

pausgezinden over de zaken van de christelijke godsdienst. Inzonderheid werd hij ondervraagd door een pastoor van Mariënkerke, wat hij zelf aldus heeft beschreven.

"Mijn lieve broeders in de Heere, het behage u te weten, dat ik met een pastoor van Mariënkerke heb gesproken; maar, zoals gij wel denken kunt, heb ik niet veel met hem uitgericht, dan alleen dat hij mij toestemde, dat in Genesis 3, vs. 15 beloofd is, dat het zaad der vrouw de kop der slang zou vermorzelen. Doch het duurde lang, voor ik het zover met hem had. Hij trachtte voortdurend te beweren en vast te houden, dat de vrouw, namelijk Maria, het middel van onze verlossing en onze overwinning tegen de duivel zou zijn. "Want Maria," zei hij, "heeft Christus, het beloofde zaad, voortgebracht, waarom zij ook een middel tot onze zaligheid was, zonder wie het beloofde zaad niet zou geboren of voortgekomen zijn." Dit gevoelen zocht hij te bevestigen met de vertaling van hun Bijbel, waar staat: En zij zal u de kop vertreden. Ik antwoordde hem, dat dit wonderbare werk niet aan de vrouw, ofschoon zij Christus had ter wereld gebracht, maar alleen aan God. moest worden toegeschreven. Want, evenals God uit Adam een rib nam, en daarvan een vrouw maakte, niet door Adams kracht en werking, maar door Zijn eigen macht, dat Hij ook daar, naar Zijn belofte in de volheid des tijds door de werking van de Heilige Geest, het zaad, dat is Christus, had laten voortkomen, dat door Zijn goddelijke kracht het hoofd der slang, dat is, als het geweld des duivels, dood, hel en verdoemenis heeft vernietigd en overwonnen. De eer van deze overwinning komt alleen Christus toe en niet Maria, die zelf, als wij, door het geloof in Christus zalig moest worden; want er is geen andere zaligheid dan in Zijn naam. Door deze en meer andere woorden liet hij zijn dwaling varen, wat ik verzocht te doen opschrijven; doch de priester en de zijnen wilden dit niet. Ten anderen heb ik tevens die valse vertaling van Gen. 3, vs. 15 weerlegd.

Daarna ondervroeg mij de priester aangaande het avondmaal. Ik antwoordde daarop, dat wij in het avondmaal alzo zeker door het geloof Christus ontvangen, als wij brood en wijn met de mond gebruiken. Het brood en de wijn spijsst en versterkt onze lichamen, maar Christus, Die het levende brood is, spijsst en versterkt onze zielen. Zo beweer ik dan, dat wij door het geloof, wat in dit geval de mond is, deelachtig worden de verdiensten des doods en alle andere van Christus, Die Zijn lichaam voor ons gegeven, en Zijn bloed aan het hout des kruises vergoten heeft, tot vergeving van zonden. Hierop zei de pastoor: "Dit zegt ook Calvijn." Ik antwoordde, dat alles, wat de leraren naar waarheid schrijven, ik als goed erkende, omdat het overeenkomstig was met de waarheid.

Verder vroegen zij: "Bekent gij niet, dat het brood verandert in het lichaam van Christus? Ik antwoordde: "Als gij dit uit het Woord van God kunt bewijzen, zal ik het geloven." Toen zei hij: Ja, want Christus zegt: "Neemt, eet, dat is Mijn lichaam." "Ziet," hernam ik, "Christus noemt het brood Zijn lichaam, voor Hij het Zijn discipelen gaf; derhalve moest het tevoren veranderd zijn in Zijn lichaam. Het brood was figuurlijk, niet natuurlijk, Zijn lichaam. Want Paulus, die de zin en de mening van Christus verklaart, zegt niet, dat het brood het werkelijke lichaam van Christus is, maar dat het is "een gemeenschap aan het lichaam van Christus, en de drinkbeker de gemeenschap aan het bloed van Christus." En ik vroeg hem tevens, wat het woord sacrament betekende." Welaan," zei ik" zo denk ik er ook over. Aldus zijn dan het brood en de wijn slechts uiterlijke tekenen van een verborgen zaak. En, indien nu de tekenen de inwendige en aangeduide zaak zelf waren, welke verborgenheid zou het dan zijn?" Toen zei de priester: "Ik zeg nog eens, dat het brood het lichaam van Christus is." "Indien het brood," zei ik", Christus zelf is, dan behoeven wij onze harten niet meer opwaarts tot Christus te verheffen, en wat meer is, dan hebben wij een vreemde God, die Daniël voorspeld heeft." De priester zei, dat ik groot ongelijk had.

Ik bewees hem daarentegen, dat Daniël van deze hun broodgod gesproken had, die zij als God zelf eren en aanbidden zouden. Wel hebben de Israëlieten verschillende goden uitgedacht en gediend, maar van deze uw God hebben zij nooit geweten. Hierin bent gij echter aan hen gelijk, namelijk, zoals zij de koperen slang, wat een teken van Christus was, later als hun God gediend en aanbeden hebben, hebt ook gij van het avondmaal des Heeren een schandelijk afgod gemaakt. Daarna begon hij over de missen te spreken, en wilde mij wijs maken, dat het brood, hetwelk zij opheffen, Christus was. Hierop zei ik hem, dat Daniël reeds voorlang had voorspeld, dat, wanneer het dagelijkse offer en de heiliging zou worden weggenomen, dan de antichrist komen zou. Hiermee wilde de priester betuigen, dat de offers onder de oude wet tekenen waren van de mis, die alleen het enige en eeuwige offer is, en dat hij, die deze mis zou willen wegnemen, zelf de antichrist zou zijn. Hier bestrafte ik de priester wegens zijn lastering, omdat hij door de mis de enige offerande van Christus teniet wilde doen. Daarna haalde ik enige geschriften aan, waarmee ik hun uitgedacht misoffer ten enenmale vernietigde. Ik bewees hem ook, dat Christus nu alleen onze Priester was, niet volgens de bediening der Levieten, maar naar de ordening van Melchizédek; want God heeft Christus tot een eeuwig en enig Priester aangesteld, en in Hem het oude Levitische priesterschap, dat slechts een schaduw van Christus was, geheel weggenomen. De wet heeft mensen, die zwakheden hebben, tot priesters gemaakt, maar het woord van de eed stelt de Zoon eeuwig, volkomen. Christus, gekomen als de hoogste Priester, heeft het oude priesterschap en at zijn offeranden weggenomen, daar Hij zich tot een volkomen offer aan het kruis eenmaal opgeofferd heeft tot verlossing van allen, die in Hem geloven zouden. Waar zulk een vergeving bestaat, daar is geen offerande voor de zonde meer nodig.

Daarna vroeg hij mij, of men de ketters niet mocht doden. Ik antwoordde hem, dat men niet alle mensen, ofschoon zij tot enige dwaling zijn vervallen, straffen mocht. Ik beken echter, zei ik, dat de overheid zulke lieden, die door verleiding en oproer de algemene vrede en welvaart verwoesten, met het zwaard, dat is met de dood, straffen mag. Want de overheid draagt het zwaard niet tevergeefs, en is van God aangesteld, om de goddelozen te straffen; maar ik keur het geenszins goed, dat de gemeente van Christus iemand met het zwaard straft, want zij behoort geen ander zwaard te gebruiken dan Gods Woord. Hiermee moet zij de ketters straffen; en, indien zij ongehoorzaam blijven, behoort zij hen, die zich onder haar bevinden, uit de gemeente te verwijderen, als een verrot lid, opdat het gehele lichaam niet worde bedorven.

Vervolgens vroeg hij mij, waar mijn kinderen waren gedoopt. Ik antwoordde hem, dat mijn eerste kinderen in hun roomse kerk gedoopt waren; maar dat de laatste in de christelijke kerk, naar het bevel van Christus, gedoopt was. Dit is het voornaamste, lieve broeders, wat ik met de pastoor heb besproken. God de Heere sterke mij door Zijn Geest, opdat ik steeds Zijn Zoon Christus en Zijn waarheid vrijmoedig mag belijden.

Geschreven de 8e Maart 1561.

Jan de Keijser,
gevangene om de getuigenis des Evangelies.”

Spoedig daarna verschenen de markgraaf van Antwerpen en de kardinaal Granvelle in de kerker, om deze gevangene te bezoeken. Doch deze vrome getuige van Christus, die zonder onderscheid des persoons handelde, beleed op standvastige wijze voor deze grote vijanden der waarheid de Heere Christus en Zijn Woord, en betuigde, dat hij door zijn geloof, dat alleen op God en Zijn Woord steunde, generlei doodsgevaar vreesde. Toen de kardinaal dit hoorde, beval hij de markgraaf scherp: “Doe weg de

ketter en maak, dat gij hem kwijt raakt, en zij verlieten vervolgens de gevangenis. Doch Jan was verheugd in de geest, en dankte zijn Zaligmaker en Heere Jezus Christus, omdat Hij hem waardig geacht had, de heilige waarheid voor zulke opperhoofden der wereld te belijden.

Des Woensdags daarna, op de 19e Maart, werd deze strijder voor Christus om de getuigenis van het heilige Evangelie ter dood veroordeeld, en op die dag in het geheim in de gevangenis verdrinken. Aldus ontsliep deze vrome martelaar, op de leeftijd van bijna vierendertig jaren in de Heere, en heeft een ander leven, dat in Christus verborgen is, verworven.

Het lijk werd de volgende dag op het galgenveld ten toon gestel, doch door de broeders weggenomen en begraven.

Pieter Annood en Daniël Galland

[JAAR 1561.]

In het jaar 1561 geschiedde het, dat velen uit West-Vlaanderen, vooral van Meessen en daaromtrent, vluchtten naar Engeland, en er velen in het begin van de winter te Nieuwpoort verzameld waren, die, wegens de tegenwind, wel zes weken genoodzaakt waren daar met hun huisgezinnen stil te liggen. Met een gunstige wind vertrok er een schip met lieden bevracht, van Nieuwpoort naar Londen; doch, daar de wind zeer spoedig veranderde, werden nog enige genoodzaakt met hun huisgezinnen achter te blijven. Op de 28e November gingen, omtrent middernacht, sloop, om naar Londen te varen, François Bolle en zijn huisgezin, en Jan Godschalck en zijn huisgezin, beiden van Meessen; verder Gerard Matte en zijn huisgezin, van Yperen, en Jakobus Bucerus. Doch daar de wind, zodra zij in zee waren, veranderde, was de schipper genoodzaakt in de haven te Duinkerken binnen te lopen. En, ofschoon zij hier niet lang dachten te zullen blijven, en geen plan hadden het schip te verlaten, wegens het gevaar, zei nochtans de schipper, omdat hij vrees had, dat zij en hun kinderen het schip verlaten moesten. Aldus verlieten zij omtrent de middag het schip, en kwamen in de stad. François Bolle en Jan Godschalck gingen met hun gezinnen ten huize van een burger, die zij goed kenden, logeren. Maar Gerard Matte en Jakobus Bucerus namen hun intrek in de Wilde Zee. Deze werden door de schout en het volk opmerkzaam gadeslagen. De volgende dag kwamen ook in de stad Pieter Annood, Daniël Galland, Jan Campen en nog enige andere broeders, die allen in Beselare logeerden. Toen nu het gerucht hoe langer hoe meer zich in de stad verspreidde, dat er zeer vele Lutheranen, zoals zij hen noemden, van Nieuwpoort en elders gekomen waren, deed de schout daarnaar onderzoek, en begon daarmee des morgens omstreeks acht uren. Vooreerst kwam hij in de Wilde Zee, waar Gerard Matte en Jakobus Bucerus gelogeerd waren, en vroeg naar hen. Doch zij waren reeds terstond uitgegaan, om naar de zee te gaan, en wisten niet, wat er gaande was. Toen de schout niet vond, wie hij zocht plaatste hij twee gerechtsdienaren aan de deur van het logement, met bevel de beide mannen bij hun komst gevangen te nemen. Hij ging intussen naar andere plaatsen, en kwam ten laatste aan het logement, Beselare genaamd waar hij Pieter Annood en Daniël Galland gevangen nam, en wel vooral, zoals men zei, omdat er enige boekjes bij hen gevonden waren. Terwijl intussen de schout in dit logement kwam, om genoemde lieden gevangen te nemen, waren Jan Campen en nog enige anderen naar de schepen gaan zien, zodat zij toen nog niet gevangen genomen werden. Na hun gevangenneming werden Pieter Annood en Daniël Galland terstond voor de heren gebracht, waar zij gedurende vier uren werden ondervraagd.

Deze beide werden omtrent een half jaar in de gevangenis gesloten, en op velerlei wijze door monniken en priesters, alsook door vrienden en bloedverwanten

aangevallen. Toen men zag, dat men niet vorderde, bedreigden zij hen met de pijnbank, waardoor Pieter Annood, een zeer gevoelig man, bevreesd werd, en zijn vrijmoedigheid enigermate liet varen. Maar door de genade Gods hield Daniël zich voortdurend even vroom, en vreesde pijn noch smart, noch zelfs de dood, en wel wegens de krachtige liefde, die hij Christus zijn Zaligmaker toedroeg. Aldus werd Daniël zeer wreed gepijnigd, vooral om zijn medebroeders te noemen, doch hij verklapte niemand, niettegenstaande hij zo jammerlijk gepijnigd was, dat hij het voorkomen van een mens geheel scheen te hebben verloren. Niemand, of hij moest een hart van steen gehad hebben, kou hem zonder tranen zien. Daarna werd hij van Pieter gescheiden en in een duister hol gebracht, zodat niemand tot hem of tot Pieter toegang had.

Eindelijk ontboden de heren een zeer vermaarde priester van Brugge, die steeds met de grootste haat het heilige Evangelie zocht te verdrukken. Hij was een dokter in hun godgeleerdheid, van de monnikenorde de Augustijner geheten, genaamd Rogerius de Jonge, alsmede van Yperen broeder Jan Heijda, geestelijke van de Jakobijnen orde. Doch ook deze konden met hun drogredenen niet veel uitrichten, want Daniël, als iemand die op de ware hoeksteen Christus vast gebouwd was, liet zich door geen wind der valse leer bewegen. En, toen Pieter Annood, die in vele opzichten naar de zin der priesters gehandeld had, hoorde, dat hij het leven niet zou behouden, en hoop had van niet weer op de pijnbank te zullen komen, daar hij dit meer dan de dood vreesde, beriep hij zich weer met hartelijk berouw vrijmoedig op zijn eerste belijdenis, die hij zowel voor de heren van Duinkerken als voor de deken van Ronssen had afgelegd, en betuigde daarbij tot de dood te blijven, zoals hij ook door Gods genade gedaan heeft. Van zijn belijdenis en die van Daniël is men niet veel zekers te weten gekomen, ofschoon men zich verzekerd kan houden, dat zij zeer vrijmoedig en voortreffelijk geweest is, en wel wegens de strenge en ellendige gevangenschap. Toen nu Pieter, kort voor zijn dood, door de krachtige hand Gods weer was opgericht, bad hij terstond zijn medebroeder Daniël Galland uit de grond zijns harten om vergiffenis, en daarna ook aan alle gemeenten, waar die ook gevonden werden, en verzocht ook aan enige broeders, die hij bij zijn terdoodbrenging tegenwoordig zag, om hun gemeenten het bericht van zijn terugkering over te brengen, met bijvoeging van de bede om het hem in naam van alle gemeenten te willen vergeven. Hij heeft ook een afscheidsbrief aan alle gemeenten nagelaten, die hij met zijn eigen hand, ofschoon onder grote en zware pijnen, geschreven heeft, die hier volgt:

"Vaarwel, gemeente Gods, die hier op aarde bent de Bruid van Christus, zijn uitverkoren duif, die naar geen andere stem hoort dan naar die van uw Bruidegom. Gij bent de zijne en Hij de uw. Gij bent een ware lelie onder de doornen, en een ware gemeente van Christus, waarvan Hij het Hoofd is en een enige Zaligmaker; van welke gemeente ik beken een krank lidmaat te zijn, die in dit leven dikwerf door mijn krankheid ben gevallen, maar ook menigmaal door Zijn genade weer opgericht.

Vaartwel gij, die nu een oprecht gevoelen en geloof hebt van alle artikelen van het geloof, nodig ter zaligheid, en ook met de apostelen meer in alle reinheid der dienstbetoning overeenstemt dan enige vergadering op aarde.

Vaartwel gij, die Christus op de rechte wijze beleden hebt in Zijn goddelijke en ook menselijke natuur, en in Zijn ambten, zoveel als nodig is tot zaligheid te belijden. Want gij belijdt Hem voor waarachtig God en ook voor waarachtig mens, deze twee naturen onvermengd bestaande, verenigd in één persoon, terwijl iedere natuur haar eigenschap behoudt. Die Hem ook belijdt in Zijn ambten, waar Koning, Hogepriester en Profeet, als uw enige Beschermer, Bestuurder en Voorstander, uw Middelaar, Verzoener en Voorspraak, Die ij volkomen tot in eeuwigheid geheiligd heeft met de

enige offerande van Zijn lichaam en bloed, Die ook uw enige profeet en leraar is, door Wiens kracht en Geest alle profeten en leraars geprofeteerd en onderwezen hebben, nu nog onderwijzen en onderwijzen zullen tot aan het einde der wereld.

Vaartwel gij, die een oprecht gevoelen hebt van de sacramenten van uw Bruidegom en Verlosser, die twee in getal zijn, namelijk de doop en het avondmaal des Heeren, door Christus ingesteld en gebruikt. Gij, zeg ik, die hiermee geen koophandel drijft, zoals de pausgezinden, die ook met grote onbeschaamdheid, boven de goddeloze vervalsing, op hun eigen gezag nog vijf sacramenten aan de andere hebben toegevoegd, zoals het vormsel, de biecht, de olie, de priesterwijding en het huwelijk. En, wat zij ook van deze sacramenten leren in hun scholen, zo is er nochtans niet een geweest, die mij wist te zeggen, wat een sacrament was, waaruit men gemakkelijk zien kan, dat zulken spoedig kunnen vervallen tot een dwaze aanneming van sommige zaken als sacramenten want zij belijden toch niet, waardoor men andere zaken van de sacramenten behoort te onderscheiden. Wanneer nu zulke blinde leiders reeds lang in zulk een gruwelijke onwetendheid verkeerd hebben, konden zij gemakkelijk de andere blinde gewone lieden verleiden, en zij beiden in de gracht gevallen; zoals men ook ziet, dat geheel Europa met deze valse leer en de toverij van deze lieden, tot straf van de ongehoorzaamheid der mensen, is besmet geworden.

Vaartwel gij, die de sacramenten van Christus niet misvormt, als waarvan de pausgezinden u vals beschuldigen, want zij zelf doen dit; maar aangaande het sacrament des Doops, waarvan Johannes de Doper de eerste bedienaar was, en die de apostelen voor en na de dood van Christus getrouw gediend hebben, gelooft gij, dat het een waarachtig zegel, zoals Paulus van de besnijdenis leert, van de gerechtigheid van het geloof is. Gij gelooft ook, volgens de Schrift, dat er tussen de doop van Johannes en die zijner apostelen geen onderscheid is, zoals de priesters tussen deze onderscheid maken. Want van één ware doop maken zij er twee, en verstaan de woorden van Johannes niet, die zij voor hun gevoelen gebruiken: "Ik doop u wel met water, maar die na mij komt, die zal u met de Heilige Geest en met vuur dopen." Met welke woorden Johannes hier onderscheid maakte tussen zich en alle andere predikers en bedieningen des doops en tussen het ambt en het werk van Christus. Want de dienaren en ook Johannes, kunnen die niet anders dan met water bedienen, maar Christus alleen geeft de Heilige Geest.

Uw vrouwen dopen ook niemand zoals de pausgezinden doen; maar uw dienaren van het Woord, die het heilig Evangelie prediken, hebben ook de bediening van de sacramenten. Gij houdt het er ook voor en gelooft, dat alle kinderen der gelovigen, uit kracht der belofte van God, ja, al konden zij ook niet gedoopt worden, zalig zijn. Want hun komt, zoals Christus zegt, het koninkrijk der hemelen toe; terwijl de pausgezinden het tegendeel leren, te weten, dat de kinderen, die niet worden gedoopt, ook niet behouden worden.

Vaarwel, ware gemeente van Christus, gij die het hoogwaardig avondmaal van Christus, onze Heere onderhoudt naar zijn heilige instelling, zonder daar van af te doen of bij te voegen; zonder daarmee tevens enige jaarmarkt of genezing van alle ziekten en wonden, zoals de priesters doen, te verbinden; die dat ook onderhoudt tot Zijn gedachtenis, zoals Hij het bevolen heeft, en zijn dood verkondigt, totdat Hij komen zal.

Gij, die dit gebruikt tot versterking van het geloof van alle gelovigen, die dit ontvangen, en niet met de pausgezinden beweert, dat het de doden kan helpen. Gij ontvangt ook Christus' lichaam en bloed door het geloof, en ontkent aldus de verandering van het brood en de wijn in het avondmaal.

Uw dienaren onthouden ook niemand de gezegende drinkbeker, zoals de pausgezinden doen, en die als het ware stelen. Gij aanbidt niet noch laat aanbidden een stukje brood, noch een teug wijn voor uw Zaligmaker, maar alleen de enige en eeuwige God."

Toen nu deze beide heilige martelaren, van de 20sten November 1560 tot de 18den April 1561, hadden gevangen gezeten, werden zij door de heren van Duinkerken tot de vuurdood veroordeeld. En, teneinde hen geruster en met minder vrees te kunnen ombrengen, hielden zij des morgens, totdat de daad volbracht was, de stadspoorten gesloten; doch dit hielp niet veel, want enige kwamen door het water, anderen met bootjes en op andere wijze in de stad. Als nu deze heilige mannen en getuigen van Christus aan elkaar gebonden, uit de gevangenis naar de vierschaar geleid werden, deelde Pieter, al voortgaande, de drie bijzondere redenen mee, waarom de gelovigen zich onder het kruis verblijden. Vooreerst, omdat zij om een goede zaak lijdten; ten tweede, omdat zij van de gewisse en tegenwoordige hulp van God in hun lijdten zeker zijn; ten derde, omdat hun verdrukking slechts een korte tijd duurt, en hun tot eeuwige vreugde strekt. Aldus spraken zij het volk zeer vrijmoedig toe, terwijl zij onderweg door de broeders met troostrijke vermaningen werden versterkt. Toen zij in de vierschaar waren gekomen, en het doodsvonnissen over hen uitgesproken was, dankten zij de heren voor hun vonnis, en zeiden: "Gij kon niets beter geven dan gij hebt." Voor het rechthuis waren op de straat, de Kruisstraat genaamd, alle toebereidselen gereed gemaakt. Doch, aangezien Pieter Annood een zeer begaafd en welsprekend man was, wilden zij hen niet beiden te gelijk naar de strafplaats leiden, uit vrees dat hij het volk met de waarheid mocht bekend maken, maar voerden Daniël, die minder gewoon was te spreken, eerst alleen naar de strafplaats, en deze werd aan de paal geplaatst. Daarna werd Pieter met de grootste spoed uit de vierschaar naar de hut geleid, niettegenstaande de schout hem beloofd had vrijmoedig te mogen spreken. Doch Pieter Annood, met welke haast hij ook werd voortgedreven, liet niet na de omstaande schaar op treffende wijze te vermanen, en wekte ieder op, om het heilloze pausdom te laten varen, en bewees, dat het ten enenmale onmogelijk was, dat zij, die daaraan bleven vasthouden, zalig konden worden. Met duidelijke woorden bewees hij ook, welke de voornaamste redenen waren, waarom het gehele pausdom, vooral de streek van Vlaanderen, in zulk een tastbare duisternis bleef ronddolen. "Vooreerst," zei hij, "omdat er sedert enige eeuwen, in plaats van godzalige en getrouwe dienaren van het goddelijke Woord, geen andere dan valse leraars, huurlingen, ja wolven in de dienst der kerk geduld waren, en de godzaligen vervolgd, verdreven en enige schandelijk ter dood gebracht werden. Daarenboven is ook de overheid door het pauselijk gezag geruime tijd verblind geweest, en heeft aldus alle afgoderij en de valse godsdienst beschermd, en staat die nu nog met ijver voor. Ten derde, omdat zij, in plaats van godvrezende onderwijzers, die de kinderen in hun jeugd in de vrees Gods en de hoofdzaken des geloofs onderwijzen, geen anderen wilden dulden, dan die de kinderen in allerlei bijgelovigheden, schandelijke plechtigheden, ja, zelfs meer dan heidense afgoderijen van hun vroegste jeugd tot hun volwassen leeftijd ten enenmale als verdrinken. Dit zijn de oorzaken van alle dwalingen, wanneer deze waren weggenomen, zou het met het pausdom gedaan zijn." In één woord, hij toonde de gave der welsprekendheid, die in hem was, alsmede zijn uitgebreide kennis in de heilige Schrift op de meest schitterende wijze. Daarna nam hij van de broeders, die hij daar zeer bedroefd zag, een zeer hartelijk afscheid, en vertroostte en vermaande hen, terwijl hij de bozen met de toekomstige toorn Gods ernstig bedreigde; zodat hij op de strafplaats geruime tijd met het spreken van zulke en dergelijke redenen doorbracht. Eindelijk lieten zij hun bedroefde moedeis hartelijk groeten, en gaven zich met een

verheugd gelaat gewillig tot de dood over. Nadat zij de Heere vurig aangeropen, hun zielen in Zijn handen aanbevolen hadden, en voor hun vijanden gebeden, werden zij verworgd en verbrand, en ontsliepen zalig in de Heere. Daarna werden zij uit het vuur getrokken, en op een slede naar de galg gevoerd, waar zij aan zeer hoge en sterke palen werden gehangen en met zeer zware en sterke ketens de dieren des velds overgegeven. Doch op de 22ste April tussen tien en elf uren werden hun lijken door de broeders met dankzegging aan God afgenomen en begraven.

Een linnenwever

[JAAR 1561.]

Toen er daags na Pinkster op de 26e Mei, in het jaar 1561, een linnenwever, van Jarqueau, dat twee uren gaans van Chateauneuf lag, waar hij het heilige avondmaal had gehouden, thuis gekomen was, werd hij door enige listige boeven, op aanhitsing van N. Verdet, procureur van de koning dier plaats, in zijn eigen huis te Chanteauneuf, zeven uren gaans van Orleans gelegen, overvallen. Nadat zij het huis met geweld hadden opengebroken, mishandelden zij hem op zeer onmenselijke wijze, zij staken hem namelijk de ogen uit, sleepten hem langs de straat door het slijk, sneden hem de neus en de oren af, en wierpen hem in de Loire. Toen hij zich daaruit met zwemmen wilde redden, wierpen zij hem met stenen, zodat hij moest zinken en verdrinken.

In het jaar 1501 had er in verscheidene plaatsen in Frankrijk een wrede en onmenselijke vervolging plaats, te weten: te Vassy, Nemours, Aurillac, Cahors, Grenade, Carrassonne, Villeneuve, Avignon, Marsillargues en elders. Behalve dat de vijanden der waarheid daar hun gruwelijke wreedheid met roven, plunderen, vernielen en dergelijke wrede daden aan de gelovigen pleegden, brachten zij ook een onnoemelijke menigte christenen, zo mannen als vrouwen, jammerlijk om het leven.

Een groot aantal gelovigen, om de belijdenis van het heilig Evangelie, in Calabrie omgebracht

[JAAR 1561.]

In het jaar onzes Heeren en Zaligmakers 1561, kort na de dood van mr. Lodewijk Paschal, ontstond er een grote vervolging in het koninkrijk Napels. Doch, voor wij met dit verhaal voortgaan, moeten wij weten, dat mr. Lodewijk Paschal predikant was bij de geheime gemeenten, die zich te Guardia en Sint Sixto, beide steden in het koninkrijk Napels, bevonden. Deze goede man was, zoals boven is verhaald, door de gemeente van Genève gezonden, om daar het Woord van God te verkondigen, wat hij ook, volgens zijn roeping met de grootste ijver deed, waarbij hij zijn vrouw verliet, die hij nog geen acht dagen gehuwd had. Hij werd eindelijk door Salvator Spinello, heer van Guardia, gevangen genomen. En, nadat hij vele troostrijke brieven aan zijn bedroefde jonge vrouw en aan de broeders der gemeente te Genève geschreven had, heeft hij eindelijk de leer van het heilige Evangelie, dat hij het volk getrouw had verkondigd, met zijn bloed bezegeld. Toen deze goede herder door de vijanden der waarheid omgebracht was, werden de schapen verstrooid, niet alleen in Guardia, maar ook in de omliggende plaatsen, zodat er in korte tijd vele gelovigen om de belijdenis van de ware christelijke godsdienst werden gevangen genomen. De vijanden der waarheid noemden deze goede lieden Kettters, Lutheranen, scheurmakers; en met deze benamingen zochten zij hen bij de lieden gehaat te maken, ten gevolge waarvan de gelovigen niet meer geacht werden dan dieren, en vele pijnigingen moesten verduren; ja, zij werden in zo groot aantal en op zulk een jammerlijke wijze vermoord, dat een stenen hart er door bewogen moest worden.

Andreas Honsdorf schrijft in zijn boek, *Het toneel der voorbeelden* genaamd, dat er op de 11e Juni, ook volgens de getuigenissen van Job Fineel, in zijn derde boek van de wonderen van onze tijd, te Montalto, een stad in het Napelse rijk, vele gelovige gevangenen werden gebracht, waar zij terstond in de gevangenis geworpen en kort daarna ter dood veroordeeld werden. Toen het doodsvonnis over hen was uitgesproken, sneed de beul de een na de ander, als een hoop schapen, de hals af. In deze tijd werden op één dag achtentwintig lieden op wrede wijze omgebracht. Hun lichamen werden in vieren gesneden, en de stukken opgehangen langs de grote wegen in Calabrië.

Kort daarna werden er nog omtrent honderd vrouwen om de belijdenis van het evangelie, gedood, en zeven ouderlingen levend verbrand. Intussen hielden deze vervolgers, door zo veel bloed der christenen nog niet verzadigd, niet op de gelovigen door geheel Calabrië te vervolgen, zo zelfs, dat er omtrent zestienhonderd gevangenen waren, van welke enige standvastig in het geloof bleven, en hun bloed voor de naam van Christus lieten vergieten, terwijl enige in hun geloof verflauwden, zich door pijnigingen lieten bewegen, en van de waarheid afweken. Anderen wisten te ontvluchten, en hielden zich, zolang de vervolging duurde, in andere plaatsen op.

Nu rest ons mee te delen, hoe deze vervolgers van de naam van Christus met deze gevangenen gehandeld hebben, en op welke vreselijke wijze zij het bloed van deze martelaren vergoten; daartoe is het echter niet nodig, zelf een verhaal samen te stellen, aangezien ons een brief in handen gekomen is van een pausgezinde, die uit Montalto geschreven was, waarin de wijze vervat is, op welke zij met deze beklagenswaardige lieden hebben gehandeld, waarin zij met hun eigen hand de barbaarsheid, jegens deze gelovigen bedreven, als in een spiegel ieder voorstellen. Wij willen daarom liever hun eigen woorden meedelen, teneinde de getuigenissen van onze tegenpartij strekken, om de bloeddorstigheid van de pausgezinden aan het licht te brengen, tot hun grote schande en eeuwige schaamte.

De brief, die uit het Italiaans getrouw vertaald is, luidt als volgt:

"Eerwaarde heren, tot heden heb ik u meegedeeld al wat dezer dagen is voorgevallen, en hoe wij gehandeld hebben met de ketters, die hier gevangen waren. Nu rest ons te verhalen, wat op deze dag plaats had. Te goeder uur is men begonnen een gruwelijk rechtsgeding jegens deze genoemde Lutheranen in te stellen, die, als ik er aan begin te denken, mij het hart doet beven en doet ontzetten van schrik. Ik kan dit volk voor u wel bij een hoop schapen vergelijken. Zij waren samen in één huis gesloten. Toen de beul daar kwam, begon hij er een uit te slepen, bond hem een doek voor de ogen, en bracht hem op een uitgestrekte plaats, die niet ver van het huis was, waarin zij allen waren gevangen gezet. Na daar gekomen te zijn, liet hij hem knielen, trok een scherp mes uit de schede, sneed hem daarmee de keel af, en liet hem onverschillig liggen. Terstond deed hij hem de bebloede doek van de ogen, liep met het mes in de hand om een ander te halen, die hij op dezelfde wijze behandelde, en eindigde niet dan nadat hij omtrent achtentachtig lieden op deze wijze de hals had afgesneden. Gij kunt wel denken, welk een droevig schouwspel dit was. Wat mij aangaat, mij schieten de tranen in de ogen, terwijl ik u dit schrijf. Er was niemand van de toeschouwers, die, na er een de hals te hebben zien afsnijden, zo moedig van hart was om ook de tweede te zien ombrengen, en wel omdat zij zo ootmoedig ter dood gingen, zo zelfs, dat het bijna onmogelijk is voor iemand, die dit niet gezien heeft, te kunnen geloven. Enige stierven en zeiden, dat zij aannamen, wat wij geloven, doch het merendeel is niettemin gestorven in hun vervloekte hardnekkigheid; en de bejaarde grijsaards gingen zeer blijmoedig naar de strafplaats, maar de jongelingen met grote vrees. Ik beef, wanneer ik aan deze dingen denk, en mij de onverschrokken beul voor ogen stel, die in zijn mond het bloedige mes en de bebloede doek in zijn hand had, waarmee hij hun de ogen bond, die zijn handen gebaad had in dat mensenbloed, en aldus naar het huis liep, vanwaar hij deze lieden haalde. Na er een gegrepen te hebben, zou men gemeend hebben, dat hij een vleeshouwer was, die was gekomen om een hoop schapen de hals af te snijden. Men gaf bevel enige karren te doen komen, die nu reeds aangekomen zijn, waarop de rompen van deze lieden geladen werden, die allen zullen worden vervoerd naar de uiterste grenzen van deze provincie, vandaar verder op de grote postweg tot de uiterste grens van Calabrië. Indien zijn heiligheid de paus of mijnheer de onderkoning niet aan mijnheer de markies bevelen dit werkte staken, zal hij met de anderen, die nog gevangen zitten, voortgaan, en hun allen dezelfde weg leren bewandelen. Heden is er bevel gegeven, honderd van de oudste vrouwen in deze stad te doen brengen, om die eerst te laten pijnigen, en daarna ter dood te veroordelen, om alzo een ronde som te hebben van honderd mannen en honderd vrouwen. Ziet hier wat ik u van het rechtsgeding kan meedelen. Het is nu vier uren in de namiddag, en spoedig zullen wij de woorden vernemen van enige lieden, die zij gesproken hebben naar de strafplaats. Zeven zijn er, die verhard bleven in hun gevoelens, om geen kruis te willen zien, noch te willen biechten; deze zullen levend worden verbrand. Het aantal ketters, binnen Calabrië gevangen, bedraagt duizend en zes honderd, die veroordeeld zijn. Het aantal tot nu toe omgebrachten bedraagt achtentachtig, zoals boven is meegedeeld. Deze lieden zijn afkomstig uit de valleien van Angronga, op de grenzen van Savoye, in Calabrië, die wij Ultramontanen noemen. Onder hen heerste vreselijke bloedschande, die zij onder elkaar, zonder onderscheid van personen, plegen, waarbij zij het licht uitblazen, en de woorden spreken: "Crescite & multiplicamini," zoals velen van hen hebben bekend. In verschillende provinciën van dit rijk zijn nog vier plaatsen, waar dit volk woont, doch van wie men niet hoort, dat zij slecht leven. Zij zijn een onnozel en onwetend volk, dorpsbewoners en arbeiders.

Ik heb vernomen, dat er bij het sterven velen hunner teruggekeerd zijn tot de roomse kerk.

Geschreven uit Montalto, 11 Juni 1561.

De lasteringen van deze beklagenswaardige pausgezinde, die in zijn brief vervat zijn tegen de onschuld en de standvastigheid van deze martelaren, zijn zo grof en onbeschaamd, dat men geen papier of inkt behoeft te verkwisten, om die te weerleggen. Het is genoeg bekend, waarmee de heilige samenkomsten der christenen steeds van de vroegste tijden aan werden beschuldigd. Thans durven de meest gezworen vijanden der waarheid zulke valse lasteringen niet meer uit te strooien, dan onder hun afgodendienaren. En, indien ook al enige van deze onschuldige lieden, uit menselijke zwakheid, de waarheid niet zo standvastig hebben voorgestaan als zij wel hadden behoren te doen, zijn toch de moordenaars, die in hun vreselijke gruwelen jegens zulke lieden voortgingen, zoveel te minder te verontschuldigen, vooral omdat zij zich beijverd hebben, de lust van hun moordzuchtige geest op te volgen, om de ziel samen met het lichaam te verwoesten.

Terwijl wij deze brief ontvingen, en bezig waren om die in ons boek op te nemen, als een getuigenis van een onmenselijke wreedheid, begaan tegen de ware gelovigen van Christus, hebben wij in handen gekregen een geschiedenis van het koninkrijk Napels, geschreven in Italië, en gedrukt in het jaar 1591, waaruit wij ontleend hebben wat deze schrijver, die een vroom pausgezinde was, van deze vervolging heeft opgetekend. Zijn woorden luiden als volgt:

“In deze tijd, te weten in het Jaar 1560, werden in Calabrië vele ketters ontdekt, die onbeschaafde en onnozele lieden waren, bijna niets wetende, maar die nochtans door een verborgen en aangenomen boosheid, samenspanden tegen het katholieke geloof. Tot hun grote schade en verderf zonden zij hen naar Genève, waar enige hunner waren geboren, en lieten twee predikanten vandaar komen, die in deze nieuwe gevoelens zeer goed waren onderwezen. Deze predikten in het openbaar, zodat in korte tijd de steden Guardia en St. Laurens, welke plaatsen onder het gebied van Salvator Spinello, ridder van Napels, behoorden, en nog enige andere steden van deze ketterijen ten enenmale werden vervuld. Spinello werd daarvoor gewaarschuwd, en deze heeft eerst door zijn eigen middelen en daarna door hulp van de onderkoning, al dit volk met het zwaard uitgeroeid, omdat zij als hardnekkige lieden liever in deze moedwilligheid wilden sterven, dan zich tot de gehoorzaamheid van de kerk overgeven. Er waren er, die in grote scharen zich naar het veld begaven, waar zij meenden op machtige wijze de soldaten te kunnen weerstaan, die door de onderkoning gezonden waren. Doch deze zijn eindelijk allen omgebracht, zodat men op één dag omtrent honderd tachtig lieden heeft doen sterven. Spinello wilde liever, als een katholiek vorst, zijn land ontvolken, of van mensen beroven, dan zulk een pest onder zijn rechtsgebied verdragen. Hun bezittingen werden verbeurd verklaard, naar Napels gebracht, en daar, tot voordeel van de overheid, verkocht welke een aanzienlijke som opbrachten.”

Wat deze pausgezinde geschiedschrijver zegt, dat namelijk enige van deze beklagenswaardige lieden hebben gepoogd zich met wapens te verdedigen, is niet anders dan grove laster, want niemand hunner heeft ook enige tegenstand geboden. En, wat hij kort daarna in zijn aantekeningen daarbij heeft gevoegd, getuigt duidelijk van de ellende van deze pauselijke onderdanen. In die aantekeningen voegt hij het volgende er bij.

Uitvoeriger verhaal, ontleend aan hetzelfde Italiaanse boek.

"De inwoners van la Guardia en Sint Sixto, beide steden in het koninkrijk Napels, en vooral de bewoners van Guardia, zonden vier hunner voornaamste mannen naar

Genève, om vandaar te worden voorzien van uitnemende predikanten, die hen moesten onderwijzen in de duivelse dwaasheid, waartoe zij gevallen waren. Salvator Spinello, die daarna markies werd, was heer van Guardia en Sint Sixto, welke steden behoorden tot het hertogdom van Montalto. Behalve deze steden waren er nog enige kleine plaatsen, die gemeenschap hielden met deze vervloekte kettters, zoals Faito, Castelluccio, Lucelle, Montleon en Montaigu; doch al deze plaatsen en dorpen lieten, door de ijver van de bisschop van Bovine, geloofsrechter daar, hun valse leer varen, waardoor zij aan de straf ontkwamen, die zij anders zouden hebben verdiend. Die van St. Sixto en van Guardia, die standvastig bleven in hun hardnekkigheid, gedroegen zich zo, dat het hof met geduchte gestrengheid jegens hen te werk ging, en vooral bij die van Guardia, waar Spinello bevel kreeg hen te vervolgen en te straffen.

Spinello beweerde, dat de stad Guardia op een plaats gelegen was, waar men moeilijk kon bijkomen, zodat zij zeer moeilijk met de wapenen was te overwinnen. Hij nam op zich deze stad op bedrieglijke wijze te overvallen, hetwelk hij ook op de volgende wijze deed. Hij nam vijftig van zijn dienaars, op wie hij goed vertrouwen kon. Deze zond hij, stevig geketend, naar Guardia, vergezeld van andere soldaten, die hen daar overbrachten als in een plaats, waar zij goed bewaard zouden zijn. Ieder hunner had een pistool onder de klederen verboren. Toen dit volk te Guardia gekomen was, overmeesterden zij de stad zonder enige tegenstand, daarna boeiden zij met de ketens, waarin hun metgezellen gekluisterd waren, de voornaamste uit de stad, en namen hen gevangen. Na dit te hebben gedaan, gaven zij een sein aan Spinello, die zich niet ver in een bos met drie honderd goed gewapende mannen had verborgen. Toen deze in de stad gekomen was, liet hij al de gevangenen, met al de andere landgenoten, die zij daar hadden gevangen genomen, wegleiden. Nadat deze allen op één plaats gebracht waren, werden zij met een wrede maar welverdiende dood omgebracht; enige werden onthalsd, anderen het lichaam opengesneden, en enige van hoge rotsen geworpen. Het is inderdaad zonderling, van de hardnekkigheid van dit volk te horen spreken; want terwijl de vader zijn zoon zag onthoofden, en de zoon zijn vader, lette de een er nog minder op dan de ander, maar zij zeiden allen, dat zij zich verblijdden, daar zij engelen Gods zouden zijn. Derwijze had de duivel, aan wie zij ten prooi gegeven waren, hun de ogen verblind." Tot zover de pausgezinde geschiedschrijver.

Nu is er nog slechts mee te delen, hoe deze tirannen en vijanden der waarheid handelden met de vrouwen, die zij gevangen genomen hadden. Enige van haar werden in de gevangenis door vergif omgebracht, welke dood niet minder wreed was dan die van haar mannen, ouders en vrienden. Wat de leugens en lasteringen van deze Napelse geschiedschrijver aangaat, deze zijn overvloedig weerlegd door de onschuld, het geduld en de onoverwinnelijke lijdzaamheid van deze godzalige martelaren, waarvan hij zelf getuigenis aflegt, tot grote schande en oneer van de vervolgers.

Bartholomeüs van Hoy

[JAAR 1561.]

Op de 3de Augustus van het jaar onzes Heeren 1561, toen men te Antwerpen groot gewag maakte van de spelen der Rederijkers, zoals zij die noemden, tot wier bijwoning vele lieden van alle plaatsen gewoon waren samen te komen, gingen de gelovigen, die zulke ijdelheid steeds schuwden, in een grote menigte naar een bos, niet ver van Marcksem, liggende in de heerlijkheid van Akeren, om daar de levende leer van het heilige Evangelie, waarin zij allen groten lust hadden, te horen. Toen de beambte van Marcksem dit vernomen had, verscheen hij met zijn gerechtsdienaren

naar de plaats, waar de gelovigen waren samen gekomen, en, na van enige herders, aan wie hij nieuwe klederen beloofde, vernomen te hebben, in welk gedeelte van het bos zij de prediking hielden, zond hij, terwijl hij met twee of drie paarden op een afstand bleef, zijn dienaren daarheen. Toen nu de onschuldige lammeren van Christus zagen, dat de bloeddorstige wolf hun zo nabij was, verschrikten zij, terwijl ieder hunner, zoals ook de lammeren doen, zich zo goed dit kon door de vlucht wilde redden. Als de bedienaar van het Woord dit bemerkte, vermaande hij en nog enige andere broeders hen ernstig om niet te vluchten, maar te blijven, omdat hij voor onheil vreesde, wanneer die vlucht zo onbedacht plaats had. En, aangezien zij een grote schare van gelovigen uitmaakten, ten getale van vier of vijf honderd, en het getal vervolgers slechts vijf of zes beliep, dacht hij, dat zij gerust bij elkaar konden blijven. Doch de Heere beschikte dit alzo, opdat de schandelijke leugens der pausegezinden aan het licht zouden komen, waardoor zij de gelovigen gedurig van oproer en verzet wilden beschuldigen. En, ofschoon de tirannen dachten de predikant gevangen te zullen nemen, die zij reeds dicht genaderd waren, liet de Heere dit nochtans niet toe, want zij grepen een andere broeder in zijn plaats. Hierover waren zij zeer verblijd, meenden nu driehonderd gulden verdiend te hebben, en zeiden: "Hier hebben wij de schelm, en wij hebben hem geducht met stokken geslagen." Hij weigerde niet, zachtmoedig lam als hij was, zich gevangen te geven, doch verklaarde bij herhaling dat hij de predikant niet was. Niettegenstaande dit brachten de gerechtsdienaren hem tot hun meester. Toen de beambte uit zijn mond hoorde, dat hij de predikant niet was, liet hij hem daarom toch niet vrij, maar hield hem gevangen, en, als een hongerige wolf bij de avond jaagde hij de verstrooide kudde nog na, en nam er in de heerlijkheid van Akeren nog twee gevangen, en ging met deze drie, en met hun mantels, rokken, voorschoten en andere kledingstukken, die dezen beklagenswaardige verjaagden christenen ontvallen of ontnomen waren, naar Marcksem. Onderweg maakte hij zich op zijn heerlijkheid nog van twee anderen, die hem als schapen zonder herder dachten te ontlopen, meester, van welke de een heette Bartholomeüs van Hoy, geboren te Hoei, in het gebied van Luik, die een schrijnwerker van zijn handwerk was en omstreeks veertig jaren oud. Deze vijf gevangenen liet deze hongerige wolf te Marcksem en ten Damme gevangen zetten. Korte tijd daarna werden de drie, die in de heerlijkheid van Akeren gevangen genomen waren, naar Akeren geleid; en terwijl zij in zeker huis bewaard werden, beschikte God een middel om hen uit de gevangenis te doen ontkomen, ten gevolge waarvan zij, zonder iemands hinder, schade of ongerief, door de hulp van enige broeders een gezegende verlossing verwierven. De ander werd door zijn bloedverwanten, zoals men zegt met geld, voor men hem wegens het geloof had ondervraagd, vrijgekocht; zodat de genoemde Bartholomeüs alleen gevangen bleef. Wat deze eenvoudige christen van de vijanden der waarheid dagelijks moest lijden, kan ieder vroom broeder wel denken. De pastoor van Marcksem en enige anderen kwamen gedurig bij hem, en vroegen waarom hij, die zulk een jong man was, niet liever bij de prachtige en sierlijke kerk bleef, die vol goud, zilver en edelgesteenten, met muziek, gezang en spel, in één woord, die vol van allerlei genoegens was, dan zich bij zulke verworpen, verjaagde en overal verachte christenen te voegen. Maar door Gods Geest overwon hij al hun aanvallen, en bewees, dat wat hoog is voor de mensen, voor God noodzakelijk een gruwel moet wezen. Nadat hij enige tijd gevangen had gezeten, en de pausegezinden wegens hun boze leer en leven ernstig en bij herhaling had bestraft, bleef hij volstandig bij de waarheid, en werd op de 29sten Augustus in hetzelfde jaar, des morgens tussen vier en vijf uren onthoofd, want uit vrees voor de wereld durfden zij het op de middag niet doen, waaruit men hun beschuldigend geweten kan leren kennen. Op deze dag nu, als de pausegezinden de

onthoofding van St. Johannes de Doper herdenken, ontving deze naar het lichaam hetzelfde loon van de boze tirannen, maar ook ontwijfelbaar naar de ziel van God, als Johannes. Aldus ontsliep deze heilige martelaar in het ware geloof in Christus, nalatende een jonge weduwe, en een jonge zoon, Abraham genaamd, omstreeks drie of vier maanden tellende. God, onze Vader, geve hem en ook allen christenen de voetstappen van deze vader vrijmoedig na te volgen.

De benarde toestand der kerk van Christus in de Nederlanden

[JAAR 1561.]

Daar de vijanden der waarheid niet nalieten de gelovigen te vuur en te zwaard te vervolgen, en nog dagelijks met het plegen van hun onmenselijke wreedheid voortgingen, die zij in vele plaatsen van het gehele christelijke rijk, en vooral te Antwerpen, Doornik, Rijssel, Gent, Brugge en vele andere steden van Nederland hebben getoond zoals in ons Martelaarsboek uitvoerig is meegedeeld, hebben de gelovigen in de Nederlanden, om zich aan de grote tirannie te onttrekken, een belijdenis van hun geloof opgesteld, die zij in het jaar 1562 toezonden aan de hoogmogende koning van Spanje, en zij voegden er nog een vertoog bij aan regeringen en overheden van die landen, waarin zij deze te kennen gaven, welk een ergerlijke en onrechtvaardige zaak het was, iemand te veroordelen voor hij was gehoord, en dat het dus niet mogelijk was te beoordelen, aan wiens zijde het recht was. Zij baden daarom de koning en zijn overheden, om hen toch aan te horen, en zodoende de belijdenis van hun geloof te willen ontvangen. Wanneer zij deze goed gelezen hadden, zou zij hun overvloedig tonen, dat zij tot nog toe onrechtvaardig waren ter dood veroordeeld. Zij zeiden voorts, dat dit geschied was door twee soorten van lieden, die door verschillende gevoelens werden gedreven, maar nochtans overeenstemden om de vonnissen der rechters met kracht te ondersteunen, teneinde aldus hun bloeddorstigheid te verzadigen: de een gedreven door een oude en ingewortelde dwaling: de ander gedwongen door vrees voor het Evangelie, dat in strijd is met hun goddeloosheid, gierigheid, begeerlijkheid, hoererij, dronkenschap en andere zonden. Daarom strijden zij tegen het Evangelie, zoveel zij slechts kunnen. Zij zeiden in dat vertoog ook, dat het een grote vermetelheid der mensen was, om hen als misdadigers te durven veroordelen, die al hun troost en hulp zoeken in Jezus Christus en in Zijn heilig Woord, teneinde daardoor hun valse menselijke instellingen te kunnen staande houden; dat men de lieden, voor zij veroordeeld werden, moest zoeken te genezen van hun ketterij, en dit bewijzen uit Gods heilig, woord, in de bijbel vervat, en niet het vuur gebruiken in plaats van gegronde redenen; dat men hun de tongen niet behoorde uit te snijden, en de monden te sluiten, die anders niet zoeken te tonen dan dat hun leer gegrond is op de vaste hoeksteen, Christus, Wiens Woord alleen het zwaard is, waarmee alle rechtsgedingen der mensen moeten worden beslecht.

Wat hun geloofsbelijdenis aangaat, wij hebben die hier woordelijk bijgevoegd, met een brief, door hen geschreven aan de allerdoorkluchtigste koning van Spanje. Deze brief luidt als volgt:

"De gelovigen in de Nederlanden, die volgens de ware hervorming van het Evangelie onzes Heeren Jezus Christus verlangen te leven, aan de onoverwinnelijke koning Filips, hun opperste heer.

Indien het ons vergund ware, o genadigste heer, om voor uw majesteit te verschijnen, en ons te verontschuldigen wegens de bezwaren, die men tegen ons inbrengt, en te bewijzen de rechtvaardigheid van onze zaak, zouden wij tot dit middel de toevlucht niet nemen, om u het bitter zuchten van uw volk te kennen te geven, door een stom verzoekschrift of geschreven belijdenis. En, aangezien onze vijanden u de oren vervuld hebben met zovele valse aanklachten en leugenachtige berichten, zodat ons daardoor niet alleen de toegang geweigerd wordt tot u, maar wij ook verjaagd worden uit uw landen, en vermoord en verbrand, waar wij ook worden gevonden. Verleen ons,

genadigste heer, in de naam van God, wat niemand aan dieren kan weigeren, namelijk, om ons klaaglijk roepen als van ver tot uw oren te laten doordringen, opdat, wanneer uw majesteit ons gehoord heeft, en schuldig oordeelt, de brandstapels vermeerderd, en de pijnigingen en martelingen vermenigvuldigd worden in uw koninkrijk; en integendeel, indien onze onschuld voor u mocht blijken, dat gij haar tot een steun mag strekken en een toevlucht zijn tegen het geweld van onze vijanden, want, och helaas, genadigste heer, zo er niets behoeft gedaan te worden dan beschuldigen, indien iedere weg en alle middelen ter bescherming aan de beschuldigten worden benomen, wie zal dan rechtvaardig worden bevonden? wiens onschuld zal dan onder de lieden verzekerd zijn? Wij zijn, zegt men, ongehoorzamen en oproerlingen, die niets anders begeren dan alle staatkundige en burgerlijke regeringen omver te werpen, die een verwarring en ongeregeldeheid in de wereld zoeken teweeg te brengen, en ons niet alleen te bevrijden van uw heerschappij en macht, maar u ook dan scepter uit de handen doen te rukken. O misdaden! niet waardig onze belijdenis, niet waardig de gewone naam van mens, maar wel waardig, dat het oude spreekwoord der tirannen op ons wordt toegepast: de christenen voor de beesten. Het is echter niet genoeg iemand te beschuldigen, het moet bewezen worden. De profeten, de apostelen, en zelfs de leraren der eerste christelijke kerk werden verdacht, ja naar het uiterlijk aanzien en het vleselijke oordeel van de mensen, met soortgelijke lasteringen verdrukt. Maar zoals zij in hun tijd in het openbaar betuigd en zich verklaard hebben, alzo verklaren en betuigen wij uit voor God en Zijn Engelen, dat wij niets anders begeren dan in gehoorzaamheid aan de overlieden met zuiverheid van ons geweten te leven, God te dienen, en ons volgens Zijn Woord en Zijn heilige geboden te verbeteren. En boven deze geheime getuigenis van ons geweten, zullen zij, die met de behandeling van onze rechtsgedingen en vonnissen belast zijn, goede getuigen zijn, dat zij nooit iets in ons hebben bemerkt, dat een blijk was van ongehoorzaamheid, of dat wij iets voorgenomen hadden tegen uw majesteit, of de algemene rust in gevaar hebben gebracht; maar veel meer hebben gezien, dat wij in onze samenkomsten bidden voor de koningen en vorsten der aarde, en inzonderheid voor u, o genadigste heer, en voor die gij gesteld hebt tot het bestuur en de regering van uw landen; want wij hebben geleerd, zowel door het Woord van God, als door gedurige vermaning van onze leraars dat de koningen, vorsten en overlieden bestaan door het bevel van God, en dat, zo wie de overheid weerstaat, Gods bevel weerstaat, en aan de verdoemenis onderworpen is. Wij geven toe en erkennen, dat door de eeuwige wijsheid Gods de koningen heersen, en de vorsten over het recht oordelen. In één woord, dat zij niet dooronrecht of tirannie tot die rang geklommen zijn, maar door Gods eigen instelling. En, om nu te tonen, dat dit niet alleen in onze monden zo is, maar in het diepste van onze harten is ingeprent; wie is er ooit onder ons gevonden, die u, genadigste heer, geweigerd heeft de belasting hem opgelegd? Integendeel: de gehoorzaamheid om te betalen bestond bij ons zo spoedig als het gebod. Welke soort van wapenen, welke middelen zijn er ooit bij ons gevonden, zelfs als wij door hen, die zich verschuilen achter uw naam en uw gezag, om daaronder allerlei wreedheid te bedrijven, zo wreed gepijnigd en gemarteld zijn, dat het genoeg was, om het geduld van de meest goedertierene en zachtmoedige te tergen, en dat in gramschap en wanhoop te veranderen? Maar wij danken onze God, dat het bloed van onze broeders wegens onze zaak, of veel meer wegens de zaak van Jezus Christus en de getuigenis der waarheid gestort, getuigen kan, en de verbanningen, gevangenschap, pijnbanken, ballingschap, pijnigingen en andere ontelbare verdrukkingen, bewijzen overvloedig, dat onze begeerte en gezindheid niet vleselijk is, aangezien wij naar het vlees een veel gemakkelijker leven zouden kunnen leven, als wij deze leer niet voorstonden en

beleden; maar wij zijn gewapend met de vrees Gods, en verschrikt door het oordeel van Jezus Christus, Die zegt, dat Hij ons verloochenen zal voor God Zijn Vader, indien wij Hem verloochenen voor de mensen. Wij bieden de rug aan de slagen, de tong aan de messen, de mond aan de ijzeren ballen en het gehele lichaam aan het vuur; overtuigd zijnde, dat hij, die Christus volgen wil, Zijn kruis opnemen en zichzelf verloochenen moet. Nimmer zal een verstandig mens en die niet verblind is, noch van zijn zinnen beroofd, kunnen denken, dat zij er zich op toelagen om alles te beroeren, die verlaten hun land, familie en vrienden, om in vrede en stilte te leven, dat deze voornemens zijn de kroon van zijn kroon te beroven, of iets bedrieglijks tegen hem te ondernemen, die sterven om het Evangelie, waarin zij geschreven vinden: "Geef de keizer wat des keizers is en Gode wat Godes is." Waar zij hun lichamen en bezittingen opofferen en aan de koning overgeven, bidden zij ootmoedig zijn majesteit, dat hun worde toegestaan Gode te geven, wat Hij vraagt, en wat wij Hem met recht niet kunnen weigeren, daar Hij ons gemaakt en ons voor Zich verworven heeft, door een duren en kostbaren prijs en grote waarde.

Het is ook niet nodig, dat onze vijanden zozeer van uw goedheid en lijdzaamheid misbruik maken; en gij behoeft hun geen gehoor te geven wanneer zij beweren, dat het wegens ons gering aantal is, dat wij niet tegen u opstaan, alsof ieder onzer oproerig en ongehoorzaam van hart ware, die slechts op de menigte zou wachten, en zich gereed maakte om u te overvallen, en zijn woede te koelen. Laat hen intussen de zaak zo verkeerd voorstellen, als zij willen; wij verzekeren u, genadigste heer, dat er in uw Nederlanden meer dan honderd duizend mannen zijn, die de godsdienst zijn toegedaan, waarvan wij u de belijdenis overleggen, en toch is bij niemand hunner een zweem van oproer bespeurd, ja, daarvan heeft men nog geen enkel woord gehoord. Als wij van het groot aantal van onze broeders spreken, is dit niet, genadigste heer, om de minste van uw beampten en dienaren schrik aan te jagen of bevreesd te doen worden, maar zowel om de lastering van hen, die ons enkel door leugens willen doen benijden, te wederleggen, alsook om u tot barmhartigheid op te wekken. Want helaas, indien gij uw arm opheft, om die in het bloed van zovele lieden te dopen en als te wassen, o God, welk een verwoesting zoudt gij dan aanrichten onder uw onderdanen, welk een wond zoudt gij slaan in uw volk, welke droefheid, zuchten, jammeren van vrouwen en kinderen, van familie en vrienden zoudt gij doen ontstaan. Welk oog zal droog blijven bij het aanschouwen, dat zovele eerbare burgers, die van ieder bemind en door niemand gehaat zijn, na een jammerlijke en verschrikkelijke gevangenschap, na pijnigingen en verdrukkingen overgeleverd worden tot zulk een schandelijke marteling en dood, het wreedste en vreemdste, wat ooit heidense en goddeloze tirannen hebben kunnen uitdenken? Waarom zouden bovendien hun vrouwen, als deze konden ontvluchten, in vreemde landen omdolen, met de kinderen beladen, haar brood van huis tot huis moeten bedelen? O genadigste heer, dat de nakomelingschap uw regering niet als wreed en bloedig te schrijven heb; dat men niet zeg, dat de eer van uw voorvaderen, de grootheid van uw vader en uw eigen deugden en vroomheid verduisterd werden door wreedheid; wreedheid, zeg ik, die eigen is aan de dieren, maar beneden de waardigheid van een mens; en vooral onwaardig en als vijandig aan een vorst, bij wie de grootheid en bijzondere vroomheid het meest in goedertierenheid en zachtmoedigheid bestaat, die een zeker teken en natuurlijk onderscheid is tussen een waar koning en een tiran. Wij worden vervolgd, niet alleen, omdat wij vijanden heten van uw regering en de algemene welvaart, maar ook alsof wij vijanden zijn van God en Zijn kerk. In dit opzicht bidden wij u ootmoedig onze zaak vooral te beoordelen naar de geloofsbelijdenis, die wij u aanbieden, 1: en verklaren ons bereid, indien dit nodig is, die met ons eigen bloed te bezegelen. Daardoor, zoals wij hopen,

zult gij bekennen, dat men ons ten onrechte scheurmakers, ongehoorzamen en ketters noemt, aangezien wij belijden en voorstaan niet alleen de voornaamste punten van het christelijk geloof, vervat in het Symbolum en algemeen geloof, maar de gehele leer, door Jezus Christus tot ons leven, rechtvaardigheid en zaligheid ons geopenbaard, verkondigd door de Evangelisten en Apostelen, bezegeld door het bloed van zovele martelaren, zuiver en ongeschonden bewaard in de eerste gemeente, totdat zij door de onwetendheid, hebzucht en eerezucht der priesters, door menselijke zonden en instellingen, in strijd met de reinheid van het Evangelie, werden bedorven. Onze tegenpartijders loochenen onbeschaamd, dat dit een kracht van God is tot zaligheid voor een ieder die gelooft, terwijl zij ons veroordelen en vermoorden, omdat wij ons niet houden aan wat er niet in gevonden wordt. Zij kunnen zich ook later jegens de Heilige Geest niet verontschuldigen, wanneer zij zeggen, dat alle schatten der wijsheid Gods en de middelen, overvloedig en genoegzaam tot onze zaligheid, in het Oude en Nieuwe Testament niet vervat zijn, en beweren, dat hun verzinselen nodig zijn en zeggen, dat hij vervloekt is, en de menselijke samenleving onwaardig en niets anders waardig dan met lichaam en ziel in de afgrond te worden geworpen, die deze niet in zulke hoge waarde houdt en nog hoger schat dan het Evangelie. De zwakheid van ons vlees heeft zich door deze woorden laten verschrikken en door de bedreigingen van hen, die de macht hebben ons te verderven; maar aan de anderen kant luisteren wij naar wat de apostel zegt: "Doelt, al ware het ook, dat er een Engel uit de hemel u een Evangelie verkondigde, buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt." Wij horen naar St. Johannes, die zijn profetie met deze woorden besluit: "Indien iemand tot deze dingen toedoet, God zal over hem toedoen de plagen, die in dit boekgeschreven zijn." In één woord, wij zien, dat ons bevolen wordt het Woord Gods alleen te volgen, en niet wat ons goed dunkt, met het verbod van iets bij te doen of af te doen van de bevelen van God. Jezus Christus zegt ons, dat Hij ons bekend maakt, wat Hij van Zijn Vader gehoord heeft. En, zo Hij al, wegens de zwakheid der apostelen, hun iets verzwegen heeft, zo beloofde Hij nochtans, door de Heilige Geest, Die Hij hun zenden zou, dat hun te openbaren; en wij zijn verzekerd, dat Hij, aangezien Hij de waarheid Zelf is, Zijn belofte aan hen heeft gehouden. Ten gevolge daarvan zijn de verborgenheden, vervat in het Evangelie en de geschriften der Apostelen, geschreven volgens de genoemde belofte en het ontvangen van de Heilige Geest. Hieruit blijkt, dat zij de plaats van de Evangelist misbruiken, die door het woord verborgen, wat de Apostelen nog niet konden dragen, hun plechtigheden en doelloze bijgelovigheden verstaan, in strijd met Gods Woord. Wij wenden ons dus tot u, en het zou ons gemakkelijk vallen alles door de getuigenissen der heilige Schrift te bewijzen, indien wij niet vreesden, dat wij, aangezien wij ons tot beknoptheid gedrongen gevoelden, zoals dat in een brief behoort, Uw majesteit lastig zouden vallen. Wij bidden u dus ootmoedig, in de naam van Hem, Die u gesteld heeft en staande houdt in uw koninkrijk niet toe te laten, dat zij, die door geldzucht, eerezucht en andere boze drijfveren geleid worden, uw arm, gezag en macht aanwenden, om naar hun begeerten te handelen, en zich te verzadigen met het bloed van uw onderdanen, waarbij zij de goede ijver onderdrukken der godsvrucht en godzaligheid, onder voorgeven van oproer, afwijking, ergernis en andere beschuldigingen, waarmee zij ons tegen u opruien. Maar och, helaas, genadigste lieer, denk er aan, dat het nooit anders was, of de wereld heeft het licht gehaat, of is tegen de waarheid opgestaan. Zou intussen hij, die het woord der waarheid in de mond heeft, oproerig zijn, omdat de leden zich daartegen verklaren? Integendeel; het oproer en de ergernissen moet men toeschrijven aan de onverzoenlijke vijand van God en de mensen, aan de duivel, die, om zijn macht niet te verliezen, welke bestaat in afgoderij, valse godsdienst,

hoererijen en andere talloze zonden, die door het Evangelie veroordeeld worden, zich te weer stelt en verheft om de voortgang van het Evangelie te stuiten. Hierbij moet men nog voegen de ondankbaarheid der wereld, die, in plaats van met dankbaarheid het woord van hun Meester, fierder en God te ontvangen, zich daartegen verzet, en zich met niets anders verontschuldigt, dan met de langdurigheid van tijd, waarin zij in haar dwaling heeft geleefd, die zich door dit middel verklaart tegen Hem, Die de werelden de eeuwen gemaakt heeft, en voor Wie alle dingen tegenwoordig zijn. Het komt u toe, genadigste heer, kennis van deze zaken te nemen, teneinde u tegen de dwalingen te verklaren, hoe diep zij ook door verloop van tijd zijn ingeworteld, en de onschuld van hen te beschermen, die tot heden in betrecht meer verdrukt dan verhoord werden.

Alzo, de Heere zegene u en beware u, de Heere late Zijn aangezicht over u schijnen, en beschermte en onderhoude u in alle voorspoed. Amen."

Waarachtige christelijke belijdenis van het geloof, inhoudende de hoofdsom der leer van God en van de eeuwige zaligheid der zielen.

Art. 1.

Van God, Zijn wezen, natuur en volmaaktheden

Wij geloven allen met het hart, en belijden met de mond, dat er is een enig eenvoudig geestelijk Wezen, hetwelk wij God noemen: eeuwig, onbegrijpelijk, onzienlijk, onveranderlijk, oneindig, almachtig, volkomen wijs, rechtvaardig, goed, en een zeer overvloedige fontein van alles goeds.

Art. 2.

Van de kennis van God, zo uit de natuur als uit Zijn Woord

Wij kennen Hem door twee middelen. Ten eerste door de schepping, onderhouding en regering der gehele wereld, omdat dezelve voor onze ogen is als een schoon boek, in hetwelk alle schepselen, groot en klein, gelijk als letteren zijn, die ons de onzichtbare dingen Gods geven te aanschouwen, namelijk, zijn eeuwige kracht en goddelijkheid, als de apostel Paulus zegt. Welke dingen alle genoegzaam zijn om de mensen te overtuigen, en hun alle onschuld te benemen. Ten tweede geeft Hij Zichzelf ons nog klaarder en volkomener te kennen door zijn heilig en goddelijk Woord: te weten, zoveel als ons nodig is in dit leven, tot Zijn eer, en de zaligheid der Zijnen.

Art. 3.

Van de goddelijkheid der heilige Schrift, welker inhoud eerst door Gods Geest is ingegeven en daarna beschreven

Wij belijden dat dit Woord Gods niet is gezonden noch voortgebracht door menselijke wil; maar de heilige mannen Gods hebben het gesproken, gedreven zijnde door de Heilige Geest, gelijk de heilige Petrus zegt. Daarna heeft God, door een zonderlinge zorg, die Hij voor ons en onze zaligheid draagt, Zijn knechten, de Profeten en Apostelen geboden, zijn geopenbaard Woord bij geschrift te stellen, en Hij zelf heeft met Zijn vinger de twee tafelen der wet geschreven. Hierom noemen wij zulke Schriften heilige en goddelijke schriften.

Art. 4.

Van de canonieke boeken der heilige Schrift, en welke die zijn

Wij vervatten de heilige Schrift in twee boeken des Ouden en des Nieuwe Testaments, welke zijn canonieke boeken, daar niets tegen valt te zeggen: deze worden aldus geteld in de kerk Gods. De boeken des Ouden Testaments: De vijf boeken van Mozes, te weten: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; het boek Jozua, der Richteren, Ruth, de vier boeken der Koningen, twee boeken der Kronieken, genaamd

Paralympomenon, het boek Ezra, Esther, Job, de psalmen Davids, drie boeken Salomo's, namelijk de Spreuken, de Prediker en het Hooglied; de vier grote Profeten, Jesaja, Jeremia, met deszelfs Klaagliederen, Ezechiël en Daniël, voorts de andere twaalf kleine Profeten, namelijk Hosea, Joël, Amos, Obadja, Jona, Micha, Nahum, Habakuk, Zefanja, Haggai, Zacharia, Maleachi. Het nieuwe Testament: de vier Evangelisten, Mattheüs, Marcus, Lukas, Johannes, de Handelingen der Apostelen; de veertien brieven van de Apostel Paulus, te weten aan de Corinthiërs, aan de Galaten, aan de Ephesen, aan de Filippenzen, aan de Colossensen, twee aan de Thessalonicensen, twee aan Timotheüs, aan Titus, aan Filemon, aan de Hebreëen; de zeven brieven der andere Apostelen, te weten: de brief van Jakobus, twee brieven van Petrus, drie van Johannes, de brief van Judas, en de Openbaring van Johannes.

Art. 5.

Van de autoriteit of het gezag der heilige Schrift

Al deze boeken alleen ontvangen wij voor heilig en canoniek, om ons geloof naar dezelve te regelen, daarop te gronden, en daarmee te bevestigen. En geloven zonder enige twijfel al. wat in dezelve begrepen is: en dat niet zozeer omdat de kerk ze aanneemt en voor zodanig houdt, maar inzonderheid, omdat ons de heilige Geest getuigenis geeft in onze harten, dat zij van God zijn, omdat. zij ook het bewijs daarvan bij zich zelf hebben gemerkt, de blinden zelfs tasten kunnen, dat de dingen, die daarin voorzgd zijn, geschieden.

Art. 6.

Van de apocriefe boeken en hun onderscheiding van de canonieke

Wij onderscheiden deze heilige boeken van de apocriefe, als daar zijn, het derde en vierde boek Ezra, het boek Tobias, Judith, het boek der Wijsheid, Jezus Syrach, Baruch, hetgeen bijgevoegd is tot de historie van Esther, het gebed der drie mannen in het vuur, de historie van Susanna, van het beeld Bel en van de Draak, het gebed van Manasse, en de boeken der Makkabeën. Welke de kerk wel lezen mag, daaruit ook onderwijzingen nemen, voor zoveel zij overeenkomen met de canonieke boeken; maar zij hebben zulk een kracht en vermogen niet, dat men door enige getuigenis van die, enig stuk van het geloof of der christelijke religie mag bevestigen, veel minder, dat ze de autoriteit van de andere heilige boeken zouden mogen verminderen.

Art. 7.

Van de volkomen en genoegzaamheid der heilige Schrift, tot een regel des geloofs en wandels

Wij geloven, dat deze heilige Schrift de wil Gods volkomen bevat, en dat al hetgeen de mens schuldig is te geloven, om zalig te worden, daarin genoegzaam geleerd wordt. Want overmits de gehele wijze van de dienst, die God van ons eist, daar in het lang beschreven is, zo is het de mens, al, waren het zelfs Apostelen, niet geoorloofd anders te leren, dan ons nu geleerd is door de heilige Schrift. Ja, al ware het ook een Engel uit de hemel, gelijk de Apostel Paulus zegt. Want omdat het verboden is aan Gods woord iets bij te voegen of iets af te doen, zo blijkt daaruit, dat deze leer volmaakt en in alle manieren volkomen is. Men mag ook geen geschrift van mensen, hoe heilig zij geweest zijn, vergelijken bij de goddelijke Schrift, noch de gewoonte bij de waarheid Gods, (want de waarheid is boven al), noch de grote menigte, noch de oudheid, noch de successie van tijden of personen, noch de conciliën, decreten of besluiten; want alle mensen zijn uit zich zelf leugenaars, en ijdelder dan de ijdelheid zelf. Daarom verwerpen wij van ganser harte al wat met deze onfeilbare regel niet overeenkomt, gelijk ons de Apostelen geleerd hebben, zeggende: "Beproeft de geesten, of zij uit God zijn. En: zo iemand tot u komt, en deze leer niet meebrengt, ontvangt hem in uw huis niet.

Art. 8.

Van de eenheid van God, zijnde één in wezen en drie in personen

Achterevolgens deze waarheid en dit Woord Gods, zo geloven wij in de enige God, Die een enig wezen is, in hetwelk zijn drie personen, inderdaad en waarheid en van eeuwigheid onderscheiden, naar hun onmededeelbare eigenschappen; namelijk, de Vader, de Zoon en de heilige Geest. De Vader is de oorzaak, oorsprong en het begin van alle dingen, zowel zienlijke als onzienlijke. De Zoon is het Woord, de Wijsheid en het Beeld des Vaders. De Heilige Geest is de eeuwige Kracht en Mogendheid, uitgaande van de Vader en de Zoon. Alzo nochtans, dat dit onderscheid niet maakt, dat God in drieën gedeeld is, aangezien de heilige Schrift ons leert, dat de Vader, de Zoon en de heilige Geest elk Zijn zelfstandigheid heeft, onderscheiden door hun eigenschappen, doch alzo, dat deze drie personen maar een enig God zijn. Zo is het dan openbaar, dat de Vader de Zoon niet is en de Zoon niet de Vader, dat ook de heilige Geest noch de Vader, noch de Zoon is. Hier-en-tussen, deze personen, zo onderscheiden, zijn niet gedeeld, noch ondereen vermengd. Want de Vader heeft het vlees niet aangenomen noch ook de Heilige Geest, maar alleen de Zoon; de Vader is nooit zonder Zijn Zoon, noch zonder Zijn Heilige Geest geweest; daar zij alle drie van gelijke eeuwigheid zijn, en één in wezen. Daar is noch een eerste, noch een laatste, want zij zijn alle drie één in waarheid, in mogendheid, in goedheid en barmhartigheid.

Art. 9.

Van het bewijs der Drie-eenheid uit de heilige Schrift

Dit alles weten wij, zo uit de getuigenissen der heilige Schrift, alsook uit hun werkingen, en voornamelijk uit degene, die wij in ons gevoelen. De getuigenissen der heilige Schrift, die ons leren deze heilige Drie-eenheid te geloven, zijn in vele plaatsen van het Oude Testament beschreven, welke niet van node zijn op te geven, maar alleen met onderscheid of oordeel uit te kiezen. In Genesis 1, vs. 26 en 27 zegt God: Laat ons mensen maken naar ons beeld en gelijkenis. Zo schiep dan God de mens naar Zijn beeld, man en vrouw schiep Hij. En Genesis 3, vs. 22: Ziet, Adam is geworden gelijk één van ons. Daaruit blijkt, dat er meer dan één persoon in de Godheid is, als hij zegt, laat ons mensen maken naar ons beeld, en wijst daarna de eenheid aan, als Hij zegt: God schiep. Het is wel waar, dat Hij daar niet zegt, hoeveel personen er zijn, maar hetgeen voor ons wat duister is in het Oude Testament, dat is zeer klaar in het Nieuwe. Want, toen onze Heer gedoopt werd in de Jordaan, zo is de stem des Vaders gehoord geweest, zeggende: Deze is mijn geliefde Zoon; de Zoon werd gezien in het water, en de Heilige Geest openbaarde Zich in de gedaante van een duif. Ook mede is in de doop aller gelovigen deze leer ingesteld van Christus: Doopt alle volken in de naam des Vaders, en des Zoons, en des Heilige Geestes. In het Evangelie van Lukas spreekt de Engel Gabriël tot Maria, de moeder des Heeren, aldus: De Heilige Geest zal over u komen, en de kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwen, en daarom zal ook dat heilige, dat uit u geboren zal worden, Gods Zoon genaamd worden. En: De genade des Heeren Jezus Christus en de liefde Gods, en de gemeenschap van de Heilige Geest zij met u. Drie zijn er, die getuigen in de hemel, de Vader, het Woord en de Heilige Geest, en deze drie zijn één. In al deze plaatsen wordt ons ten volle geleerd, dat er drie personen zijn in één enig Goddelijk Wezen. En, hoewel deze leer het menselijk verstand ver te boven gaat, nochtans geloven wij die nu door het Woord, verwachtende totdat wij de volkomen kennis en de vrucht van die genieten zullen in de hemel. Voorts staan ook aan te merken de bijzondere ambten en werkingen dezer drie personen te onswaarts. De Vader is genaamd onze Schepper door Zijn kracht; de Zoon is onze Zaligmaker en Verlosser door Zijn bloed; de Heilige Geest is onze heiligmaker door Zijn woning in ons hart. Deze leer van de heilige Drie-eenheid is

altijd beweerd en onderhouden geweest bij de ware kerk, van de tijden der apostelen af tot nu toe, tegen de Joden, Mohammedanen en enige valse Christenen en ketters, als Marcion, Manes, Praxeas, Sabellius, Arius en andere dergelijke, die met goed recht van de heilige vaders zijn veroordeeld geweest. Daarom nemen wij in dit stuk graag aan de drie geloofssommen, namelijk der apostelen, van Nicea en van Athanasius, insgelijks hetgeen daarvan bij de ouden in gelijkvormigheid van die besloten is.

Art. 10.

Van Gods Zoon, Zijn eeuwige geboorte van de Vader, en ware Godheid

Wij geloven, dat Jezus Christus naar Zijn goddelijke natuur, de eniggeboren Zoon Gods is, van eeuwigheid geboren, niet gemaakt noch geschapen (want alzo zou Hij een schepsel zijn) maar eenswezens met de Vader, mede eeuwig, het uitgedrukte beeld van de zelfstandigheid des Vaders, en de glans Zijner heerlijkheid, Hem in alles gelijk zijnde. Die is Gods Zoon, niet alleen van die tijd af, dat Hij onze natuur heeft aangenomen, maar van alle eeuwigheid gelijk ons deze getuigenissen leren, wanneer zij met elkaar vergeleken worden. Mozes zegt, dat God de wereld geschapen heeft, en Johannes zegt, dat alle dingen zijn geschapen door het Woord, hetwelk hij God noemt; de Apostel zegt, dat God de wereld door zijn Zoon gemaakt heeft, en dat God alle dingen door Jezus Christus geschapen heeft, zo moet dan Degene, Die genaamd wordt God, het Woord, de Zoon, en Jezus Christus, al geweest zijn, toen alle dingen door Hem geschapen werden. En daarom zegt de profeet Micha: Zijn uitgangen zijn van ouds, van de dagen der eeuwigheid. En de Apostel: Hij is zonder begin der dagen, en zonder einde des levens. Zo is Hij dan de ware eeuwige God, de Almachtige, Die wij aanroepen, aanbidden en dienen.

Art. 11.

Van de Heilige Geest, en Zijn eeuwige uitgang van de Vader en de Zoon

Wij geloven en belijden ook, dat de Heilige Geest van eeuwigheid van de Vader en de Zoon uitgaat, niet gemaakt zijnde noch geschapen, noch ook geboren, maat, alleen van beiden uitgaande, welke in de orde is de derde persoon der Drie-eenheid, gelijk in wezen, majesteit en heerlijkheid met de Vader en de Zoon, zijnde waarachtig en eeuwig God, gelijk ons de heilige Schriften leren.

Art. 12.

Van de goddelijke schepping van alles, ook de Engelen, en de val van enige ervan

Wij geloven, dat de Vader door Zijn Woord, dat is door zijn Zoon, de hemel, de aarde en alle schepselen uit niet heeft geschapen, zoals het Hem heeft goedgeacht, ieder schepsel zijn wezen, gestalte en gedaante, en verscheiden ambten gevend, om zijn Schepper te dienen. Dat Hij ze ook nu allen onderhoudt en regeert naar Zijn eeuwige voorzienigheid, en door Zijn oneindige kracht, om de mens te dienen, teneinde de mens zijn God dient. Hij heeft ook de Engelen goed geschapen, om Zijn dienstboden te zijn, en Zijn uitverkorenen te dienen, van welke sommigen van die uitnemendheid, in welke God hen geschapen had, in het eeuwig verderf vervallen, en de anderen, door de genade Gods, in hun eerste staat volhard hebben en staande gebleven zijn. De duivelen en boze geesten zijn alzo verdorven, dat zij vijanden van Goden alles goeds zijn, naar al hun vermogen als moordenaars loeren op de kerken ieder lidmaat van die, om alles te verderven en te verwoesten door hun bedriegerijen, en zijn daarom door hun eigen boosheid veroordeeld tot de eeuwige verdoemenis, dagelijks verwachtende hun schrikkelijke pijniging. Zo verwerpen en verfoeien wij dan hierom de dwalingen der Sadduceeën, die loochenen, dat er geesten en Engelen zijn, en ook de dwalingen der Manicheeën, die zeggen, dat de duivelen hun oorsprong uit zich zelf hebben, zijnde uit hun eigen natuur kwaad, zonder dat zij verdorven zijn geworden.

Art. 13.

Van Gods voorzienigheid, en regering aller dingen, en rechtvaardige besturing der zonden en kwaden

Wij geloven, dat die goede God, nadat Hij alle dingen geschapen had, dezelve niet heeft laten varen, noch aan het geval of de fortuin overgegeven, maar ze alzo bestuurt en regeert naar Zijn heilige wil, dat in deze wereld niets geschiedt zonder Zijn bevel, hoewel God noch oorzaak is, noch schuld heeft aan de zonde, die daar geschiedt. Want zijn macht en goedheid is zo groot en onbegrijpelijk, dat Hij zeer wel en rechtvaardig zijn werk beschikt en doet, wanneer ook de duivelen en goddelozen onrechtvaardig handelen. En, aangaande hetgeen Hij doet boven het begrip des menselijke verstands, dat willen wij niet nauwkeurig onderzoeken, meer dan ons begrip verdragen kan, maar wij aanbidden met allen ootmoed en eerbied de rechtvaardige oordelen Gods, die ons verborgen zijn; ons tevreden houdende, dat wij leerjongens van Christus zijn, om alleen te leren hetgeen Hij ons aanwijst in Zijn Woord, zonder deze palen te overtreden. Deze leer geeft ons een onuitsprekelijke troost, als ons door dezelve geleerd wordt, dat ons niets bij toeval overkomen kan, maar door de beschikking van onze goedertieren en hemelse Vader, Die voor ons waakt met een vaderlijke zorg, houdende alle schepselen onder Zijn macht, zodat niet één haar van ons hoofd (want die zijn alle geteld) en niet één vogel op de aarde valt, zonder de wil onzes Vaders, waarop wij ons verlaten, wetende, dat Hij de duivelen in toom houdt en al onze vijanden, die ons, zonder zijn toelating en wil, niet beschadigen kunnen. En hierom verwerpen wij de verdoemelijke dwaling der Epicureeën, die zeggen, dat God zich nergens mee bemoeit, en alle dingen bij geval laat geschieden.

Art. 14.

Van de schepping van de mens, naar Gods beeld, deszelfs val en verdorvenheid, en onvermogen tot enig goed

Wij geloven, dat God de mens geschapen heeft uit het stof der aarde, en hem gemaakt en gevormd heeft naar Zijn beeld en gelijkenis, goed, rechtvaardig en heilig, kunnende met zijn wil in alles overeenkomen met de wil van God. Maar, als hij in ere was, zo heeft hij dat niet verstaan, noch zijn uitnemendheid erkend, maar heeft zichzelf willens der zonde onderworpen, en daardoor aan de dood en de vervloeking, het oor biedende aan het woord des duivels. Want het gebod des levens, dat hij ontvangen had, heeft hij overtreden, en heeft zich van God, Die zijn ware leven was, door de zonde afgescheiden, hebbende zijn gehele natuur verdorven, waardoor hij zich schuldig gemaakt heeft aan de lichamelijke en geestelijke dood. En in al zijn wegen goddeloos, verkeerd en verdorven geworden zijnde, heeft hij verloren al zijn uitnemende gaven, die hij van God ontvangen had, en heeft niets anders overgehouden dan kleine overblijfselen ervan, welke genoegzaam zijn, om de mens alle onschuld te benemen; omdat al het licht, dat in ons is, is in duisternis veranderd, gelijk de Schrift ons leert, zeggende: het licht schijnt in de duisternis, en de duisternis heeft het niet begrepen, alwaar Johannes de mensen duisternis noemt. Daarom verwerpen wij al wat men hiertegen leert van de vrije wil van de mens, aangezien de mens niet dan een slaaf der zonde is, en niets hebben kan, tenzij het hem uit de hemelgegeven zij. Want wie is er, die zich beroemen zal iets goeds te kunnen doen uit zichzelf, daar toch Christus zegt: Niemand kan tot Mij komen, tenzij dat hem de Vader trekt, die Mij gezonden heeft? Wie zal met zijn wil voorkomen, die verstaat, dat het bedenken des vleses vijandschap tegen God is? Wie zal van zijn wetenschap spreken, ziende, dat de natuurlijke mens niet begrijpt de dingen, die des Geestes Gods zijn? Kort, wie zal enige gedachten voorstellen, omdat hij verstaat, dat wij niet bekwaam zijn van onszelf iets te denken, als uit onszelf, maar dat onze bekwaamheid van God is? En daarom hetgeen de apostel zegt, behoort met recht vast en zeker gehouden te worden, dat God

in ons werkt het willen en het werken naar Zijn welbehagen. Want daar is noch verstand noch wil het verstand en de wil van God gelijkvormig, of Christus heeft ze in de mens gewrocht, hetwelk Hij ons leert, zeggende: Zonder Mij kunt gij niets doen.

Art. 15.

Van de erfzonde, op alle mensen overgegaan, die daardoor ook verdorven zijn geworden

Wij geloven, dat door de ongehoorzaamheid van Adam de erfzonde uitgebreid is geworden over het gehele menselijk geslacht, waardoor de gehele natuur is bedorven en een erfelijk gebrek, waarmee de kleine kinderen zelfs besmet zijn in hun moeders lichaam, en die in de mens allerlei zonden voortbrengt, zijnde in hem als een wortel ervan. Zij is daarom zo afschuwelijk voor God, dat zij genoegzaam is om het menselijk geslacht te verdoemen. Zij is ook zelfs door de doop niet geheel teniet gedaan, noch uitgeroeid, aangezien de zonde daaruit altijd als opwellend water ontspringt, gelijk uit een onzalige fontein, hoewel ze nochtans de kinderen Gods tot verdoemenis niet toegerekend, maar door Zijn genade en barmhartigheid vergeven wordt; niet om in de zonde gerust te slapen, maar omdat het gevoelen dezer verdorvenheid de gelovigen dikwijls zou doen zuchten en verlangen om van dit lichaam des doods verlost te worden. En daarom verwerpen wij de dwalingen der Pelagianen, die zeggen, dat deze zonde niet anders voortkomt dan uit navolging.

Art. 16.

Van de eeuwige verkiezing Gods, sommigen tot genade, en rechtvaardige verwerping van anderen

Wij geloven, dat het gehele geslacht van Adam door de zonde van de eerste mens in verderf en ondergang zijnde, God Zichzelf zodanig bewezen heeft als Hij is, te weten, barmhartig en rechtvaardig. Barmhartig, omdat Hij uit deze verderfenis trekt en verlost diegenen, die Hij in Zijn eeuwige en onveranderlijken raad, uit enkele goedertierenheid uitverkoren heeft in Jezus Christus onze Heer, zonder enige aanmerking hunner werken. Rechtvaardig omdat Hij de anderen laat in hun val en verderf, waarin zij zichzelf geworpen hebben.

Art. 17.

Van de verlossing van de gevallen mens door Christus, aan de voorouders beloofd

Wij geloven, dat onze goede God, door Zijn wonderlijke wijsheid en goedheid, ziende, dat zich de mens also in de lichamelijke en geestelijken dood geworpen en geheel ellendig gemaakt had, zichzelf begeven heeft om hem te zoeken toen hij al bevende voor Hem vloed, en heeft hem getroost, belovende hem zijn Zoon te geven, die uit een vrouw geboren zou worden, om de kop der slang te vertreden en hem zalig te maken.

Art. 18.

Van de vervulling der belofte van onze verlossing en de menswording van Gods Zoon daartoe

Wij belijden dan, dat God de belofte, die Hij de oudvaders gedaan had door de mond Zijner Profeten, volbracht heeft, zendende Zijn eigen, eniggeboren en eeuwige Zoon in de wereld, ten tijde door Hem bestemd. Die de gedaante van een dienstknecht heeft aangenomen en de mens gelijk geworden is, waarachtig aannemende de ware menselijke natuur, met. al haar zwakheden (uitgenomen de zonde) ontvangen zijnde in het lichaam der gelukzalige maagd Maria, door de kracht des Heilige Geestes, zonder mans toedoen., En Hij heeft niet alleen de menselijke natuur aangenomen, zoveel tiet lichaam aangaat, maar ook een ware menselijke ziel, opdat Hij een waar mens zou zijn. Want, aangezien de ziel zowel verloren was als het lichaam, zo was het nodig, dat Hij ze beide aannam, om dezelve beide zalig te maken. Daarom belijden wij (tegen

de ketterij van de wederdopers, die loochenen, dat Christus menselijk vlees van Zijn moeder heeft aangenomen), dat Christus is deelachtig geworden het vlees en het bloed der kinderen; dat Hij een vrucht der lendenen Davids is, naar het vlees; geboren uit het zaad van David naar het vlees; een vrucht des buiks van Maria; geworden uit een vrouw; een spruit; een scheut uit de wortel van Jesse; gesproten uit het geslacht van Juda; afkomstig, van de Joden naar het vlees; uit het zaad van Abraham, aangezien Hij aangenomen heeft het zaad van Abraham, en is Zijn broeders in alles gelijk geworden, uitgenomen de zonde; alzo is Hij in waarheid onze Emmanuël, dat is: God met ons.

Art. 19.

Van de vereniging der goddelijke en menselijke natuur van de Verlosser in enigheid des persoons

Wij geloven, dat door deze ontvangenis de persoon des Zoons, onafscheidelijk verenigd en samen gevoegd is met de menselijke natuur, zodat er niet zijn twee Zonen Gods, noch twee personen, maar twee naturen in één enige persoon verenigd, doch elke natuur heeft haar bijzondere eigenschappen behouden. Gelijk dan de goddelijke natuur altijd ongeschapen gebleven is, zonder begin van dagen of einde des levens, vervullende hemel en aarde, alzo heeft de menselijke natuur haar eigenschappen niet verloren, maar is een schepsel gebleven, hebbende begin van dagen, zijnde een eindige natuur, en behoudende al hetgeen een waar lichaam toebehoort. En, hoewel Hij door Zijn verrijzenis haar onsterfelijkheid gegeven heeft, heeft Hij nochtans de waarheid Zijner menselijke natuur niet veranderd, terwijl onze zaligheid en verrijzenis mede hangen aan de waarheid Zijns lichaams. Doch deze twee naturen zijn zo tezamen verenigd in één persoon, dat zij zelfs door Zijn dood niet gescheiden zijn geweest. Zo was dan, hetgeen Hij stervende in de handen Zijns Vaders bevolen heeft, een ware menselijke geest, die uit Zijn lichaam scheidde, maar de goddelijke natuur bleef altijd verenigd met de menselijke ook zelfs, als Hij in het graf lag; en de Godheid hield niet op in Hem te zijn, gelijk zij in Hem was in Zijn kindsheld, hoewel zij zich voor een korte tijd niet zo openbaarde. Daarom bekennen wij, dat Hij waar God en waar mens is; waar God, om door Zijn kracht de dood te overwinnen, en waar mens, opdat Hij voor ons mocht sterven door de zwakheid Zijns vlees.

Art. 20.

Van de barmhartigheid en rechtvaardigheid Gods in Christus bewezen tot onze verlossing

Wij geloven, dat God, Die volkomen barmhartig en rechtvaardig is, Zijn Zoon gezonden heeft om aan te nemen de natuur, in welke de ongehoorzaamheid begaan was, om in dezelve te voldoen, en de straf der zonde te dragen, door Zijn zeer bitter lijden en sterven, zo heeft dan God zijn rechtvaardigheid bewezen tegen Zijn Zoon, als hij onze zonde op Hem gelegd heeft, en heeft uitgestort Zijn goedheid en barmhartigheid over ons, die schuldig en de verdoemenis waardig waren; voor ons gevend Zijn Zoon in de dood door een zeer volkomen liefde, en Hem verwekkende tot onze rechtvaardigmaking, opdat wij door Hem hadden de onsterfelijkheid en het eeuwige leven.

Art. 21.

Van onze verzoening God door Christus, als Hogepriester, door Zijn lijden en sterven

Wij geloven, dat Jezus Christus een eeuwige Hogepriester is met ede naar de ordening Melchizedeks, en heeft Zichzelf in onze naam voor Zijn Vader gesteld om Zijn toorn te stillen met volle genoegdoening, Zichzelf opofferende aan het hout des kruises, en vergietende Zijn dierbaar bloed, tot reiniging onzer zonden, gelijk de profeten hadden voorzegt. Want daar is geschreven, dat de straf op de Zoon Gods gelegd is, opdat, wij vrede hadden, en wij door Zijn wonden genezen zouden zijn; dat Hij ter dood geleid is

als een lam, onder de kwaaddoeners gerekend, en als een kwaaddoener veroordeeld door Pontius Pilatus, hoewel hij Hem onschuldig verklaard had. Zo heeft Hij dan betaald, dat Hij niet geroofd had, en heeft geleden, Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen, en dat zowel in Zijn lichaam, als in Zijn ziel, gevoelende de schrikkelijke straf, die onze zonden verdiend hadden, zodat Zijn zweet gelijk werd aan druppelen bloed, op de aarde aflopende. Hij heeft geroepen: Mijn God, mijn, God, waarom hebt Gij Mij verlaten? En heeft zulks alles geleden tot vergeving onzer zonden. Daarom zeggen wij wel, te recht met Paulus, dat wij niet anders weten dan Christus en Die gekruist; wij achten het al voor drek om de uitnemendheid der kennis onzes Heeren Jezus Christus; wij vinden allerlei vertroosting in Zijn wonden, en hebben, niet nodig enig ander middel te zoeken of te versieren, om ons met God te verzoenen, dan alleen deze enige offerande, eenmaal gedaan, door welke de gelovigen in eeuwigheid volmaakt worden. Dit is ook de oorzaak, waarom Hij door de Engel Gods genaamd is Jezus, dat is Zaligmaker, overmits Hij Zijn volk zalig maken zou van hun zonden.

Art. 22.

Van het geloof, waardoor wij deel krijgen aan Christus, en alleen gerechtvaardigd worden

Wij geloven, dat, om ware kennis dezer grote verborgenheid te bekomen, de heilige Geest in ons hart ontsteekt een oprecht geloof, hetwelk Jezus Christus met al Zijn verdiensten omhelst, Hem eigen maakt, en niets meer buiten Hem zoekt. Want het moet noodzakelijk volgen, of dat niet al wat tot onze zaligheid nodig is, in Jezus Christus zij, of, zo het alles in Hem is, dat degene, die Jezus Christus door het geloof bezit, zijn gehele zaligheid heeft. Nu dat men zeggen zou, dat Christus niet genoegzaam is, en er benevens hem nog iets meer nodig is was een al te grote godslastering, want daaruit zou volgen, dat Christus maar een halve Zaligmaker was. Daarom zeggen wij terecht met Paulus, dat wij door het geloof alleen, of door het geloof, zonder de werken, gerechtvaardigd worden. Doch wij verstaan niet, dat het om juist te spreken, het geloof zelf is, dat ons rechtvaardigt, want het is maar een instrument, waarmee wij Christus, onze rechtvaardigheid, omhelzen. Maar Jezus Christus, ons toerekenende al Zijn verdiensten, en zoveel heilige werken, die Hij voor ons, en in onze plaats gedaan heeft, is onze rechtvaardigheid, en het geloof is een instrument, dat ons met Hem in de gemeenschap van al Zijn goederen houdt, welke ons geworden zijnde, meer dan genoegzaam zijn tot vrijspreking van onze zonden.

Art. 23.

Van onze rechtvaardigmaking en gerechtigheid voor God, door het geloof zonder de werken, en de vergeving onzer zonden

Wij geloven, dat onze gelukzaligheid gelegen is in de vergeving onzer zonden, om Jezus Christus' wil, en dat daarin onze rechtvaardigheid voor God begrepen is, gelijk David en Paulus ons leren, verklarende de gelukzaligheid des mensen te zijn, dat God hem de gerechtigheid zonder de werken toerekent, en dezelfde Apostel zegt, dat wij om niet, of uit genade gerechtvaardigd zijn door de verlossing, die in Jezus Christus is. En daarom houden wij dit fundament altijd vast, God al de eer gevend, ons vernederende en bekennende zodanig als wij zijn, zonder iets van onszelf of van onze verdiensten te vermeten, steunende en rustende op de gehoorzaamheid des gekruisigde Christus alleen, welke de onze is, wanneer wij in Hem geloven Die genoegzaam is om onze ongerechtigheden te bedekken, en ons vrijmoedigheid te geven, de consciëntie vrijmakende van vrees, verbazing en verschrikking, om tot God te gaan, zonder te doen, gelijk onze eerste vader Adam, die al bevende zich met vijgenbladeren bedekken wilde. En voorwaar, indien wij voor God verschijnen moesten, steunende op

onzelf, of op enig ander schepsel, hoe weinig het ook ware, wij moesten, helaas, verslonden worden. En daarom moet een ieder zeggen met David: Heere! treed niet in het gericht met uw knecht; want voor U zal geen levend mens gerechtvaardigd worden.

Art. 24.

Van de wedergeboorte en goede werken, als een vrucht der rechtvaardigmaking, waartoe zij echter niet verdienstelijk zijn

Wij geloven, dat dit waarachtige geloof, in de mens gewrocht zijnde door het gehoor des woords Gods en de werking des Heilige Geestes, hem wederbaart en maakt tot een nieuwe mens en doet hem leven in een nieuw leven, en maakt hem vrij van de slavernij der zonde. Daarom is het zover vandaar, dat dit rechtvaardigmakend geloof de mensen zou doen verkouden in een vroom en heilig leven, dat zij daarentegen zonder hetzelfde nimmer iets zullen doen uit liefde voor God, maar alleen uit liefde voor zichzelf, en uit vrees van verdoemd te worden. Zo is het dan onmogelijk, dat dit heilige geloof leeg zij in de mens, aangezien wij niet spreken van een ijdel geloof, maar van zulk een, hetwelk de Schrift noemt een geloof, dat door de liefde werkt, dat de mens beweegt, om zich te oefenen in de werken, die God in zijn Woord geboden heeft. Welke werken, als zij voortkomen uit de goede wortel van het geloof, goede Gode aangenaam zijn, omdat zij alle door Zijn genade geheiligd zijn. Ondertussen komen zij niet in rekening om ons te rechtvaardigen; want het is door het geloof in Christus, dat wij gerechtvaardigd worden, ook eer wij goede werken doen, anders zouden zij niet meer goed kunnen zijn, evenmin als een vrucht goed kan zijn, voor de boom goed is. Zo doen wij dan goede werken, niet om te verdienen, want wat zouden wij verdienen, ja wij zijn in God gehouden, voor de goede werken die wij doen, en niet Hij in ons, aangezien Hij het is, Die in ons werkt het willen en het werken naar zijn welbehagen. Laat ons dan letten op hetgeen er geschreven staat: Wanneer gij gedaan zult hebben al wat u bevolen is, zo zegt: wij zijn onnutte dienstknechten, want wij hebben gedaan, dat wij schuldig waren te doen. Ondertussen willen wij niet loochenen, dat God de goede werken beloont, maar het is door Zijn genade, dat Hij Zijn gaven kroont. Voorts, al is het, dat wij goede werken doen, zo gronden wij toch onze zaligheid niet daarop, want wij kunnen geen werk doen, of het is besmet door ons vlees, en ook strafwaardig; en, al konden wij iets voortbrengen, zo is toch de gedachtenis van een zonde genoeg, dat hetzelfde van God zou verworpen worden. Alzo zouden wij altijd in twijfel staan, heen en weer drijvende, zonder enige zekerheid, en onze arme consciëntie zou altijd gekweld worden, indien zij niet steunde op de verdiensten des lijdens en stervens onzes Zaligmakers.

Art. 25.

Van de ophouding der ceremoniewet hoewel die en de Profeten nog dienstig zijn ter bevestiging van het Evangelie

Wij geloven, dat de ceremoniën en schaduwen der wet opgehouden hebben met de komst van Christus, en dat alle schaduwen een einde hebben genomen, waarom het gebruik van deze onder de christenen moet worden weggenomen: nochtans blijft ons de waarheid en het wezen van die in Jezus Christus, in Wie zij haar vervulling hebben. Daarom gebruiken wij nu nog de getuigenissen, genomen uit de wet en de Profeten, om ons in het Evangelie te bevestigen, en ook om ons leven te regelen in alle eerbaarheid en tot Gods eer volgens Zijn wil.

Art. 26.

Van Christus, als de enige Middelaar en Voorspraak bij de Vader voor ons

Wij geloven, dat wij geen toegang hebben tot God, dan alleen door de enige Middelaar en Voorspraak Jezus Christus, de Rechtvaardige, welke daarom mens

geworden is, verenigende samen de goddelijke en menselijke natuur, opdat wij mensen een toegang zouden hebben tot de goddelijke Majesteit, anders was ons de toegang gestoten. Maar deze Middelaar, Die de Vader ons heeft gegeven tussen Hem en ons, moet ons door Zijn grootheid niet verschrikken, om ons een anderen, naar ons goeddunken te doen zoeken. Want daar is niemand, noch in de hemel, noch op aarde onder de schepselen, die ons meer bemint dan Jezus Christus. Die, hoewel Hij in de gestaltenis Gods was, nochtans Zichzelf heeft vernietigd en de menselijke natuur aangenomen, zijnde een knecht voor ons en in alles Zijn broederen gelijk geworden. Indien wij nu een anderen Middelaar moesten zoeken, Die ons goedgunstig was, wie zouden wij kunnen vinden, die ons meer beminde dan Hij, Die zijn leven voor ons heeft opgeofferd, ook toen wij zijn vijanden waren? En zo wij iemand zoeken, die macht en aanzien heeft, wie is er die zo veel macht en aanzien heeft, als die gezeten is aan de rechterhand Zijns Vaders, en Die alle macht heeft in de hemel en op de aarde? En wie zal eerder verhoord worden, dan de eigen welbeminte Zoon Gods. Zo is dan alleen door een mistrouwen dit gebruik ingevoerd, dat men de heiligen onteert, in plaats van die te eren, doende hetgeen zij nooit gedaan noch begeerd hebben, maar hebben het volstandig en volgens hun schuldigen plicht verworpen, hetgeen blijkt uit hun schriften. Hier moest men niet voorbrengen, dat wij het niet waardig zijn, want het heeft hier de mening niet, dat wij onze gebeden op onze waardigheid zouden voordragen, maar alleen op de uitnemendheid en waardigheid van onze Heere Jezus Christus, Wiens rechtvaardigheid de onze is door het geloof. Daarom zegt de apostel, willende deze ijdele vrees, of veel meer dat mistrouwen van ons wegnemen, dat Jezus Christus Zijn broederen in alles gelijk geworden is, opdat Hij ware een Hogepriester, barmhartig en getrouw, om de zonden van het volk te reinigen, want daardoor, dat Hij zelf, verzocht zijnde, geleden heeft, kan Hij degenen, die verzocht worden, te hulp komen. En daarna, om ons nog meer moed te geven, om tot Hem te gaan, zegt hij: Omdat wij dan een grote Hogepriester hebben, Jezus Christus, de Zoon Gods, Die door de hemelen doorgegaan is, laat ons deze belijdenis vasthouden want wij hebben geen Hogepriester, die met onze krankheden geen medelijden zou kunnen hebben, maar Die in alle dingen als wij is verzocht geweest, doch zonder zonde. Laat ons dan met vrijmoedigheid toegaan tot de troon der genade, opdat wij barmhartigheid mogen verkrijgen om geholpen te worden ter bekwamer tijd. Dezelfde apostel zegt, dat wij vrijmoedigheid hebben tot de ingang des heilighdoms door het bloed van Jezus; laat ons dan gaan, zegt hij, met vrijmoedigheid van het geloof, enz. En Christus heeft een eeuwig priesterdom, waardoor Hij ten volle kan zalig maken, die door Hem tot God gaan, altijd levende, om voor hen te bidden. Wat is er meer nodig, omdat Christus zelf deze uitspraak doet: Ik ben de weg, de waarheid en het leven, niemand komt tot de Vader dan door Mij. Waarom zouden wij dan een anderen Voorspraak zoeken, daar het God behaagd heeft, ons Zijn Zoon tot Voorspreker te geven? Laat ons Hem niet verlaten om een andere te nemen, doch veel minder een anderen zoeken, zonder Hem immer te vinden, want toen God hem ons gegeven heeft, wist Hij wel, dat wij zondaars waren. Daarom, volgens het bevel van Christus, roepen wij de hemelse Vader aan door Christus, onze enige Middelaar, gelijk ons in het gebed des Heeren geleerd is; verzekerd zijnde, dat al wat wij de Vader in Zijn naam zullen bidden, ons zal gegeven worden.

Art. 27.

Van de algemene christelijke kerk

Wij geloven en belijden, dat er is een enige katholieke of algemene kerk, welke is een vergadering van ware Christgelovigen, welke hun zaligheid verwachten in Jezus Christus, gewassen zijnde door Zijn bloed, geheiligd en verzegeld door de Heilige

Geest. Deze kerk is geweest van het begin der wereld af en zal zijn tot het einde toe, zodat daaruit blijkt, dat Christus een eeuwig Koning is, welke niet zonder onderdanen zijn kan. En deze heilige kerk wordt van God bewaard en staande gehouden tegen het woeden der gehele wereld, hoewel zij soms een tijd lang zeer klein en als tot niet schijnt gekomen te zijn in de ogen der mensen. Gelijk zich de Heere, gedurende de gevaarlijke tijd onder Achab, zeven duizend mensen behouden heeft, die hun knieën voor Baäl niet gebogen hadden. Ook mee is deze heilige kerk niet gelegen, gebonden of bepaald in zekere plaatsen, of aan zekere personen, maar zij is verspreid en verstrooid door de gehele wereld, nochtans tezamen gevoegd en verenigd zijnde met het hart en wil in één en dezelfde Geest, door de kracht van het geloof.

Art. 28.

Van de noodzakelijkheid om zich bij de ware kerk te voegen en te houden

Wij geloven, aangezien deze heilige vergadering een verzameling is dergenen, die zalig worden, en dat buiten haar geen zaligheid is, dat niemand, van wat staat of rang hij zij, zich behoort op zichzelf te houden, om op zichzelf te staan, maar dat zij allen schuldig zijn, zichzelf daarbij te voegen, en daarmee te verenigen, onderhoudende de eenheid der kerk, zich onderwerpende aan haar onderwijzing en tucht, de halsbuiende onder het juk van Jezus Christus, en dienende de opbouwning der broeders, naar de gaven, die God hun verleend heeft, als onderlinge leden van éénzelfde lichaam. En, opdat dit te beter mocht onderhouden worden, zo is het ambt aller gelovigen, volgens het Woord Gods zich af te scheiden van degenen, die niet van de kerk zijn en zich te voegen tot deze vergadering, hetzij op wat plaats God haar gesteld heeft al ware het dat de magistraten en plakaten der prinsen daartegen waren, en dat de dood, of enige lichamelijke straf daaraan hing. Daarom al degenen, die zich van dezelve afscheiden, of niet daarbij voegen, die doen tegen het bevel van God.

Art. 29.

Van het onderscheid en de merktekens van de ware en valse kerk

Wij geloven, dat men wel naarstig en voorzichtig uit Gods Woord behoort te onderscheiden welke de ware kerk zij, aangezien dat alle sekten, die heden ten dage in de wereld zijn, zich met de naam der kerk bedekken. Wij spreken hier niet van het gezelschap der geveinsden, welke in de kerk onder de goede vermengd zijn, en ondertussen van de kerk niet zijn, hoewel zij naar het lichaam in dezelve zijn. Maar wij zeggen, dat men het lichaam en de gemeenschap der ware kerk onderscheiden zal van alle sekten, welke zeggen, dat zij de kerk zijn. De merktekenen, om de ware kerk te kennen, zijn deze: zo de kerk de reine predikatie van het evangelie oefent; indien zij gebruikt de reine bediening der sacramenten, gelijk die Christus ingesteld heeft; zo de kerkelijke tucht gebruikt wordt, om de zonde te straffen. Kort, zo men zich aanstelt naar het zuivere Woord Gods, verwerpende alle dingen, die daartegen zijn, houdende Jezus Christus voor het enige Hoofd. Hierdoor kan men zeker de ware kerk kennen, en het staat niemand vrij, zich daarvan te scheiden. En aangaande degenen, die van de kerk zijn, die kan men kennen uit de merktekenen der christenen, te weten, uit het geloof, en wanneer zij, de enige Zaligmaker Jezus Christus aangenomen hebbende, de zonde vlieden, en de gerechtigheid najagen, de waren God hun naasten liefhebben, niet afwijken, noch ter rechter noch ter linkerhand, en hun vlees kruisigen met zijn werken. Alzo nochtans niet, alsof daar nog geen grote zwakheid in hen zij, maar zij strijden daartegen door de Geest al de dagen huns levens, nemende gestadig hun toevlucht tot het bloed, de dood, het lijden en de gehoorzaamheid van Christus, in welke zij vergeving hunner zonden hebben, door het geloof in Hem. Aangaande de valse kerk, die schrijft zich en haar bevelen meer macht en gezag, toe, dan het Woord van God, en wil zich aan het juk van Christus niet onderwerpen; zij bedient de

sacramenten niet, gelijk Christus in zijn Woord bevolen heeft, maar zij doet daar af en bij, gelijk het haar goeddunkt; zij grondt zich meer op de mensen, dan op Christus, zij vervolgt degenen, die heilig leven naar het Woord Gods, en die haar bestraffen over haar gebreken, gierigheid en afgoderij. Deze twee kerken zijn licht te kennen, en van elkaar te onderscheiden.

Art. 30.

Van de regering der kerk, door dienaars, van God ingesteld

Wij geloven, dat deze ware kerk geregeerd moet worden naar de geestelijke politie, die ons onze Heere geleerd heeft in Zijn Woord, namelijk: dat er dienaars of herders moeten zijn, om Gods Woord te prediken en de sacramenten te bedienen, dat er ook opzieners en diakenen zijn, om met de herders te zijn als de raad der kerk, en door dit middel de ware religie te onderhouden, en te maken dat de ware leer haar loop heeft, dat ook de overtreders op geestelijke wijze gestraft worden en in de toom gehouden, opdat ook de armen en bedrukten geholpen en getroost worden, naardat zij nodig hebben. Door dit middel zullen alle dingen in de kerk goed en ordelijk toegaan, wanneer zulke personen verkoren worden, die getrouw zijn, en naar de regel, die Paulus daarvan geeft in de brief aan Timotheüs.

Art. 31.

Van de wettige verkiezing van de dienaars des Woords, ouderlingen en diakenen, en hun gezag

Wij geloven, dat de dienaars van het Woord Gods, ouderlingen en diakenen, tot hun ambten behoren verkozen te worden door de wettige verkiezing der kerk, met aanroeping van Gods naam, en goede orde, gelijk Gods Woord ons leert. Zo moet zich dan een ieder wel wachten door onbehoorlijke middelen zich in te dringen, maar is schuldig de tijd af te wachten, tot hij van God geroepen wordt, opdat hij getuigenis heeft van zijn roeping, en om van dezelve verzekerd en gewis te zijn, dat zij van de Heere is. En, aangaande de dienaars des Woords, in wat plaats zij zijn, hebben dezelfde macht en hetzelfde gezag, zijnde allen dienaars van Jezus Christus, de enige algemene Bisschop en het enige Hoofd der kerk. Daarenboven, opdat de heilige instelling van God niet geschonden worde, of in verachting komt, zo zeggen wij, dat een ieder van de dienaars van Gods Woord en de ouderlingen der kerk een bijzondere achting behoren te hebben om het werk dat zij doen, en in vrede met hen te zijn, zonder murmuring, twist of tweedracht, zoveel mogelijk is.

Art. 32.

Van de instelling van de ordinanties door de dienaars tot goede orde en kerkelijke discipline of tucht

Intussen geloven wij, hoewel het nuttig en goed is, dat de regeerders der kerk onder elkaar zekere ordonnantie instellen en bevestigen, tot onderhouding van het lichaam der kerk, dat zij nochtans zich wel moeten wachten, af te wijken van hetgeen ons Christus, onze enige Meester, bevolen heeft. En, daarom verwerpen wij alle menselijke vonden, en alle wetten, die men zou willen invoeren; om God te dienen, en door dezelve de gewetens te binden en te dwingen, in wat manieren het zou mogen zijn. Zo nemen wij dan alleen aan hetgeen dienstig is om eendracht en enigheid te voeden en te bewaren, en alles te onderhouden in de gehoorzaamheid Gods, waartoe geëist wordt de excommunicatie of de ban, die geschiedt naar het Woord Gods, met hetgeen daaraan hangt.

Art. 33.

Van de sacramenten in het algemeen en hun getal

Wij geloven, dat onze goede God, acht gevend op onze onvatbaarheid en zwakheid, ons heeft verordend de sacramenten, om aan ons Zijn beloften te verzegelen, en om

panden te zijn der goedwilligheid en genade Gods jegens ons, en ook om ons geloof te voeden en te onderhouden, welke Hij gevoegd heeft bij het woord van het evangelie, om te beter aan onze uiterlijke zinnen voor te stellen, zowel hetgeen Hij ons te verstaan geeft door Zijn Woord, als hetgeen Hij inwendig doet in onze harten, bindende en vastmakende in ons de zaligheid, die Hij ons meedeelt. Want het zijn zichtbare waartekenen en zegelen van een inwendige en onzichtbare zaak, door welk middel God in ons werkt door de kracht des Heilige Geestes. Zo zijn dan de tekenen niet ijdel noch leeg om ons te bedriegen, want Jezus Christus is de waarheid van die, zonder Wie zij niet met al zijn zouden. Verder zijn wij tevreden met het getal der sacramenten, die Christus, onze Meester, ons heeft verordend, welke niet meer dan twee zijn, te weten: het sacrament des doops, en des heiligen avondmaals van Jezus Christus.

Art. 34.

Van de heilige Doop, als een sacrament des verbonds, eens te bedienen aan de gelovigen en hun kinderen

Wij geloven en belijden, dat Jezus Christus, Die het einde der wet is, door Zijn vergoten bloed een einde gemaakt heeft aan alle bloedstortingen, die men zou kunnen of willen doen tot verzoening en voldoening der zonden, en dat Hij de besnijdenis, die met bloed geschiedde, afgeschafft heeft en in haar plaats heeft gesteld het sacrament des doops, door hetwelk wij in de kerk Gods ontvangen en van alle andere volken en vreemde religïën afgezonderd worden, om geheel Hem toegeëigend te zijn, Zijn merk en veldteken dragende; en dient ons tot getuigenis, dat Hij in eeuwigheid onze God zijn zal, ons zijnde een genadige Vader. Zo heeft Hij dan bevolen, al degenen, die de Zijnen zijn, in de naam des Vaders, en des Zoons, en des Heilige Geestes te dopen, alleen met rein water, ons daarmee te verstaan gevend, gelijk het water de vuiligheid van het lichaam afwast, wanneer wij daarmee begoten worden, hetwelk op het lichaam desgenen, die de doop ontvangt gezien wordt, en hem besprengt, dat alzo het bloed van Christus hetzelfde binnen in de ziel doet door de Heilige Geest, haar besprengend en zuiverende van haar zonden, en ons wederbaart uit kinderen des toorns tot kinderen Gods. Niet dat zulks door het uiterlijke water geschiedt, maar door de besprenging van het dierbaar bloed des Zoons Gods, die onze Rode Zee is, door welke wij moeten doorgaan, om te ontgaan de tirannie van Farao, welke is de duivel, en in te gaan in het geestelijk land Kanaän. Alzo geven ons de dienaars van hun zijde het sacrament, en hetgeen zichtbaar is, maar onze Heere geeft hetgeen door het sacrament beduid wordt, te weten, de gaven en onzienlijke genade, wassende, zuiverende en reinigende onze zielen van alle vuiligheden en ongerechtigheden, en onze harten vernieuwende en vervullende met alle vertroosting, ons gevend een ware verzekerdheid van Zijn vaderlijke goedheid, ons de nieuwe mens aandoende en de oude uittrekkende met al zijn werken. Daarom geloven wij, dat, wiens voornemen het is in het eeuwige leven te komen, maar eens gedoopt moet worden met de enige doop, zonder dezelve immer te herhalen, omdat wij ook geen tweemaal kunnen geboren worden. Doch deze doop is niet alleen nuttig zolang het water op ons is, en dat wij het water ontvangen, maar ook al die tijd van ons leven. Daarom verwerpen wij de dwalingen der wederdopers, die niet tevreden zijn met een enig doopsel, dat zij eens ontvangen hebben, en daarenboven verdoemen de doop van de kinderen der gelovigen, welke wij geloven, dat men behoort te dopen en met het merkteken des Verbonds te verzegelen, gelijk de kinderen in Israël besneden werden, op dezelfde beloften, die onze kinderen gedaan zijn. En voorwaar, Christus heeft zowel Zijn bloed vergoten om de kinderen der gelovigen te wassen, als Hij het heeft gedaan voor de volwassenen. Daarom behoren zij het teken te ontvangen en het sacrament van hetgeen Christus voor hen gedaan

heeft, gelijk de Heere in de wet bevolen heeft hun mee te delen het sacrament van het lijden en sterven van Christus, kort nadat zij geboren waren, offerende voor hen een lam, hetwelk was een sacrament van Jezus Christus. Daarom, hetgeen de besnijdenis deed aan het Joodse volk, hetzelfde doet de doop aan onze kinderen, hetwelk de oorzaak is, waarom de heilige Paulus de doop noemt de besnijdenis van Christus.

Art. 35.

Van het avondmaal onzes Heeren Jezus Christus door Hem ingesteld als een sacrament tot opvoeding der gelovigen

Wij geloven en belijden, dat onze Zaligmaker, Jezus Christus, het sacrament des avondmaals verordend en ingesteld heeft, om te voeden en te onderhouden degenen, die Hij reeds wedergeboren en in zijn huisgezin, hetwelk zijn kerk is, ingelijfd heeft. Nu hebben degenen, die wedergeboren zijn, in zich tweeërlei leven, het een lichamenlijk en tijdelijk, hetwelk zij van hun eerste geboorte meegebracht hebben, en is allen mensen gemeen; het andere is geestelijk en hemels, hetwelk hun gegeven wordt in de tweede geboorte, welke geschiedt door het Woord van het evangelie in de gemeenschap van het lichaam van Christus; dit leven is niet gemeen, dan alleen de uitverkorenen van God. Alzo heeft ons God, tot onderhouding van het lichamenlijk en aardse leven, aards en gemeen brood verordend, hetgeen daartoe dienstig is, en aan allen gemeen is, zowel als het leven. Maar om het geestelijk en hemels leven te onderhouden, hetwelk de gelovigen hebben, heeft Hij hun gezonden een levend brood, dat van de hemel neergedaald is. te weten, Jezus Christus, Die het geestelijke leven der gelovigen voedt en onderhoudt, als Hij gegeten, dat is, toegeëigend en ontvangen wordt door het geloof in de geest. Om ons dit geestelijk en hemels brood af te beelden, heeft Christus verordend een aards en zienlijk brood, hetwelk een sacrament is van Zijn lichaam en de wijn tot een sacrament van Zijn bloed, om ons te betuigen, zo waarachtig als wij het sacrament ontvangen en houden in onze banden, en hetzelfde eten en drinken met onze mond, waarmee ons leven onderhouden wordt, wij ook zo waarachtig door het geloof (hetwelk de hand en de mond der ziel is) het ware lichaam en het bloed van Christus, onze enige Zaligmaker ontvangen in onze zielen tot ons geestelijk leven. Daarom is het zeker en ontwijfelbaar, dat Jezus Christus Zijn sacramenten ons niet tevergeefs heeft bevolen. Zo werkt Hij dan in ons al wat Hij door deze heilige tekenen ons voor ogen stelt, hoewel de wijze ons verstand te boven gaat en voor ons onbegrijpelijk is, gelijk de werking van de Heilige Geest verborgen en onbegrijpelijk is. Daarom dwalen wij niet, als wij zeggen, dat hetgeen van ons gegeten en gedronken wordt het eigen en natuurlijk lichaam en eigen bloed van Christus is, maar de wijze, waarop wij dezelve genieten, is niet de mond, maar de geest door het geloof. Alzo dan blijft Jezus Christus altijd zittende ter rechterhand Gods, Zijns Vaders in de hemel, maar laat toch daarom niet na Zichzelf ons Zijner deelachtig te maken door het geloof. Deze maaltijd is een geestelijke tafel, aan welke Christus Zichzelf ons meedeelt met al Zijn goederen, en doet ons aan dezelve genieten zowel Zichzelf als de verdiensten van Zijn lijden en sterven; voedende, sterkende en vertroostende onze arme troosteloze zielen, door het eten zijns vleses, en die verkwikkende en verheugende door de drank Zijns bloeds. Hoewel de sacramenten met de betekende zaken tezamen gevoegd zijn, zo worden ze nochtans met deze twee zaken niet van allen ontvangen. De goddeloze ontvangt wel het sacrament tot zijn verdoemenis, maar hij ontvangt niet de waarheid van het sacrament, gelijk Judas en Simon de tovenaars beide wel het sacrament ontvingen, maar Christus niet, die door hetzelfde betekend wordt, hetwelk de gelovigen alleen meegedeeld wordt. Ten laatste, wij ontvangen het heilige sacrament in de verzameling van het volk Gods, met ootmoedigheid en eerbied, onder ons houdende een heilige gedachtenis van de dood

van Christus, onze Zaligmaker, met dankzegging, en doen daar belijdenis van ons geloof en der christelijke religie, daarom behoort zich niemand daartoe te begeven, zonder zichzelf eerst wel beproefd te hebben, opdat hij, etende van het brood en drinkende uit de drinkbeker, niet eet en drinkt zichzelf het oordeel. Kort, wij zijn door het gebruik van dit heilige sacrament bewogen tot een vurige liefde jegens God en onze naasten. Daarom verwerpen wij alle vermengingen en verdoemelijke vonden, die de mensen bij de sacramenten gedaan en gemengd hebben, als ontheiliging ervan; en zeggen, dat men zich moet vergenoegen met de bevelen, die Christus en zijn Apostelen ons geleerd hebben, en spreken, gelijk zij daarvan gesproken hebben.

Art. 36.

Van de burgerlijke overheid, haar macht en ambt, en van de plicht der onderdanen omtrent haar

Wij geloven, dat onze goede God, uit oorzaak der verdorvenheid van het menselijk geslacht, koningen, prinsen en overheden verordend heeft, willende, dat de wereld geregeerd zou worden door wetten en politie, opdat de ongebondenheid der mensen bedwongen worde, en alles met goede orde onder de mensen zou toegaan. Tot dat einde heeft Hij de overheid het zwaard in de hand gegeven, om de bozen te straffen en tot bescherming der vromen. En haar ambt is, niet alleen acht te nemen en te waken over de politie, maar ook de hand te houden aan de heiligen kerkendienst, om te weren en uit te roeien alle afgoderij en valse godsdienst, om het rijk van de antichrist te gronde te werpen, en het koninkrijk van Jezus Christus te bevorderen, het Woord van het evangelie overal te doen prediken, opdat God van een ieder geëerd en gediend worde, gelijk Hij in Zijn woord gebiedt. Verder, een ieder, van wat rang, conditie of staat hij zij, is verplicht zich aan de overheden te onderwerpen, schatting te betalen, haar eer en eerbied toe te dragen en haar gehoorzaam te zijn in alle dingen, die niet strijden tegen Gods Woord, voor haar biddende in hun gebeden, opdat de Heere haar bestuurt in al haar wegen, en dat wij een gerust en stil leven leiden in alle godzaligheid en eerbaarheid. En daarom verwerpen wij de wederdopers en andere oproerige mensen, en in het gemeen al degenen, die de overheden en magistraten verwerpen en de justitie willen omverstoten, invoerende de gemeenschap der goederen en verwerpen de eerbaarheid, die God onder de mensen gesteld heeft.

Art. 37.

Van de komst van Christus tot het oordeel in de laatste tijd, tot straf der goddelozen en verheerlijking der uitverkorenen

Ten laatste geloven wij, volgens het Woord van God, dat, als de tijd van de Heere verordend, die allen mensen onbekend is, gekomen, en het getal der uitverkorenen vervuld zal zijn, onze Heere Jezus Christus uit de hemel zal komen, lichamelijk en zichtbaar, gelijk Hij opgevaren is met grote heerlijkheid en majesteit, om zich te verklaren een rechter te zijn over levenden en doden, deze oude wereld in vuur en vlam stellende, om dezelve te zuiveren. En alsdan zullen persoonlijk voor deze grote rechter verschijnen alle mensen, zowel mannen als vrouwen en kinderen, die van het begin der wereld af tot het einde toe, geweest zullen zijn, gedagvaard zijnde door de stem des archangels, en door klanken der goddelijke bazuin. Want al degenen, die gestorven zullen wezen, zullen uit de aarde verrijzen, de zielen tezamen gevoegd en verenigd zijnde met hun eigen lichaam, in hetwelk zij zullen geleefd hebben. En aangaande degenen, die dan nog zullen leven, deze zullen niet sterven, gelijk de anderen, maar in een ogenblik veranderd, en van verderfelijk onverderfelijk worden. Alsdan zullen de boeken, (dat is de gewetens) geopend, en de doden geoordeeld worden, naar hetgeen zij in deze wereld gedaan zullen hebben, hetzij goed of kwaad. Ja, de mensen zullen rekenschap geven van elk ijdel woord, dat zij gesproken zullen

hebben, die de wereld niet dan voor kinderspel en voor tijdverdrijf achten, en dan zullen de verborgenheden en geveinsdheden der mensen geopenbaard en voor allen ontdekt worden.

En daarom is de gedachte aan dit oordeel met recht schrikkelijk en vervaarlijk voor de bozen en goddelozen, en zeer wenselijk en troostrijk voor de vromen en uitverkorenen, omdat alsdan hun volle verlossing volbracht zal worden, en zij daar zullen ontvangen de vruchten des arbeid en der moeite, die zij zullen gedragen hebben; hun onschuld zal van allen bekend worden, en zij zullen de schrikkelijke wraak zien, die God tegen de goddelozen doen zal, die hen verdrukt en gekweld zullen hebben in deze wereld. Die overwonnen zullen worden door de getuigenis hunner eigen consciënties, en zullen onsterfelijk worden, doch in dier voege, dat het zal zijn om gepijnigd te worden in het eeuwige vuur, hetwelk de duivel en zijn engelen bereid is. En daarentegen zullen de gelovigen en uitverkorenen gekroond worden met heerlijkheid en eer. De Zoon Gods zal hun naam belijden voor God Zijn Vader en Zijn uitverkoren Engelen; alle tranen zullen van hun ogen gewist worden; hun zaak, die nu tegenwoordig van vele rechters en overheden als ketters en goddeloos verdoemd wordt, zal bekend worden de zaak des Zoons Gods te zijn. En tot een genadige vergelding, zal hun de Heere zulk een heerlijkheid doen bezitten, als het hart eens mensen nimmer zou kunnen bedenken. Daarom verwachten wij die grote dag met een groot verlangen, om ten volle te genieten de belofte Gods in Jezus Christus onze Heere.

Bij deze hun belijdenis voegden zij nog een verhoog aan de overheden der Nederlanden, hetwelk woordelijk aldus luidt:

"Vermaning en verhoog aan de overheden der Nederlanden, namelijk, Vlaanderen; Brabant, Holland, Zeeland, Henegouwen, Artois, het gebied van Rijssel en andere omliggende streken.

Nadat wij door zovele verdrukkingen overwonnen zijn, hebben wij onze toevlucht genomen tot de goedertierenheid van de koning, onze opperste vorst en heer, en hem ootmoedig, in de naam van God, gebeden om niet over onze zaak volgens de geruchten en aanklachten van onze tegenstanders te willen oordelen, maar volgens de geloofsbelijdenis, door ons aan zijn majesteit aangeboden. Wij hebben niet willen nalaten, dit ook aan u, o vrome overheden en grootdadige heren te doen, daar wij, zoals wij met hart en mond belijden, dat de koning door God over Zijn volk is aangesteld, ook u erkennen voor Zijn stadhouders en bestuurders over Zijn landen, en daardoor in macht verheven in uw heerschappij, ambten en bedieningen, niet alleen door de koning, maar ook door de levende God, van Wiens rechtvaardigheid gij als dienaren bent geroepen, tot wraak en vrees der bozen, en tot steun en vertroosting der goede. Dit geeft ons temeer vrijmoedigheid om onze aanklacht en ons verhoog, u aan te bieden, in de hoop, dat, gelijk uw staten door God zijn verordend, Hij u hulp en bijstand verlenen zal in het oordeel vellen over zovele arme, onschuldige lieden, die tot nu toe meer werden veroordeeld dan ondervraagd wegens hun geloof en verdediging daarvan, veelmeer verbrand dan in hun onschuld en rechtvaardigheid verhoord. Wij willen echter wel bekennen, dat dit van u niet afkomstig is, maar van twee soorten van mensen, beide onze vijanden, die door verschillende, tegenovergestelde beginselen worden gedreven, doch hierin allen overeenkomen om hun machtigen invloed te doen gelden op uw oordeel en vonnissen, en die tot volvoering van hun wreedheid te leiden. Al zijn er ook een groot aantal lieden, die het

Evangelie vervolgen, zodat Christus de Zijnen een kleine kudde noemt, en de Profeet niet verwondering uitroept: "Wie heeft onze prediking geloofd?" nochtans zijn er twee soorten, die op ons aanvallen als woedende dieren, en die alles aanwenden om u te veranderen, waardoor gij uw natuurlijke goedertierenheid en goedheid doet achterstaan voor hun bloeddorstigheid en woedende wreedheid. De eerste ijveren op een onverstandige wijze uit liefde van enige, zonder te weten welke, godsdienst, en steunen alleen op een algemene en verouderde dwaling. De anderen vervolgen ons, niet omdat wij hen in hun godsvrucht hinderlijk zijn, want die bezitten zij niet, maar omdat het Evangelie, waarnaar wij ons verlangen te verbeteren, in strijd is met hun goddeloosheid, gierigheid, eergierigheid, hoererij, moordlust, dronkenschap en andere boosheden, waarin zij wroeten en zich wentelen als dieren. Aangaande de eerste soort weten wij, dat zij tot hen behoren, van wie Jezus Christus spreekt, die menen Gode een dienst te doen door ons tot de dood over te leveren, en die in der mensen oog onschuldig zijn maar inderdaad schuldig zijn voor God, aangezien de godsdienst, die dergelijke wreedheid bedrijft, niet gegrond is op Gods Woord, maar op hun verbeelding en de denkwijze van hun voorouders. En, als het Evangelie de naam verdient van hoorn der zaligheid, de dienst of bediening des levens, de kracht Gods, de scepter van de Koning Jezus Christus, de geest van Zijn lippen, waarmee Hij ook de antichrist verderven moet, een ijzeren roede, waarmee Hij alle ongehoorzaamheid en afvalligen jegens Hem verbrijzelen zal op de dag, het licht, een vrede, een vurig zwaard, fontein der wijsheid, een zoete reuk, enz. O mens, wie gij ook zijt, durft gij als schuldigen wel veroordelen, die zich vertroost, en op hetzelfde steunt? Durft gij hem voor een ketter houden, en het oordeel des doods en der vervloeking over hem uitspreken, die zich ziet en voelt vrij gemaakt van de verdoemenis der wet door Jezus Christus, Die voor hem een vloek geworden is en een losprijs voor zijn schuld, waarmee hij nu zijn gelovige ziel bevestigt, teneinde de heilige vrijheid te genieten, door Christus verworven, te laven met het heilige wateren, waartoe hij uit genade geroepen is. Hij vergenoegt zich daarmee, is daarmee tevreden, en wil uit deze waterbakken, grachten en stinkende bronnen niet putten, die gij u hebt gegraven, die gij bevonden hebt in strijd te zijn met Gods Woord, en moet gij u alzo daartegen verklaren? De eeuwige en almachtige God heeft van de hemel verklaard, dat Jezus Christus Zijn geliefde Zoon is, in Wie Hij Zijn welbehagen heeft. Gij, die slechts een mens bent, dat is, aan alle zwakheid en verderving onderworpen, zult gij nu zeggen, dat het welbehagen van God niet in Christus is, maar in uw vonden? Indien gij temidden der vlammen en in de benauwdheid des doods aan de gelovige martelaar het vertrouwen niet kunt ontnemen, dat hij stelt op Jezus Christus, zult gij dan niet moeten belijden, dat gij Jezus Christus als opnieuw vervolgt en kruisigt; als gij uw hart en handen baadt in het bloed van hen, die door een levend geloof arbeiden om zich te veranderen naar Zijn beeld, en Hem aan te doen door de geest der wedergeboorte? Wij bidden u, in de naam van God dat gij uw dwaze en wrede ijver wat wilt matigen, en bedenken, dat de Apostel Panlus, niettegenstaande zijn ijver tot bescherming van Gods wet en zijn strijd daarvoor, een vervolger van Christus wordt genoemd, ook gij die geen wreedheid verzuimt, om de zaken te beschermen, die de lieden hebben uitgedacht of om tot groter aanzien te komen, of om hun zak te vullen, of integendeel door enige menselijke wijsheid en vijand van de wijsheid Gods, niet onschuldig zult worden verklaard, door uw goede bedoeling, of ijver, aangezien uw wijsheid, uw ijver, uw godsdienst, uw goede bedoeling, zoals gij die noemt, behoort te rusten op Gods Woord, buiten hetwelk, al wat wij slechts bedenken, slechts ijdelheid is, noch Hem kunnen behagen dan door wat Hij ons in de Schrift heeft verklaard. En gij, o vrome en hoog geachte heren, hoelang zult gij hen lijdzaam aanhoren, die zeggen, dat

het licht duisternis is en de duisternis licht? Hoe lang zult gij de onschuldige onverhoord veroordelen, en u niet verzetten tegen het geweld van zijn tegenstanders, die hem tegelijk beschuldigen en veroordelen, en u slechts tot uitvoerders en dienaren maken van de oordeelvellingen, gevoelens en meningen der monniken, priesters, begunstigen, wijsgerige leraars, wie vooral het onderscheid maken aangaat in deze zaak en in de dwaling, waarvan sprake is. Zal het tot in eeuwigheid voortduren, dat zij u voor wereldlijke, ongewijde of onheilige lieden achten, zodat gij niet over de Schrift zult mogen spreken, en niet zult mogen oordelen over de leer en zaken van de godsdienst? Toen de Heere Jozua aanstelde tot een leidsman en bestuurder van Zijn volk, gebood Hij hem, dat het boek der wet niet zou wijken van zijn ogen noch uit zijn handen. Zullen deze u het met geweld ontrukken, teneinde gij geen kennis krijgen zoudt van hun lasteringen tegen God? En, wanneer zij de drie keizers, Gratianus, Valentinianus en Theodosius als een misdaad van kerkroof aanwrijven, dat zij van de wet Gods onkundig waren, zij, die haar aan ieder duidelijk moesten voorlezen, verkondigen en aanprijzen: zullen zij u dat recht ontnemen, teneinde u met deze misdaad te besmetten; of, indien zij het u al toelaten, zullen zij u het gebruik weren, om daardoor over de leer, dwalingen en goddeloosheden te oordelen? Alzo behoort men, voor men onze personen zo wreed overvalt, te bewijzen, dat wij ketters zijn, dwalen in het geloof, en ons te overtuigen door plaatsen uit de Bijbel of het Evangelie, zonder voor alle bewijzen ons aan het vuur over te geven, of de tongen uit te snijden, en de monden met ijzeren werktuigen te sluiten van hen, die niets anders verlangen dan te bewijzen, dat hun leer gegrond is op de rotssteen, welke is Christus. De meeste vroegere leraars meenden, dat het hun niet geoorloofd was de gewetens aan te tasten, die geweld aan te doen en te dwingen in het geloof, en wel omdat hun het stoffelijk zwaard in handen gegeven is, om de rovers, dieven, doodslagers, en anderen, die dit menselijk bestuur in beroering brengen, te straffen. Maar, wat de godsdienst betreft en wat tot de ziel behoort, daar moet het geestelijke zwaard van het Woord Gods met ijver tussentreden, om onderscheid te maken tussen de valse ijver en de godsdienst, die iemand beschermt tegen oproer en omverwerping van de regering. Doch in deze zaak stellen wij ons niet tevreden deze goede leraars na te volgen noch hen te geloven. Wij belijden dat de overheid kennis moet dragen van de ketterijen, die zij beweren, dat bestaan in het stichten van oproer onder het volk, derwijze dat onder deze schijn de onschuld niet worde verdrukt, alleen op enige aanklacht van de vijanden, zonder daarnaar te vragen en daarover te oordelen, en de overheid bedenke, wat de wijze man zegt: "Wie de goddeloze rechtvaardigt en de rechtvaardige verdoemt, die beiden zijn de Heere een gruwel." Waarbij het echter nodig is, dat de rechter voor zichzelf erkent en verzekerd is, dat die onrechtvaardigheid en ketterij door het Woord van God bij hem zijn overwonnen, voor hij de hand uitstrekt, om de beschuldigde te overvallen. Tot nu toe echter heeft er onder de mensen een verkeerde mening geheerst, waarvoor wij God bidden, dat dit niet meer onder u mag bestaan, namelijk, dat men gedacht heeft, dat de heiligheid, rechtvaardigheid en waarheid gebonden waren aan de monnikskappen, aan het versiersel en de uitwendige praal der hoge geestelijken en priesters. En deze lieden zijn gewoonlijk zo onredelijk, en laten zich door deze uitwendige huichelarij derwijze verschrikken, dat men in alle besluiten over het leven en de dood van de rechtvaardige naar niets luistert dan naar het aanbrengen van deze gekapte monniken en veinzaards, die niet meer naarstigheid aanwenden om hen te verbeteren, dan de duivel doet om daartegen te strijden. Maar laat er ons, in de naam van God, op letten, wat zij zijn, en dat zij voor navolgers moeten gehouden worden van hen, die de Profeten en eindelijk de Zoon van God gedood hebben. Wij beweren, dat zij navolgers zijn van de schriftgeleerden en Farizeeën, die, zich beroepende en

steunende op die titel in de gemeente en de grote heiligheid van Gods tempel, niets anders deden dan de ware godsdienst vervalsen; en daarom verklaarden de profeten zich daartegen, beroofden hen van dit ijdel vertrouwen, en vergeleken hun synagogen en samenkomsten bij Sodom, Gomorra en Babylon. Evenmin is de Geest van God aan de lieden gebonden; maar zolang zij in Zijn Woord blijven, is Hij met hen, indien zij Hem verachten, geven zij zich aan de geest der dwaling en der verwarring over, en de God dezer wereld verblindt hun verstand, opdat hen het licht van het evangelie niet verlichte. Van veel vroeger tijd blijkt dit reeds het geval te zijn geweest met de bedienaren van de gemeenten, die zich daarop beroepen, en tot bescherming van hun dwaling op niets anders wijze dan op de gewoonte en het oude gebruik, en niet letten op hun canones, die tot vooroordeel der waarheid verbieden zich op de gewoonte te beroepen, aangezien gewoonte zonder waarheid slechts een oude en ingewortelde dwaling is, en Jezus Christus heeft gezegd: Ik ben de weg, de waarheid en het leven;" niet: "Ik ben de gewoonte", waarmee de lieden hun ondankbaarheid bewijzen, om in plaats van aan te nemen, wat de Geest van God openbaart, dat verwerpen, en niets anders tonen, dan dat zij in een langdurig en verouderd gebruik van hun boosheid verkeren, en niet bemerken, dat de Joden, Turken en Heidenen niet ijverig door ons kunnen worden weerstaan, zo men zich als grond voor de godsdienst beroept op de goede gewoonte of goede bedoeling, die beide, zowel in hen als in ons, te vinden zijn. Aangaande hen, die, zonder enige ijver tot de godsdienst, ons zo vijandig zijn, van die zegt de Schrift, dat de buik hun God is. Verder: "De dwaas zegt in zijn hart: er is geen God; want al worden zij ook vervuld met de bijgelovigheden der roomse kerk, hun hart is vervuld van alle goddeloosheid, van spotternij met alles, en in de kerken doen zij niets anders dan de dwaze meningen der mensen dienen, en, zoals zij zeggen, voor geen lutheranen te worden gehouden, en daardoor zich vrijheid geven, om in alle boosheid te wroeten, en om geen andere reden de pauselijke leer aan te hangen, dan om door een uitwendige huichelarij de mis bij te wonen, te biechten, enz., terwijl men toestaat te leven, in welk een losbandigheid men slechts wil. Het Evangelie is hun een reuk des doods, dat ten nauwste de harten der mensen onderzoekt, en hun geveinsdheid ontdekt. En daarom lasteren zij ons, alsof wij oproerlingen zijn en verwoesters van de algemene welvaart, en noemen hun eigen uitspatting in allerlei zonden de algemene rust, waaruit zij niet toestaan, dat men hen opwekt. Och, dat het God behaagde, niet zovele voorbeelden van dit geslacht der mensen in de Nederlanden te hebben! Het is waar, dat zij allen elkaar in goddeloosheid niet gelijk zijn; want sommigen, en zelfs de monniken, schoolse leraars, hebben de genade veracht, die de Heere hun bewezen had, om de reinheid van Evangelie te belijden, en die te onderscheiden van de dwalingen en ontheiliging van de heiligen dienst van God. En, daar zij Hem niet aangebeden en verkondigd hebben, zoals Hij zich daar door Zijn rechtvaardig oordeel geopenbaard had, heeft Hij deze verachting gewroken, door hen in een verkeerde zin over te geven, zodat zij ongebreideld zich aan allerlei boosheid vergrijpen. Wij hebben geen andere vijanden dan hen, want voor alles vrezen zij, dat hun geloof of gezag zal verminderd worden, en zij zullen worden aangezien, alsof zij reeds sedert lang de lieden in dwaling hebben gelaten, en daarom kunnen zij door niets tot belijdenis van hun onwetendheid of boosheid gebracht worden. Maar och, helaas, zulk een belijdenis van hun misdaden ware wel zo prijselijk, als de hardnekkigheid om de ogen te sluiten voor het licht, gruwelijk is voor God. Ja, zelfs, dat in dit geval geen andere zonde wordt aangetroffen dan tegen de Heilige Geest, die door de mond van Jezus Christus onvergefelijk wordt genaamd, welke bestaat om tegen beter weten en zijn gemoed in hen te vervolgen, die in alle eenvoudigheid belijdenis doen van het Evangelie. De anderen zijn zo niet noch zulke gruwelijke

verachteters van God, maar alleen zijn zij vervuld met begeerte van het vlees en naar de wereld, even alsof er geen ander toekomstend leven bestond dan het tegenwoordige, en hebben geen gevoel van iets dat christelijk is. Dit is het eenvoudige volk, dat zich zozeer en onbeschaamd aan dronkenschap overgeeft, dat men zelfs, behalve het gelaat, nauwelijks enig onderscheid tussen hen en de dieren kan opmerken; en zo diep zijn zij door drinken gezonken, dat de een over de ander valt en zij elkaar havenen en verscheuren. Ook menen zij intussen, o eerbare heren, vrij te zijn van zulke uitpattingen, door zich te kwijten van de mis bij te wonen, als zij niemand gestraft zien dan hen, die daar niet heen gaan, en daarin denken zij een goed bewijs te hebben voor hun onschuld. En alzo is het gevoelen, door Plato geschreven, zo juist, dat al zulke burgers in soortgelijke gemeenten gelijk zullen zijn aan de overheden; en de boosheid neemt toe, daar de straf van weinigen niet door velen gevreesd wordt. Waar uw zwaard niet wordt uitgetrokken dan om zich in ons bloed te dopen, bidden wij u ootmoedig, ziet toe, dat gij voor God niet schuldig gehouden wordt aan zovele hoererijen, lasteringen en doodslagen, die onder het volk plaats hebben, en vergelijk de wijze, waarop wij leven met die van onze vijanden, want daardoor kent men de mens zoals de boom aan zijn vruchten. Wij danken God, dat onze vijanden zelf gedrongen zijn enige getuigenis te geven van onze wellevendheid, vroomheid en lijdzaamheid, zodat hun gewoon zeggen is: "Hij zweert niet, hij is een Lutheraan: hij hoereert niet, en drinkt zich niet dronken, hij is van de nieuwe sekte."

En, niettegenstaande deze getuigenissen van onze eerbaarheid, wordt er geen wijze van straffen nagelaten, om ons te pijnigen. Begint dan, o onze heren, onze zaak ter hand te nemen, en onze onschuld te onderzoeken, die door het bedrog, de lasteringen en het geweld van onze tegenstanders wordt onderdrukt, opdat de Heere Zijn gramschap over u niet uitstrekt. Veracht het wenen en zuchten van zovele onschuldigen niet, opdat de Heere uw gebeden verhoort, en u in alles, wat gij doet, zult, gelukkig maakt. Dat geschiede. Amen. Amen."

Florentijn van Keulen

[JAAR 1562.]

In het jaar 1562 werd er een zekere Florentijn van Keulen, speldenmaker van zijn handwerk, gedood te St. Nicolaas, in Lotharingen. De omstandigheid der plaatsen der personen en van de middelen, die de Heere wist te beschikken tot bevordering van Zijn heilig Evangelie temidden der duisternissen en gruwelijke afgoderijen, moeten wij in deze geschiedenis wel ter harte nemen, en wordt hier ordelijk verhaald.

Aangezien, beminde lezer, deze geschiedenis van de vrome martelaar Florentijn de zaak der kerk aangaat en haar verwoesting, en de Heere hem heeft verkoren, opdat hij zijn bloed, om de getuigenis van de naam Jezus Christus, zou vergieten, is het nodig, dat men de geschiedenis van zijn marteling en wat hem verder bejegend is, enigermate uitvoerig meedeelt. Opmerkelijk is het, dat onder de delen van Europa Lotharingen een land is, waar de Heere zijn geestelijke gaven het allerminst heeft getoond, hetzij wegens de boosheid en de goddeloosheid van het volk, dat zeer tot afgoderij geneigd is, of wegens de ongerechtigheid der overheid, die over deze landen regeert. Hij heeft derhalve zeer duidelijk zijn oordeel en zijn rechtvaardige straf aan deze natie laten blijken, en in het allerminst heeft het verblinde volk van dit land de christelijke waarschuwingen aangenomen, die hun gebracht is door de oprechte gezanten en profeten des Heeren. Integendeel, zij hebben zich tegen hen verklaard, hen vervolgd en velen doen sterven op de brandstapel en door andere pijnigingen zowel te Nancy als te St. Michiel, Merincourt en elders. In het midden van dit land ligt een zeer

schoon dorp, waar reeds sedert geruime tijd grote handel gedreven werd, en derhalve een naam droeg van Port, doch later St. Nicolaas geheten wegens de grote afgoderij, die daar bedreven werd. Daar namelijk kwamen vele bedevaartgangers uit velerlei plaatsen, die zich echter in hun blindheid bedrogen vonden door de wonderen van een afgod, die men St. Nicolaas noemde. Deze was in een zilveren kast gesloten, en men gaf hem de bedevaartgangers over om te kussen. Door deze heilige verzamelde men onnoemelijke schatten, waarmee men begiftigde zekere abt van Gorze, alsmede een prior van Warengville, die vanouds in het bezit was van de heerlijkheid van dit dorp, van wiens inkomsten en gelden ook gebouwd was het kostbare toestel, waarin het beeld geplaatst was en aangebeden werd. En, terwijl in die tijd daar was komen wonen zekere Louis Desmasures, die door Gods genade verlicht was met de kennis der waarheid, hield deze met nog enige andere lieden van deze plaats, vijf of zes in aantal, een samenkomst, om over de heilige Schrift te spreken. In hun samenkomsten stortten zij voortdurend hun gebeden voor God uit, en baden Hem hun aantal te willen vermeerderen, en hen te versterken met de gaven van Zijn Heilige Geest, om in het ware geloof te worden opgebouwd en onderwezen. Eindelijk verzochten enige aan Desmasures om het herdersambt te aanvaarden, teneinde zijn naasten te vermanen en te winnen door zulke gaven, als hem daartoe van de Heere geschonken waren. Hij kon en wilde dit hun niet weigeren, en, zo goed hij kon, vervulde hij zijn bediening. Intussen besloten zij gezamenlijk om de dienaren der gemeente te Metz te schrijven, om hun iemand uit hun vergadering te zenden, teneinde de kleine kudde hoe langer zo meer te versterken en te onderwijzen in de kennis der waarheid, die de Heere hun had begonnen te openbaren. Met blijdschap ontvingen deze dienaren dit verzoek, zodat deze onderlinge samenkomst zekere tijd in het verborgen plaats had, en geleid werd door onderscheiden dienaren, die beurtelings naar St. Nicolaas gezonden werden. Dit had plaats tot op Vrijdag de 23sten Januari 1562, toen de vrouw van een der broeders, Nicolaas Simonsz. genaamd, die een nestelmaker van beroep was, van een kind bevallen was, en de man aan Desmasures vroeg, hoe hij handelen moest met het dopen van zijn kind. Desmasures antwoordde, dat hij enig gevaar voorzag indien het kind daar gedoopt werd, en raadde aan, dat men het naar de gemeente te Metz zou brengen, om daar de doop te laten toedienen, overeenkomstig de instelling van de hervormde kerk, aangezien men daar vroeger nog enige andere kinderen gedoopt had. Mr. Nicolaas antwoordde daarop, dat mr. François Christoffels, een dienaar van de gemeente Gods, door de lieden van Metz naar St. Nicolaas gezonden was, en, daar het zeer ongelegen was het kind te Metz te laten dopen, verlangde hij, dat zijn kind liever daar, te St. Nicolaas, zou gedoopt worden, dan het elders heen te brengen. Doch, wat Desmasures ook aanmerkte van het gevaar, dat daarin bestond, en dat de gemeente daardoor zou kunnen worden beroerd, en hem liever aanraadde het kind naar een andere plaats te laten brengen, en de dienaar met enige broeders daar te laten komen, om de doop toe te dienen, bleef hij in zijn voornemen volharden, om het kind te St. Nicolaas te laten dopen, en ging met dit plan naar zijn woning. Het kind werd eindelijk door mr. Francois Christoffels gedoopt in een zaal van een nieuw gebouwd huis, dat nog niet bewoond was geweest, en waar men een psalm zong. Terwijl men daar de predikatie hield, gebeurde het, dat enige ondeugende kinderen van enige boze en goddeloze lieden, van wie de stad vervuld was, door hun ouders gezonden, een groot rumoer op de straat begonnen te maken, en met stenen tegen de deuren en vensters van dit nieuwe huis wierpen, zonder daarmee, niettegenstaande de felle stortregen, die toen viel, te eindigen, terwijl zij integendeel hoe langer hoe harder begonnen te werpen. De dienaar vermaande de lieden, die in de vergadering waren, van wie het merendeel gekomen was om te leren en te zien dingen, die zij tevoren

nimmer gezien en gehoord hadden, dat zij niet moesten vrezen, want dat hij hun verzekeren kon, dat de Heere met hen was. Des anderen daags verscheen te St. Nikolaas zekere mr. Henderik Toussain, beambte van de procureur-generaal, die door zijn vorst gezonden was, om naar het daar gebeurde te vernemen. Velen van de voornaamste der stad begaven zich tot hem, betuigden hem, dat zij bereid waren hun geloof te belijden, ja zelfs in eigen persoon naar de vorst te gaan, zo hij dat verlangde, om zich wegens hun geloof te verantwoorden. Gedurende dit onderzoek werd er een openbare predikatie door de dienaar gehouden, waarbij vele toehoorders tegenwoordig waren. Toen de beambte zulk een grote menigte volks onder het gehoor van het woord Gods zag, werd hij bevreesd voor zijn eigen persoon. En, daar hij door de vrees, die hij koesterde, nauwelijks van zijn eigen leven zeker meende te zijn, gebruikte hij zachte woorden bij hen, die hij ondervroeg, en die zeer vrijwillig alles bekenden, wat er onder hen omging. Des anderen daags, zijnde een Zondag, vergaderde zich een grote menigte volk bij de prediking van het Evangelie, die toen in dezelfde zaal gehouden werd, terwijl toen juist de hoogmis gezongen werd in de kerk van de afgod; zodat de gehele stad, of weinig minder, de priester alleen liet staan, de mis doende voor zich of voor slechts weinige lieden. Nadat de beambte die dag genoeg vernomen en gezien had, keerde hij met de meeste spoed naar Nancy terug, waar hij des avonds aankwam. Zijn mededelingen werden door monsieur Louis de La Mote, de schrijver van de prins, vernomen en gelezen, die daarmee terstond bekend maakte de hertogin, moeder van deze prins, die zich toen ten huize bevond van de graaf van Vaudemont, waar men de bruiloft vierde van de dochter der gravin, huisvrouw van genoemde graaf van Vaudemont. Na het avondeten verliet de weduwe de zaal, waar men danste en sprong met begeleiding van muziek. Toen zij in de aangrenzende kamer gegaan was, liet zij de hertog, haar zoon, en de raad roepen, waar, na vele beraadslagingen, besloten werd, en wel onder het dansen, dat de schout van Nancy, Jan Savigni genaamd, die ook in dit besluit had toegestemd, zich zou belasten, om met een gedeelte edellieden 's nachts uit Nancy te vertrekken, tot het volvoeren van het besluit, om met enige anderen, die hij daartoe zou uitkiezen, en een gedeelte volk te voet en te paard, bovengenoemde Desmasures, die zij meenden het hoofd en de leider van allen te zijn, alsook de predikant, wier namen waren opgetekend, gevangen te nemen. Toen dit besluit genomen was, maakte de schout zich gereed, en volgens de last, hem gegeven, vertrok hij drie of vier uren voor de avond uit Nancy, gevolgd door de edellieden, wie hij bevolen had zich gereed te houden, met de beambte van Nancy alsmede een afdeling volk, die de dienst in de stad verrichtte. Zij namen ook de beul mee, die goed voorzien was van stroppen en touwen, en aldus gingen zij, enige te voet, anderen te paard, op reis, alsof zij een grote buit uit een vijandelijk land moesten halen. Toen zij aan een ziekenhuis, Magdalena genaamd, gekomen waren, dat omtrent een half uur van St. Nicolaas stond, bleef de schout daar met zijn volk, en, nadat zij onderling geraadpleegd hadden, ging ieder zijn weg om de last te vervullen. De beambte beval hij om vooral gevangen te nemen de predikant en Jacques Maillotte, aan wie het huis toebehoorde, waarin men gepredikt en de doop bediend had, ofschoon deze Jacques in dat huis niet woonde, maar in een ander, dat hem ook toebehoorde. De derde persoon, die hij belast was gevangen te nemen, werd genaamd mr. Antonius de Pasquier, apotheker. Aan een zijner krijgsknechten gaf hij last om gevangen te nemen Renaud Go; aan een ander zijner dienaren gaf hij bevel zich meester te maken van Nicolaas Simonsz., de vader van het gedoopte kind; en de overigen dienaren gelastte hij gevangen te nemen, die zij slechts konden. De schout zelf zou zich meester maken van de persoon van Desmasures, om aan hem de onderscheiding en beleefdheid te betonen, die hij jegens hem in acht wilde nemen,

wegens de vroegere liefde en genegenheid, die zij elkaar toedroegen, toen zij in vroeger tijd tezamen geslapen hadden in de kamer van de overleden kardinaal Jan de Loraine, wiens dienaars zij waren geweest, en zoals zij ook samen hadden verkeerd in de dienst van de hertog van Lotharingen. En, aangezien zij toen samen woonden, spraken en beraadslaagden zij dikwerf samen over enige punten en zaken, die de godsdienst betroffen, waarmee de schout vroeger ook goed bekend was.

Toen nu alles naar hun mening goed overlegd was, reisden zij verder om hun voornemens uit te voeren. Doch de goede God, die de raadslagen en de kwade voornemens der goddelozen kan teniet maken, beschikte de zaak der zijn anders dan zij wel gedacht hadden. Want in de stad gekomen en aan de hun opgedragen last willende voldoen, vonden zij niet, die zij zochten, daar zij gewaarschuwd waren door een man, die God beschikt had om hun dit bekend te maken, zodat zij zich ten gevolge van deze waarschuwing naar verschillende plaatsen verstrooid hadden. De beambte ging de huizen binnen, die hem waren aangewezen, en de anderen naar de plaatsen, die hun waren bevolen, doch zij vonden niemand anders dan de vrouwen en kinderen. Toen de schout het huis van Desmasures verlaten had, bleef hij stilstaan, en zag de mannen her en derwaarts door de stad lopen en vluchten, waarheen zij het best konden. In dat oogenblik was er een vleeshouwer, die Florentijn, de speldenmaker, uit het raam zag kijken, en zei tot de schout: "Zie, daar is een van de Hugenoten, die gij zoekt." Na deze aanwijzing liepen de schutters van de wacht terstond toe om hem gevangen te nemen, terwijl Florentijn in de grootste haast naar beneden liep, en zich verbergde onder de bedstede van zijn vrouw, die eerst sedert korte tijd bevallen was. De schutters volgden hem met de grootste spoed naar deze kamer, en terwijl zij woedend binnenstormden, vroegen zij de zwakke vrouw, die met het pasgeboren kind te bed lag, waar de man was. De vrouw was geheel verschrikt en wist niet, waar zij blijven, of wat zij spreken zou. Maar, daar de schutters alle hoeken doorzochten, kwamen zij eindelijk hij het bed om hem daar te zoeken; en, aangezien de vrouw zag dat zij met zwaarden en pieken in het bed staken, vreesde zij, dat haar man dodelijk mocht getroffen worden en riep derhalve met luider stem: "Kom voor de dag, kom voor de dag, mijn lieve man, of anders zullen zij u doden!" Toen derhalve Florentijn zag, dat hij door het geroep en geschrei van zijn vrouw ontdekt was, gaf hij luid antwoord, en vroeg hun hand om hem uit zijn schuilplaats te helpen; want hij kon er niet alleen uit komen. Na aldus gevangen genomen te zijn, werd hij voor de schout gebracht, die intussen naar de zaal gegaan was, waar de predikaties gehouden waren. Toen nu Florentijn te voorschijn gebracht werd, vroeg hij hem, of hij ook een van de muiters en oproermakers was, die hun vorst niet wilden gehoorzamen. Hij antwoordde hem, dat hij noch een oproermaker noch muiter was, maar zijn vorst altijd onderdanig was geweest naar zijn vermogen en Gods bevel. De schout vroeg hem verder, of dat de zaal was, waar de predikatiën in waren gehouden en het kind gedoopt was, waarop hij toestemmend antwoordde. Daarna vroeg de schout hem, of hij niet wilde leven in het geloof van zijn vorst. Florentijn antwoordde daarop, dat hij niet wist wat en hoe het geloof van zijn vorst was, maar verklaarde bereid te zijn te leven en te sterven in het geloof, dat hij bezat, dat hij zijn zaligheid verwachtte van Jezus Christus, volgens het onderwijs dat hij van Christus en zijn heilige Apostelen ontvangen en aangenomen had, en zei, dat wat verder enige andere zaken betrof, hij zijn vorst wilde gehoorzamen, zoals hij naast God in alles altijd gedaan bad. Op deze woorden en afgelegde belijdenis werd hem door de schout aangezegd, dat hij zou worden opgehangen. Florentijn antwoordde daarop: "Geloofd en gedankt zij de naam Gods in eeuwigheid, omdat ik waardig geacht word voor de naam van mijn Heere en Meester Jezus Christus te lijden en te sterven, want het zal toch niet zijn om enige boze daad of

schelmerij die ik bedreven heb, evenmin wegens enige ongehoorzaamheid, die ik jegens mijn vorst getoond heb, want ik heb hem altijd graag de belasting betaald, die men mij heeft opgelegd." Op deze wijze en zonder verder zijn zaak te onderzoeken, werd hij in banden van de beul overgegeven, die hem het touw om de hals deed, hem bond, en naar de straf plaats heenleidde. En, toen hij onder geleide van de beul over straat liep, zei hij tegen enige lieden, die hij ontmoette, dat hij de goede God loofde, omdat Hij hem de genade bewees, voor zulk een rechtvaardige zaak te lijden. Daarna trok hij een haar uit zijn hoofd, en dat tonende zei hij verzekerd te zijn, dat er geen haar van zijn hoofd vallen zou zonder Gods wil, Die hij dankte, omdat het Hem behaagd had hem zulk een einde van zijn leven te schenken. De beul leidde hem weg, durfde niet naar de gewone straf plaats buiten de stad gaan, uit vrees voor het volk, maar bracht hem achter op de plaats van het stadhuis, waar een gelegenheid was gemaakt om te kaatsen. Toen aan deze plaats geen ladder was om het dak te kunnen bereiken, wachtte hij enige ogenblikken, terwijl men twee banken haalde, zoals hij bevolen had. Florentijn vroeg hem, waarom hij de banken uit een ander huis liet halen, daar er wel in zijn eigen huis waren; en dat, wanneer hij die wilde laten halen, men die niet zou weigeren. Uit die woorden bleek genoegzaam de onschuld van deze heilige martelaar en de gewillige onderdanigheid tot de getuigenis van de waarheid van het evangelie, waartoe de Heere hem geroepen had. Toen nu de twee banken gebracht waren, en de beul op de een en Florentijn op de andere stapte, zei een priester, die bij dit schouwspel tegenwoordig was, al lachende en verblijd: "Zing nu uw psalmen, nu bent gij gereed om te zingen!" Florentijn antwoordde: "Ik bid u, spot met mij niet, want ik geef er u geen reden toe." Hierin kunnen de gelovigen een oprechte navolging van Christus zien; immers, toen men de martelaar naar de slachtbank bracht, deed hij zijn mond niet open, en als men hem lasterde, sprak hij niet tegen, maar gaf zich ten enenmale over aan Hem, Die rechtvaardig oordeelt. Ondertussen zag Florentijn, toen hij zou worden opgehangen, de zoon van zijn vrouw, uit haar eerste huwelijk, die nog een jonge knaap was. En, daar hij zag, dat dit jongetje jammerlijk weende, zei hij tot hem: "Mijn zoon, schrei niet om wat gij uw vader ziet overkomen, of over wat men mij aan doet; schaam u daarover niet voor de mensen, want men kan u met waarheid niet verwijten, dat men mij wegens schelmerij of boze daden doet sterven; maar het is om een goede en rechtvaardige zaak, die God de Heere op Zijn tijd wel wreken zal. Onthoud goed wat ik u, mijn lieve zoon, geleerd en gegeven heb, en leef altijd in de vrees van God." Zie, hoe deze martelaar, in plaats van door de mensen getroost te worden, zijn troost ontving van de Heilige Geest, Die hem versterkte, zodat hij tot troost van anderen was.

Toen Florentijn nu op de ene en de beul op de andere bank stond, zei Florentijn tot de beul: "Het hangt van mij af u een kwade trek te spelen, maar ik wil het niet doen." Hij bedoelde daarmee, dat hij op de voeten van de beul lette, die op de bank naast hem stonden, en wanneer hij de bank met een voet omver gestoten had, de beul dan zou gevallen zijn, wat wel tot zijn verlossing had kunnen medewerken. Doch, toen hij tot God gebeden had, werd hij opgehangen, en stierf gelukkig in de Heere. Om zijn last geheel te volbrengen, beval de schout dat terstond het huis van Jacques Maillotte, waar de predikatiën hadden plaats gehad, en de doop was bediend, zou afgebroken en verwoest worden, dat het nochtans het kostbaarste en schoonste huis van de stad, en nieuw gebouwd en nooit bewoond geweest was. Dit had dan ook volgens zijn bevel plaats, en dit huis is nog heden ten dage verwoest, tot een teken van de haat en nijd, die zij de zuivere waarheid van het heilige Evangelie toedragen, dat aldaar overeenkomstig Gods Woord was gepredikt.

Deze Jacques, ofschoon hij ongesteld was, wist zich door Gods voorzienigheid te behouden, en vertrok naar Toul en kort daarna naar Metz met enige anderen, die met hem ontvlucht waren. Mr. François Cristoffels, de dienaar, bleef de gehele dag verborgen en ook de volgenden dag, tot de middag. Toen ging hij uit en vertrok naar Metz. De een ging naar St. Maria, de andere naar Straatsburg, anderen verborgen zich in de velden en weer anderen in verschillende plaatsen. Nadat de schout alles volgens zijn voornemen had volbracht, hield hij zijn middagmaal in het logement van St. Glaude; en, daar hij niet wist, waar Florentijn was ter dood gebracht, vertrok hij weer naar Nancy, en ging de plaats langs, waar hij was opgehangen. En, daar hij hem, zonder in het minst aan hem te denken, zag hangen, werd hij zodanig door schrik en vrees vervuld, dat hij die gedurende zijn leven bij zich hield. Zijn leven duurde echter niet lang meer, want, daar hij voortdurend beefde, teerde hij geheel uit, zodat hij te Nancy stierf, een jaar na de terdoodbrenging van Florentijn. Hij was zo uitgeteerd, en als verdroogd, dat na zijn overlijden zijn lichaam op een stuk perkament geleeke, dat op een plank gelijmd was, terwijl men geen genezing voor zijn ziekte had kunnen vinden. Toen nu Florentijn was ter dood gebracht, liet men zijn lichaam die gehele dag en ook des anderen daags hangen, en men wilde hem ook nog laten hangen des Woensdag, op de marktdag, om van al het volk der omliggende plaatsen gezien te worden om hun schrik voor deze godsdienst in te boezemen, daar de plaats, waar hij hing, op de markt was. Doch enige gelovige christenen namen hem 's nachts af, zodat zij, die door de schout waren aangesteld om het lijk te bewaken, dat niet gewaar werden, en droegen hem naar het kerkhof van het gasthuis, lieten hem daar neer over een hoge muur, die rondom het kerkhof gebouwd was, en daar werd hij later begraven.

Wat verder de schout betreft, deze was gedurende zijn ziekte met vrees en angst vervuld wegens de toorn Gods, die hij in zich gevoelde en wel om de terdoodbrenging van de onschuldige martelaar Florentijn, wat hij echter tegen de overtuiging van zijn geweten gedaan had, om zijn vorst te behagen. Toen deze schout dus begon te twijfelen, vroeg hij aan enige verstandige en godvruchtige lieden, die hem in zijn ziekte bijstonden, of God geen zonden vergaf, indien men daarover berouw had, zonder hun echter te kennen te geven de reden van zijn berouw of welk berouw hij gevoelde, en hij durfde er ook niet voor uit te komen, wat hem op het hart lag, of waarom de vrees voor Gods oordeel hem aldus beangst en benauwd maakte, omdat hij vreesde, door zijn openlijke belijdenis en berouw, in ongenade bij zijn vorst te zullen vallen. In zulk een benauwdheid en angst eindigde hij zijn leven. Terwijl hij daar zo ellendig lag, gaf God hem een duidelijke getuigenis van de angst en de vrees, die hij had voor de eeuwige dood wegens de onrechtvaardige zaak, die hij begaan had. Want, daar hij zijn testament door een notaris liet beschrijven, beval hij uitdrukkelijk dat men uit zijn bezittingen aan de dochter van genoemde Florentijn geven zou de som van vijf honderd franken, van welke dochter de moeder bevallen was, toen hij Florentijn had laten ter dood brengen. Na zijn dood verklaarden de erfgenamen in betrekking tot deze som, dat hij ook schuld had aan de moeder van deze dochter. Zij betaalden dan haar ieder jaar een rente van vijf ten honderd, tot haar voedsel en onderhoud, totdat de dochter meerderjarig zou zijn, en zo zou haar daarna de gehele som worden uitbetaald. En ofschoon dit rechtvaardig oordeel van God zo klaar en duidelijk was voor hen, die de gemeente vervolgden, bleven zij in het land Lotharingen toch even hardnekkig en blind, in weerwil dat de Heere hun door het voorbeeld van deze schout wilde waarschuwen, doch ook deze waarschuwing sloegen zij in de wind. De Heere opene hun en allen verdwaalde lieden, die nog in de blindheid van het pausdom verkeren, eenmaal de ogen, opdat zij zijn waarheid en

rechtvaardige oordelen mogen leren kennen, en voortaan in Zijn vrees en wegen wandelen, tot heiligmaking van Zijn naam en troost van Zijn gemeenten. Amen.

Thomas Watelet, uit het land van Luik

[JAAR 1562.]

Luik volgt de voetstappen van Rijssel na. Beide waren machtige en rijke steden, waaruit de Heere door Zijn genade van de meest verachten naar het uiterlijke, die Hij verkoos, tot getuigen van Zijn waarheid trok, om de hoogmoed der wereldlingen van deze tijd te beschamen.

De stad Luik, die gewoonlijk het paradijs der priesters genaamd werd, wegens de rijke kerken en vermogende inkomsten in haar gebied, had vroeger, ten tijde toen bisschop Everard van der Marche daar zijn kardinaalshoed ophing, het bloed zien vloeien van enige martelaren. En nu verwekte God om dit te vernieuwen, een of twee getuigen van Zijn waarheid, en stelde die tegenover zovele abten, geestelijken, priesters en monniken van deze stad.

Thomas Watelet, geboren te Beko, in het markgraafschap van Francimont, in het gebied van Luik, was een man van een slecht gedrag. Toen deze door het Evangelie vernomen had, dat Christus Jezus alleen de weg, de waarheid en het leven was van hen, die in Zijn beloften geloofden, werd hij door zulk een ijver en begeerte vervuld om de heilige Schrift nauwkeuriger te onderzoeken, dat hij op twintigjarige leeftijd, in zeer korte tijd leerde lezen. Hij maakte in de ware kennis zulke vorderingen, dat hij als steenkolengraver hen, die met hem uit het dorp arbeidden, naar zijn vermogen onderwees. Doch de vorst dezer wereld verwekte hem een tegenstander in de persoon van Hendrik Coenraadsz, kastelein van het genoemde Francimont, die, nadat hij, op aanwijzing van enige priesters, onderzoek gedaan had, deze Thomas gevangen nam, en hem in de stad Luik bracht, in het jaar 1562. Gedurende zijn gevangenschap werd hij door een menigte geloofsrechters en monniken, die daartoe door de bisschop waren aangesteld, en die ook van de inkomsten van het land trokken, dikwerf aangevallen, doch, in plaats van iets op hem te winnen, behaalden zij voor de wereldlijke rechters de meesten tijd grote schande.

Men zegt zelfs van zekere Antonius Guinart, geestelijke van St. Jan, Evangelist in de genoemde stad, dat hij na een langdurig twistgesprek uit spijt, omdat hij tot geen besluit kon komen met deze armen koolgraver, zich de haren uit het hoofd trok. Korte tijd daarna predikte een ander, broeder Lambrecht genaamd, leraar en opziener van de Augustijnen, en ook een van de geloofsrechters, met zeer luide stem tegen Thomas, die hij een van de lutheranen en calvinisten noemde. In het midden van zijn preek bleef hij steken, verloor zijn verstand en spraak, en moest van de stoel naar het klooster worden gedragen, en enige dagen daarna vond men hem verdronken in een sloot. De anderen werden door zulke voorbeelden derwijze verschrikt, dat zij hun vervolgingen en rechtsgedingen lieten varen, en de gevangenen in handen stelden van de wereldlijke rechters.

Intussen legden Thomas en enige andere gevangenen, die volhardden in de evangelische leer, een belijdenis van het geloof af, inhoudende, dat zij geloofden in de almachtige God, Schepper van de hemel en der aarde, Die de belofte van Zijn lieve Zoon aan Abraham en al zijn nakomelingen gedaan heeft, welke in de volheid des tijd, toen deze Zijn Zoon door de kracht des Heilige Geestes Zijn vlees uit de maagd Maria had aangenomen, is vervuld, ons verenigende door Zijn dood met God Zijn Vader. En aangaande de sacramenten, dat zij geloofden, dat de doop door Jezus Christus ingesteld was, en alle christenen die behoorden te ontvangen, ja ook hun jonge

kinderen, daar het een verzekering was van de afwassing onzer zonden, die Hij ons door de verzekering Zijns bloeds heeft verworven. Dat het avondmaal diende om de ware gelovigen met het lichaam en bloed van Jezus Christus te spijzigen, houdende zijn woorden voor waar, ja voor de waarheid zelf. Dat zij van de aanbidding van het sacrament afkerig waren, evenals om dit met fakkels over straat ten toon te dragen. In één woord, dat het geen sacramenten waren dan alleen, wanneer zij met de woorden van de Heere werden bediend. Dat het huwelijk een instelling van God was, welke in alles volgende heilige Schrift moest worden nagekomen.

Deze meer uitvoerige belijdenis werd door enige godzaligen, die aandrongen op de verlossing van deze gevangenen, overgegeven aan de doorluchtige prins en keurvorst Frederik, Paltzgraaf, die in hun belang brieven zond aan de bisschop van Luik, waarin hij aan drong op hun vrijheid volgens de bevelen vastgesteld onder de vorsten van het rijk. Robrecht, de broeder van de markies van Bergen, toen bisschop, die dikwerf zeer neerslachtig was, liet zich verontschuldigen en anderen daarop antwoorden. Intussen lieten de geloofsrechters de gevangenen niet met vrede, zodat er enige uit zwakheid hun geloof lieten varen. Doch Thomas, niettegenstaande de langdurige gevangenschap, en alle bedreigingen van pijnigingen, die men hem voorhield, bleef volstandig. In het begin van Mei 1562 werd de overste der minderbroeders tot hem gezonden, om met hem te redetwisten. In zijn levendigheid en vurigheid des gemoeds, ontving hij hem met deze groet: Gij, dienaar van de antichrist en grijpende wolf, komt gij om mij, evenals de anderen, te verleiden?" "Neen," zei de monnik, "maar om u van uw dwaling te genezen, alsook om u mee te delen, dat onze goede heer en bisschop u nog zes dagen uitstel geeft om u te bedenken, teneinde te herroepen, wat uw bevrijding zal zijn; en, wanneer gij het niet doet, zult gij naar uw verdiensten en overeenkomstig uw lasteringen worden gestraft." Waarop Thomas tot God riep: "O mijn God en Vader!" De minderbroeder viel hem in de rede en zei: "God is uw Vader niet, maar de duivel; wanneer men u iedere dag driemaal geselde, zoudt gij niet zoveel in te brengen hebben." Verder zei hij: "Geloof zoals ik, en gij zult behouden worden; want ik geef mijn lichaam over, en stel mijn ziel voor God te pand, dat ons Rooms geloof goed en zalig is, en geef mij geheel aan de duivel over, indien het uw niet kwaad en boos is." Thomas hernam: O, valse verkoper; wilt gij alzo verpanden en geven, wat het uwe niet is?"

Op de 7e der genoemde maand verscheen deze geestelijke wederom in de gevangenis, om Thomas aan te zeggen, dat men een geschrift van de keizer ontvangen had, dat zijn doods vonnis en dat van zijns gelijken inhield, terwijl hij dacht hem daarmee schrik aan te jagen. Dit geschrift, dat opgesteld was op verzoek van de geestelijken en priesters, hield in, dat keizer Ferdinand aan de bisschop van Luik gebood allen met de dood te straffen, die in zijn land van de roomsen godsdienst afweken, niettegenstaande de wetten van het rijk, enz., en meer andere opgeraapte artikelen, die zelfs in strijd waren met de brieven van de keizer. Zoveel is zeker, dat onder de schijn daarvan, na veel onderzoek, ondervragingen, twistgesprekken en berichten, die gedurig herhaald werden, en die beschreven en verzameld waren door een der schrijvers van de geloofsrechters, Thomas Massot genaamd, eindelijk de laatste sententie tegen Thomas Watelet verworpen werd, wat hem een vermetel en onbeschaamde minderbroeder, Colley genaamd, op deze wijze kwam aanzeggen: "Welnu, uw sterfdag is gekomen; wat zegt gij?" "Geloofd zij God," antwoordde Thomas, "de God mijner verlossing." Daarna zei hij: "Maar om welke reden doet de bisschop mij sterven? Vier jaren heb ik in de gevangenis doorgebracht; hij behoorde zich tevreden te stellen, dat ik het merendeel van die tijd hem minder gekost heb dan een van de kleinste honden aan zijn

hof." Men had hem namelijk niets dan brood te eten en water te drinken gegeven, wat de geloofsrechters bevolen hadden.

Het vonnis van de overheden van Luik, uitgesproken op de 22ste Mei, was, dat hij levend zou worden verbrand, daarna naar de galg gesleept, en daaraan tot een schouwspel van afgrijzen zou opgehangen worden. Naar de strafplaats werd hij tussen twee monniken geleid; en toen zij voorbij de grote kerk van St. Lambrecht gingen, zeiden zij tot Thomas, dat hij zich aan de maagd Maria, de moeder Gods, en aan de andere heiligen, die voor de kerk stonden, moest aanbevelen. Hij antwoordde hun op Luikse toon, dat hij met zulke aanbevelers niets te maken had, en dat hij zich reeds aan zijn Heere en Zaligmaker Jezus Christus had aanbevolen. De minderbroeder Colley, die nevens hem ging, vreesde, dat het volk iets van zijn woorden mocht horen, zei tot de schout, dat hij aan beide zijden paarden moest laten rijden, opdat men niet bij hem zou kunnen komen en hem verstaan. Thomas zei toen met luider stem: "Goed zo, zo zal ik dan naar de slachtbank gaan als een schaap, zonder een woord te mogen spreken; want ook dus spreekt mijn zaak genoeg voor mij." Hij stierf standvastig, temidden van de smarten des doods en de smaadlieden, die hem de monniken en priesters veroorzaakten, teneinde hem als een gruwel bij het volk ten toon te stellen. Maar zijn gedachtenis is gezegend gebleven voor God en voor de leden der ware gemeente te Luik.

Andries Michiel

[JAAR 1562.]

Toen Andries Michiel met blindheid door God bezocht was, beijverde hij zich om zijn verloren gezicht terug te krijgen, en ontving door Gods bijzondere genade het licht der goddelijke waarheid. Omstreeks de maand September in het jaar 1561, kreeg hij te Doornik van de opzichters van het gesticht, waarin de blinde lieden verpleegd werden, toestemming om naar Frankrijk te reizen, teneinde daar te beproeven, of er ook hulp voor zijn gezicht was te verkrijgen. Te Parijs gekomen, werd hij naar St. Germain in Laye verwezen, teneinde met enige geneesheren van de koning van Frankrijk over zijn gebrek te raadplegen. Toen hij in het huis van een der geneesheren was, hoorde hij, dat men voor en na het eten bad en psalmen zong. Hij vroeg vervolgens aan een der bedienden naar de plaats, waar men predikte, en waar zijn heer gewoon was heen te gaan. Toen hem de plaats gewezen was, en hij enige predikatiën gehoord had, en daaruit een verlangen om God te kennen bij hem ontstaan was, keerde hij naar Doornik terug, en deelde zijn bekenden bij herhaling mee, wat hij in Frankrijk uit de predikatiën had verstaan. Hij deed dit zo onbeschroomd en zo lang, totdat hij gevangen genomen werd, en wel in dezelfde tijd toen de commissarissen van het hof naar Doornik gezonden waren, voor wie hij bij herhaling aangaande zijn gesproken woorden onderzocht en ondervraagd werd. Hij antwoordde daarop zo verward, dat zij hem weer op vrije voeten stelden, doch onder voorwaarde, dat hij voor de geestelijke alle dwalingen zou afzweren.

Doch, daar Andries enige punten der christelijke leer niet wilde afzweren, en die met plaatsen uit de heilige Schrift verdedigde, werd hij in de bisschoppelijke gevangenis te Doornik gebracht. En, aangezien hij zijn metgezellen en geloofsgenoten niet wilde verraden, legden zij hem op de pijnbank en deden hem onmenselijke wreedheid aan, zo zelfs dat de heer Doignie, de dienaar van de bisschop, in plaats van hem in zijn pijnigingen te troosten, zich niet schaamde de riemen te grijpen en te beproeven of zij ook stevig genoeg waren aangehaald. Van de allergestengste rechters der christenen was dit nooit gezien, zodat zelfs de beul zich daaraan ergerde. Doch met al hun wreedheid konden zij de blinde zover niet brengen, iemand der zijnen te verraden.

Toen brachten zij hem in een donker onrein hol, waar hij geruime tijd met water en brood werd gespijzigd. En, toen zij zagen, dat zij ook hierdoor niets bij hem winnen konden, wilden zij zijn rechtszaak bespoedigen en hem voor een ketter verklaren. Vervolgens sprak de geestelijke het vonnis over Michiel uit, verklaarde hem voor een ketter, en gaf hem aan de wereldlijken arm over. Intussen ontstond er geschil tussen de bevelhebbers des konings en de heren van de stad. De heer Mansart, die toen beambte was, nam de blinde in bewaring, en liet hem naar het stadhuis brengen, waar hij enige dagen gevangen zat. Vandaar werd hij naar de stadstoren gebracht en na enige tijd weer naar het stadhuis gevoerd. De geheime raad des konings beval intussen, dat de rechters van de koning en die der stad, tezamen de blinde zouden veroordelen. En, toen zij vernamen, dat hij zich dagelijks met plaatsen uit de heilige Schrift sterkte, bevalen zij, dat hij nog eens zou worden gepijnigd, opdat hij zijn geloofsgenoten, die hem tot standvastigheid opwekten, zou verraden. De heer Mansart had de blinde van zijn jeugd reeds gekend, en daarom verwonderde hij zich, zo dikwerf hij hem in de gevangenis bezocht, over zijn standvastigheid. Hij beproefde ook om hem, nu eens door schone beloften dan weer door bedreigingen tot afval te brengen, doch alles was tevergeefs, en de blinde dankte God, dat hij om Zijns naams wil lijden zou. Ook een goed vriend bezocht hem in de gevangenis, die hem met nadruk tot standvastigheid vermaande, en hem onderrichtte, wat hij de geloofsrechter op enige vraagstukken moest antwoorden

Toen zij hem van de toren weer naar de andere gevangenis sleepten, zei hij tot zijn vijanden: "Gij leeft met mij als de kat met de muis, want als deze lang genoeg er mee gespeeld heeft, verslindt zij die eindelijk." Zijn vrienden vielen hem ook aan, en zochten hem op om te herroepen, en beloofden hem van geld en alle nooddrift te voorzien. Doch de zwaarste strijd had hij op de 22e Mei in het jaar 1562 met de Jezuiten. Deze hielden hem voor, dat, indien hij hij de leer, die hij tot hiertoe beleden had, bleef, hij dan zonder God was, en eeuwig, verloren en verdoemd zou zijn. Daarop antwoordde Andries: "Ik geloof in de Schepper van de hemel en der aarde, en daarom zal ik niet verdoemd worden." En, toen de Jezuiten niet ophielden tegen de goddelijke waarheid en de verdiensten der gehoorzaamheid van Jezus Christus zich te verklaren, stopte Michiel met beide handen de oren toe, opdat hij de godslasteringen niet horen zou. Dit hinderde hun zo, dat zij uitschreeuwden: "Hij is verdoemd!" Nadat het vonnis uitgesproken was, begon Michiel met luider stem het "Onze Vader" en de artikelen van het geloof met zulk een ijver te bidden, dat vele omstanders weenden, en vooral de beambte Mansart, die de rechtszaak graag had tegengehouden, maar uit vrees had hij in alles toegestemd. Op de strafplaats gekomen, dankte hij de rechters, dat zij hem zolang hadden gevangen gehouden, en betuigde, dat hij daardoor meer in de kennis der waarheid was versterkt geworden. Voorts stelde hij de rechters het gestreng oordeel Gods voor ogen, en dankte hen, die hem in de gevangenis hadden welgedaan. Wat Johannes van de grote hoer zegt, wist hij zo eigenaardig op de roomse kerk toe te passen, dat de omstanders betuigen moesten, dat de Geest Gods door hem sprak en niet de gevangene, die een arm blind mens was, en niet gestudeerd had. Een jonkman uit het volk riep hem tot: Wees getroost, Andries, wees getroost!" Enige vrouwen zeiden: Hoe zou hij anders dan getroost zijn! Ziet gij niet, dat hij standvastig blijft?" En, nadat hij zijn ziel Gode getrouw had aanbevolen, werd hij met een strop verworpd en zijn lichaam tot as verbrand, omstreeks negen uren in de voormiddag, van de maand Mei.

Autonius Caron, Reinholdina Fransz en enige anderen

[JAAR 1562.]

Onder hen, die Kamerijk verlieten, om de tirannie van Maximiliaan van Bergen, bisschop daar, te ontgaan, was ook zekere Antonius Caron, die daar geboren en een linnenwever was, alsmede zijn vrouw **Claudia** en Reinholdina Fransz de l'Estre, de vrouw van een koopman te Kamerijk. Deze begaven zich naar Mondier opdat zij in de hervormde gemeente leven en zich in de christelijke godzaligheid oefenen mochten. Doch, toen zij op zekere tijd naar, Peronne wilden reizen, werden zij verraden en gevangen genomen, en kwamen eindelijk in handen van de bisschop, die geen moeite spaarde, om hen door de wereldlijke overheid, die naar welgevallen kon oordelen, ter dood toe te doen vervolgen. Antonius Caron bleef standvastig in de belijdenis der zuivere leer, en liet zich noch door de bedreigingen van deze bisschop, die hem met een gruwelijke dood dreigde, noch door de smekende woorden van de handlangers der priesters tot herroeping bewegen. Hij had zich reeds vroeger geruime tijd in standvastigheid geoefend, en was met geheel zijn hart een vijand van de dingen, waardoor de waarheid Gods werd verduisterd.

Reinholdina was reeds vroeger, om de leer van het Evangelie, gevangen genomen; maar aangezien zij toen slechts een flauwe indruk van de ware kennis ontvangen had, heeft zij uit menselijke zwakheid herroepen. Doch toen zij weer de bisschop in handen gevallen was, maakte zij haar afval weer goed, en betuigde, wat zij in Frankrijk uit de predikatiën van het goddelijke Woord onthouden had, namelijk, dat zij noch door bedreigingen van de dood, waar de rechters haar mee verschrikten, noch door de smekende woorden van haar vijanden, van de ware belijdenis des goddelijke naams kon worden afvallig gemaakt. Eindelijk werd zij, in de maand Juli van het jaar 1562, te Kamerijk, om Christus' wil, verbrand, en ontving in plaats van dit ellendige leven de eeuwige zaligheid.

Insgelijks is ook Antonius Caron in de stad Kamerijk tot aan zijn einde volstandig gebleven. Zijn doodsvonniss, namelijk, dat hij levend zou worden verbrand, werd op zo gruwelijke wijze uitgevoerd, dat ook aan de wreedheid van de allerbloedigste tirannen daardoor kon worden voldaan. Het ene gedeelte van het lichaam was reeds verbrand, toen het andere zich nog in de vreselijkste pijn bewoog. Doch temidden van deze martelingen hield Caron niet op de naam van God door Jezus Christus aan te roepen, waardoor vele omstanders zeer werden gesticht.

In de vervolging van de beklagenswaardige christenen in Nederland, waren te Doornik vele jonge dochters en vrouwen, die op het slot gevangen zaten. Deze legden van het Evangelie derwijze een getuigenis af, dat zij velen zwakgelovigen terecht als een voorbeeld konden strekken.

Onder anderen was er een, **Barbara** genaamd, en nog een **Jacqueline van St. Amand** geheten, die in haar zwak geslacht bewezen, hoe groot en wonderbaar de kracht des Heeren in de Zijnen is. Het is wel waar, dat de commissarissen en rechters, om haar gedachtenis en naam onbekend te doen blijven, deze personen in het geheim verdrongen, doch de Heere, in Wiens oog de dood, ondergaan om de belijdenis der waarheid, kostelijk is, zal dit alles des temeer aan het licht brengen, tot Zijn eer en tot schande van het rijk van de antichrist.

In het jaar 1562 had er ook een ongehoorde wrede vervolging der gelovigen in Frankrijk plaats.

En wel te Parijs, Senlis, Amiens, Abbeville, Meaux, Chalons, Troyes, Bar aan de Seine, Epernay, Saint Etienne, Diarre, Ceant en Othe, Sens, Auxerre, Nevers, Cerbigni, Chastillon aan de Loire, Moulins, Issoudun, Le Mans, in Vendesmois, te Angers, Cran, Bloys, Mer, Tours, Bogueuil, Poitiers, Rouaan, Caen, Venlongues, Vire, in Bretange, Guyenne, te Ancyoulème, Coignac, Perigueux, Aurillac, Toutouse, Guillac, Negrepelisse, Montauban, Costelnaudarri, Carcassone, Limous, Beaucaire, Revel, Souvraise, Nonnoy, in Rovergur, te Foix, Orange, in Provence, enz. enz. In deze en meer andere plaatsen werd een ontzettende menigte christenen op moorddadige wijze omgebracht.

Jan van Namen

[JAAR 1562.]

Volgens deze heeft men bevonden, dat de geestelijken van het pausdom ware grijpende wolven zijn, de schapen stelen, en die in alle hebzucht en wreedheid ten roof aan de geloofsrechters overgegeven.

In de begonnen vervolging te Luik, zoals gezegd is, was er een visverkoper Jan van Namen genaamd, geboren in een dorp omtrent twee mijlen van de stad Luik. Hij was een dergenen, die met Thomas Watelet, de bovengenoemde martelaar, getrouw bleef aan de ware belijdenis van de christelijke godsdienst, en die met zijn bloed bezegelde. De geestelijke van zijn dorp beschuldigde hem van ketterij, omdat hij een Nieuw Testament bij hem gevonden had, waarin vele gevouwen bladen en aantekeningen gevonden waren, die, zoals hij dacht, tegen de mis gericht waren, waarover zij een weinig hadden geredetwist, alsook over het avondmaal des Heeren. De geestelijke liet hem door de lieden van Luik gevangen nemen, en op zijn aanbrengen en getuigenis namen de geloofsrechters hem in het verhoor. Verhit als zij waren door het vergieten van het bloed der christenen, veroordeelden zij hem als een ketter, en gaven hem over in de handen van het wrede recht der wereldlijke rechters, en wel op de 22e mei 1562. Mr. Antonius Guinart, van wie boven in de geschiedenis van Watelet gesproken is, en meer anderen beloofden hem enige genade, zo hij zich aan de roomse kerk wilde onderwerpen. Doch met weinige woorden verklaarde hij dit niet te willen doen. Na dit gegeven antwoord, gaf men hem in de gevangenis tijd om zich te bedenken tot de 3e Augustus, waarna hem gezegd werd, dat hij de volgende dag moest sterven. Als door een profetische geest gedrongen, antwoordde hij aan hen, die hem deze tijding brachten: "Keert vrij terug, want het uur van mijn God is nog niet gekomen." Doch twee dagen daarna, op de 5e dier maand, in de vroegen ochtend, zei hij tot hen, die in de gevangenis zaten: "Verblijdt u met mij! Ziet, mijn bruiloftsdag is nu gekomen, en ik zal tot mijn God gaan." Omtrent twee of drie uren daarna kwam er een minderbroeder bij hem, om hem de biecht af te nemen, aan wie hij zei, dat hij bij God gebiecht had. De monnik toonde hem een kruis; maar, terwijl hij zijn armen over elkaar legde in de gedaante van een kruis, zei hij tot hem: "Zie, hier is er een, zo dit voor mij nodig ware, en wanneer God geen ander in mijn hart geprent had."

Toen men hem naar de strafplaats leidde, zong hij een lofzang tot een teken van zijn vreugde; waarop de schout zei: "Zing nu toch zo niet, denk veeleer aan uw ziel." De lijder antwoordde: "Mijn ziel is in Gods hand; daar behoeft gij niet voor te zorgen."

Enige zeiden hem, dat hij missen voor zich zou laten doen, en voor zich laten bidden. Hij antwoordde: "De missen deugen niet, maar bidt gij voor uzelf." Hij werd in een pekton zonder bodem gelaten, om het midden van het lichaam vastgemaakt en het vuur daaronder aangestoken. Met luider stem riep hij bij herhaling: "Och Jezus, genade," en gaf aldus in de vuurvlammen de geest.

Karel Elinck

[JAAR 1562.]

In het jaar onzes Heeren 1562 leefde er in de stad Honscote een jonkman, Karel Elinck genaamd, die volgens het Evangelie des Heeren Christus Jezus, wat hij met ijver doorzocht, zijn leven in alle godzaligheid inrichtte. Toen de geloofsrechter van Vlaanderen dit vernomen had, kwam hij te Honscote, nam dezen jongman gevangen, en liet hem in een diepe kerker werpen, waar hij geruime tijd vertoefde.

Vervolgens deed de geloofsrechter, met vele andere vijanden der waarheid, zijn best om hem van zijn godsdienst tot hun roomse synagoge te brengen; doch alles was tevergeefs, want de Heere Christus Jezus schonk Zijn dienaar, hoewel hij nog zeer jeugdig was, een wonderbare standvastigheid en mannelijke wijsheid, die de tirannen noch door langdurige gevangenschap, noch door hun geslepenheid en moed konden overwinnen. De belijdenis van zijn geloof en voorts het onderhoud, dat hij had met de geloofsrechter en de raadsheren van Gent, in tegenwoordigheid der overheid van Honscote, heeft hij beknopt beschreven, en aan de broeders van Honscote toegezonden, die wij hier laten volgen:

"Ik, Karel Elinck, wens allen broeders en zusters, die God van hart zoeken, genade, vrede en eendracht, tot bevestiging van de band der liefde, van God de Vader en de Heere Christus Jezus!

Aangezien het ons in de heilige Schrift bevolen is, lieve broeders in de Heere, dat wij, als wij voor koningen en overheden gebracht worden, de naam van Christus getrouw te belijden, en van de hoop, die in ons is, getrouw rekenschap te geven, wil ik nu God alleen tot mijn hulp nemen, opdat ik mijn belijdenis, die ik voor de rechters tot verantwoording van mijn geloof heb afgelegd, zoals zij naar waarheid plaats had, hoe eenvoudig zij ook is, aan u mag toezenden. Zo zal ik u nu beknopt meedelen, hoe en wat mij de geloofsrechters en twee raadsheren van Gent in tegenwoordigheid van de heren van Honscote, gevraagd hebben, en wat ik hun heb geantwoord.

Vooreerst vroegen zij mij, of ik niet in de roomse kerk geloofde; waarop ik antwoordde: "Neen; maar ik geloof in God, en houd mij alleen aan Zijn Woord: want, indien ik in de roomse kerk geloofde, zou ik een wankelbaar en onvast fundament hebben. Maar God en Zijn Woord blijven in eeuwigheid."

Vraag. "Hoe denkt gij over het avondmaal van onze Heere?"

Antwoord. "Mijn heren, gij doet verkeerd naar het voornaamste te vragen, voor gij van het fundament gesproken hebt. Ja," zeiden zij, "wij zullen ook over het andere spreken; maar zeg ons nu, of gij niet gelooft, dat de apostelen het vlees van Christus aten en zijn bloed dronken?"

Antw. Ik zeg nog eens, mijn heren, dat het geen manier van doen is, dat men bij het bouwen de kap zal maken voor men het fundament heeft gelegd, en dat men niet van boven naar beneden, maar van onderen naar boven bouwt."

Vr. "Welnu, wij vragen u nu aangaande het avondmaal des Heeren, waarvoor gij dat houdt.

Antw. Het avondmaal, mijne heren, houd ik voor een verbondsteken of een zegel van Gods genade in de dood Zijns Zoons bevestigd, dat hij aan Zijn gemeente tot een

godzalig gebruik, namelijk tot gedachtenis van Zijn dood, heeft ingesteld en nagelaten. Want, daar wij zwakke mensen zijn, en de dood van Christus ons gemakkelijk uit de gedachte kon gaan, zo heeft Christus hierin onze zwakheid willen te hulp komen en ons de sacramenten als levende beelden nagelaten, om ons zwak geloof te versterken, en ons geheugen te hulp te komen."

Vr. Gelooft gij niet, dat Christus Zijn apostelen Zijn vlees te eten en Zijn bloed te drinken gegeven heeft, en dat wij nu ook hetzelfde in het avondmaal gebruiken?

Antw. Ja, mijn heren, doch op een andere wijze dan gij meent. Vooral ontken ik het uitwendig eten met de tanden, en wel met Augustinus, die zegt: "Waarom bereidt gij de landen en de buik? Geloof, en gij hebt gegeten." Maar in het avondmaal des Heeren bedoel ik een geestelijk eten, wat door het geloof geschiedt; zodat men daar niet heen gaat met een hongerige maag, maar met een hongerige en dorstige ziel, die begerig is om gelaafd en gevoed te worden tot het eeuwige leven met de verdiensten van Christus Jezus, die Hij in Zijn lichaam voor ons volbracht heeft. Dit is het ware gebruiken van het lichaam en het bloed van Christus, wat in het avondmaal gelegen is."

Vr. "Erkent gij, dat Christus Jezus' vlees en bloed is in het sacrament des altaars?"

Antw. "Mijn heren, ik geloof liever de Heilige Geest, die door de mond van Petrus heeft gezegd, dat de hemelen Hem moeten ontvangen tot de wederoprichting van alle dingen. Dit is ook vervat in het Symbolum Apostolorum, of de twaalf artikelen van het geloof, waarin openlijk wordt meegedeeld, dat Christus naar de hemel gevaren is, en vandaar niet komen zal dan ten laatste oordeel, wat toch zichtbaar, zoals de bliksem verschijnt, geschieden zal. Want gelijk Hij zichtbaar opgevaren is, alzo zal Hij ook, volgens de woorden van de Engel, zichtbaar wederkomen. Daarom verloochen ik ten enenmale de onzichtbare wederkomst van Christus. Maar zegt mij eens, mijn heren, waardoor komt Christus in het sacrament des altaars?"

Antw. "Door de kracht der woorden."

Vr. "Hoe, op een toverachtige wijze? Wanneer ik de woorden Hoc est enim corpus meum" over het brood uitsprak, zou Christus dan ook terstond in het vlees en bloed komen?"

Antw. "Neen, toch niet; want u is geen macht gegeven, en gij bent geen priester."

Vr. "Wie heeft alleen de priesters de macht gegeven, om God in vlees en bloed te doen komen?"

Antw. "De paus."

"Maar zeg ons, hoe gij denkt over het sacrament des altaars?"

Antw. "Het heilige avondmaal van onze Heere bemin ik bovenal, en houd dit in grote waarde. Maar het sacrament des altaars, weet ik niet, wat het is. En, zegt mij nu ook eens, mijn heren, hoe gij wilt, dat men het lichaam van Christus in het avondmaal gebruiken zal, geestelijk of vleselijk? Hierop wisten zij niet goed te antwoorden, en zwegden geruime tijd. Eindelijk zei een van de raadsheren van Gent: "Gij moet ons niet vragen, maar wij moeten u vragen."

Mijn heren, zei ik, gij hebt gezegd, dat gij mij in alles zoudt onderwijzen. Mag ik u dan niets vragen? Daarom, zegt mij, hoe men het lichaam van Christus in het avondmaal gebruiken zal, inwendig door het geloof, of uitwendig met de mond en de tanden? Eindelijk antwoordde de geloofsrechter daarop zeer uitvoerig, wat echter niet veel te betekenen had, en dat hier om kort te gaan niet zal meedelen. De hoofdzaak ervan kwam hierop neer, dat wij het lichaam op twee wijzen gebruiken, namelijk geestelijk en ook vleselijk. Waarop ik hun dus antwoordde: ik bedoel geen uitwendig gebruik van het lichaam in het avondmaal, zoals ik reeds in mijn afgelegde belijdenis verklaard heb. Zo ontken ik ook alle wezensverandering, van het brood, maar geloof,

dat de woorden van Christus: "Neemt, eet, dat is Mijn lichaam," betekenende woorden zijn; want, indien de wezensverandering waar is, kan het avondmaal geen sacrament zijn. Want in de sacramenten moet altijd de gelijkenis overblijven, waarvan het een sacrament is, zoals Augustinus schrijft: "Neemt de similitudo of gelijkenis weg, dan is het geen sacrament." En ook de andere verklaring, die Augustinus geeft, geeft reeds genoeg te kennen, dat in het sacrament de stof niet wordt veranderd, als hij zegt: "Laat het woord tot de stof komen, en het wordt een sacrament." Aldus bestaat een sacrament uit twee dingen, uit het woord en de stof. Want daar hij zegt: laat het woord tot de stof komen, neemt het woord "komen tot" de stof niet weg, maar eist veel meer, dat de stof er zijn moet, waarbij het woord gevoegd wordt. Wanneer wij geloven, dat de menselijke natuur met de goddelijke natuur van Christus verenigd is, en Hij nu is waarachtig God en mens in één persoon, zullen wij daarom zeggen, dat de menselijke natuur, die met zijn goddelijke verenigd is, de goddelijke natuur heeft veranderd, zodat deze niet meer bestaan zou? Dat zij verre. Voorts bracht ik nog vele soortgelijke bewijzen bij, om te tonen, dat de kracht der woorden het brood niet verandert. Dat het brood de naam draagt van het lichaam van Christus, het is aan de sacramenten eigen, dat zij de naam dragen van de zaken, waarvan zij sacramenten zijn. Aldus wordt de doop het bad der wedergeboorte genaamd, de besnijdenis het verbond, de rotssteen Christus. Augustinus zegt ook, "dat Christus niet getwijfeld heeft dat Zijn lichaam te noemen, toen Hij het teken van Zijn lichaam gaf." Zo besluit ik dan, dat het brood en de wijn in het avondmaal tekenen zijn, doch geen ijdele tekenen, maar van het lichaam van Christus. Hierop gingen zij heen, en lieten mij wegleiden.

Omstreeks zes weken daarna kwam de geloofsrechter weer bij mij met de overheid en de priesters van Honscote, en nog vele anderen, die ik niet kende. Zij begonnen mij aldus weer te ondervragen.

Vr. "Blijft gij nog bij uw gevoelens, waarin gij was, toen wij de vorige maal tezamen spraken, en volhardt gij in uw opvatting?"

Antw. "Mijn heren, met Gods Woord heb ik ten allen tijde tot u gesproken, en wanneer gij het mij beter kunt aantonen, zal ik uw leer aannemen. Ten andere kleef ik geen vreemd gevoelens aan, en dat kunt gij ook niet van mij zegoen."

Vr. "Wilt gij de wijste zijn van de gehele wereld?"

Antw. "Neen, mijn heren, ik houd mij niet voor wijs, maar mijn wijsheid is Christus zelf, en de wijsheid der wereld is dwaasheid voor God."

Vr. "Waar zoudt gij de heilige Schrift hebben leren kennen, en hoe zoudt gij alles kunnen weten, daar gij nog slechts een kind bent?"

Antw. "'t Is waar, mijn heren, ik ben nog jong; maar, als God werken wil, let Hij niet op jeugd of ouderdom. Wilt daarom ook mijn jeugd niet verachten, maar denkt liever aan de profetie van Joël, die voorspeld heeft, dat in de laatste dagen de jongelingen zal gegeven worden te profeteren. De Joden hebben ook Christus, toen Hij hun de Schriften verklaarde, voor ongeleerd en een timmermanszoon gehouden; daarom moet men niet naar het uiterlijke oordelen, want dan zou men dikwerf mistasten, evenals of de Geest van God niet zowel in de jonge als bejaarde lieden kanwerken."

Vr. "Gelooft gij niet, dat het heilige oliesel een sacrament is?"

Antw. "Neen, mijn heren, en dit zoudt gij ook met de heilige Schrift niet kunnen bewijzen, want de aanwending van de olie ten tijde van de Apostelen heeft geen overeenkomst met het oliesel en de zalving, want zij wendden die aan tot genezing van het lichaam en niet van de zielen; maar gij wendt het niet aan tot genezing van het lichaam, maar van de ziel, want, indien gij niet dacht, dat de lieden, die gij gaat zalven, niet zouden sterven, zoudt gij die ook niet zalven."

Vr. "Gelooft gij niet, dat de doop de erfzonde wegneemt, die wij van Adam hebben?"

Antw. "Ik geloof niet, dat de uitwendige waterdoop de erfzonde noch enige zonde kan wegnemen, maar, Christus, Die voor ons gestorven is en zijn bloed tot afwassing van al de zonden vergoten heeft. Het water zuivert slechts uitwendig, en is ons een teken, dat wij inwendig aan onze zielen door het bloed van Christus gereinigd worden."

Vr. Hoeveel sacramenten gelooft gij dat er zijn?"

Antw. Twee, namelijk de doop en het avondmaal, en die houd ik in grote waarde."

Vr. "Gelooft gij dan niet, dat er zeven sacramenten zijn?"

Antw. "Nee, mijn heren, en gij kunt het mij ook nergens uit de heilige Schrift bewijzen. Hoe bent gij dan zo vermetel, om te leren, dat er zeven sacramenten zijn, daar gij dit met de Schrift niet bewijzen kunt?"

Vr. "Gelooft gij niet, dat de priesters macht hebben de zonden te vergeven?"

Antw. "Nee, mijn heren. Maar ik geloof, dat de apostelen, die door Christus gezonden waren, om het Evangelie te prediken, de macht hadden de zonden te vergeven in de naam van Christus. Maar aangaande de priesters geloof ik niet, dat zij deze macht bezitten, daar zij door Christus niet gezonden werden, en in Zijn naam niet prediken; veeleer zijn zij gezonden door de paus, de antichrist, in wiens naam zij ook prediken en niet in de naam van Christus Jezus. Daarom geloof ik in geen dele, dat zij de macht der apostelen bezitten.

Vr. "Waar gelooft u dan, dat men de zonden biechten moet?"

Antw. Christus zegt: "Komt allen tot Mij, die vermoeid en belast bent, en Ik zal u rust geven." Daarom wil ik tot Hem alleen gaan en tot geen mens. Want Hij alleen is het, Die vergeving van zonden schenkt. Maar, niettemin wil ik mij wel met mijn broeder verzoenen, volgens het bevel van Christus, wanneer ik iets tegen hem heb misdreven."

Vr. gelooft gij niet, dat de paus van Rome de stedehouder van God is?"

Antw. "Mijn heren, ik geloof, dat de paus de antichrist is, die zich rechtstreeks tegen Christus stelt."

Vr. "Gelooft gij niet, dat hij in de plaats van Petrus is gekomen?"

Antw. "Nee, en ik geloof ook niet, dat Petrus ooit te Rome gepredikt heeft, veel minder, dat hij paus is geweest. Want, indien de paus in plaats van Petrus en een stedehouder van God ware, zou hij zijn leer voorstaan, waartegen hij zich nu verklaart, zijn eigen dromerijen leert en oudwijfse fabelen, zoals Paulus dat vroeger heeft voorspeld."

Vr. "Gelooft gij niet, dat er een vagevuur is?"

Antw. "Ik geloof, dat het bloed van Christus het ware vagevuur of de reiniging is, dat al onze zonden gezuiverd of gereinigd heeft."

Vr. "Gelooft gij niet, dat men de heiligen moet aanroepen, opdat zij tot God voor ons bidden?"

Antw. Johannes zegt: "Kinderkens, indien iemand gezondigd heeft, wij hebben een Voorspraak bij de Vader, Jezus Christus, de Rechtvaardige." Paulus zegt: "Want er is één God, er is ook één Middelaar Gods en der mensen, de mens Christus Jezus." Daarom moeten wij tot geen andere advocaat gaan dan tot die enige Middelaar; en, zo wie andere advocaten zoekt, berooft Christus van Zijn ambt, wat Hem alleen toekomt."

Vr. "Gelooft gij dan niet, dat men verdienen kan met goede werken te doen?"

Antw. "Nee. Want aangezien de Schrift zegt: "En Abraham geloofde God, en het is hem tot rechtvaardigheid gerekend," aldus zeg ik, dat de mens gerechtvaardigd wordt alleen uit het geloof, zonder enige werken der wet. En met Paulus zeg ik: "En, indien het is uit de werken, zo is het geen genade meer." "

Vr. "Waarom moet men dan goede werken doen, aangezien men er niet mee verdient?"

Antw. De goede werken, mijn heren, zijn niet te verwerpen, maat, zeer te prijzen in de christenen, en worden van hen ook geëist, niet om iets te verdienen, maar om ons geloof te tonen, dat zonder de werken dood is; ten andere, om onze dankbaarheid te bewijzen, die wij God steeds schuldig zijn voor de weldaden, Die Hij ons bewezen heeft in het schenken van Zijn Zoon; ten derde, omdat zij onze naasten ten zegen zijn. Tot dit einde, mijn heren, moeten wij goede werken doen; maar die door zijn goede werken in de hemel wil komen, die is een dief en moordenaar, want hij gaat door de rechte deur, die Christus is, niet in."

Vr. "Houdt gij alle dagen voor even goed, en maakt gij geen bezwaar om op vrijdag vlees te eten?"

Antw. "Ik maak geen onderscheid in de dagen, mijne heren, dan alleen met de sabbat; op die dag wil ik mijn handwerk staken, om mij naar de gemeente van Christus te begeven, teneinde Zijn Woord te horen, en in al Zijn heilige instellingen mij de gehele dag te oefenen, ofschoon dit ook iedere dag behoort te geschieden. Maar op Vrijdag het vlees eten te verbieden acht ik een te duivelse zaak om daarmee het geweten van de mens te bezwaren. En Paulus bericht ons van, valse profeten, die in de laatste tijden het huwelijk en de spijs verbieden zonden, daar nochtans alle spijs, wanneer zij met dankzegging genoten wordt, rein is, Christus zegt ook, dat wat de mond ingaat, de mens niet verontreinigt."

Vr. "Gelooft gij niet, dat er een overheid in deze wereld moet zijn, en wilt gij er geen erkennen?"

Antw. "Mijn heren, ik beken met geheel mijn hart, dat de overheid een dienaar van God is, die het zwaard niet tevergeefs draagt, maar tot straf der bozen en bescherming der goeden. Graag wil ik mij in alles, wat recht is, aan de overheid onderwerpen, en erken ook schuldig te zijn voor de overheid te bidden., opdat wij, zoals Paulus zegt, een gerust en stil leven onder bare bescherming mogen leiden in alle godzaligheid. Daarom, wie de overheid weerstaat, hij weerstaat het bevel Gods."

Vr. "Gelooft gij niet, dat de kinderen, die zonder doop sterven, verdoemd zijn?"

Antw. "Neen, mijn heren, want ik maak de zaligheid niet van de doop afhankelijk, anders zou ik een afgodendienaar zijn als gij; want Abraham is niet gerechtvaardigd in de besnijdenis maar in de voorhuid, en hij ontving de besnijdenis tot een zegel van de rechtvaardigheid van het geloof."

Dit is, beminde broeders, wat ik, zo beknopt mogelijk, voor de overheid heb beleden, en ik hoop bij deze belijdenis tot de dood te blijven. Dat vergunne mij God, door Zijn Heilige Geest. Amen.

Door mij, Karel Elinck."

Intussen vertroostten de broeders te Honscote met brieven, en baden en vermaanden hem in de belijdenis van zijn geloof, als een vroom Christen, te volharden, wat hij ook deed. Toen de geloofsrechter en andere vijanden der waarheid zagen, dat hij door hun aanvallen niet van zijn geloof afvallig kon worden gemaakt, maar dagelijks groter ijver toonde, veroordeelden zij hem eindelijk als een ketter, en leverden hem in handen van de wereldlijke rechter over. Doch deze vrome getuige van Christus was daardoor niet verschrikt, maar zocht veel meer de Heere Christus met zijn dood te verheerlijken. Nadat hij eindelijk vernomen had, dat de tijd van zijn overgave nabij was, schreef hij de volgende brief aan de gemeente te Honscote.

"Genade en vrede en de onuitsprekelijke liefde des Vaders, wens ik u toe, beminde broeders, door Christus Jezus onze Hogepriester en Voorspraak bij de Vader, en de gemeenschap des Heilige Geestes. Amen.

Na u vooraf christelijk gegroet te hebben, beminde broeders, mag gij weten, dat ik uw brief ontvangen heb, die mij grote vreugde en troost in mijn gevangenschap en

aanvechtingen geschonken heeft. Ten andere dank ik ulieden, dat gij mijner in uw gebeden tot God ten allen tijde gedachtig bent. Temidden van mijn benauwdheid zal ik ook de Heere voor u allen bidden, opdat Hij ons naar Zijn barmhartigheid verhoort en uit alle benauwdheid verlost, als wij met opgeheven handen en harten Hem aanroepen, zou Hij zich onzer niet ontfermen, daar Hij ons, toen wij nog Zijn vijanden waren, genadig heeft aangenomen? Zou Hij ons nu niet veel meer verhoren, nu wij Zijn lieve kinderen door Christus geworden zijn, en ons uit alle dwaling en duisternis gebracht heeft tot het wonderbaar licht en rijk van zijn Zoon? Daarom kan ik vrijmoedig met de Profeet David zeggen, dat de Heere mijn toevlucht en beschermer is tegen allen nood en verdrukking van mijn vijanden, en ik zal daarom ook niet vrezen, wat mij de mensen ook doen. Want de liefde, die God in onze harten geplant heeft, verbant niet alleen de vrees van het rechtvaardig oordeel van God en zijn bedreigingen, maar ook alle verschrikkingen en verdrukking der tirannen. Want de prediker vermaant ons: "Ontzet u niet voor het aangezicht der geweldigen; verdedigt de waarheid tot in de dood, dan zal God de Heere voor u strijden." Daarom zeg ik met Paulus, dat ik door de Heilige Geest verzekerd ben, dat noch hoogte, noch diepte, noch gevaar, noch zwaard, veel minder verderfelijke schepselen mij zullen kunnen scheiden van de liefde die er is in Christus Jezus onze Heere: Wien prijs zij in eeuwigheid Amen.

Verder, geliefde broeders in de Heere, teneinde aan uw verlangen te voldoen, geliefd dan te weten, dat ik in de Heere zo welgemoed ben, dat ik het met geen pen en inkt zou kunnen beschrijven. En gedurende al de tijd, die ik in gevangenschap en ketenen heb doorgebracht, is het mij nooit in de gedachten gekomen, van de allerminste artikelen van de christelijke godsdienst af te wijken, en kan ik ook niet denken, hoe iemand er toe komen kan, om de beleden waarheid, uit vrees van pijnigingen en lijden, te verzaken. Daarom heb ik lust en verlangen, om mijn lichaam een brandoffer te doen zijn, en dat te laten verbranden voor de waarheid, wat ik ook al de tijd mijner gevangenschap, die niet kort geweest is, begeerd heb; want er zijn nu reeds drie maanden verlopen, dat mij de geloofsrechter en de getabberde bisschop van Yperen in de wereldlijke handen hebben overgeleverd. Ik vermoed, dat zij mij zo lang, gevangen houden, omdat ik gezegd heb, dat, zo er enigen onder ben waren, die met de heilige Schrift mijn dwaling konden bewijzen, ik mijn geloof zou laten varen en hun leer omhelzen. Dit zei ik tot hen, niet omdat ik in enig opzicht twijfel aan de leer, die ik voorsta, want in mijn gemoed ben ik door de Heilige Geest verzekerd, dat er geen plaatsen in de heilige Schrift, noch in het Oude, noch in het Nieuwe Testament, in strijd zijn met mijn geloof; maar opdat zij mij niet met recht van hardnekkigheid zouden kunnen beschuldigen. Maar zij redetwisten met mij niet naar mijn verlangen, namelijk niet met getuigenissen der heilige Schrift, want daarin zijn zij niet thuis, maar met boeien en onreine kerkers, en denken mij daarmee te overwinnen. Doch ik vertrouw van mijn God, dat Hij mij zal bijstaan, en hen niet laten overwinnen, maar mij integendeel een heerlijke overwinning geven, om al hun martelingen te verachten, de Heere groot te maken, en Zijn waarheid niet alleen met de mond, maar ook met mijn bloed te bezegelen Hiermee, lieve broeders, beveel ik u Gode en aan het Woord van Zijn genade, Die u beware in de oprechte waarheid. Amen.

In haast de 27e september 1560.

Door uw dienaar en broeder, Karel Elinck,
gevangen om de waarheid."

Toen deze gevangene aldus aan zijn belijdenis bleef vasthouden, ontving hij eindelijk het doodsvonniss van de heren van Honscote. En, aangezien hij een zeer begaafd

jonkman was, verdronken zij hem in het geheim, op de 8e oktober, in het jaar 1562.
Daarna gaven zij het lijk volgens hun gewoonte aan de vogelen ten spijs.

Vervolging der Christgelovigen in de stad Rouaan, in Normandië, en met name van Augustinus Marloratus, bedienaar van het Heilige Evangelie daar.

[JAAR 1562.]

Nadat de stad Rouaan, de hoofdstad van Normandië, eerst was belegerd geworden door de Hertog van Aumale en later door het leger van het Triumviraat in oktober 1562, en op moedige wijze werd ondergraven en in drie weken tijd van loopgraven voorzien, werd zij eindelijk op de 26ste van die maand overvallen en ingenomen door hen, die de storm aanbrachten, zodat de aangelegde mijn een grote opening voor hen maakte. Intussen geschiedde het, dat een edelman uit het land Bern, kapitein St. Columbe genaamd, die vroeger belijdenis van de godsdienst had afgelegd, en die later tegen de overtuiging van zijn geweten streed voor het Triumviraat, een dergenen was, die de stad zeer verdrukte en geweld aandeed. Doch de straf volgde spoedig op de zonde, want kort daarna kreeg hij een gewerschot in het gezicht, ten gevolge waarvan hij in de stad stierf, terwijl hij openlijk uitriep, dat hij terecht door God gestraft was, en dit wel had verdiend, om de zonde die hij, tegen zijn geweten, bedreven had. Gedurende dit beleg had Antoine de Bourbon, koning, van Navarre, zich afgezonderd van zijn getrouwe vrienden en dienaren, en wel ten bate van het Triumviraat. Kort daarna, op de 15e oktober, werd hij door een gewerschot in de linkerschouder geraakt, waardoor hij de 17e der volgende maand stierf. Korte tijd voor zijn dood vloeiden hem de tranen uit de ogen, bad hij God om vergeving, en legde een belijdenis van zijn geloof af naar de regel van de ware christelijke godsdienst. Acht dagen vroeger had hij, door gehoor te geven aan verkeerden raad, en op verlangen van de bisschop, een geestelijke verzocht hem de biecht af te nemen, wat ook plaats had aan de oren van de geestelijke van Rouaan, terwijl hij op roomse wijze het avondmaal gebruikte. Doch, indien hij was hersteld, zou hij er zich tegen hebben verklaard, en het Evangelie door geheel Frankrijk hebben laten prediken. Hij was een vorst, begaafd met goddelijke gaven en met een zachtmoedige genegenheid, en ofschoon vroom, was hij moedig in het gebruik van de wapenen; doch overigens gaf hij zich derwijze aan de genoegens over, dat hij, om daaraan bot te vieren, alle andere zaken licht vergat; daarenboven had hij het ongeluk, dat hij moeilijk te dienen was en spoedig de trouwe diensten vergat van zijn meest getrouwe en hartelijkste dienaren, eerder dan het onrecht en de lasteringen van zijn meeste vijanden. O, onvolmaakt vorst, die Frankrijk een miljoen zielen gekost heeft, behalve alle andere verderfelijke gruwelen, waarvan men het einde nog niet ziet!

Om nu verder te gaan met het verhaal van de inneming van Rouaan, wordt ieder voorgesteld het verderf van zulk een stad, de tweede van Frankrijk, overgegeven aan gevaar en ten roef gesteld van zulke vijanden, die alles doodden, wat hun ontmoette, die de huizen beschadigden, de meisjes en vrouwen schonden, en om het met één woord te zeggen, die hun wreedheden ploegden zonder aanzien van leeftijd en geslacht. De graaf van Montgomery, die het bevel in de stad voerde, en de ongebondenheid zag, zonder enig middel daartegen te kunnen aanwenden, begaf zich naar de galeien en beloofde vrijheid te zullen verlenen aan de galeislaven. Toen ieder van hen, die daar waren, tot de uiterste nood hun best deden om weg te komen, bevond men, dat de palissade van Caudebeek slecht verzekerd was, en aldus redde hij zich in de haven met allen, zo mannen als vrouwen, die met hem in de galeien konden komen. Een groot aantal vrouwen en kinderen gingen de rivierzijde langs, die zich meenden te kunnen redden door behulp van de schepen, van welke een groot gedeelte

der bemanning was verdronken. Die met een schip waren ontkomen, en zich beijverden om zich in het veld te beschermen, werden gedood, uitgeplunderd of gevangen genomen door de vijanden, die aan alle kanten verspreid lagen. Velen, en onder die de dienaren en predikanten, die in die tijd te Rouaan waren, en de stad dienden, wisten zich te redden in het oude paleis, en werden daar opgevorderd om zich gevangen te geven, onder toezegging van lijfsbehoud. Op deze belofte en voorwaarde gaf er zich een over, genaamd St. Estienne of Steven, die daarna als gouverneur met zijn vader werd binnengeleid, die evenwel, niettegenstaande het gemaakte verdrag, plan had al de predikanten en enige anderen te verzwijgen, van wie hij wist, dat zij door hen, die hem hadden aangesteld, waren opgetekend. Doch God verlostte er in de volgende nacht een gedeelte, hoe waakzaam men ook de wacht hield. Niettegenstaande dit alles, zorgde hij meester te worden van de heer van Mandreville, die, de verkeerde wil van de kapitein bemerkende, hem twee duizend kronen beloofde, indien hij hem het leven wilde sparen en een van hun dienaren, Marloratus genaamd, dat hij hem ook beloofde. Terstond ontdekte hij de plaats waar hij wist, dat Marloratus verborgen was, te weten in een toren, waar hij zich met zijn vrouw, kinderen en enige anderen verborgen had. Marloratus werd derhalve voor hem gebracht, en zij werden terstond gestreng opgesloten en in de gevangenis gebracht. De volgende dag, de 27sten dier maand, kwam de beambte, in gezelschap van de hertog van Guise, om de plaats te zien, en verlangde ook Marloratus te ontmoeten, tot wie hij zei, dat hij een verleider was van al het volk. Zijn antwoord was, dat zo hij hen had verleid, God hem eerst verleid had. "Want," zei hij, "ik heb hun allen, die mij gehoord hebben, niets anders gepredikt, geleerd, onderwezen of voorgedragen dan het zuivere Woord van God." Waarop de beambte antwoordde, dat hij een oproermaker was en de oorzaak van het verderf der stad. Hij zei, dat het tegendeel waar was; dat hij zich gedroeg als alle lieden in de stad, zowel van de ene als van de anderen godsdienst, en vroeg, of hij zich met enige staatkundige dingen bemoeid of enige oproerige toespraken gehouden dan wel of hij anders dan het zuivere Woord van God gepredikt had. De beambte herhaalde en bezwoer het, dat hij en de zijnen het voornemen hadden de prins van Condé koning te maken en de admiraal hertog van Normandië en Dandalot hertog van Brittanië. Marloratus antwoordde daarop naar behoren, bewees de onschuld dezer heren; doch hij won er niets anders mee, dan dat de beambte nadrukkelijk zwoer, dat hij hem binnen weinige dagen zou te kennen geven, dat God hem niet uit zijn handen zou verlossen, en vertrok alzo onder woedende haat. Spoedig daarna werd Marloratus, met Mandreville, Soquerice, Coton en enige van de voornaamste de gemeente naar het hof geleid. Men had het vooral op die vier gemunt, en men begon al spoedig hun zaak rechterlijk te behandelen, waarop volgde de daging ten verzoeken van Bigot, advocaat des konings, zoals hier volgt:

"Gezien bij het hof het onderzoek, gedaan te Louwers op bevel daarvan, tegen de oproerlingen van de stad Rouaan en andere plaatsen in deze streek, ondervraagd zijnde en belijdenis gedaan hebbende in het genoemde hof, toen de leden vergaderd waren, door mr. Jan du Bois, heer van Mandreville, voorzitter van het hof te Rouaan, Vincent le Gruchet, heer van Soquence, oud-raadsheer in die stad, Noël Coton, heer van Berthonville, schrijver en secretaris van de koning, mede raadsheren in die stad, en Augustijn Marloratus, predikant dier stad, monnik, priester en gehuwd, en gevangene in de kerker van dit hof volgens besluit jegens hen genomen door de procureur-generaal des konings; alles in aanmerking genomen, is vastgesteld, dat het hof verklaard heeft en ook nu verklaart de bovengenoemde du Bois, heer van Mandreville, de Gruchet, heer van Soquence en Coton, beschuldigd en overtuigd van hoogverraad, jegens alle hoofden tot straf daarvoor en ten voorbeeld te veroordelen en

veroordeelt ook nu, te weten, de genoemden du Bois, heer van Mandreville, om tot op het hemd ontkleed op een stuk mandwerk gesleept te worden op de oude markt, en daar ter plaatse op een schavot te worden onthoofd; daarna het hoofd te stellen op een houten paal, die geplaatst zal worden op de brug in deze stad. Ook de genoemde Gruchet en Coton zullen insgelijks tot op het hemd ontkleed op een stuk mandwerk worden gesleept tot voor het stadhuis in deze stad, om daar te worden gehangen aan een galg en verwurgd; daarna zullen zij worden onthoofd en de hoofden op een paal op de brug dezer stad worden tentoon gesteld, en hun lichamen onder de galg begraven. En, aangaande de genoemde Marloratus zegt het hof dat hij beschuldigd is en overtuigd een van de aanleggers der grote samenkomst, die de oorzaak is geweest van oproeren, weerspanningheid en binnenlandse oorlogen. Tot straf en waarschuwend voorbeeld van deze misdaden heeft het hof veroordeeld en veroordeelt thans de genoemden Marloratus, om op een stuk mandwerk te worden weggesleept, opgehangen en verword aan een galg, voor de kerk van onze Lieve Vrouw te Rouaan, daarna te worden onthoofd, en het hoofd op een paal gestoken en op de brug van deze stad te worden gesteld ten aanschouwe van alle lieden, verder verbeurdverklaring van hun bezittingen tot voordeel des konings, na voorafgaande voldoening van de kosten van het rechtsgeding, volgens het vonnis van de raad, op de 26sten Augustus. Onder was geschreven: "Dit tegenwoordig vonnis is uitgesproken en ter uitvoering verklaard in tegenwoordigheid van de heren Commis, Alexander Moysi, Mortereul en Siren de deurwaarders, de 31ste Oktober 1562."

Dit was het vonnis, op wrede wijze uitgesproken tegen deze uitnemende en achtenswaardige personen. Onder hen betoonde Mandreville, toen hij naar de oude markt geleid werd, bewonderenswaardige standvastigheid, en verwachtte met een volstandig gemoed de dood, zonder geblinddoekt te willen worden. Onder alles riep hij God aan, en toonde de ware bescherming en onschuld der gemeente in de leer, waarvan hij verklaring aflegde, en betuigde daarvoor zijn ziet God te willen opofferen. Marloratus was een man van uitstekende deugd en onberispelijk van leven. Ja, wat meer is. ook zij, die de roomse leer waren toegedaan, getuigden van hem, dat hij nooit iets verkondigd had, dat aanleiding geven kon tot oproer. Men hield zich niet tevreden hem op een zeer smadelijke wijze op een stuk mandwerk voort te slepen, maar hij werd ook nog op de gruwelijkste wijze gelasterd door de beambte en een van diens zonen, Monbron genaamd, die spoedig daarna gedood werd in de slag van Dreux. Daarenboven gaf Villebon hem een gevoelige slag met een lange stok, terwijl hij hem zeer smadelijk bejegende. Niettegenstaande dit alles bleef hij zeer standvastig. Toen hij op de strafplaats gekomen was, hield hij, voorzover hem daartoe de tijd werd vergund, schone en krachtige toespraken, en vermaande Gruchet en Coton, die ook op de strafplaats waren gebracht, om kloekmoedig en standvastig te volharden tot het einde toe, zoals zij ook gedaan hebben. Niettegenstaande dit alles hield toch de woede en boosheid van enige lieden niet op, totdat een daarbij zijnde krijgsman Marloratus een slag, met het zwaard op zijn benen gaf, ofschoon hij reeds overleden was, voor welke daden God de Heere hem korte tijd daarna een openbare straf en wraak liet blijken, die niet behoort vergeten te worden. Immers, de kapitein, die Marloratus gevangen genomen had, werd drie weken daarna vermoord door een der meest laffe soldaten onder zijn beheer. Van de rechters waren er twee, die spoedig daarna een vreemd en zonderlinge dood stierven; te weten: de een, die president was, verloor al zijn bloed, zonder daartegen iets te kunnen doen; en de ander, een raadsheer, ontlastte zijn water langs een verkeerde plaats, zodat niemand bij hem durfde te komen. Wat Villebon aangaat, ook deze werd gestraft op een wijze, zoals hier volgt.

Daags na de dood van Marlboratus en de bovengenoemde anderen, werden er vijf kapiteinen ter dood veroordeeld. Jan Brygot, ouderling der gemeente en secretaris van de koning, omdat hij een stuk van hoger beroep inzake de godsdienst getekend en verzegeld had in het hof van het parlement, dat toen te Louvers was zou ook tot de dood veroordeeld zijn geworden, indien hij de 5e November geen verzoekschriften om vergiffenis had overgegeven. De rechters waren daarover verstoord. Terwijl enige hunner tot de koninginmoeder waren gegaan, veroordeelden zij ter dood Jan Quidel, in wiens huis in vroeger tijd gevangen zat een der voornaamste verspieders van die van Guise. Deze was de laatste, die, onder de schijn van recht, in deze furie werd ter dood gebracht; en sinds die tijd werd aan het hof verboden, langer rechtszaken te voeren tegen de beschuldigde lieden, die vergeving en kwijschelding van de koning hadden ontvangen, noch ook jegens iemand anders, zonder een onderzoek jegens die personen te hebben ingesteld. Het was intussen gruwelijk de verwarringen te zien, die in de gehele stad plaats hadden, en die toch ongestraft bleven. Had de koning bevolen, dat het roven en plunderen slechts vierentwintig uren duren mocht, het duurde echter langer dan vierentwintig weken, niettegenstaande het verbod van meubelen of huisraad uit de stad te voeren. De kooplieden van Parijs, Amiens, Beauvais en elders deden niets anders dan karrenvol vervoeren, zo ook de schepen langs de rivieren, ofschoon velen niet lang in het bezit ervan waren, daar zij werden beroofd en uitgeplunderd door rovers op de wegen. Men hoorde in die tijd in de stad Rouaan anders niet dan ongepaste liederen, dwaze gesprekken, van onmanierlijkheid en afgrijselijke hoererijen en overspel; zodat velen zich niet schaamden in het openbaar te zeggen, dat het hun hoogst aangenaam was, dat de mis en de bordelen door de furie weer in de stad waren ingevoerd. De priesters liepen naar alle kanten en plaatsen om hun leer en godsdienst weer in het leven terug te roepen, waarbij zij zich echter belachelijk en bespottelijk aanstelden; want daar zij beelden te kort kwamen, liepen zij naar de stadsvesten en elders, om stukken van beelden op te zamelen. Daarbij ging het echter zo zonderling toe dat men soms het hoofd van St. François vond gezet op de romp van de duivel van St. Michiel. Men herdoopte de jonge kinderen met trommelslag, en velen werden gedwongen in de mis te hertrouwen in tegenwoordigheid en ten spot van alle omstanders. Vele gekwetste Engelsen en Schotten lieten hun wonden behandelen, maar werden echter kort na het innemender stad op karren geladen en in de rivier geworpen. Tot onderkenningsteken van de godsdienst diende de bepaling, dat, zo er iemand werd gevonden, die God niet lasterde of vloekte, deze niet tot hun volk behoorde. Men moet zich ook niet verwonderen, dat het volk hen als zeer ongeschikte lieden behandelde, want de nieuwe raadsheren en bestuurders, ja zelfs enige raadsheren van het parlement van het hof onder de schijn van onderzoek naar wapenen te doen, roofden en plunderden al wat zij maar grijpen of vangen konden; en wat nog erger is, zij dwongen de hoofden van huisgezinnen te bezweren en te ondertekenen de artikelen van de Sorbonne, en voerden het vonnis van de Louvers uit. Men moet hierbij de beambte Brenedent niet vergeten, die eindelijk moe werd van zovele rechtsgedingen te voeren. Als men iemand aangaande de godsdienst voor hem bracht, vroeg hij: "Waarom vult gij, terwijl gij God verloochent, de gevangenis? Weet gij niet, wat men er mee doen moet? De rivier is er voor." De boze hardnekkigheid van dit volk was vreselijk ontstoken jegens sommigen van hen, wie zij haat toedroegen, ofschoon enige niet tot de nieuwe godsdienst behoorden. Onder, deze behoorde de voornaamste president, de heer van St. Anthot genaamd, een deugdzaam man, die in gevaar was van door het afgefallen volk geplunderd te worden, vervolgens zekere Gaurelet, schrijver op de secretarie, die bovenmate gehaat werd door Brigot en Pericart, advocaat en procureur des konings, aangaande wie hij,

in tegenwoordigheid van het gehele hof, vele boze stukken had aan het licht gebracht. Hij was nu veroordeeld door hen, die van hem waren afgevallen, en werd, zonder van enige misdaad beschuldigd te zijn, naar de strafplaats geleid en gevolgd door de gewapende oproerlingen, die nu en dan spottende zongen "Ave Maria stella" en dan weer andere lichtzinnige liederen. Eindelijk werd ook de genoemde president opgehangen en verwurgd onder het uiten van spottaal en met allerlei plechtigheden; vier of vijf dagen daarna de heer van Bosrogart, advocaat des konings, ook een dergenen, die de oproerlingen begeerden, dat gedood moest worden, ofschoon hij nimmer belijdenis van het geloof had afgelegd, maar alleen om dezelfde reden als de genoemde Gaurelet, omdat hij beproefde zich met de vlucht uit de stad te redden, zonder door iemand te worden opgemerkt. Hij werd echter verraden, en halverwege in de rivier zijnde, werd hij door de schepen, die vol krijgsvolk waren, vervolgd. Toen hij dit zag, dwong hij zijn schipper, onder aanbidding van geld, om in de galei, die op de rivier in de nabijheid lag, te worden verborgen, waar hij ontvangen werd en beschermd door de soldaten, die daar drie uren vertoefden. Eindelijk, nadat zijn vijanden wel duizendmaal gezworen hadden, dat zij hem geen kwaad zouden doen, maar hij in de handen van de rechterlijke overheid zou worden overgeleverd, werd hij eindelijk aan hen overgeleverd. Toen dit geschied was, zei hij: "Mijnheer, ik word niet beschuldigd van enige openbare misdaad, en er is geen aanklacht tegen mij ingeleverd. In al de vorige oproeren heb ik niets gedaan, om voor de rechters te moeten vrezen, naar welke wetten zij ook mogen oordelen, maar veel meer zou ik God hebben vertoerd, indien ik verflauwd ware in de dienst van Zijn heiligen naam en te veel hebben nagevolgd het gevoelen van tien, die God niet beminnen noch zichzelf. O God, uw wil is ondoorgrondelijk; en daaraan kan men zich niet onttrekken. Ik bid U, door uw barmhartigheid, dat het kwaad, dat het volk mij mag aandoen, mijn ziel niet kwetst of kwelt." Verder zei hij: "Laat ons nu gaan, mijn vrienden." En daar hij onder hun handen was, werd hij tot bij de poort geleid. Daar aangekomen, werd zijn lichaam derwijze door ongenadige slagen met stokken, knuppels en andere wapenen overladen, dat hij terstond dood ter aarde viel. Zijn lijk bleef achtentwintig uren liggen op de plaats, waar zij hem doodgeslagen hadden, zonder dat iemand van de raad zich daarover bekommerde. Doch korte tijd daarna openbaarde God zich in zijn straf over de persoon van Villebon, die daar tegenwoordig was als beambte van de koning en bijgestaan werd door een grote macht van volk om de oproerlingen te straffen, en die de voornaamste moest zijn om de hand daaraan te houden. Intussen geschiedde het, dat de markgraaf van Vieille Ville te Rouaan gekomen was, om de zaken te Rouaan te regelen en daar bevelen te geven. Deze had de beambte ten eten genodigd, en na enige gesprekken onder en hij het middagmaal, beklagde hij de jammerlijke toestand van zulk een stad en de afgrijselijke boosheden, die men oogluikend toeliet, waaronder hij niet vergat de moord van Bosrogart, waarom hij Villebon vermaande daar orde op te stellen. Hij werd daarover zo vertoerd, dat hij bij herhaling zei, dat, wanneer er iemand was, die zeggen durfde, dat hij daarin niet in alles zijn plicht gedaan had, hij dit als leugens zou verklaren. Dit alles herhaalde hij met de grootste heftigheid aan Vieille Ville, en deze, door woede gedreven, sloeg zijn hand aan het zwaard, en terwijl hij dat uitrok, gaf hij hem daarmee zulk een harden slag, dat, indien Villebon zijn hand niet omhoog geheven had, om zijn hoofd te beschermen, hij hem het hoofd in tweeën zou geslagen hebben. Nu miste hij slechts zijn hand, waarmee hij Marloratus onverdiend op de strafplaats had geslagen. Teneinde Villebon te beter in zijn ongeluk zou kunnen beklaagd worden, liet hij zijn hand met grotere plechtigheden begraven, als korte tijd daarna zijn lichaam werd ter aarde besteld. Eindelijk, alsof zo vele jammeren en rampen nog niet genoeg waren om hen te verderven, die men vijandig

was, wist Bigot het zover te brengen, dat de stad Houaan een som van zeven duizend kronen moest betalen, onder bedreiging van aan lichaam en bezittingen te worden gestraft. Om dit ten uitvoer te brengen weide als commissarissen aangewezen: de president Lalemand, de heer van Poville, plaatsvervangend president, zekere Romey en de generaal Bonacoursy, die allen vroeger de ware godsdienst waren toegedaan geweest, met welke echter Bigot naar welgevallen handelde. Men moet zich echter over zulke ongerechtigheden niet verwonderen, als men bedenkt, welke zaak het betrof; hetzij eisende of verbiedende, burgerlijk of rechterlijk, allen die bekend stonden de nieuwe godsdienst te zijn toegedaan, werden op het veld veroordeeld. Ja, het ging zelfs zover, dat, zo iemand iets kocht of verkocht, hij zijn leven niet zeker was, indien hij niet bij de heilige naam van God gezworen had. Dat was, christelijke lezer, de toestand van de arme stad Rouaan, tot de tijd van de vredehandel.

Franciscus Varlut en Alexander Daycke

[JAAR 1562.]

Toen Varlut in de nabijheid van Doornik, hij het verlaten van de predikatie, gevat en gevankelijk weggesleept werd, zei hij tot zijn medegevangenen "Hebt goede moed, geliefde broeders en zusters, in leven en in sterven zijn wij des Heeren. Laat ons daarom moedig in de Heere en tot de strijd gewapend zijn, aangezien Christus, ons Hoofd, ons opeist, Die wij schuldig zijn getrouw te dienen. Zien wij bovendien niet hoeveel krijgslieden om hun vorst hun leven in gevaar stellen, en dikwijls niet weten, of zij oorlog voeren om een goede zaak of niet. En dit doen zij om vier kronen beloning per maand. Waarom zouden wij ons dan terug trekken? Neen, toch niet; want wij weten, dat wij onder een goede Heere zijn, Die een rechtvaardige zaak heeft, en de beloning, die wij te wachten hebben, bestaat niet in goud of zilver, maar in een eeuwigdurend koninkrijk. Daarenboven strijden wij niet in het onzekere, maar wij zijn van de overwinning derwijze verzekerd, alsof wij die reeds verkregen hadden." In een brief aan zijn minderbroeders te Doornik laat hij zich aldus uit: "Lieve broeders, ik heb nu alle reden om God ten hoogste te prijzen, want Hij heeft mij dus gesterkt, dat ik in de gevangenis betere moed heb, dan ik ooit gevoelde op de straten of open velden. Ja, toen vreesde ik wel voor een handwerksman, maar nu vrees ik niet voor de gehele raad, wat niet van mij maar van God komt." Toen ook velen met hem over de zekerheid van zijn zaligheid wilden redetwisten, zei hij; "Christus is waarachtig in Zijn beloften; en, aangezien ik Christus Jezus door het ware geloof aangenomen, en in hem het eeuwige leven verkregen heb, ben ik van mijn zaligheid verzekerd, en weet ook, dat duivel, dood noch hel macht over mij hebben. En, ofschoon ik zulk een voortreffelijk dienaar van Christus Jezus niet ben als Paulus of anderen zijn geweest, nochtans ben ik een lid van het lichaam van Christus. En, hoewel Paulus van dit lichaam een ander lid was, en ik een veel geringer ben, volgt er nochtans uit, dat, daar wij leden van één lichaam zijn, wij één Hoofd hebben, namelijk Jezus Christus. En nu maakt ook Hij door deze genadebalsem, die van Zijn hoofd neer vloeit, de allerminste leden vochtig. Daaruit volgt, dat ik van dezelfde genade, die Paulus deelachtig werd, ook mijn aandeel heb bekomen. Want de genade van Christus heeft de kracht, dat ook zij, die slechts de geringste druppel daarvan hebben bekomen, overvloedig genieten. Want het is een levend water, en die er slechts een weinig van gedronken heeft, dorst niet meer in eeuwigheid." En toen een ander tot hem zei, dat hij zijn leven er voor wilde verpanden, dat de leraren, die hij had aangehaald, ware leraren waren, zei Varhit: "Vervloekt zij de mens, die zich op mensen verlaat, maar zalig is hij, die zich verlaat op de Heere. Daarom wil ik mij ook niet op hen, maar op de Heere verlaten."

Toen zij tot bevestiging van de mis op het verheerlijkte lichaam van Christus wezen, antwoordde Varlut, dat het lichaam van Christus nog niet verheerlijkt was, toen Hij het avondmaal instelde ja, dat het ook na Zijn opstanding uit de doden de eigenschappen van een waar lichaam behouden had. Toen hem ook voorgeworpen werd, dat de rechtzinnige leraars in onze dagen geen wonderen deden, vroeg Varlut: "Wanneer een open brief door iemand gezegeld is, geldt dan dat zegel niet, zolang de brief ongeschonden blijft? Daar ieder hierop zweeg, ging hij voort: "Aangezien nu de brief van het goddelijke Woord met zijn zegelen of wonderen nog geheel ongeschonden is, zo is zijn waarheid genoeg bevestigd." Toen hem ook voorgeworpen hij al te zeer roemde op de zekerheid van zijn zaligheid, alsof hij die zaligheid aan zich wilde toeschrijven, zei hij: "Aangaande mijn persoon ben ik een arm zondaar, die God dagelijks vertoornt, en daarom de eeuwige verdoemenis wel waardig; maar, aangezien God mij mijn zonden heeft doen kennen, en mij de genade heeft geschonken, dat ik, om Christus' wil, om vergeving van mijn zonden bidden kan, en ook begeren, dat Hij de gehoorzaamheid van Jezus Christus tot betaling voor mijn zonden aannemen wil, zo geloof ik zeker, dat Hij mijn zonden door Christus vergeven heeft en nog vergeeft. En, daar ik aldus door het geloof met Christus ben verenigd, weet ik, dat Zijn bloed de afwassing van mijn zonden, Zijn gerechtigheid mijn gerechtigheid, ja, ook Zijn dood mijn leven is, en dat ik door Hem een kind Gods en een erfgenaam van het hemelse koninkrijk ben en blijf tot in alle eeuwigheid." Aangaande zijn gevangenis schrijft hij ook aan zijn vrienden, dat hij die, ofschoon door de stank en de duisternis onbehagelijk, toch behaaglijker vond dan de heerlijke geschilderde paleizen zijner vrienden waren; dat hij met de ketenen aan zijn voeten meerder praal vertoonde, dan zijn vervolgers met hun gouden ketenen; dat ook het geluid van zijn ketenen honderdmaal aangenamer klonk in zijn hart dan de muziek en allerlei snarenspeel in de harten zijner vijanden. Hij troostte zich ook tegen de aanstaanden brandstapel met de opmerkelijke woorden: Het is wel waar, wij moeten eerst door het vuur gaan voor wij tot Christus komen; nochtans weten wij, dat wij door de dood in het leven en van de aarde in de hemel komen. Indien wij met Christus vernederd worden, wij zullen ook met Hem worden verhoogd; indien wij met Hem lijden, wij zullen ook met Hem heersen; indien wij ook Zijn doornenkroon dragen, zo zal Hij ons ook Zijn erekroon deelachtig maken; indien wij ons voor de gehele wereld met schande op de strafplaats laten voeren, en ons, zoals Hij gedaan heeft, laten verbranden en doden, zullen wij ook in de eeuwige vreugde en heerlijkheid met Hem leven.

Hij weerlegde ook het leerstuk over de verandering van het brood in het wezenlijke lichaam van Christus, uit de 16e psalm: "Het lichaam zal niet verteren; maar het brood in de mis, waarvan gij ze at, dat dit het wezenlijke lichaam van Christus is, wordt soms door de muizen, wormen of motten verteerd en het verschimmelt en vergaat." In één woord, toen deze martelaar zich steeds zo gerust, getroost en onbevreesd aanstelde, ontzette zich daarover mr. Pieter Dentier, een koninklijk beambte, en zei met een bedroefd gelaat, dat hij bijna de gehelen nacht daarover slapeloos had doorgebracht, en dat hij zich veel meer over de dood van deze beklagenswaardige lieden bekommerde, dan zij zelf. Ja, dat hij een deel van zijn eigen bloed zou willen missen, wanneer het anders mocht toegaan.

Alexander Daycke, van Brayne, geboren te Chateau, was ook gevangen genomen. En toen een der heren hem zei, dat zij allen dieren waren, die zeiden of geloofden, dat het lichaam van Christus zo lang en breed en zo in zijn geheel in de mis tegenwoordig was, als Hij aan het kruis had gehangen, zei Alexander: "Dan zal het zeker aan uw zijde in de gemeenten en scholen niet aan dieren ontbreken, want uw leraars prediken

niet anders dan die leer." Toen zij beiden op de strafplaats gebracht waren, zei Alexander tot de rechters: "Lieve heren, gij die het van God gegeven en bevolen zwaard voert tot bescherming der vromen, en tot straf van de kwaaddoeners, ik bid u om Gods wil, om de hoereerders en dronkaards, die zich maar al te veel onder ulieden bevinden, te straffen, en de tijd en arbeid, die gij besteedt om de kinderen Gods uit te roeien, veel meer tot uitroeiing van deze en dergelijke lasteringen te besteden. Vreest alleen Hem, Die u in Zijn groot en laatst gericht oordelen zal."

Toen hij zag, dat er ook een raadsheer tegenwoordig was, die altijd, ofschoon hij blind was, de voornaamste was om de onschuldige christenen te veroordelen en te doden, sprak hij hem met de woorden aan: Mijnheer, het verwondert mij niet weinig aangezien gij het licht dezer wereld hebt verloren, dat gij ook nog verder het hemelse licht van u stoot, wat God u zo menigmaal door hen heeft laten aanbieden, die gij, benevens anderen, ter dood hebt veroordeeld. Waarlijk, gij zondigt niet uit onwetendheid." De blinde raadsheer antwoordde: "Dat geschiedt alleen, omdat ik niet geloven wil, zoals gij."

Eindelijk werden zij beiden onthoofd.

De la Faye, Jan Greffin en de beambte van Pontoise

[JAAR 1562].

In het jaar 1562 hebbende gelovigen in Frankrijk, en voornamelijk in Parijs, vele vervolgingen, om de belijdenis van het heilige Evangelie, moeten verduren; en wel omdat de prins van Condé en nog enige heren en edellieden op zich genomen hadden, om door alle geoorloofde middelen de eer van God, de rust van het rijk en de staat en de vrijheid van de koning voor te staan, en de gemeenten van de hervormde belijdenis tot rust te brengen. En, ofschoon het niet alleen moeilijk, maar ook bijna onmogelijk is om mee te delen zowel de verschillende wijzen van wreedheden, als het aantal gelovigen, die door de vijanden der waarheid in verscheidene plaatsen van Frankrijk, gedurende de binnenlandse oorlogen om de ware godsdienst werden omgebracht, zullen wij nochtans de voornaamste meedelen.

Nadat het parlement een bevelschrift had uitgevaardigd tegen al de heren, edellieden en bestuurders, die zij ververmoedden de ware godsdienst te zijn toegedaan, dat zij zich binnen drie dagen moesten laten vinden in het paleis van het genoemde parlement van Parijs, onder bedreiging van uit Frankrijk te worden gebannen, ontstond er te Parijs zulk een opschudding onder het gemene volk, dat de naam van ketter of Lutheraan genoeg was om in de rivier te worden geworpen, in plaats van naar de gevangenis te worden gebracht. En, teneinde te beter aan de razende woede van het volk voldoening te geven, werden er twee mannen opgehangen, namelijk Jan Greffin en de beambte van Pontoise, omdat zij beschuldigd waren de prediking van het heilige Evangelie en de bediening van het sacrament des Doops in de steden Pontoise en Senlis te hebben toegelaten. Nauwelijks waren deze mannen opgehangen, of het gemene volk kwam aanvliegen en sneed hun de hoofden af, zodat de rompen en de hoofden onder de galg ter aarde vielen, vanwaar men deze hoofden over de straten rolde als houten ballen. En, nadat zij daarvan een lang, bloedig en wreed spel gemaakt hadden, werden de rompen eindelijk verbrand, en het hoofd van de beambte werd te Senlis gebracht, waar zij het op een paal zetten.

In deze tijd bevond zich een godzalig man te Parijs, de la Faye genaamd, die geruime tijd opziener was van de gemeente te Parijs. Wegens de zware vervolging was deze vertrokken naar een dorp, Bantellu genaamd, niet ver van Pontoise, waar hij ook in groot gevaar kwam, aangezien hij daar bijna in de handen zijner vijanden gevallen

was. Doch de Heere spaarde hem nog voor die tijd, zodat hij van daar vluchtte, en zich op weg naar Orleans begaf, vergezeld van enige jonge kinderen van zijn leerlingen, die hij daarin de vrees Gods onderwees. Toen hij in een zekere plaats, Meulan genaamd, gekomen was, waar hij met zijn leerlingen doorreisde, om naar Orleans te gaan, werd hij daar aangaande zijn geloof ondervraagd. De La Faye beleed hier zeer vrijmoedig het Evangelie van Christus, en sprak zijn gevoelens daar openlijk en zonder vrees voor de dood uit. Toen de vijanden der waarheid vernamen, dat hij de hervormden godsdienst was toegegaan, veroordeelden zij hem terstond om te worden opgehangen en geworgd; waarbij de La Faye zich beriep op het parlement te Parijs. Toen het gemene volk dit hoorde, rukten zij hem met geweld uit de handen van zijn leiders, en wierpen hem van een brug in de rivier. Hij werd echter weer uit het water gehaald, en vandaar gevankelijk weggevoerd naar de gevangenis te Meulan. Nadat hij daar enige tijd in grote ellende vertoefd had, werd hij naar Parijs gebracht, waar zijn rechtsgeding spoedig afliep, en het wrede doodsvonnissen over hem werd uitgesproken, te weten, om aan een wip gebonden uit en in het vuur getrokken te worden, totdat de dood er op volgen zou. Deze verschrikkelijke dood vreesde deze vrome kampvechter van Christus niet, maar hij ging zeer blijmoedig naar de strafplaats. Daar aangekomen stierf hij onder grote volharding in het ware geloof, en riep tot het einde de naam des Heeren aan.

Bemide lezer, aangezien in deze geschiedenissen der martelaren de vervolgers der gelovige christenen in de uitvoering der vonnissen over hen uitgesproken, dikwerf en vooral wanneer daarover enig oproer onder het volk ontstond, zich zochten te verontschuldigen met het bevelschrift van de koning en zeiden: "Wij zijn het niet die hen doden, maar het bevelschrift van de koning," hebben wij gemeend, dat het goed was, daar ons een dier bevelschriften in handen gekomen is, het hierbij te voegen. Het luidt als

"Plakkaat, Ordinantie en Edict der koninklijke majesteit, tot uitroeiing der sekten en het behoud van ons oud en oprecht geloof en katholieke Godsdienst in zijn erf-Nederlanden.

Bij de Koning!

Aan onze lieven en getrouwen, de stadhouder, president en leden van onze raad in Holland, groet en liefde!

Daar wij behoorlijk ingelicht zijn, dat, niettegenstaande de openbare geschriften en bevelen, op verschillende tijden in onze landen en graafschappen van Holland uitgevaardigd, om te voorkomen en te verhinderen de sekten en ketterijen, die daar opgekomen zijn, en die toch dagelijks hoe langer meer zijn aangewassen en zich vermenigvuldigden in onze genoemde landen van Holland, en dit nog meer het geval zal worden, indien daarin niet in tijd wordt voorzien, vinden wij ons gedrongen, uit aanmerking, daarvan en verlangende te voorzien in uitroeiing van alle sekten, dwalingen en ketterijen, tot bevordering van welvaart en eendracht, rust en vrede in onze genoemde landen en onderdanen van Holland, om deze en andere redenen, op raad van en na overleg met onze zeer lieve en bemide zuster de hertogin van Parma en van Plaisance, in onze plaats Regentes in onze landen en elders, en van onze geliefden en getrouwen, de hoofdpresident en leden van onze raad van Staten en geheime raadsleden nevens, haar verboden, belet en bevolen, verbieden, beletten en bevelen rechtstreeks, wat hier volgt.

Vooreerst, dat niemand der inwoners van deze onze Nederlanden, van welke staat of rang hij ook zij, zal toegelaten worden in enige stad of dorp van onze genoemde landen van Holland, om daar te wonen, tenzij hij overlegt een bewijs van de geestelijke, beambte en wethouders van de plaats zijner woning, inhoudende dat hij

aangemerkt wordt als katholiek, en niet besmet of verdacht van enige ketterij, welk bewijs hij gehouden zal zijn over te geven in handen van de voornaamste beambte van de stad of het dorp, waar hij zijn woning wil vestigen, met bedreiging, dat hij, die zulk een bewijs niet meebrengt, niet toegelaten zal worden daar te wonen. Belastende de beampten naarstig daarnaar te onderzoeken, en alles te regelen zoals het behoort. En, wanneer er iemand gevonden wordt, die met valse bewijzen is voorzien, zal tegen hem gestrengere rechtsingang worden verleend. Ook behoren de genoemde beampten hen naarstig te ondervragen, zowel hen, die van nu voortaan in de genoemde steden en vlekken zullen komen wonen, als hen die in vier jaren tijd van elders gekomen zijn, of er ook enig kwaad vermoeden van deze moet worden opgevat, en dit zowel van hen, die in de stad als buiten zijn komen wonen, van wie zij een behoorlijk bewijs zullen eisen door de geestelijke, beambte of wetgever afgegeven op bedreiging van straf als boven. En zullen ook de voorschreven personen gehouden zijn een behoorlijk bewijs te vertonen, dat de kinderen, die zij bij zich hebben, volgens gewoonte en gebruik van de roomse kerk zijn gedoopt.

Verder, dat in alle steden en vlekken in onze genoemde landen van Holland geen vrouwen zullen worden toegelaten tot de uitoefening van de verloskunde, tenzij zij een behoorlijke eed doen, dat zij geen kinderen, rijk noch arm, zullen ontvangen of zij zullen goed toezien en er op letten, dat deze kinderen christenen worden, en, indien men daarin enig bezwaar heeft, zullen zij gehouden zijn dit de beambte dier plaats op haren eed te kennen te geven. En, aangaande de vrouwen, die geen vroedvrouwen zijn, noch een eed gedaan hebben, en toch in benauwdheid en nood haar vriendinnen of burens behulpzaam zijn, zullen evenzeer gehouden wezen goed toezicht te houden, dat zulke kinderen, die zij ter wereld helpen brengen, behoorlijk gedoopt worden, op bedreiging, dat zo iemand van haar, in het voorschrevene in gebreke is, tegen haar rechtsingang zal worden verleend naar behoren. Want dikwerf gebeurt het, dat sommige vrouwen, aan het einde van haar zwangerschap, buiten de plaats van haar woning bevallen; in dat geval zullen zulke vrouwen, zo spoedig zij thuis zullen gekomen zijn, gehouden wezen een behoorlijk bewijs te brengen van de plaats, waar zij bevallen zijn, en dat haar kinderen naar het gebruik van de heilige katholieke kerk gedoopt zijn met bedreiging dat zij anders verdacht zullen zijn, en tegen haar rechtsingang zal worden verleend.

Vervolgens, dat alle priesters en lagere geestelijken van nu voortaan schuldig zijn zuiver boek te houden van al de kinderen, die zij dopen zullen, en opschrijven de dag, het jaar en de naam van de kinderen en de ouders, die hen ten doop aanbieden, en door hen zullen gedoopt worden.

Verder zullen de genoemde priesters en lagere geestelijken van hun genoemde inschrijvingen ten allen tijde van het jaar inzage geven aan de beambte der plaats, die dit vraagt. Bovendien zijn zij gehouden van jaar, tot jaar de genoemde inschrijvingen te stellen in handen van de wethouders der plaats van hun woning, die wij belasten, die behoorlijk te doen overschrijven en bewaren. En dit alles onder bedreiging van straf, naar gelang men de toestand der zaak of des persoons zal bevinden. En, opdat dit alles goed geregeld en in het algemeen onderhouden wordt, zal voortaan geen priester aangesteld worden zonder hem mede te belasten en te bevelen aantekening te houden, en deze jaarlijks aan de wetgever over te leveren, zoals bevolen is.

Vervolgens zullen alle beampten goed toezicht houden en naarstig onderzoek doen naar alle wederdopers, en hen die samenkomsten houden, volgens het bevel en gebod, vroeger door wijlen, hooghoffelijker gedachtenis, keizer Karel de vijfde, onze lieven heer en vader, wiens ziel God genadig zij, gegeven en later openlijk bekend gemaakt.

Wij gebieden voorts, dat op Zondagen en plechtig heilige dagen niemand zich verstoute, ten minste gedurende de hoogmis en de voor de middagprediking, in herbergen te gaan drinken, of te kaatsen of met de boog te schieten, op straf van twintig stuivers telkens, als hij daar gevonden zal worden, en zullen de herbergiers, waar dit mocht hebben plaats gehad, het dubbele daarvoor moeten betalen.

Wij bevelen insgelijks, dat de ouders schuldig zijn hun kinderen, wanneer die op de geschikte leeftijd zullen gekomen zijn, naar de school en de kerk te zenden, om hun het Onze Vader, het geloof, enz. te doen onderwijzen, daar waar scholen worden gehouden, tenminste de kinderen der armen op zon- en heilige dagen, en andere minstens twee of driemaal per week, onder bedreiging van de bepaalde straf op de ouders te verhalen. Wij bevelen onze beambten, dat zij dikwerf, en ten minste eens om de drie maanden, onderzoek zullen doen in de huizen van al de boekverkopers, om te zien of zij geen boeken hebben, die door beveldschriften verboden zijn, en of zij in het verkopen zich houden aan de voorschriften door ons gegeven; en behoren ook ijverig toe te zien, dat geen kramers in enige boeken handel drijven of die verkopen, en op te letten, of zij bij hun koopwaren geen boeken hebben, of die zij onder hun andere zaken verbergen.

Verder, dat allen, die weten dat ergens een verboden vergadering of samenkomst gehouden wordt, schuldig zijn dit de beambte van de plaats te kennen te geven, waarvoor men hem zal uitbetalen voor ieder huis, waar de beambte, op hun aanwijzing, bemerkt dat vergaderingen worden gehouden, vijftientwintig Karolusguldens, die aan de beambte zullen worden terugbetaald. En, daar het vooral nodig is, dat de kinderen goed worden opgevoed en onderwezen in de vrees van God, bevelen wij, dat terstond en zonder uitstel goede scholen zullen worden tot stand gebracht in de genoemde landen van Holland, waar de kinderen moeten onderwezen worden, zo dit zal goedgekeurd worden door de aartsbisschop van Utrecht, de bisschop van Haarlem en door u, die hierop met de genoemde geestelijken en, waar dit nodig is, zult letten.

En, opdat niemand van dit ons bevel en gebod onbekendheid zou kunnen voorwenden, gebieden en bevelen wij u zeer ernstig, dat gij dit geschrift terstond en zonder uitstel laat uitroepen en aanplakken, niet alleen in de steden van onze genoemde landen van Holland, maar ook in de voornaamste dorpen, waar men anders niet gewoon is beveldschriften aan te plakken, en verder daar, waar het u zal goeddunken, en in rechte te vervolgen en te doen vervolgen bij vonnis de overtreders op straf boven bepaald, zonder enige genade, gunst, uitzondering of verschoning. Om voorts alles te doen, wat nodig is, geven wij u en de genoemde rechters en beambten volmacht, ieder in zijn ambt, naar zijn gezag en bijzonder bevel.

Gebieden en bevelen voorts ieder, dat zij u en de genoemde beambten, in de uitoefening van wat hun bevolen is, ernstig aanhoren en gehoorzamen, want dit is onze wil,

Gegeven in onze stad Brussel, met ons zegel op het beveldschrift gedrukt, de 29e Maart 1563 voor Pasen.

Bij de Koning, in zijn raad.
d'Overlope."

Willem Cornu

[JAAR 1563.]

Deze persoon heeft zeer kloekmoedig de aanvallen van verscheidene vijanden. tegengestaan, en vooral die van een wereldwijze raadsbeer te Doornik. Hij heeft niet

alleen reden gegeven van de zaak, waarvan hij ten onrechte beschuldigd was, maar ook van vele punten van de christelijke godsdienst. Bovenal gaf hij goede antwoorden op de zonderlinge aanmerkingen, die hij van de vijanden moest aanhoren.

Willem Cornu was geboren te Bury, in Henegouwen, kleermakersknecht en ouderling der gemeente te Doornik, waar hij verkeerde in de bloei van zijn leven. Nadat God hem Zijn waarheid had geopenbaard, beijverde hij zich met al zijn vermogen om de gemeente des Heeren te doen toenemen. Daar hij niet gevonden werd, toen de zware vervolging, wegens het zingen der psalmen, in Doornik uitbrak, en de commissarissen uit het hof van Brussel gekomen waren, en aangezien Cornu en meer andere godzaligen, gelijk zij zeiden, binnen drie dagen ingedaagd en niet verschenen waren, werden zij op zware straf uit de landen van koning Filips gebannen.

Intussen gebeurde het, dat hij op Donderdag de 2e Juli 1563, des avonds na het eten het huis verlatende van een zijner vrienden, door de wacht der stad gevonden werd, en met hem, die hem naar huis vergezelden, naar de gevangenis gebracht werd. Bij de eerste ondervraging door de rechters wierpen zij hem voor, dat hij op lijfstraf was verbannen; als ook dat hij degene was, die in het openbaar in de stad Doornik gebeden had, waar duizenden lieden gevonden werden, die, ter oorzake van deze leer, twee gevangenen hadden bevrijd. Op deze beide beschuldigingen antwoordde Cornu, dat, aangaande het eerste, dat de uitdaging aan zijn persoon niet gedaan was, noch behoorlijk was toegegaan, om hem daarvan te beschuldigen; en aangaande het tweede, dat men hem ten onrechte beschuldigde, dat hij oorzaak zou geweest zijn van het oproer of de verlossing van hen, die door de rechtbank waren gevangen gezet. Daarna ondervroeg men hem ook aangaande zijn geloof, waarvan hij een gedeelte had in schrift gesteld, dat wij uit de vele ondervragingen getrokken hebben, en dat luidt als volgt:

"Des Donderdags morgens de 8e Juli daaraanvolgende, na hetgeen de heren mij reeds gevraagd hadden, viel men mij zeer hard met in het oog lopende bewimpelde woorden, of ik het er niet voor hield, dat men gehoor behoorde te geven en zich te houden had aan een algemene kerkvergadering, geleid door de Heilige Geest. Ik antwoordde in algemene woorden, dat er niemand onder de hemel was, die iets tegen het Woord van God zou kunnen vaststellen, zoals Paulus dat Gal. 1 vs. 8 bewijst, als Hij zegt; "Al ware het ook, dat wij, of een Engel uit de hemel u een Evangelie verkondigde, buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt." Christus zegt: "Mijn schapen horen Mijn stem en volgen Mij; maar een vreemden zullen zij geenszins volgen, maar zullen van hem vlieden." Mr. Pieter Dentiere zei tot mij: "Hoor eens Cornu, al wilde God mij verdoemen, en, ik tot Hem zei: "Heere, ik heb zekere raad van de algemene kerkvergaderingen en van de leraars der kerk, met het geloof der vaders en voorouders ontvangen; meent gij, dat God zich dan niet over mij zou ontfermen? Neem dan de raad van hen aan, die zowel hun zaligheid zoeken als gij." Ik antwoordde: Mijn heren, indien ik tot God zei, als men zo mag spreken: Heere, Gij hebt gezegd, dat er valse christussen en valse profeten in Uw naam komen zullen, en zullen er velen verleiden, enz. Dat Uw schapen Uw stem horen en niet die van de huurlingen, ik bid u, dat het U behaagt, door uw Heilige Geest mijn gering verstand te verlichten in de ware kennis van Uw Woord." Dit is wel een ander gebed dan het uwe; want het is overeenkomstig met Zijn wil. "Gij ziet toch wel," zeiden zij, "dat alle gemeenten, zo die van Constantinopel als andere, door de Apostelen gesticht, zijn tenietgegaan, zodat de kerk van St. Pieter alleen is overgebleven, waartegen, naar de belofte van Christus, de poorten der hel niets vermogen. Want Christus zei tot St. Pieter, dat de satan hem begeerde te zitten als de tarwe, maar dat Hij voor hem gebeden had, opdat zijn geloof niet zou ophouden; waarom het zeer wel is te geloven,

dat het de ware kerk van God is, en dat God die volgens Zijn belofte niet zou hebben laten dwalen. En te beweren, dat die van Genève, die slechts dertig of veertig jaren bestaan heeft, de ware kerk zou zijn, dat zou een ware schande zijn, Christus aangedaan." Ik antwoordde: "Gij wilt beweren, mijnheer, dat de gemeenten, die door de prediking van die andere apostelen en niet door St. Pieter zijn gesticht, niet van God afkomstig waren; integendeel schijnt het veeleer waar te zijn, dat de roomse kerk meer door de prediking van Paulus dan door de prediking van Petrus is gesticht, zoals men dat in de Handelingen der Apostelen goed kan bemerken. Ja, wat meer is, er bestaat volstrekt geen zekerheid, dat Petrus ooit te Rome geweest is; want in Paulus' brief van Rome aan Timotheüs geschreven, en in andere plaatsen, zegt hij dat zij hem allen hadden verlaten, wat Petrus niet zou gedaan hebben, indien hij daar geweest ware. En aangaande wat gij uit het 10e h. van Mattheüs Evangelie aangehaald hebt, legt Augustinus die woorden aldus uit: Toen Christus aldus zei, dat de Zoon des mensen zou overgeleverd worden in de handen der zondaren, zei Petrus: "Heere, dat zal U geenszins geschieden." Christus antwoordde hem: "Ga achter Mij, gij Satan." Waar hij vroeger gezegd had, dat vlees en bloed dat hem niet had geopenbaard, maar de Geest van God Zijn Vader, zo zegt Hij spoedig daarna: "Ga achter Mij gij Satan," omdat hij de Heilige Geest niet deelachtig was. Hierin ziet gij, dat, volgens het zeggen van Augustinus, Hij slechts van het geloof sprak, dat hij had beleden, en dat wij Christus de Zoon van God, tot een zeker fundament van onze zaligheid ontvangen. Aangaande de andere plaats weerstaat Christus zijn vermetelheid, als iets van zichzelf gevoelende; want Hij zegt, dat de duivel begeerd had hem te ziften als de tarwe. En Petrus betuigt zelf, dat onze wederpartij, de duivel, rondgaat als een briesende leeuw, zoekende wie hij zou mogen verslinden. En, wat het gezegde van Christus betreft, dat Hij voor hem gebeden heeft, opdat zijn geloof niet ophoudt, daarmee bewijst Hij de zorg, die Hij voor ons draagt, als wij menen in zekerheid en op ons gemak te zijn. David zegt, dat de Behoeder Israëls niet slaapt noch sluimert. Waarin duidelijk de vaderlijke zorg blijkt, die God voor ons draagt. Voor het overige wijst die plaats op de zwakheid van ons geloof, wanneer wij door God niet worden staande gehouden. Ziehier in het geheel de redenen, die wij tezamen hadden.

Maar ik mag ook niet vergeten, hoe zeer zij van mij verlangden, dat ik hun de gebeden zou meedelen, die ik toen op de markt te Valenciennes, op de dag toen de gevangenen bevrijd werden, gedaan heb. Ik deelde hun die mee, zoals deze in de catechismus staan, te weten, de gebeden die gewoonlijk in de gemeenten gedaan worden, terwijl enige, die ze hoorden, zuchtten. Op verlangen van mr. Herman zei ik tevens de geloofsartikelen op, en na dit gedaan te hebben, zeiden zij, dat zij die ook geloofden. Nochtans ziet gij, in welk een toestand ik om dit geloof, wat gij ook aanhangt, verkeer. Hierop antwoordden zij anders niet dan dat ik met mijn ziel medelijden moest hebben. Doch ik zei hun, dat ik mijn lichaam, tot zaligheid van mijn ziel, in de handen van God en mijn Heere overgaf, om daarmee aan hun verlangen te voldoen.

Gij moet ook weten, broeders, hoe ik Dinsdag j.l. naar het park, waar de bevelhebber van het kasteel was, geleid werd, die, zoals ik vernomen heb, had begeerd om mij te horen spreken. Er werd mij echter nergens naar gevraagd dan naar de zaak van Valenciennes. Zij drongen mij zeer om iemand te noemen, en zeiden, dat alle kinderen van God, van wie ik mij er een noemde, de waarheid behoorden lief te hebben; en, wanneer ik mijn geestverwanten niet goedschiks wilde noemen, zij mij met geweld daartoe dwingen zouden. Met weinige woorden zei ik hun, dat, wat het geweld aanging, dat zij zeiden aan mij te willen plegen, mijn lichaam tot hun dienst was. De bevelhebber van het kasteel zei mij al spottende, dat ik een dergenen was, die wel verlangde goede sier te maken zonder te vasten. Met verlot, mijn heren, zei ik, ik

geloof en houd het ervoor, dat het leven van een christen matig moet zijn. En, om hun gelegenheid te geven mij te onderrichten, zei ik hun, dat de dienaren en priesters, door de gemeenten Gods wettig geroepen, wel ter gelegener tijd, onder goedkeuring, sommige dagen mogen vaststellen om te vasten en te bidden, doch zonder enig bijgeloof en afgoderij. Niet, zei ik, dat het zonde is om slechts eens of twee malen te eten, want God bekommert zich daarover niet, doch ik bedoel zulk een matigheid, die de lusten van het vlees, zowel in spijs als in drank, bedwingt, opdat de geest te geschikter zij om God te dienen. Zij antwoordden mij, dat ik goed gesproken had.

Mijn broeders, ik heb u dit tevens willen schrijven, omdat ik geloof, dat zij daarvan niet meer zullen spreken, of dat ik geen gelegenheid meer zal hebben u te schrijven.

Nu keer ik terug tot de Donderdag, waarvan ik in het begin gesproken heb, op welke dag ik ondervraagd werd aangaande het 5de h. uit de brief van Jakobus. Ik antwoordde hun, dat zij niet loochenen konden, dat het olie was, die de apostelen gebruikten, toen de gave om te genezen nog in de gemeente gevonden werd, in het genezen der zieken, om de Evangelische leer, die men, toen de apostel deze brief schreef, in de gemeente begon te prediken, zoals ook in Mark. 6, vs. 13 daarvan enigermate gesproken wordt, niet wonderen te bevestigen; doch dat nu de gave, om te genezen niet meer in de gemeenten bestond. En dat, wanneer de priesters Christus en de Apostelen daarin wilden navolgen, zij niet alleen deze stof, maar ook andere, die zij in het genezen van velerlei ziekten aanwendden, moesten gebruiken. Dat zij daarin de apostelen al zeer slecht navolgden, daar deze het aan de zieken brachten, om die te genezen en gezond te maken, en dat zij integendeel hun olie bij de zieken niet aanwendden dan alleen als hun alle hoop om langer te leven benomen was. Zij vroegen: "En waarom zegt hij dan, dat men de priesters der kerk moest roepen, en dat zij hem met olie moesten zalven, en wanneer hij gezondigd heeft, hem dat vergeven is?" Ik antwoordde: Gij bedenkt niet, hoe de Apostel eerst de oorsprong van de ziekte op het oog had, te weten, de zonde. Nu moet eerst de oorzaak van de ziekte worden weggenomen, voor de kranke kan worden genezen; evenals Christus, toen Hij de melaatse reinigde, eerst tot hem zei: "Uw zonden zijn u vergeven;" want, als de oorzaak weggenomen is, is de zaak geheel in orde. En, nu kan de zonde niet weggenomen worden dan door de gebeden, die in het geloof geschieden, die, zoals hij zegt, van grote kracht zijn, want Elia, die een mens was van gelijke bewegingen als wij, heeft door zijn gebed, dat in het geloof geschiedde, de hemelen gesloten, zodat het in drie jaren en zes maanden niet regende. Wanneer nu de zonde, die de eerste oorzaak onzer ziekten en kwalen is, door de gebeden, 'die in het geloof geschieden, werd weggenomen, werd daarna de olie gebruikt, maai, tot geen ander einde dan tot gezondheid des lichaams, en niet om de zielen naar het paradijs te geleiden, zoals men ons wil doen geloven. Om dan deze sterkte, die de zonde is, te verjagen, waartoe de olie toch te machteloos is, moet men wat sterkers dan dat hebben, te weten, het gebed, wat veel vermag.

Dit is het, wat ik u thans weet te schrijven; en ofschoon alles uitvoerig heeft plaats gehad, zo is het hier toch kort samengevat. Neemt intussen, mijn broeders en zusters, ten goede aan de kleine gave, die God mij verleend heeft; komt mijn gering verstand en zwakheid te hulp, bidt ook dat Hij, wat Hem behaagd heeft mij door zijn genade deelachtig te maken, onderhoude en vermeerder tot het einde van mijn leven, en mij de volharding en standvastigheid verlene, opdat het mij niet gaan mag als de bozen dienstknecht, die zijn heer verlaat, als het nodig is te strijden. Dit zou mij dagelijks kunnen overkomen, als ik niet steunde op en mij vasthield aan de goedheid en kracht Gods, door de gebeden, die gij voor mij doet. God heeft mij de wil gegeven, en ik hoop en verzeker mij van Hem het volbrengen te verwerven, gelijk Hij beloofd heeft.

Uw broeder en vriend,
 gevangene om Gods Woord,
 W. Cornu.

Benevens de bovenstaande ondervragingen, deelde Willem Cornu aan een vriend, die hem in de gevangenis kwam bezoeken, mee, dat op zekere dag een leraar van de Sorbonne, wiens toenaam van der Haghen was, geestelijke te Doornik, in gezelschap van enige Jezuïeten, die zich beroemd had, dat hij spoedig weten zou, of Cornu Hugenoot was, hem in de gevangenis kwam ondervragen in tegenwoordigheid van de koninklijke beambte en de bevelhebber der stad en enige anderen. Deze wijze leraar ondervroeg hem aangaande de leer der transsubstantiatie of wezensverandering, en, daar hij hem zo gepast antwoordde, vertrok hij terstond, en liet het verdere gesprek aan de Jezuïeten over. Daarna verscheen de geestelijke van St. Jakob, met nog enige anderen, teneinde met de gevangene te redetwisten. Doch hij zei hem, dat hij dagelijks met hun rechters sprak, en ook niet zou antwoorden dan in hun tegenwoordigheid. Toen zij nochtans vroegen, hoe hij over de verdiensten dacht, zei hij, dat hij niets kon verdienen dan de vloek van de eeuwige dood, welke goede werken hij ook deed, en bewees hun dit met duidelijke woorden uit de heilige Schrift. De rechters vroegen hem daarna, of de paus het hoofd der kerk was en de navolger en erfgenaam van St. Pieter. Voor hij hen antwoordde, vroeg hij hun, of zij spraken van de tegenwoordige paus of van allen. Zij antwoordden, dat het hun bedoeling was van allen. Hij zei, dat Jezus Christus alleen het Hoofd zijner gemeente was, zoals er geschreven staat Ef. 4, vs. 15, en bewees hun, dat vele pausen door toverij, zoals Silvester, tot het pausdom geraakt waren. "En hoe zouden zij," zei hij, "hoofden kunnen zijn, die zelf daarvan nooit leden waren?"

Men vroeg hem, waar hij thuis was geweest, en om hun mee te delen, wie zijn godsdienst waren toegedaan; maar hij noemde die niet en bracht niemand in gevaar. Eindelijk, na alle rechterlijke vervolgingen, werd hem 's maandags, de 13de Juli, des morgens tussen zeven en acht uur, het doodsvonniss meegegeeld. Daarna bracht men hem in een kamer, niet ver van de plaats waar het vonnis geveld was, waar Cornu, in tegenwoordigheid van enige rechters, op heerlijke wijze van de opstanding zijns lichaams sprak, waarom men hem bedreigde een bal in de mond te zullen stoppen als hij niet beloofde te zwijgen, wanneer men hem naar de strafplaats zou brengen. Hij beloofde hun daarin te gehoorzamen op voorwaarde van God te mogen aanbidden. Toen hij naar de strafplaats gebracht werd, zei hij: "Nu ga ik naar de bruiloft des Lams; och, hoe graag sterf ik uit liefde en ter ere van God!" Enige zeggen, dat, toen hij bij de stellage kwam, een jonge dochter hem te gemoet ging, en tot hem zei: "Mijn broeder, wij zullen elkaar niet meer zien." Cornu antwoordde haar: "Wij zullen, en wel in het eeuwige leven." De dochter zei: "Amen." Toen hij op de stellage, stond, riep hij de Heere aan: "O God, wees mij genadig, en zie niet naar mijn misdaden, maar op Uw barmhartigheid." En, nadat hij de geloofsartikelen had opgezegd, zei hij: "Heere, treed niet met uw knecht in het gericht;" en onder het spreken van deze woorden werd hij verworpd en zijn lichaam vetbrand, de 15e Juli 1563.

Wouter Oom

[JAAR 1563.]

Onder de vele deugdelijke en standvastige christenen, die in de rijke en vermaarde stad Antwerpen de waarheid van het Evangelie standvastig voorgestaan, en met hun bloed hebben bezegeld, is ongetwijfeld ook te tellen Wouter Oom, een vriendelijk jonkman, oud omtrent zesentwintig jaren, geboren te Antwerpen, die door de Heere met bijzondere gaven en wetenschap was begiftigd. Van beroep was hij een slachter, waarmee hij, naar Gods bevel, zijn brood op eerlijke wijze won, en de behoeftige naar zijn vermogen meedeelde. Nadat het de barmhartige God behaagd had, hem uit de duisternis der zonden tot het licht van Zijn waarheid te roepen, liet hij de ijdelheden der wereld, waarmee de jeugd zich het meest bemoeit, varen, en gaf zich, als een waar dienaar en kind Gods, aan alle gerechtigheid, matigheid en Godzaligheid over. En, daar hij zag dat de gemeenschap met de wereldse jongelingen, die hij eerst zocht, hem op de weg der zaligheid schadelijk was, want kwade samensprekingen bederven goede zeden, maakte hij zich daarvan los, en voegde zich bij de christelijke broeders der gemeente van Christus, door wie hij verlangde dikwerf onderwezen en vermaand te worden. Toen nu vele christelijke broeders zijn grote vlijtigheid, standvastigheid en godzaligheid zagen, namen zij hem, na afgelegde geloofsbelijdenis, in de gemeenschap der gelovigen op, bij wie hij zo stichtelijk en vriendelijk wandelde, dat ieder zich genoopt voelde de Heere in grote maten te prijzen en te danken, wegens de grote genade die Hij aan deze broeder had bewezen. In de heilige Schrift was hij zo grondig ervaren, en bovendien met zulk een welsprekendheid begaafd, dat vele godzalige lieden, ja ook de bedienaren des Woords, ofschoon hij slechts een ongeleerd man was, dikwerf met hem zochten te spreken.

Toen echter vele gelovigen uit de Nederlanden, wegens de zware vervolging, naar Engeland vertrokken, ging ook Wouter Oom daarheen, en kwam te Londen, waar hij enige tijd woonde. Ook daar bevond zich een Nederduitse christelijke gemeente, waar het heilige Evangelie en de goddelijke dienst door de godzaligen en geleerden Petrus Delenus verkondigd werd. Hij sloot zich daar bij de gemeente aan. Evenals te Antwerpen, wandelde hij ook te Londen in alle stichting en minzaamheid, zodat hij bij alle vrome christenen zeer gezien was. Letten wij toch op de wonderbare voorzienigheid en beschikking van God, waardoor Hij de Zijnen, die Hij van het begin tot getuigen van Zijn waarheid verkoren heeft, tot het kruis roept en leidt. Toen hij nu enige tijd in Engeland gewoond had, gaf God het hem in de geest om weer naar Antwerpen terug te keren. Toen hij daar echter een tijdlang gewoond had, werd hij 's nachts, in de nieuwe stad ten huize van een burger gevangen genomen, wat plaats had in de maand Augustus 1562. Men verhaalt voor waar, dat hij door een persoon, die hem in Engeland gezien en gekend had, aan de markgraaf van Antwerpen verraden werd. Maar over de waarheid hiervan laten wij de Heere, Die alles weet en vergeldt, oordelen.

Nadat deze vrome christen also gevangen gezet was, bezochten hem niet lang daarna de markgraaf en enige andere beampten, die hem omtrent verscheidene zaken, maar vooral aangaande de bedienaren van het Woord en de christelijke samenkomsten, ijverig ondervroegen, waarop de gevangene voortdurend wijs en vrijmoedig antwoordde, zodat de markgraaf zijn voornemen niet kon volvoeren. Hierna bezochten hem de heren van de stad Antwerpen nog dikwerf, en deden hun uiterste best, om hem tot de schoot der roomse kerk terug te voeren. Daar hij namelijk een zeer goed en aangenaam jonkman was, stonden zij niet naar zijn leven, maar wel, dat hij schuld zou belijden en zijn geloof laten varen. Doch Wouter, gesterkt door Gods Geest, verklaarde hun steeds, dat hij aan hun verlangen, daar dit tegen zijn geweten streed,

niet kon voldoen, maar veel meer, dat hij bereid was de waarheid met zijn bloed te bezegelen. Ofschoon zij ook wel met mooie woorden als met bedreigingen hun uiterste best ertoe deden, konden zij echter geen ander antwoord van hem verkrijgen. Alles was tevergeefs, want de gevangene had zijn geloof als een wijs bouwer op een vaste grond gevestigd, waartegen vloedende stormwinden macht hadden.

Behalve deze bezochten hem zeer dikwerf enige priesters en monniken, en bovenal mr. Adriaan van Vossenhole, een bovenmate eergierig vrijdenker, die hem van zijn geloof zochten af te trekken, en door hun bedrieglijke redenen te overwinnen. Doch de gevangene weerstond hun aanvechtingen en twistredenen buiten de Schrift op echt vrome wijze, en bewees niet de heilige Schrift, dat zijn geloof rustte op de ware grond der Profeten en Apostelen, wat reeds zovele duizenden vrome martelaren met hun bloed hadden bevestigd. Bovendien bewees hij hun uit het Woord van God, dat hun geloof en de kerk geen ander fundament had dan de paus en zijn duivelse instellingen, wat daarom spoedig moest vergaan, ofschoon zij het met brandstapels en moordschavotten zochten staande te houden. Daarenboven stelde hij hun geveinsdheid, bedrog en schande hun zo naakt voor ogen, dat zij niet wisten, wat zij antwoorden zouden.

Toen de geestelijke leraars aldus waren beschaamd gemaakt en zij vreesden, dat daardoor hun dwalingen en goddeloosheid aan de dag zouden gebracht worden, deden zij hun uiterste best, zo bij de markgraaf als bij de bestuurders der stad Antwerpen, om de ketter, van wie geen bekering te hopen was, uit de wereld te helpen. Doch de heren, die de bloeddorstige aard der geestelijkheid wel kenden, waren niet terstond genegen om de gevangene te doden, en hoopten hem door langdurige gevangenschap te overwinnen, en alzo tot hun gevoelen over te halen, ofschoon zij vergeefse arbeid deden, want de gevangene werd dagelijks meer en meer in de Heere versterkt, en begeerde niet anders dan de naam van zijn Heere en God. niet alleen met de mond, maar ook met de dood groot te maken.

Terwijl hij in de gevangenis vertoefde, schreef hij vele schone en voortreffelijke brieven aan enige gelovige lieden, waaruit men gemakkelijk zijn goed ontwikkeld verstand en moedig hart bespeuren kan. Doch, wanneer wij die alle wilden neerschrijven, zouden wij te veel ruimte nodig hebben, daarom zullen wij slechts een paar brieven meedelen. Aldus schreef hij:

Genade en vrede van God de Vader, door Zijn Zoon Jezus Christus, wens ik u, mijn lieven broeder en zuster in de Heere, Amen.

Bemide broeder en uitverkoren zuster in de Heere, die ik liefheb om der waarheid wil en om uw geloof in Christus. Ulieden gelieven te weten, dat ik naar het lichaam welvarend ben en vooral welgemoed naar de geest. De Heere zij lof voor Zijn genade, Die ook machtig, is om ons te sterken met Zijn Heilige Geest tot het einde toe.

Mijn zeer geliefden, allen die deze goddeloze wereld verzaken, en navolgers van Christus willen zijn, moeten veel lijden en verdrukkingen verwachten. Want Christus heeft voorspeld, dat wij door de wereld om Zijns naams wil gehaat, vervolgd en verjaagd zullen worden. "Dit zullen zij u doen," zegt Hij, "omdat zij Mij noch de vader gekend hebben, maar vreest niet, Ik heb de wereld overwonnen." Dit betuigt ook Paulus: "Allen, die godzalig willen leven in Christus Jezus, zullen vervolging lijden." En elders: "Ons is gegeven, niet alleen in Christus te geloven, maar ook voor Zijn naam te lijden." Jezus Christus zegt "Zalig bent gij, als u de mensen vervolgt, en liegende alle kwaad tegen u spreken, om Mijns naams wil. Verheugt u, want uw loon is groot in de hemelen."

Mijn zeer geliefden, wij zijn geroepen om aan onze Heere en Meester gelijkvormig te worden. Want Christus heeft voor onze zonden geleden, en ons een voorbeeld

nagelaten, opdat wij Zijn voetstappen zouden drukken, Die voor de vreugde, Die Hem was voorgesteld, het kruis heeft verdragen en schande veracht. Hij is arm geworden voor ons, opdat Hij ons zou rijk maken. "Door Wie wij ook de toeleiding hebben door het geloof tot deze genade, waarin wij slaan, en verheugen ons in de verdrukkingen, wetende, dat de verdrukking lijdzaamheid werkt." Daarom, mijn lieve broeder en zuster, wees naarstig om uw roeping en verkiezing vast te maken, en u zal rijkelijk toegevoegd worden de ingang in het eeuwig koninkrijk van onze Heere en Zaligmaker Christus. "

Daarom zullen wij ook niet vrezen al kastijdt de Heere ons een weinig. Want, waar is een vader, die zijn zoon liefheeft en niet kastijdt? Alzo kastijdt ook de Heere, die Hij liefheeft. Maar, als wij zonder kastijding zijn, die de christenen deelachtig worden, zo zijn wij bastaarden en geen kinderen. Daarom zegt de wijze man: "Mijn zoon, verwerp de lucht des Heeren niet, en wees niet verdrietig over zijn kastijding." Laat ons niet vrezen de voetstappen van Christus te drukken, want wij zijn Zijn leden en Hij is ons Hoofd. Zoals dan ons Hoofd Zijn heerlijkheid en blijdschap door lijden en smart is deelachtig geworden, zo ook moeten wij, naar Zijn voorbeeld door lijden in de stad, het nieuwe Jeruzalem, zoeken te komen. Daarom moeten wij met Paulus zeggen: "Want het leven is mij Christus en het sterven mij gewin." Laat ons met hem uitroepen: "Ik ellendig mens, wie zal mij verlossen uit het lichaam dezes doods?" Let er op, dat de gelovigen steeds een verlangen hebben gehad, om bij Christus, hun Bruidegom en Hoofd, te Zijn. Want met Abraham hebben zij gezien op de schone stad, die fundamenten heeft, welker kunstenaar en bouwmeester God is." Aldus, mijn zeer geliefden, laat ons de Heere met het gehele hart navolgen, en in lijdzaamheid onze zielen bezitten, want God zegt door de Profeet, dat het een goede zaak is lijdzaam te zijn, en te hopen op de hulp des Heeren. O, hoe goed is het "voor een man, dat hij hel juk in zijn jeugd draagt," die een weinig, bedrukt is, als hem wat tegen loopt, want de Heere zal hem eindelijk troosten, en ware vrolijkheid van het hart doen genieten. Lieve broeder en zuster, dit is een goede troost voor ons, zeg ik, die de Heere vrezen, en op Zijn genade hopen. Want de zaligheid der rechtvaardigen is in de Heere, en de Heere is hun een beschermer in de tijd der verdrukking. Daarom, mijn lieve broeder en zuster, laten wij ons benaastigen, en tonen te bezitten deugd in ons geloof, en in de deugd wetenschap, in wetenschap matigheid, in matigheid lijdzaamheid en in lijdzaamheid godsvrucht, en in godsvrucht broederlijke toegenegenheid, en in broederlijke toegenegenheid liefde. Want, als wij deze dingen bezitten, en daarin overvloedig zijn, zullen zij ons niet leeg noch onvruchtbaar doen zijn in de kennis van onze Heere Jezus Christus. Dit schenke ons God, de Vader door Christus, Amen.

Uit mijn verdrukking, de 11e December 1562. Bij mij, Wouter Oom, gevangene om de waarheid."

EEN ANDERE ZENDBRIEF

"Genade en vrede zij van God, de Vader en onze Heere, Jezus Christus, Die u geve, naar Zijn heerlijke rijkdom, met kracht versterkt te worden door Zijn Geest naar de inwendige mens opdat Jezus Christus door het geloof in uw hart wone, en gij in de liefde geworteld en gegrond mag begrijpen met alle uitverkorenen, welke de breedte en lengte, diepte en hoogte zij, en bekennen de uitnemende liefde der kennis van Christus, opdat gij vervuld wordt met alle wijsheid Gods. Dit zij mijn lieve zuster in de Heere, wensende mijn vriendelijke groet. Amen.

Mijn hartgrondige, lieve en zeer beminde zuster, die ik hartelijk liefheb met oprechte liefde door de gemeenschap des Heilige Geestes, ik bid, dat de weg der goddelozen u niet mag behagen, en gij niet wandelen mag op hun wegen, maar een welbehagen hebt

in de wet des Heeren, en begerig bent naar de redelijke en onvervalste melk, als pasgeboren kinderen, en dat gij naarstig tracht naar het rijk valt God en zijn gerechtigheid, want de rechtvaardigen zullen in eeuwigheid leven, en hun zielen zijn in de handen van God. Daarom, opdat wij de genade Gods niet te vergeefs ontvangen hebben, laat ons tot de volmaaktheid voortvaren, en niet weer de grond van berouw leggen van dode werken. Het licht toch heeft geen gemeenschap met de duisternis, noch de gerechtigheid met de ongerechtigheid. Daarom, mijn beminde zuster, ontvlied toch de lust der ongerechtigheid en alle ijdelheid, en sta naar de gerechtigheid, naar de liefde en de vrede met allen, die de Heere aanroepen met een rein hart. En, indien gij om wijsheid bidt en dat vanboven begeert, en gij die zoekt als zilver, zo zult gij de vrees des Heeren verstaan, en de kennis van God vinden, die alle kostbare schatten te boven gaat, want het is, zoals Salomo zegt: "Wijsheid is beter dan rijkdom, en de vrees des Heeren is het beginsel der wijsheid, en het kwade te haten verstand." Doelt de onrechtvaardigen en dwazen verachten de wijsheid en het onderwijs. Wandel dan niet op hun paden, want hun weg is ijdel en niets dan ongeval. Zij kennen de weg der gerechtigheid en des vredes niet en er is geen gerechtigheid in hun gangen, want hun wegen zijn ijdelheid. Wie daarop wandelt, die weet van de vrede niet. Daarom klaagt ook de Profeet, dat de gerechtigheid is geweken en de waarheid gestruikeld op de straten, en, wat rein en klaar is, niet tevoorschijn kan komen. Ja, de waarheid wordt gevangen genomen, en wie zich van de bozen afwendt, zal ieders roof zijn. Wie Godzalig wil leven in Christus Jezus moet vervolging lijden. Daarom vermaande Christus ons aldus Die mij volgen wil, verloochene zichzelf, neme zijn kruis op en volge mij. Alle christenen moeten zich dan betonen als gehoorzame kinderen van de hemelse Vader, als uitverkoren en geroepen heiligen Gods, als dienaars van het Evangelie, ijverig in goede werken, als kinderen des lichts, die niet meer in de duisternis, maar in het licht wandelen in allen ootmoed en zachtmoedigheid. Laat ons dan wandelen overeenkomstig onze roeping opdat wij niet langer kinderen zijn, die bewogen worden door allerlei wind der leer in ongestadigheid der mensen. Laat ons staan naar de waarheid, en met liefde alleszins opwassen in Hem, Die tiet Hoofd is, namelijk Christus. Hiertoe is de zaligmakende genade allen mensen verschenen, en onderwijst ons, dat wij de goddeloosheid en wereldse begeerlijkheden zouden verzaken. Want, indien iemand de wereld liefheeft, de liefde des Vaders is niet in hem; want, al wat in de wereld is, is begeerlijkheid des vleses, begeerlijkheid der ogen en grootsheid des levens. Daarom, mijn zeer geliefde, maak u aan de wereld niet gelijkvormig, want de wereld gaat voorbij en al haar begeerlijkheid, maar die de wil van God doet, die blijft tot in eeuwigheid. Wees daarom niet onvoorzichtig, maar versta, wat de wil van God zij, en word veranderd door de vernieuwing van uw gemoed, opdat gij mag beproeven, welke de goede en welbehaaglijke en volmaakte wil van God zij. Dit is de wil van God, dat wij Zijn geboden bewaren. Want, indien gij Mijn geboden bewaart, zegt Christus, zo zult gij in Mijn liefde blijven, gelijk ook Ik de geboden Mijns Vaders bewaard heb, en blijf in Zijn liefde. Laat ons daarom steeds vasthouden aan de waarheid, zoals Christus zegt: "Blijft in Mij, en ik in u, gelijkerwijs de rank geen vrucht kan dragen van zichzelf, zo zij niet in de wijnstok blijft. Ik ben de wijnstok [en] gij de ranken; die in Mij blijft, en Ik in hem, die draagt veel vrucht, want zonder Mij kunt gij niets doen. Zo iemand in Mij niet blijft, die is buiten geworpen, gelijkerwijs de rank, en is verdord; en men vergadert dezelve, en men werpt ze in het vuur, en Zij worden verbrand. Indien gij in Mij blijft, en Mijn woorden in u blijven, zo wat gij wilt, zult gij begeren, en het zal u geschieden."

Ik bid u dan, ik, die gevangen ben, dat gij wandelt overeenkomstig uw roeping, opdat de God onzes Heeren Jezus Christus, de Vader der heerlijkheid u geve de geest der

wijsheid en der openbaring in Zijn kennis, en Hij verlichte u de ogen van uw verstand, opdat gij zien mag, hoedanig de hoop is, waartoe Hij ons geroepen heeft. Want wij zijn Gods maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, die God tevoren bereid heeft, opdat wij daarin zouden wandelen, opdat wij heilig en onstraffelijk voor Hem zouden zijn in de liefde al de dagen onzes levens, gelijk ons Zijne goddelijke macht alle dingen, die tot het leven en de godzaligheid nodig zijn, gegeven heeft, dooi, de kennis van Hem, Die ons geroepen heeft tot heerlijkheid en deugd, waartoe ons zeer grote en heerlijke beloften gegeven zijn, opdat wij alzo der goddelijke natuur zouden deelachtig worden, en het verderf, dat in de wereld is, ontvlieden. Daarom, zeer geliefde, wend toch allen ijver aan, en toon te bezitten deugd in uw geloof, in de deugd wetenschap, enz. Want, als gij dit alles bezit en daarin overvloedig bent, zullen zij u niet ledig noch onvruchtbaar laten in de kennis van onze Heere Jezus Christus. Die echter dit niet bezit, is blind, en tast met de hand naar de weg, en heeft de reiniging zijner oude zonden vergeten, en zijn hart niet gezuiverd van zijn vorige zonden. Daarom, mijn zeer geliefde, wees liever naarstig om uw roeping en verkiezing vast te maken, want, als gij dat doet, zult gij nimmermeer struikelen. Omdat wij dan deze schone beloften bezitten, laat ons onszelf reinigen van alle besmetting des vleses en des geestes, en onze heiligmaking voleindigen in de vrees Gods.

Laat toch in alles uw begeerten door bidden en smeken met dankzegging bekend worden bij God. En, indien gij Hem tot een Vader aanroept, Die zonder aanzien des persoons oordeelt naar eens iegelijks werks, wandel met vrees de tijd uwer inwoning; wetende, dat gij niet doorvergankelijke dingen, zilver en goud verlost bent uit uw ijdele wandeling, maar door het dierbaar bloed van Christus, als van een onstraffelijk en onbevlekt lam. Omdat wij dan deze vrijheid hebben tot de ingang in het heiligdom door het bloed van Christus door de nieuwe weg, die tot het leven leidt, die Hij ons bereid heeft door het voorhangsel, dat is door Zijn vlees laat ons dan toegaan met een waarachtig hart en vrijmoedigheid des geloofs, met een gereinigt hart van het kwade geweten en gewassen aan het lichaam met zuiver water, opdat wij rein worden. De Heere zegt: "Want Ik zal u uit de heidenen halen, en zal u uit al de landen vergaderen; en Ik zal u in uw land brengen. Dan zal Ik rein water op u sprengen, en gij zult rein worden; van al uw onreinigheden en van al uw drekgoden zal Ik u reinigen. En Ik zal u een nieuw hart geven, en zal een nieuwe geest geven in het binnenste van u; en Ik zal het stenen hart uit uw vlees wegnemen, en zal u een vlezen hart geven. En Ik zal mijn Geest geven in het binnenste van u, en Ik zal maken dat gij in mijn inzettingen zult wandelen, en mijn rechten zult bewaren en doen." Want de Heere heeft een welbehagen aan degenen, die Hem vrezen, en op Zijn wegen wandelen. Laat ons dan steeds goede moed hebben tot de waarheid, en de weg der gerechtigheid aankleven, op welke weg wij een goede leidsman hebben, Jezus Christus, Die het handschrift heeft weggenomen en de scheidsmuur afgebroken, opdat Hij ons met God verzoenen zou door Hem, door Wien wij vrijen toegang hebben door het geloof tot deze genade, die God ons bereid heeft door Christus Jezus, Zijn lieven Zoon, Die ons lief gehad en een eeuwige troost en hoop geschonken heeft, Die ons gemaakt heeft tot koningen en priesters, Gode, Zijn Vader, De Koning der eeuwen, de onverderfelijke, de onzienlijke en alleen wijzen God, zij ere en heerlijkheid, in alle eeuwigheid Amen.

Geschreven uit mijn gevangenis, de 15e December 1562.

Intussen leverden de geestelijken, die nimmer verzadigd zijn van het bloed der christenen, over de gevangenen zware klachten in bij het koninklijke hof te Brussel, en verlangden, dat zij bevelen zouden deze ketter, die dagelijks grote schade deed aan

hun heilig geloof, te doden. Zo werd dan ook eindelijk de heren bij het hof te Antwerpen gelast, om de gevangene zonder langer uitstel ter dood te veroordelen. Nadat nu Wouter Oom omtrent een jaar gevangen gezeten had, werd hij, die in de waarheid volhardde, ter dood veroordeeld, en in de gevangenis verdronken, in het begin van de maand Augustus 1563.